

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

**มาตรการด้านการศึกษากฎหมาย
กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ :
กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ**

Legal Education Measures and Human Resource Development:
Case Study Legal Professional Apprenticeship

LAW

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์:

กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ

Legal Education Measures and Human Resource Development:

Case Study Legal Professional Apprenticeship

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ

ชุดโครงการวิจัย

ปีงบประมาณ 2563 - 2564

สนับสนุนโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์   มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
ทนายความ
(Legal Education Measures and Human Resource
Development: Case Study Legal Professional
Apprenticeship)

จัดทำโดย   รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์ : มิถุนายน 2567

เผยแพร่ : กรกฎาคม 2567

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ.

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการมาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ.-- อุบลราชธานี :
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2565.

250 หน้า.

1. ทนายความ. 2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. I. ชื่อเรื่อง.

347.072

ISBN 978-616-590-825-2

พิมพ์ที่ :   โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อาคารกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
85 ถนนสถลมารค ต.เมืองศรีไค อ.วารินชำราบ จ. อุบลราชธานี 34190

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหามาตรการในการด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่าง และหาแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับมนุษย์เพราะทำให้มนุษย์เกิดการพัฒนาและนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคม ทั้งยังเป็นบริการสาธารณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่รัฐจำเป็นต้องจัดทำให้กับมนุษย์ในสังคมหรือรัฐของตนเอง

การศึกษากฎหมายนับเป็นการเสริมทักษะในการพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ช่วยหล่อหลอมขัดเกลาความประพฤติของมนุษย์ให้เป็นที่มาของสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และก่อให้เกิดสิทธิ หน้าที่ และความยุติธรรมกับมนุษย์ด้วย อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของมนุษย์ในสังคม แต่มาตรการด้านการศึกษากฎหมายที่เป็นอยู่ได้สะท้อนถึงปัญหาของกระบวนการในการสร้างมนุษย์ หรือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อนำออกไปใช้จริงหรือไม่ ซึ่งปัญหาของการผลิตนักกฎหมายที่เรียนสาขานิติศาสตร์จากที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบจากโจทย์วิจัยในเรื่องมาตรการด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จากกรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาคำตอบ

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษากฎหมายเพื่อประกอบวิชาชีพ เพราะ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” เป็นเพียงโมเดลหนึ่งของรูปแบบของการศึกษาที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนได้นำทักษะที่ได้จากการเรียนรู้มาตลอดระยะเวลาของระบบการศึกษาปริญญาตรี

จากผลการศึกษาวิจัยได้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(1) ระบบและองค์รวมของการศึกษาสาขากฎหมายต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้และได้รับข้อมูลข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกลไกพลวัตโลก

(2) หลักสูตรนิติศาสตร์หรือสาขากฎหมายในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องออกแบบให้ปรับตัวและปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์และวิธีคิดใหม่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านกฎหมายแบบมีองค์รวมด้วยมาตรฐานเดียวกัน และออกแบบให้นักศึกษามีความรู้ในวิชาหลัก และต้องเรียนรู้ในลักษณะสหวิทยาการ รวมถึงศาสตร์อื่น ๆ อันเป็นความรู้รอบตัวด้วย โดยให้

สอดคล้องกับการมีชีวิตได้ในหลากหลายมิติของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

(3) หลักสูตรต้องมีการสอดแทรกการมีภาวะผู้นำ และการเป็นผู้ที่รู้จักทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ทั้งยังต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีทักษะของความร่วมมือเพื่อการก้าวข้ามสารระวิชากฎหมายไปสู่การเรียนรู้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อย่างบูรณาการด้วยกระบวนการเรียนรู้การสอนเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและยืนหยัดในโลกอนาคตได้อย่างมีความสุข ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและในด้านหน้าที่การงาน

(4) ออกแบบหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างให้นักศึกษามีคุณลักษณะทักษะแห่งอนาคตใหม่ เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกต่อการเป็นพลเมือง และจรรยาบรรณให้สังคมในโลกอนาคตน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

(5) กำหนดมาตรฐานของสถาบันการศึกษาที่จะเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์หรือสาขากฎหมายโดยจะต้องมีการกำหนดสัดส่วนของผู้สอนต่อนักศึกษาที่จะเข้าเรียนเพื่อให้มีคุณภาพในการศึกษา และต้องกำหนดเกรดเฉลี่ยในการเข้าศึกษาเพื่อคุณภาพของบัณฑิตที่จบการศึกษาในศาสตร์นี้ รวมถึงกำหนดมาตรฐานของผู้สอนที่จะสามารถทำการสอนในศาสตร์กฎหมายได้จะต้องมีคุณวุฒิระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ในด้านกฎหมายมาแล้วเป็นเวลาสองปี เพื่อจะได้เข้าใจบริบทของการเป็นวิชาชีพกฎหมายในการที่จะได้ถ่ายทอดให้กับนักศึกษาที่เรียนศาสตร์นี้ได้อย่างเข้าใจ

(6) ผู้เรียนจะต้องมีประสบการณ์ทางด้านสาขาอื่นมาแล้ว หรือมีปริญญาตรีสาขาอื่นมาก่อนจึงจะเข้าศึกษาในศาสตร์ของกฎหมายหรือนิติศาสตร์ได้ เพื่อจะได้เข้าใจในวิชาชีพกฎหมายได้อย่างถ่องแท้

(7) คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติควรเพิ่มเติมในแผนการจัดทำแผนการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ อีกทั้งกระทรวงอุดมศึกษาและสภากองคกรวิชาชีพด้านกฎหมาย อาทิ สภานายความแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และเนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์ จะต้องตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของหลักสูตรและสถาบันการศึกษา ตลอดจนการควบคุมและจำกัดผู้เข้าประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายเพื่อมาตรฐานทางวิชาชีพด้านกฎหมาย และการแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ABSTRACT

The objective of this research is to find legal education measures to develop human resources by integrating the principles of professional lawyer practice in order to be a role model and to find ways to amend the relevant laws in line with the legal studies of the century 21. Education is very important to human beings because it helps humans to develop and brings benefits to their lives, family and society. It is also a social and cultural public service that the governments are obliged to provide it for the people under their rules. The study of law is considered to enhance the skills of livelihood development of human resources. Because the law is a tool for regulating human behavior in society, helping to shape and polish human behavior following the society under the rules of the governments and creating rights, duties and justice for human beings. It is also a tool for maintaining human benefit in society. But the existing legal education measures reflect the problems of the process of creating human beings or develop human resources to be used or not. The problems of producing lawyers studying law from the aforementioned make the researcher want to find answers from the research questions on the legal education measures for human resource development from the case of the lawyer work experience training.

From the research results, it was found that the lawyer work experience training affected the efficiency of human resource development in studying law for working. Because “the lawyer work experience training” is just one model of education that is raised as an example in order to enable learners to apply the skills they have learned over the course of the bachelor's education system.

According to the results of the research study, the following guidelines are available for solving the problems.

(1) The system and overview of legal education shall enable learners to have knowledge and receive information that is constantly changing in accordance with the mechanisms of global dynamics.

(2) Law courses or law fields in the 21st century must be designed to adapt and change new paradigms and thinking methods for holistic legal human

(3)

resource development with the same standards and designed to educate students in the main subjects and in an interdisciplinary including other studies which are all-round knowledge in accordance with living in various dimensions of the world in the 21st century

(3) The curriculum must include leadership and being a person who does good things without expecting anything in return. Besides, it should include lifelong learning and collaborative skill in order to transcend legal subject matters to learn skills for living in the 21st century integrated with teaching paradigms for helping learners to be able to work and live in the future happily.

(4) A curriculum should be designed to enhance students with new future skills attributes for developing awareness of nature, environment and citizenship to make the future society to be more livable.

(5) Setting the standard for educational institutions that offer law courses or law degree programs in terms of the ratio of instructors to students attending to ensure the quality of education. The grade point average for admission must be determined for the quality of graduates. The standard for instructors to be able to teach in law is to have a master's degree or higher. They also need to have two years of legal experiences in order to understand the context of the legal profession and to be able to teach students understandably.

(6) Learners must have previous experience in other fields or have a bachelor's degree in another field before they can study in the field of law or the jurisprudence in order to have a thorough understanding of the legal profession.

(7) The Subcommittee of Legal Education Reform Thailand should add in the plane in relation to legal professional apprenticeship. Including, The Ministry of Higher Education and the Council of Professional Legal Organizations such as the Lawyers Council of Thailand under the Royal Patronage and The Thai Bar Association under the Royal Patronage of His Majesty the King must verify the quality and educational standards of courses and institutions. Besides, Regulating and limiting professional legal practitioners must be included to maintain the professional legal standards and to further amend the relevant laws.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนวิจัยจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยด้านกฎหมายกับสังคม ซึ่งเป็นโครงการวิจัยใหม่ ที่มีการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางวิจัยในเชิงบูรณาการ แต่ยังคงลักษณะของงานวิจัยในทางนิติศาสตร์ที่มีการวิเคราะห์ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” ซึ่งผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการทุ่มเททั้งร่างกาย และแรงใจ เพื่อให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แม้จะประสบกับปัญหาของการแพร่ระบาดของโรคติดต่อไวรัสโคโรนา 2019 ก็ตาม

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ได้จัดสรรทุนวิจัยขึ้นมา เพื่อให้ได้นวัตกรรมใหม่ทางด้านงานวิจัยและจุดประกายทางความคิดให้กับบุคลากรในการทำงานวิจัยอันเป็นภารกิจของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และเพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้ไปสู่กระบวนการในการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องต่อไป

นอกจากนี้ ต้องขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยในการประเมินผลการวิจัยในเรื่องนี้ ตลอดจนขอบพระคุณคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ พี่เลี้ยงแหล่งฝึก คณาจารย์ และนักศึกษา ตลอดจนเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถที่จะเขียนนามได้หมด รวมถึงต้องขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัย จนทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้มาสร้างงานวิจัยได้ และสิ่งใดที่เป็นกุศลซึ่งได้จากโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอยกให้เป็นธรรมทานแด่พระคุณพ่อ พระคุณแม่ ตลอดจนครูบาอาจารย์และครอบครัวของผู้วิจัย

ผู้วิจัย

มิถุนายน 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	1 - 2
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	3 - 4
กิตติกรรมประกาศ.....	5
สารบัญแผนภาพ.....	12
สารบัญตาราง.....	13
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	4
3. ขอบเขตการศึกษาวิจัย.....	4
4. ระเบียบวิธีวิจัย.....	5
4.1 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
4.2 เครื่องมือวิจัย.....	6
4.3 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	6
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
6. วิธีนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	7
7. นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย.....	7
8. ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนา.....	11
ทรัพยากรมนุษย์	
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.....	11
1.1 ความหมายของการพัฒนา.....	11
1.2 ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource).....	17
2. ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษา.....	19
2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษา.....	20
ของต่างประเทศ	
2.1.1 ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	20
(1) โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา.....	22

	หน้า
(2) ระบบการศึกษาขั้นสูง (Higher Education).....	23
2.1.2 ระบบการศึกษาของประเทศฟินแลนด์.....	26
(1) Early Childhood.....	29
(2) Basic Education.....	29
(3) Upper Education.....	30
(4) Higher Education.....	30
2.1.3 ระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ.....	34
(1) การศึกษาก่อนประถมศึกษา.....	35
(Preschool Education)	
(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา.....	35
(Preparatory School)	
(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Secondary Education)...	35
(4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education).....	38
2.1.4 ระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศส.....	40
(1) การศึกษาก่อนวัยเรียน.....	41
(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา (Primary School).....	41
(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Secondary School).....	42
(4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา.....	43
(Higher Education System)	
2.1.5 ระบบการศึกษาของประเทศเยอรมนี.....	47
(1) การศึกษาในวัยก่อนเข้าโรงเรียน.....	47
(2) การศึกษาระดับประถม.....	47
(3) การศึกษาระดับมัธยม.....	48
(4) การเรียนสายอาชีพ.....	49
(5) การเรียนระดับอุดมศึกษา.....	49
2.1.6 ระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น.....	50
(1) การศึกษาระดับต้น.....	52
(2) การศึกษาระดับกลาง.....	52

	หน้า
(3) การศึกษาระดับสูงหรือระดับมหาวิทยาลัย.....	52
(University)	
2.1.7 ระบบการศึกษาของประเทศจีน.....	54
(1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	55
(2) การศึกษาด้านวิชาชีพ.....	55
(3) การศึกษาระดับอุดมศึกษา.....	55
(4) การศึกษาผู้ใหญ่.....	56
2.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษาในประเทศไทย.....	59
2.2.1 ระบบการศึกษาไทยในอดีต.....	59
(1) สมัยกรุงสุโขทัย.....	59
(2) สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	60
(3) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	62
2.2.2 ระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบัน.....	72
(1) การศึกษานอกระบบ.....	73
(2) การศึกษาตามอัธยาศัย.....	75
(3) การศึกษาในระบบ.....	76
(3.1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	76
ก. การศึกษาภาคบังคับ.....	76
ข. การศึกษาสายสามัญหรือสายอาชีพ.....	77
(3.2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา.....	78
บทที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากฎหมาย.....	81
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิติปรัชญา.....	81
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักวิชาซีพกฎหมาย.....	84
2.1 จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย.....	87
2.1.1 หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม.....	87
2.1.2 หลักความยุติธรรม.....	89
2.1.3 หลักการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม.....	90
2.2 จริยธรรมในวิชาชีพทนายความ.....	90
3. การศึกษากฎหมายในต่างประเทศ.....	92

	หน้า
3.1 การศึกษากฎหมายในประเทศสหราชอาณาจักร (อังกฤษ).....	92
3.2 การศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	94
3.3 การศึกษากฎหมายในประเทศเยอรมนี.....	96
3.4 การศึกษากฎหมายในประเทศฝรั่งเศส.....	98
4. การศึกษากฎหมายในประเทศไทย.....	100
5. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	108
ที่เปิดสอนคณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์	
5.1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.....	109
5.2 มหาวิทยาลัยนครพนม.....	110
5.3 มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.....	111
5.4 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.....	113
บทที่ 4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย.....	115
1. ความเป็นผู้นำในด้านวิชาชีพกฎหมาย.....	115
1.1 พฤติกรรมของผู้นำ.....	115
1.2 ผู้นำกับปทัสถานของกลุ่ม.....	118
1.3 การสื่อสารด้วยการพูด.....	119
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทนายความ.....	127
2.1 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความ.....	127
2.1.1 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความในต่างประเทศ.....	128
2.1.2 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความในประเทศไทย.....	131
2.2 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	140
2.2.1 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	140
ในต่างประเทศ	
(1) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	140
ในประเทศอังกฤษ	
(2) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	142
ในประเทศสหรัฐอเมริกา	
(3) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	146
ในประเทศเยอรมนี	

	หน้า
(4) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	147
ในประเทศฝรั่งเศส	
2.2.2 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	150
ในประเทศไทย	
2.3 การจัดสำนักงานทนายความ.....	156
2.4 การเขียนรายงาน.....	163
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ.....	166
บทที่ 5 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการด้านการศึกษากฎหมาย.....	171
ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	
1. วิเคราะห์มาตรการด้านการศึกษากฎหมาย.....	171
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของไทย	
2. วิเคราะห์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ.....	178
ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	
ที่ศึกษากฎหมายเพื่อไปประกอบอาชีพ	
3. วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในการวางรูปแบบการศึกษากฎหมาย.....	181
ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
ที่เปิดสอนสาขานิติศาสตร์	
4. วิเคราะห์องค์รวมของกระบวนการผลิตทรัพยากรมนุษย์.....	183
ที่ศึกษาสาขานิติศาสตร์ในประเทศไทยในการออกไปสู่บริบททางสังคม	
5. วิเคราะห์แนวทางการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ.....	186
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	191
1. สรุปผลการศึกษา.....	191
1.1 การศึกษากฎหมายในต่างประเทศเพื่อนำไปสู่.....	191
การเป็นนักกฎหมายเพื่อสร้างทักษะด้านการศึกษากฎหมาย	
ที่ร่วมกับศาสตร์อื่นเพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริง	
1.2 การศึกษากฎหมายในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การเป็นนักกฎหมาย....	193
เพื่อสร้างทักษะด้านการศึกษากฎหมายที่ร่วมกับศาสตร์อื่น	
เพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริง	
2. ข้อเสนอแนะ.....	195

	หน้า
2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาการ.....	195
2.2 ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาชีพกฎหมาย.....	197
2.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	198
บรรณานุกรม.....	199
ภาคผนวก.....	207
ภาคผนวก 1 สัมภาษณ์พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน.....	209
ภาคผนวก 2 สัมภาษณ์คณาจารย์ในสถาบันการศึกษาของรัฐ.....	215
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
ภาคผนวก 3 สรุปผลการประชุม Focus Group.....	221
ทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับ “มาตรการด้านการศึกษา	
กฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึก	
ประสบการณ์วิชาชีพทนายความ”	
ภาคผนวก 4 หนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรม.....	227
การวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	
ภาคผนวก 5 แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย.....	229
ดัชนีค้นคำ.....	235
ผู้วิจัย.....	239

สารบัญภาพ

แผนภาพที่

	หน้า
1 วิธีการตรวจสอบข้อมูลการวิจัย	5
2 ความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย	6
3 โครงสร้างหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต	188

ของคณะกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติ

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 บัญชีค่าใช้จ่าย.....	159
2 ปกสำนวนคดี.....	165
3 ข้อมูลทั่วไปของที่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน.....	210
4 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ในสถาบันการศึกษา..... ของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	216
5 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สนทนากลุ่ม.....	222

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับมนุษย์ เนื่องจากทำให้มนุษย์เกิดการพัฒนานำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคม ทั้งยังเป็นบริการสาธารณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่รัฐจำเป็นต้องจัดทำให้กับ มนุษย์ในสังคมหรือรัฐของตนเอง แต่ในการจัดการศึกษาก็มีระบบที่สำคัญในการจัดการศึกษาเช่นเดียวกัน ซึ่งระบบการศึกษาควรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพในทางที่ผู้เรียนถนัดเพื่อนำไปพัฒนาและต่อยอดอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

การศึกษากฎหมายนับเป็นการเสริมทักษะในการพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ ทั้งยังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ช่วยหล่อหลอมขัดเกลาความประพฤติของมนุษย์ให้เป็นไปตามสังคมของรัฐเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ และความยุติธรรมกับมนุษย์ด้วย อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของมนุษย์ในสังคม นอกจากนี้ กฎหมายยังก่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่มนุษย์ อาทิ ทำให้มนุษย์มีสิทธิและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ เกิดสิทธิทางสังคม เกิดสิทธิทางการเมือง กล่าวคือ มีสิทธิและโอกาสที่จะเข้าร่วมทางการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนทางการเมืองทั้งการเมืองระดับชาติ และการเมืองระดับท้องถิ่น การมีสิทธิในการที่จะเลือกตัวแทนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของราษฎรทั้งหลายภายในรัฐ รวมทั้งประโยชน์ในการประกอบอาชีพที่ชอบด้วยกฎหมาย และประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือ ผู้รู้กฎหมายย่อมจะรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนที่จะปฏิบัติต่อกันและปกป้องรักษาสิทธิของตนไม่ให้ใครละเมิดได้

การเรียนกฎหมายหรือการศึกษาในด้านนิติศาสตร์นั้น จะมีตั้งแต่หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งจะแทรกอยู่ในรายวิชา “หน้าที่พลเมือง” หรือวิชา “สังคมศึกษา” แต่การเรียนกฎหมายในระดับอุดมศึกษานั้น เป็นการศึกษากฎหมายในฐานะของการเป็นวิชาชีพกฎหมาย ซึ่งเป็นการศึกษาอบรมที่เน้นการนำไปปฏิบัติการตามภารกิจของรัฐ ซึ่งเป็นบริการสาธารณะที่รัฐต้องจัดทำให้กับประชาชน เช่น ด้านการตำรวจ ด้านการศาล ด้าน

การยุติธรรมอื่น ๆ ตลอดจนการนำไปประกอบวิชาชีพทนายความ ทำให้การเรียนกฎหมายในระดับอุดมศึกษาเป็นทางเลือกหนึ่งของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากจะทำให้ผู้ศึกษาได้พัฒนาทักษะในการหาเหตุผลของคำตอบเพื่อการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคม เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองบ้านเมืองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ตลอดจนเพื่อให้สังคมอยู่รอด ดังนั้น การศึกษากฎหมายซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะทางการสื่อสาร การแก้ไขปัญหา และการคิดนอกกรอบเป็นอย่างมาก ส่งผลให้นักศึกษาที่จบออกไปสามารถประยุกต์กับสถานการณ์ต่างๆในสายอาชีพทุกสายอาชีพได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การเรียนกฎหมาย จะสร้างพลังของประสบการณ์ เนื่องจากผู้ที่เรียนกฎหมายจะต้องทำงานเป็นกลุ่มและเข้าร่วมแบ่งปันความเห็นหรือโต้แย้งกันในประเด็นต่างๆ บ่อยครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง ทั้งยังเป็นการฝึกใจให้แข็งแกร่งพร้อมเผชิญปัญหาต่างๆ ได้ ฉะนั้น มาตรฐานของการเรียนสาขากฎหมายจึงต้องมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เนื่องจากจำเป็นต้องมีการแข่งขันกันอยู่ตลอด กล่าวได้ว่า การเรียนกฎหมายมีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์ในการที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นมนุษย์โดยได้รู้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของตน ทั้งยังเป็นการระวังตัวเองไม่ให้ผิดพลาดอันเกิดจากการกระทำผิด เพราะหากมนุษย์ในฐานะพลเมืองรู้กฎหมายและได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วน ตลอดจนถึงมีการใช้สิทธิต่าง ๆ ตามที่กฎหมายได้กำหนดแล้ว ก็จะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของการปกครองและการบริหารงานทางการเมืองของประเทศชาติได้ต่อไป

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 54 บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา... เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย... รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความ

ถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ...” โดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาควบคู่ไปกับกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งก็มีอยู่หลายสถาบันอุดมศึกษา

สำหรับการฝึกงานด้านกฎหมายอันเป็นการ “ฝึกประสบการณ์วิชาชีพทางด้านทนายความ” ซึ่งเป็นโจทย์ในการทวิวิจัยในครั้งนี้ นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะหากมีการเรียนกฎหมายตลอดหลักสูตรแต่ไม่สามารถเห็นภาพรวมของการปฏิบัติงานด้านกฎหมาย โดยเฉพาะด้านวิชาชีพทนายความ ย่อมทำให้การศึกษานั้น เป็นการศึกษเพียงทฤษฎี ไม่สามารถเข้าถึงทางปฏิบัติในทางวิชาชีพทนายความได้ ซึ่งโจทย์วิจัยเรื่อง “มาตรการด้านศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” นับเป็นรายวิชาที่จะทำให้ผู้ศึกษาวิชากฎหมาย ซึ่งได้เรียนทฤษฎีมาตลอดระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรสามารถเห็นรูปแบบของการนำแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เรียนมาโดยตลอดนั้นได้เกิดการประยุกต์และบูรณาการเพื่อใช้กับปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งเกิดขึ้นในสังคม โดยมีบริบทของวิชาชีพกฎหมาย (ทนายความ) เข้ามาเกี่ยวข้องอันเป็นการวางรากฐานการศึกษาเพื่อการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ ซึ่งก็มีหลายมหาวิทยาลัยมีแนวทางในการพัฒนานักศึกษาที่กำลังศึกษาสาขานิติศาสตร์ให้มีแนวทางในการฝึกและพัฒนาการศึกษาในแนวทางนี้ นับว่า “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทางด้านกฎหมาย” เป็นกระบวนการหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษากฎหมาย อันเป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของการใช้ทฤษฎีทางด้านวิชาการที่เรียนรู้อมาตลอดระยะเวลาเกือบสี่ปีอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังสามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาชั้นเนติบัณฑิต ณ เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์ และอบรมวิชาว่าความ ณ สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจนการศึกษากฎหมายในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตได้ต่อไป

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษากฎหมายจึงต้องมีกระบวนการในการสร้างเพื่อให้ออกไปใช้ในทางปฏิบัติได้ แต่มาตรการด้านการศึกษากฎหมายที่เป็นอยู่ได้สะท้อนถึงปัญหาของกระบวนการในการสร้างมนุษย์ หรือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อนำออกไปใช้จริงหรือไม่ ซึ่งปัญหาของการผลิตนักกฎหมายที่เรียนสาขา “นิติศาสตร์” ในปัจจุบัน ได้มีกระบวนการผลิตบัณฑิตบางคนเพื่อออกไปเป็น “วิศวกรสังคม” ที่ทำหน้าที่ออกแบบโครงสร้างทางสังคม เพื่อการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศชาติให้มีความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ โดยที่ระบบการศึกษาสาขานิติศาสตร์ควรจะมีแนวทางหรือทิศทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สาขานิติศาสตร์ โดยให้มีคุณภาพด้วย

กระบวนการทัศน์และมโนทัศน์อย่างไร กฎหมายที่มีอยู่เพียงพอต่อการนำมาใช้ประกอบการศึกษาสาขานิติศาสตร์หรือไม่ นอกจากนี้ ในการศึกษาทางด้านนิติปรัชญาในศตวรรษที่ 21 จะต้องสอนให้รู้ว่า “กฎหมาย” เป็นเครื่องมือของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม และเพื่อประสานประโยชน์ระหว่างประโยชน์ของปัจเจกชน (เอกชน) กับประโยชน์ของสังคมให้เข้ากันได้ควรทำอย่างไร และทำอย่างไรการศึกษากฎหมายจึงจะทำให้เกิดการบังคับใช้ “กฎหมาย” และเกิดผลตาม “จุดมุ่งหมาย” ของกฎหมายเพื่อให้มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในการได้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อมาพัฒนาประเทศชาติ ซึ่งต้องไม่ใช่การสอนให้นักกฎหมายเป็น “ศรีธนญชัย” ที่สามารถอธิบายกฎหมายและตีความกฎหมายเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์

จากที่กล่าวมาถึงความสำคัญและที่มาของปัญหาด้านมาตรการการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบจากโจทย์วิจัยในเรื่องมาตรการด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จากกรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาคำตอบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

เพื่อหามาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่าง และหาแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21

3. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

3.1 ศึกษากระบวนการศึกษากฎหมาย แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

3.2 สัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่เคยลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (เฉพาะการฝึกงานที่สำนักงานทนายความ)¹

3.3 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพี่เลี้ยงจากสำนักงานทนายความ และคณาจารย์จากสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี²

¹ได้รับหนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตามภาคผนวก 4.

3.4 เปรียบเทียบมาตรฐานการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

4. ระเบียบวิธีวิจัย

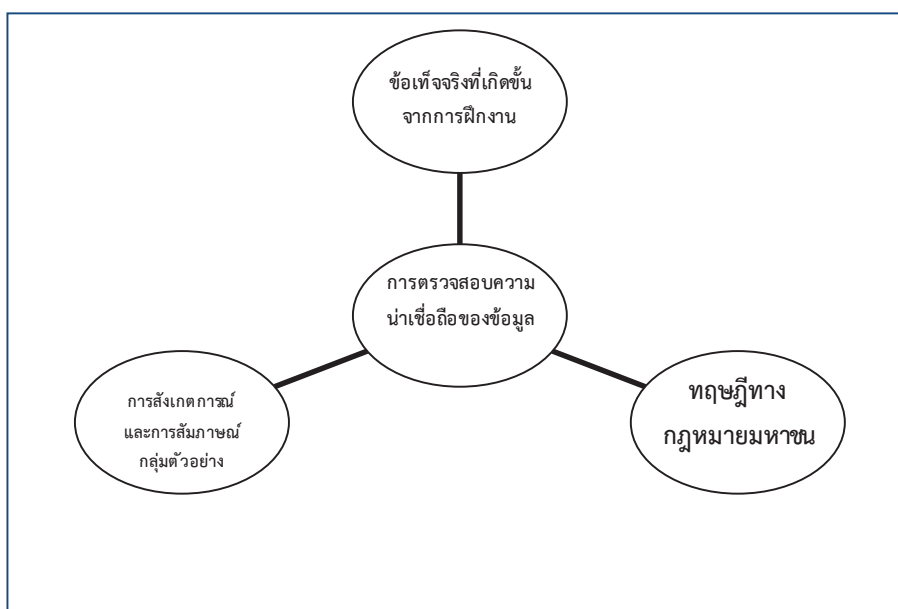
ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 กระบวนการดังนี้

4.1 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แยกดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

4.1.1 การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

4.1.2 เมื่อได้ข้อมูลตาม 4.1.1 แล้วนำมาเรียบเรียง รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับเครื่องมือวิจัยเพื่อการได้ข้อมูลมาอ้างอิงและเกิดความน่าเชื่อถือในกระบวนการวิจัย โดยใช้กระบวนการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลที่รวบรวมได้ในลักษณะที่เรียกว่า “วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า” ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 1 วิธีการตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

^๕ได้รับหนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตามภาคผนวก 4.

4.2 เครื่องมือวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวิจัยดังนี้

4.2.1 ศึกษาจากเอกสาร ผลงานวิจัย หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

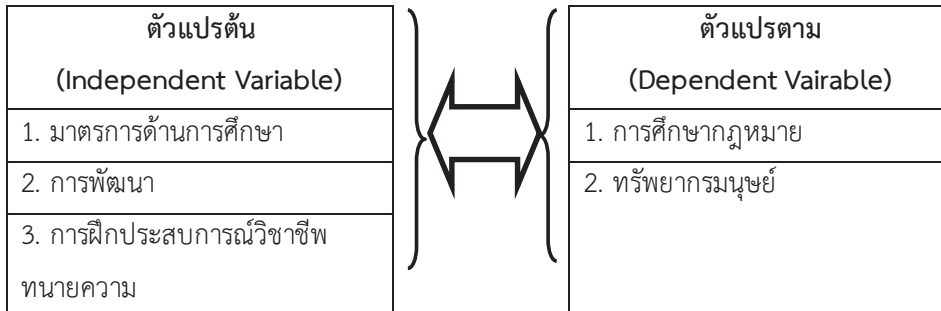
4.2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (ฝึกงานที่สำนักงานนายความ) เมื่อภาคการศึกษาที่ 2/2563

4.2.3 การสัมภาษณ์ที่เลือกเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากแหล่งฝึกงานที่อยู่ในพื้นที่สภานายความภาค 3³ ที่นักศึกษาตาม 4.2.2 ไปฝึกงาน

4.2.4 การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลจากคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

4.3 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แยกออกแนวคิดในการศึกษาออกเป็นแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

❖ หมายเหตุ

- ตัวแปรต้น คือ ต้นเหตุของปัญหา หรือสิ่งที่ต้องศึกษาว่ามีสาเหตุอะไรที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามโจทย์วิจัย
- ตัวแปรตาม คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวแปรต้น

³ ได้แก่ เขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร.

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ได้มาตรฐานในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่าง และได้แนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21

6. วิธีการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

- 6.1 สรุปผลการศึกษาวิจัยเป็นบทความนำเผยแพร่ในวารสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 6.2 ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- 6.3 นำผลการวิจัยลงเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่

7. นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมนิยามศัพท์เฉพาะทางด้านกฎหมาย เพื่อความเข้าใจทั้งตัวของผู้วิจัยและตัวผู้อ่านทุกท่าน ซึ่งมีดังนี้

“การฝึกงาน” หมายถึง การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ

“การว่าความ” หมายถึง การที่ทนายความดำเนินคดีหรือต่อสู้คดีในชั้นศาลอย่างทนายความให้กับลูกความ เช่น ทำคำฟ้อง คำให้การ ชักถามพยาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“กระบวนการพิจารณา” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับคดีซึ่งได้กระทำไปโดยคู่ความหรือคู่กรณีในคดีนั้น หรือโดยศาล หรือตามคำสั่งของศาล ไม่ว่าจะการนั้นจะเป็นโดยคู่ความฝ่ายใด ทำต่อศาลหรือต่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือศาลทำต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่าย และรวมถึงการส่งคำคู่ความและเอกสารอื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

“การพิจารณา” หมายความว่า กระบวนการพิจารณาทั้งหมดในศาลใดศาลหนึ่ง ก่อนศาลนั้นชี้ขาดตัดสินหรือจำหน่ายคดีโดยคำพิพากษาหรือคำสั่ง⁴

“การนั่งพิจารณา” หมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น ชี้สองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่าง ๆ และฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา⁵

“การสอบข้อเท็จจริง” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานทั้งหลาย แล้วรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคู่ความ

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 1 (8).

⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1 (9).

“คดีความ” หมายถึง เรื่องที่พิพาทหรือกล่าวหากันในทางกฎหมาย

“คู่ความ” หมายความว่า บุคคลผู้ยื่นคำฟ้อง หรือถูกฟ้องต่อศาล และเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้รวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลนั้น ๆ ตามกฎหมายหรือในฐานะทนายความ⁶

“คำคู่ความ” หมายความว่า บรรดาคำฟ้อง คำให้การ หรือคำร้องทั้งหลายที่ยื่นต่อศาลเพื่อตั้งประเด็นระหว่างคู่ความ⁷

“คู่กรณี” หมายความว่า ผู้ฟ้องคดี ผู้ถูกฟ้องคดี และให้หมายความรวมถึงบุคคลหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเข้ามาเป็นคู่กรณีด้วยการร้องสอด ไม่ว่าจะโดยความสมัครใจเอง หรือโดยถูกคำสั่งศาลปกครองเรียกเข้ามาในคดี ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรืออาจถูกกระทบจากผลแห่งคดีนั้น และเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณา ให้รวมถึงผู้มีสิทธิกระทำการแทนด้วย⁸

“ทนายความ” หมายถึง ผู้ที่สถาปนาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

“ผู้เรียน” หมายถึง นักศึกษาที่เข้าเรียนระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสาขานิติศาสตร์ในชั้นปีที่ 3 หรือปีที่ 4 ขึ้นไป

“ลอร์เฟิร์ม” หมายถึง ที่ปรึกษากฎหมาย หรือสำนักงานกฎหมาย หรือบริษัทกฎหมายที่ให้คำปรึกษา หรือให้บริการลูกค้า หรือลูกค้าบางส่วนใหญ่มักจะเป็นลูกค้าชาวต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่ลอร์เฟิร์มในประเทศไทยจะมีทั้งแบบที่เป็นสาขาของลอร์เฟิร์มจากต่างประเทศและแบบที่เป็นลอร์เฟิร์มที่ตั้งขึ้นเองในประเทศไทย มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

“ลูกความ” หมายถึง ผู้มีคดีความ ซึ่งทนายความรับว่าความให้

“สถาปนาทนายความ” หมายถึง สถาปนาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นองค์กรสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย เป็นสถาบันหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและนานาชาติ มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“เนติบัณฑิตยสภา” หมายถึง เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นองค์การอิสระที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507 ตราขึ้นโดย

⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 1 (11).

⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1 (5).

⁸พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 3.

จอมพล ถนอม กิตติขจร โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นสภานายกพิเศษ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ควบคุมกิจการทั้งปวงและยับยั้งมติของสภานิติบัญญัติสภา

“แหล่งฝึก” หมายถึง สถานที่ฝึกงานที่เป็นสำนักงานทนายความ สำนักที่ปรึกษา กฎหมาย บริษัทกฎหมาย หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในเขตพื้นที่สภาทนายความภาค 3 ได้แก่ เขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร

8. ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยตามโครงการนี้ เป็นการวิจัยในทางนิติศาสตร์ เพื่อให้เกิดการราบรื่นในการอ่านและการเขียนงานวิจัย ผู้วิจัยจึงอ้างอิงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในรูปแบบเชิงอรรถ ซึ่งเป็นหลักสากลของการทำวิจัยในทางนิติศาสตร์

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การศึกษาที่ดีย่อมทำให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่ดี ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพย่อมก่อให้เกิดการพัฒนารัฐและสังคม ซึ่งผู้วิจัยขอแยกรายละเอียดในการอธิบายดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1.1 ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีรากฐานเกิดขึ้นมาจากความสนใจและการสังเกตปรากฏการณ์ในการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้คือ¹

- (1) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)
- (2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)
- (3) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)
- (4) โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure)
- (5) ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology)

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นด้วย อาทิ การสังเกตเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ ซึ่งจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมาจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นจะครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือถดถอยก็ได้ แต่สิ่งที่เป็นพื้นฐานและแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนาที่สุดก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะเป็นไปในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

คำว่า “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมใน

---

¹ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, [Online], Available Website: https://www.baanjomjut.com/library_3/theories_and_principles_of_community_development/01.html, 2563 (สิงหาคม, 7).

ยุโรป ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์ มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ ส่วนอาชีพของมนุษย์ในสังคมก็เปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม ทั้งยังมีวิธีการผลิตที่เปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากชนบทมาเป็นเมือง ทั้งยังมีสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ภายหลังจากคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้ว ทำให้คำว่า “พัฒนา” ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลก ดังนั้น โดยความหมายอย่างกว้างของการพัฒนา จึงหมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ ทำให้การพัฒนาเกิดการเกี่ยวข้องอยู่กับผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนารมณ์ อุดมการณ์ วิธีการรวมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของกระทำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม คำว่า “พัฒนา” จะมีศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนา นั่นก็คือ การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมนั้น แต่แท้ที่จริงแล้วจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของใคร เกิดขึ้นจากการกระทำของใคร และมีจุดมุ่งหมายรวมทั้งเจตนารมณ์ที่แท้จริงอย่างไร จึงต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

จากการศึกษาเชิงวาทกรรม (Discourse Studies)² พบว่า มีการแอบแฝงซ่อนเร้นความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และวิธีการ หมายความว่า ในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาเป็นเพียงการปิดเปื้อนและซ่อนเร้นฉันทามติเชิงวิชาการที่แท้จริงของพัฒนาศาสตร์ โดยมีความพยายามใช้วาทกรรมในการครอบงำระบบความคิด รวมไปถึงการขึ้นนำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผู้สร้างวาทกรรมต้องการ นอกจากนั้น ยังมีข้อคิดเห็นในทางวิชาการที่น่าสนใจว่า ภายใต้งैงอนไขที่บริสุทธ์นั้นไม่สามารถทำให้การพัฒนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้ ดังนั้น จึงต้องมีการควบคุมการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคมทั้งเชิงลบและเชิงบวกที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปพร้อมกับการพัฒนา ทำให้ศาสตร์แห่งการพัฒนา (Development) เกิดความหมายออกเป็นสองนัยซึ่งก็คือ³

(1) ในความหมายอย่างแคบ “การพัฒนา” หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้นหรือริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา และนำมาใช้เป็นครั้งแรก เช่น การคิดค้นกระแสไฟฟ้า การประดิษฐ์เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

(2) ในความหมายอย่างกว้าง “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของระบบต่าง ๆ ในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น โดยมีหลักที่ใช้ในการ

²ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 1.

³เรื่องเดียวกัน.

พิจารณาและมีจุดเน้นอยู่ที่ลักษณะของการพัฒนาดังนี้⁴

(2.1) การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อมในทุกด้าน เพื่อให้ดีขึ้นหรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิม

(2.2) มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับและขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกันไป

(2.3) มีลักษณะเป็นพลวัตร หมายความว่า เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

(2.4) มีลักษณะเป็นแผนและโครงการ กล่าวคือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด และเมื่อใดซึ่งงบประมาณและสิ่งสนับสนุนเท่าใด ตลอดจนใครรับผิดชอบ

(2.5) มีลักษณะเป็นวิชาการ หมายถึง มีการกำหนดขอบเขตและกลวิธีที่จะนำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาการศึกษา

(2.6) มีลักษณะที่ให้น้ำหนักต่อการปฏิบัติการจริงที่ทำให้เกิดผลจริง

(2.7) มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ หรืออาจจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติก็ได้

(2.8) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัดซึ่งสามารถจะบอกได้ว่า การเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ดีขึ้นมากหรือน้อยเพียงใดและในระดับใด

นอกจากนี้ วิทยาการ เชียงกูล⁵ ยังได้กล่าวว่า การพัฒนาที่แท้จริงนั้น หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความกินดีอยู่ดี ความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมและจิตใจอย่างสงบสันติ ซึ่งขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกาย ทั้งยังรวมความไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของคุณภาพชีวิต อันได้แก่ การศึกษา สิ่งแวดล้อม การพักผ่อนหย่อนใจ

สำหรับ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ⁶ อธิบายว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าและการเปลี่ยนแปลง นี้จะมีสองส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งจะต้องมีทิศทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาวิชาการทางด้านการพัฒนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง มีพื้นฐานทางด้านวิชาการรอบด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

⁴ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, อ่างแก้วในเชิงอรุณที่ 1.

⁵เรื่องเดียวกัน.

⁶เรื่องเดียวกัน.

ซึ่งประกอบไปด้วย⁷ องค์ความรู้ทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รวมทั้งสถานะของการดำรงอยู่ ความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้เหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์แห่งการพัฒนา ก็คือ การบูรณาการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาซึ่งมุ่งหวังจะสร้างองค์รวมแห่งความรู้ให้แก่ผู้ที่มีมุ่งมั่นที่จะศึกษา แต่ลักษณะการพึ่งพาทางทฤษฎีของวิชาการทางด้านพัฒนาได้ทำให้การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติมีจุดเน้นหนักแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความรู้ ความเชื่อ แนวคิดของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารงานและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการพัฒนา แต่ในปัจจุบันทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า รากฐานของการพัฒนาประเทศที่แท้จริงนั้น ควรจะยึดมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา เนื่องจากสังคมในแต่ละสังคมนั้นมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมาแตกต่างกัน โดยเฉพาะประเทศไทยก็มีประวัติศาสตร์ตลอดจนความเป็นมาอันยาวนาน โดยมีความเชื่อ บรรทัดฐาน วัฒนธรรม และรูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมที่ถูกถ่ายทอดโดยขบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) จากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง ทั้งยังปรากฏร่องรอยให้เห็นได้อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแห่งการยอมตาม (Passive Culture) ความสัมพันธ์แบบข้ากับบ่าว ผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การถือฤกษ์ยาม การนับถือผีสงและเทวดา เป็นต้น ส่วนวิธีคิดพื้นฐานของการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นวิธีคิดในเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้อย่างน้อย 6 กลุ่ม ดังนี้⁸

(1) แนวความคิดแบบวิวัฒนาการ (Evolutionary Perspective) ซึ่งเป็นการนำเอาคำว่า “การพัฒนา” มาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่ดีกว่าหรือสูงกว่าเดิม

(2) แนวความคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Perspective) แนวคิดนี้จะสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม การปฏิรูป หรือการปฏิวัติ เป็นต้น

(3) แนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์ (Economic & Political Economy Perspective) แนวคิดนี้จะมุ่งไปสู่การอธิบายโดยพิจารณาที่วิธีการผลิต (Mode of Production) วิธีการบริโภค (Mode of Consumption) หรือวิธีการแจกจ่าย (Mode of Distribution) ของมนุษย์ในสังคม

⁷ ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 1.

⁸ เรื่องเดียวกัน.

(4) แนวคิดแบบการปฏิบัติการและการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement & Social Action Perspective) เป็นแนวคิดที่รัฐพยายามที่จะปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการจัดทำแผนโครงการหรือการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อต่อสู้เรียกร้องและการต่อรอง

(5) แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict Perspective) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในหลักการของวัตถุนิยมวิภาษวิธี⁹ และมองว่าความขัดแย้งอันเกิดจากการควบคุมวิธีการผลิตจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

(6) แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community Perspective) เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำมาใช้โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางและเป้าหมายของการพัฒนา

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ รวมทั้งศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก และการพัฒนาที่จะสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนนั้นก็จะต้องมีค่านามที่มีขอบเขตของค่านิยมที่ชัดเจนต่อท้ายคำว่า “การพัฒนา” เสมอ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาองค์กร การพัฒนาธุรกิจ การพัฒนาการศึกษา หรืออื่น ๆ นอกจากนี้ ในเรื่องของความเชื่อพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญซึ่งจะแตกต่างจากแนวคิดที่ยึดถือปฏิบัติกันในการพัฒนาทั่วไปต้องมีตามประเด็นดังต่อไปนี้¹⁰

(1) ประเด็นของการพัฒนา ซึ่งในการพัฒนาชุมชนไม่อาจปฏิเสธได้เกี่ยวกับเรื่องของเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นเกี่ยวกับศักยภาพ ตลอดจนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แต่อาจปฏิเสธและไม่ยอมรับสิ่งที่ค้านกับตรรกศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นจริงตามสากลของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันด้านศักยภาพ ของมนุษย์ ทั้งทางด้านกายภาพ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด การเรียนรู้ การปรับตัว วิสัยทัศน์ การแก้ปัญหา วุฒิภาวะทางปัญญาและอารมณ์อื่น ๆ ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์นี้เองที่

⁹วัตถุนิยมวิภาษวิธีเป็นทฤษฎีที่ถูกคิดค้นรวบรวมขึ้นให้สมบูรณ์ซึ่งเผยแพร่โดยลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือ คาร์ล มาร์กซ์ เกิดจากการผสมหลักคิดของนักปรัชญาและนักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงหลายคน อาทิ อตัม สมิธ บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์โลก ชิกมัน ฟรอยด์ รวมถึงนักปรัชญาในสมัยกรีก อาทิ อริสโตเติล หรือ ไสกราตีส เป็นต้น ซึ่งลักษณะของทฤษฎีนี้เป็นการมุ่งหาสัจจะจากความเป็นจริงและลงมือพัฒนา โดยความจริงในที่นี้ หมายถึง ความเที่ยงแท้ในเรื่องใด ๆ ก็ตามในธรรมชาติ ส่วนการลงมือพัฒนา หมายถึง การลงมือพัฒนาตามหลักแห่งความจริงในเรื่องใด ๆ หรือสภาพใด ๆ เพื่อเป้าหมายที่ปรารถนา หรือในทางสังคมนิยมเรียกว่า “ความมั่งคั่ง” ร่วมกัน โดยการที่จะเข้าถึงทฤษฎีนี้ได้มีเพียงการปฏิบัติเท่านั้น ซึ่งต้องเป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อศึกษาเรื่องใด ๆ ให้กระจ่างชัดก่อนลงมือกระทำ ทั้งนี้ในการศึกษาก็ควรจะเป็นการลงพื้นที่จริงเพื่อให้ได้รับรู้สภาพที่แท้จริงเท่านั้นด้วยเช่นกัน.

¹⁰ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, อ่างแก้วในเชิงอรุณที่ 1.

น่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความผิดพลาดและล้มเหลวในภายหลังของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากจะต้องมีผู้ที่พัฒนาตามหรือเดินตามร่องรอยความคิดที่ผู้นำทางความคิดในแต่ละยุคสมัยได้กำหนดให้ด้วยวัฒนธรรมแห่งการยอมตาม อันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทยโดยขาดการพิจารณาและการโต้แย้งวิพากษ์อย่างมีเหตุผล

(2) ประเด็นในเรื่องของเหตุผล รวมทั้งความเชื่อในความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์มีความแตกต่างทางด้านสติปัญญา รวมทั้งศักยภาพในด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ทำให้มนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธความจริงพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเคยเป็นมานับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นเผ่าพันธุ์มนุษย์จนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวคือ ในทุกองค์ประกอบของสังคมมนุษย์จะต้องมีผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Follower) เสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางการบริหารประเทศ ผู้นำทางศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม การศึกษา และอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ซึ่งการร่วมมือ การช่วยเหลือ การพึ่งพา ความขัดแย้ง การผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม นับเป็นขบวนการพื้นฐานทางสังคมที่ทำให้เกิดการต่อสู้และช่วงชิงในสิทธิของอำนาจ ในชัยชนะ ในความพ่ายแพ้ ในการสงคราม ในการขูดรีด ในการแสวงหาผลประโยชน์ ในการรุกราน (Penetration) โดยจะมีขึ้นตั้งแต่มนุษย์สองกลุ่มหรือสองชาติหรือสองวัฒนธรรมขึ้นไป จนส่งผลไปถึงความเข้าใจ รวมทั้งในการก่อกำเนิดของแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายก็คือ เพื่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ในชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งแน่นอนว่า กระบวนการดังกล่าวและไม่อาจปฏิเสธเหตุผลพื้นฐานของการที่จะต้องมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของกระบวนการพัฒนาหรือกระบวนการพัฒนาชุมชนได้

(3) ประเด็นในเรื่องของการยอมรับความคิดตามประเด็นทั้งสองข้างต้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนมีน้ำหนักต่อการทำความเข้าใจในภาวะของการก่อกำเนิด การคงอยู่ พลวัตรในการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ อารยธรรม ความเป็นผู้นำ (Leadership) กระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Process) การบริหารการจัดการ (Administration and Management) การวิเคราะห์ ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ (Situational Analysis & Adaptation) รวมทั้งการวิเคราะห์ความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity Analysis) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่แตกแขนงมาจากความเข้าใจเบื้องต้นดังที่กล่าวมาแล้ว¹¹

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในการพัฒนาจะต้องมีกระบวนการหรือขั้นตอนอันเป็นแนวคิดที่มีรากฐานเกิดขึ้นมาจากความสนใจและการสังเกตปรากฏการณ์ในการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคม หรือภายในรัฐ เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์เป็น

¹¹ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 1.

บุคลากรที่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในสังคมของตนได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้ปกครองหรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการบริหารด้านต่าง ๆ ตั้งแต่หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ จนถึงระดับประเทศ จะต้องใส่ใจในการพัฒนา และเข้าอกเข้าใจทรัพยากรมนุษย์ภายในสังคมหรือรัฐของตน จึงจะทำให้เกิดการประสานและสร้างความร่วมมือกันในการพัฒนาประเทศได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งแน่นอนว่า “การศึกษา” ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของการ “พัฒนา” เช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

1.2 ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554¹² ได้ให้ความหมายของ “มนุษย์” ไว้ว่า หมายถึง “สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง คน” ส่วน ชะสุมินัน ซัยนี (Syahminan Zaini)¹³ ได้อธิบายว่า นักปรัชญาคริสต์ศาสนา มีทัศนะว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญา” สำหรับ ฟารุก อะหมัด ดูซุกี (Faruq Ahmad Dusuki)¹⁴ อธิบายว่า ตามทัศนะของนักปรัชญาสังคม “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม”

นอกจากนี้ สมภาร พรหมทา ได้เสนอแนวความคิดหลักเกี่ยวกับ “มนุษย์” ในทางปรัชญาไว้สองสำนักใหญ่ คือ สำนักแรก (สำนักวัตถุนิยมหรือสสารนิยม) เชื่อว่า “มนุษย์” คือ “สสาร” ส่วนสำนักที่สอง (จิตนิยม) เชื่อว่า นอกจากสสารแล้ว มนุษย์ยังมี ส่วนประกอบที่เป็นนามธรรมในตัวมนุษย์ ซึ่งเรียกว่า “จิต” ซึ่งแยกอธิบายได้ดังนี้¹⁵

(1) สำนักวัตถุนิยม หรือ สำนักสสารนิยม (Materialism) ซึ่งสำนักนี้เชื่อว่า สสารเท่านั้นที่มีอยู่จริง มนุษย์มีสถานะเป็นสสารที่หยาบ ส่วนจิตวิญญาณแม้จะละเอียดกว่า แต่ก็ยังเป็นสสารเช่นเดียวกับร่างกาย ส่วนจิตเป็นเพียงชื่อที่เรียกปรากฏการณ์ หรือ กระบวนการทำงานที่ซับซ้อนของสสาร ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นตัวเราเท่านั้น โดยสำนักนี้มองว่า จิตหรือวิญญาณที่เป็นนามธรรมนั้นไม่มีอยู่จริง กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เป็นสสาร เมื่อตายลงก็ไม่มีอะไรเหลือ จึงไม่มีวิญญาณที่เป็นอมตะที่จะไปเกิดใหม่ในชาติหน้า ฉะนั้น จุดหมายของชีวิตจึงอยู่ในชาตินี้ และจุดหมายดังกล่าว ก็คือ ความสุขสบาย ซึ่งมนุษย์จะรับรู้ได้โดยทาง

¹²พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, [Online], Available Website: <https://dictionary.orst.go.th/>, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

¹³ชะสุมินัน ซัยนี อังโน บทที่ 2 นิยามและธรรมชาติของมนุษย์, [Online], Available Website: [http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2\(8-25\).pdf](http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2(8-25).pdf), 2563 (พฤศจิกายน, 22).

¹⁴ฟารุก อะหมัด ดูซุกี อังโน บทที่ 2 นิยามและธรรมชาติของมนุษย์, [Online], Available Website: [http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2\(8-25\).pdf](http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2(8-25).pdf), 2563 (พฤศจิกายน, 22).

¹⁵สมภาร พรหมทา อังโน มนุษย์คือใคร : ทัศนะด้านปรัชญา, [Online], Available Website: https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/man_and_reasoning/07.html, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

ประสาทสัมผัสทั้งห้า ซึ่งก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น หมายความว่าความสุขสบายเป็นเรื่องของชีวิตนี้เท่านั้น ฉะนั้น มนุษย์ในทัศนะของสสารนิยมจึงไม่เชื่อเรื่องชาติหน้า และคุณธรรมความดี และมนุษย์สามารถตัดทอนลงมาให้เป็นสิ่งทีเล็กที่สุดได้ด้วย ขบวนการทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังเป็นสสารอยู่ดี หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือ มนุษย์ คือเครื่องจักร หากแต่เป็นเครื่องจักรที่ทำงานซับซ้อนอย่างยิ่งเท่านั้นเอง¹⁶

(2) สำนักจิตนิยม (Idealism) สำนักนี้ เชื่อว่า มนุษย์เป็นอะไรที่มากกว่าสสาร ซึ่งการเลือกไปทำความเข้าไจริมชาติของมนุษย์จากประสาทสัมผัสและเหตุผลนั้น นับเป็นเรื่องที่แคบและเป็นจักรกลมากเกินไป สำนักนี้จึงเชื่อว่า เมื่อใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งที่เรียกว่า “มนุษย์” เราจะพบสิ่งสองสิ่ง สิ่งแรก ก็คือ ภาพของมนุษย์ในแง่ที่เป็นก้อนสสาร ส่วนสิ่งที่สอง ก็คือ ภาพของมนุษย์ในแง่ที่เป็นบางสิ่งที่พ้นไปจากความเป็นก้อนสสาร¹⁷ ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ชาวจิตนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์มีอะไรที่มากกว่าสสาร ซึ่งเรียกว่า “จิต” นั้นก็คือ¹⁸ มนุษย์มีการริเริ่ม ซึ่งถือว่า เป็นอะไรที่มากกว่าก้อนหินหรือพืช เพราะมนุษย์มีการเรียนรู้ กล่าวคือ มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด มีอารมณ์ และรู้จักเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา อีกทั้งมนุษย์ยังมีความรู้สึกขัดแย้ง เนื่องจาก “มนุษย์” ประกอบด้วยส่วนสองส่วน คือ กาย กับจิต ซึ่งความรู้สึกขัดแย้งจะเกิดขึ้น เมื่อเรารู้สึกว่า ได้ทำในสิ่งที่ผิด ซึ่งถ้ามนุษย์มีแต่ร่างกาย ความรู้สึกขัดแย้งนี้ย่อมจะไม่เกิดขึ้น แต่เพราะมนุษย์มีจิต มนุษย์จึงเกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นเมื่อได้ทำในสิ่งที่ผิด เนื่องจาก “จิต” สามารถสัมผัสกับสิ่งที่เรียกว่า คุณธรรม ความดี ความชั่ว เป็นต้น ซึ่งจากเหตุผลข้างต้น ทำให้จิตนิยมเชื่อว่า “มนุษย์” คือ “จิต” ถึงแม้มนุษย์จะประกอบด้วย “กาย” และ “จิต” แต่กายเป็นเพียงส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมหรือเป็นสสารที่มีการแตกสลายไปตามกาลเวลา ส่วนจิตซึ่งเป็นอสสาร จะมีความเป็นอมตะและเป็นตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ ดังนั้น จิตนิยมจึงมีทัศนะว่า “มนุษย์” คือ “จิต”

ดังนั้น สรุปแล้วคำอธิบายทางปรัชญาเกี่ยวกับประเด็นคำถามที่ว่า มนุษย์ คือใคร และธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างไรรันั้น ก็จะพิจารณาได้จากสำนักคิดใหญ่สองสำนัก

¹⁶จิตรา อ่อนค้อม อ่างใน **มนุษย์คือใคร : ทัศนะด้านปรัชญา**, [Online], Available Website: https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/man_and_reasoning/07.html, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

¹⁷สมภาร พรหมทา อ่างใน **มนุษย์คือใคร : ทัศนะด้านปรัชญา**, [Online], Available Website: https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/man_and_reasoning/07.html, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

¹⁸วิฑ์ วิศทเวทย์ อ่างใน **มนุษย์คือใคร : ทัศนะด้านปรัชญา**, [Online], Available Website: https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/man_and_reasoning/07.html, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

ดังกล่าว ซึ่งก็คือ สสารนิยม และจิตนิยม แต่มนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาก็เริ่มจะแตกต่างจากมนุษย์ในทัศนะของศาสนา กล่าวคือ มนุษย์ในแรกเริ่มจะปฏิเสธและตั้งคำถามเกี่ยวกับพระเจ้า ทำให้มนุษย์เน้นการเอาชนะธรรมชาติและมีความเชื่อมั่นในการค้นหาคำตอบที่มีเหตุผลด้วยศักยภาพทางสติปัญญาและการคิดสร้างสรรค์ที่ไม่จำกัด ทำให้มนุษย์ใช้วิธีการทางเหตุผลและการให้ความสำคัญกับประสาทสัมผัส ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนของการปฏิบัติทางอารยธรรมของมนุษยชาติ และเป็นจุดเริ่มต้นของโลกสมัยใหม่ ซึ่งเป็นโลกแห่งการแสวงหาความรู้ความจริงทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554¹⁹ ได้ให้ความหมายของ “ทรัพยากร” ไว้ว่า หมายถึง “สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์หรือมีค่า” เมื่อรวมความของคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” ผู้วิจัยจึงขอรวมความหมายว่า คือ “สัตว์ที่มีจิตใจสูง ใช้เหตุผล และมีปัญญาอันทรงคุณค่าต่อโลกและจักรวาล” ฉะนั้น ทรัพยากรมนุษย์จึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาเพื่อสร้างโลกที่ต้องการแสวงหาความรู้และความจริงด้วยเหตุผลอันมีศักยภาพทางสติปัญญาและการคิดสร้างสรรค์ที่ไม่จำกัด

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD)²⁰ ก็คือ กรอบและกระบวนการในการพัฒนาตลอดจนส่งเสริมให้มนุษย์ในองค์กรมีความรู้ความสามารถ ไปจนถึงการมีทักษะในการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งพนักงานยังเกิดการพัฒนาศักยภาพด้วย ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ก็สามารถทำได้หลายวิธีการหรือหลายขั้นตอน อาทิ การฝึกอบรม การเรียนการสอน การให้การศึกษา การไปแสวงหาประสบการณ์ ตลอดจนการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างกัน

อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์จะต้องมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการพัฒนาองค์กร สิ่งแวดล้อม สังคม ที่มนุษย์นั้นดำรงอยู่ด้วย เพื่อให้มีการพัฒนาและก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อการสร้างอารยธรรมของชาติ และมวลมนุษยโลก โดยมนุษย์จะต้องมีพลังและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเองด้วย

2. ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษา

การศึกษาถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรม

¹⁹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, [Online], Available Website: <https://dictionary.orst.go.th/>, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

²⁰การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, [Online], Available Website: <https://th.hrnote.asia/org/development/190423-human-resource-development/>, 2563 (สิงหาคม, 7).

รวมทั้งยังช่วยสร้างจิตสำนึกในการเป็นมนุษย์และมีจิตวิญญาณของผู้มีอารยธรรมทางปัญญาและความงามทางจิตใจ นอกจากนี้ การศึกษายังสร้างให้มนุษย์มีความรู้ในการดำรงชีวิต มีความรู้ในการประกอบอาชีพ มีความอดทนในการต่อสู้กับอุปสรรคของชีวิต ทำให้การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกวัย ซึ่งความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานั้น ผู้วิจัยขอแยกการศึกษาออกเป็นดังนี้

2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษาของต่างประเทศ

โดยผู้วิจัยจะนำระบบการศึกษาของต่างประเทศในบางประเทศมาประกอบวรรณกรรมในการวิจัยเรื่องนี้ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวทางของการวิจัยในเรื่องนี้ ซึ่งมีดังนี้

2.1.1 ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในรูปแบบของสหพันธรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วย 50 รัฐ (มลรัฐ) และ 1 เขตการปกครอง ซึ่งก็คือ Washington D.C. ทั้งยังเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางการปกครอง โดยโครงสร้างของรัฐบาลแห่งชาติและกิจกรรมของรัฐบาลจะถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ในส่วนของกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากที่รัฐธรรมนูญกำหนด อาทิ อำนาจการจัดการด้านการศึกษา หรือนโยบายการบำรุงรักษาถนน รวมถึงการดำเนินงานด้านตำรวจ จะเป็นความรับผิดชอบของแต่ละรัฐ ซึ่งมีรัฐธรรมนูญและกฎหมายของตนเอง ซึ่งรัฐอลาสก้านับเป็นรัฐที่ใหญ่ที่สุดในจำนวน 50 รัฐ รองลงมาคือ รัฐเท็กซัส²¹ โดยที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและมีกลุ่มต่าง ๆ อยู่บริเวณต่างกัน เช่น China Town , Little Italy เป็นต้น ชาวอเมริกันเรียนรู้เร็ว และจะเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ มีความรักอิสระในการเรียนรู้ อีกทั้งเพราะการมีภูมิประเทศที่กว้างขวางจึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันตามภูมิภาค ซึ่งกลุ่มเยาวชนของอเมริกันจะมีงานนอกเวลาทำเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อหารายได้เสริม เพื่อกิจกรรมที่ตนเองต้องการ โดยคนอเมริกันจะได้รับเงินประกันสังคมและเบี้ยบำนาญ รวมถึงการออมทรัพย์และการสะสม เมื่อครบเกษียณอายุก็จะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในรูปแบบสวัสดิการทางสังคม โดยภาษาราชการที่ใช้คือ ภาษาอังกฤษ (แบบอเมริกัน)

สำหรับในเรื่องของการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (Education System in USA) นั้น รัฐแต่ละรัฐจะมีอิสระในการควบคุมคุณภาพและวางแผนด้านการเรียนการสอนเอง โดยไม่ขึ้นกับรัฐบาลกลาง ซึ่งทุกรัฐก็จะมีหน่วยงานด้านการศึกษาของตนเองเพื่อ

²¹ประเทศสหรัฐอเมริกา, [Online], Available Website: <https://www.sanook.com/CamPus/911837,2563> (ค้นวาคม, 28).

คอยควบคุมและกำหนดมาตรฐานการศึกษาต่าง ๆ ของแต่ละรัฐ²² ซึ่งทำหน้าที่คล้ายกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อคอยกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ และนำเงินงบประมาณไปอุดหนุนให้โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย²³ โดยในส่วนของการศึกษาภาคบังคับนั้น นักเรียนอเมริกันทุกคนจะได้รับสิทธิเรียนฟรีจนกระทั่งถึงเกรด 12 (Grade 12) หรือจบในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นโรงเรียนของรัฐ เรียกว่า Public School ส่วนการเรียนในระดับอุดมศึกษานั้น หากนักศึกษาคนใดต้องการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในรัฐที่ตนเองไม่ได้มีถิ่นฐานหรือภูมิลำเนาจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม (Out of States Tuition) หากนักเรียนชาวต่างชาติต้องการเข้าไปเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะจำกัดสิทธิให้สมัครเรียนได้เพียงโรงเรียนเอกชน (Private School) เท่านั้น โดยไม่สามารถที่จะเรียนในโรงเรียนรัฐบาลได้ (Public School) ยกเว้นนักเรียนทุนหรือนักเรียนแลกเปลี่ยน (Exchange Visitor Program) ซึ่งได้ถือวีซ่า J1²⁴ จึงจะเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลได้ ส่วนระบบการวัดผลการศึกษาก็จะใช้เกณฑ์เดียวกันในแต่ละมลรัฐ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาจะกำหนดผลการเรียนให้เป็นเปอร์เซ็นต์ และจำนวนเปอร์เซ็นต์จะถูกผันแปรเป็นเกรดแบบตัวอักษร ซึ่งบางครั้งระบบการให้เกรดและเกรดเฉลี่ย (GPA) ในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีความยุ่งยากซับซ้อนจนทำให้นักศึกษาสับสน เพราะมีการผันแปรเกรดด้วย โดยเฉพาะกับนักศึกษาชาวต่างชาติ ตัวอย่างเช่น มีนักศึกษาสองคนสำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาคนละแห่ง โดยทั้งคู่ยื่นใบสมัครเข้ามหาวิทยาลัยพร้อมกันและมีเกรดเฉลี่ยเท่ากันคือ 3.5 GPAs แต่นักศึกษาคณะหนึ่งสำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาธรรมดา แต่นักศึกษาอีกคนสำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีชื่อเสียงโด่งดังทางด้านวิชาการ ดังนั้นทางมหาวิทยาลัยอาจจะมองดูเกรดเฉลี่ยในใบประเมินผลการศึกษาและให้คะแนนนักศึกษาทั้งสองคนแตกต่างกัน เนื่องจากทั้งสองคนมาจากโรงเรียนที่มีมาตรฐานทางการศึกษาไม่เหมือนกัน ฉะนั้นนักเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงควรจดจำสิ่งที่สำคัญดังต่อไปนี้²⁵

²²การศึกษาของสหรัฐอเมริกา, [Online], Available Website: <https://sites.google.com/site/suchanan47255/>, 2563 (ธันวาคม, 27).

²³เป็นเงินภาษีที่เก็บจากประชาชน หรือสมาคมในแต่ละรัฐ.

²⁴มีชื่อเต็มว่า Exchange Visitor Programs เป็นวีซ่าตามโครงการแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นประเภทหนึ่งของวีซ่าชั่วคราว (Temporary หรือ Non-Immigrant Visas) ซึ่งเป็นวีซ่าที่รับรองสถานะการเข้าประเทศของบุคคล (ที่มา: **วีซ่าประเภทต่าง ๆ สำหรับใช้ในการเข้าประเทศสหรัฐอเมริกา**, [Online], Available Website: <http://helpforvisa.com/>, 2563 (ธันวาคม, 27).

²⁵ระบบการศึกษาของประเทศไทย, [Online], Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/>, 2563 (ธันวาคม, 27).

ก. นักศึกษาควรรู้ว่า วุฒิการศึกษาที่เรียนจบมาจากประเทศของตนนั้น เทียบเท่ากับวุฒิการศึกษาในระดับใดของประเทศสหรัฐอเมริกา

ข. นักศึกษาควรทำความเข้าใจกับระเบียบการสมัครเข้ามหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในแต่ละแห่ง และควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาที่ตนเองสมัครเรียน เนื่องจากในบางครั้งอาจมีระเบียบการสมัครที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น

ค. นักศึกษาควรรักษาคุณสมบัติในการสมัครเข้าเรียนให้พร้อมพร้อมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนักศึกษาสามารถค้นหาข้อมูลเหล่านี้ได้โดยการพบปะพูดคุยกับอาจารย์ฝ่ายแนะแนวหรือผู้ให้คำปรึกษาด้านการศึกษาต่ออย่างเป็นทางการเป็นประจำ เนื่องจากอาจารย์ฝ่ายแนะแนวหรือผู้ให้คำปรึกษาด้านการศึกษาต่อจะสามารถบอกนักศึกษาได้ว่า นักศึกษาควรจะใช้เวลากี่ปีในการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากรัฐบาลและนายจ้างในบางประเทศอาจจะไม่ยอมรับนักศึกษาที่ได้รับวุฒิศึกษามาจากประเทศอเมริกา หรือนักศึกษามีคุณสมบัติไม่เพียงพอตามระเบียบในการไปศึกษาต่อต่างประเทศในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศของตน

สำหรับปฏิทินการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาจะเริ่มในเดือนสิงหาคมหรือเดือนกันยายน และดำเนินการเรียนการสอนต่อไปจนถึงเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุนายน โดยนักศึกษาใหม่ส่วนมากจะเริ่มต้นการศึกษาในช่วงฤดูใบไม้ร่วง เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตใหม่ของการเป็นนักศึกษา อีกทั้งนักศึกษาจะสามารถพบและสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ได้ในช่วงเวลานี้ได้ดีที่สุด ส่วนหนึ่งปีการศึกษาของโรงเรียนหลายแห่งก็จะประกอบไปด้วยสองเทอม (ภาคการศึกษา) เรียกว่า ระบบ “Semesters”²⁶ ซึ่งบางโรงเรียนได้รวมการเรียนการสอนภาคฤดูร้อนที่เป็นหลักสูตรวิชาเลือกไว้ด้วยกัน จึงแบ่งหนึ่งปีการศึกษาออกเป็นสี่เทอมก็มี แต่โดยทั่วไปแล้วถ้าไม่ได้ลงเรียนภาคฤดูร้อน หนึ่งปีการศึกษา ก็จะแบ่งออกเป็นสองเทอม (Semesters) หรือสามเทอม (trimester) โดยเด็กอเมริกันจะเริ่มต้นชีวิตการเรียนที่โรงเรียนเตรียมอนุบาล หรือโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten Preschool Education) ตั้งแต่อายุประมาณ 3 ขวบ ฉะนั้น โครงสร้างของการศึกษาอย่างเป็นทางการของประเทศสหรัฐอเมริกาโดยทั่วไปจะมีดังนี้²⁷

(1) โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา

เด็กอเมริกันจะเริ่มเข้าเรียนอย่างจริงจังเมื่ออายุได้ 6 ขวบบริบูรณ์ โดยจะเริ่มศึกษาในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนประถมศึกษา (Elementary school) ก่อน ซึ่งก็คือ การเรียนใน Grade 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1) จนถึง Grade 6 (ประถมศึกษาปีที่ 6)

²⁶บางโรงเรียนมีสามเทอมต่อหนึ่งปีการศึกษา เรียกว่า “ระบบ trimester”.

²⁷ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา, อ้างแล้วในเชิงบรรณที่ 25.

เมื่อจบ Grade 1-6 แล้ว นักเรียนจะสามารถเข้าทำการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นสูง (Higher education) ได้ คือ Grade 7-12 ซึ่งจะใช้เวลาในการเรียนการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด 12 ปี โดยชาวอเมริกันเรียกแต่ละชั้นปีว่า “เกรด”

สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา (Secondary school) จะมีอยู่สองหลักสูตรด้วยกัน ซึ่งหลักสูตรแรก คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (Middle school หรือ Junior high school) ซึ่งจะเรียน Grade 7 – 8 ส่วนหลักสูตรที่สอง คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย (High school) ซึ่งจะเรียน Grade 9 – 12 ซึ่งการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องเรียนวิชาพื้นฐาน ได้แก่ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และอาจจะต้องเรียนภาษาต่างชาติหรือพลศึกษาด้วย โดยนักเรียนจะได้รับใบประกาศนียบัตรที่ต่อเมื่อได้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งภายหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วจึงจะสามารถสมัครเข้าศึกษาต่อในระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยได้ (Higher education)

(2) ระบบการศึกษาขั้นสูง (Higher Education)

ประเภทของสถาบันการศึกษาขั้นสูงในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะมีมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยรัฐบาล²⁸ มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเอกชน²⁹ มหาวิทยาลัยชุมชน³⁰ และสถาบันเทคโนโลยี³¹ ซึ่งได้แยกระดับของการศึกษาขั้นสูงไว้ดังนี้³²

²⁸ได้รับการสนับสนุนและบริหารโดยรัฐบาลของมลรัฐหรือรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งทุกหนึ่งของห้าสิบมลรัฐอย่างน้อยจะต้องมีมหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐหนึ่งแห่ง และวิทยาลัยอีกสองถึงสามแห่งด้วยกัน โดยมหาวิทยาลัยเหล่านี้จะถูกตั้งชื่อตามชื่อของรัฐนั้น ๆ หรือจะมีคำว่า “State” อยู่ในชื่อด้วย เช่น Washington State University และ The University of Michigan (ที่มา: **ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา**, [Online], Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/,2563> (ค้นวาคม, 27).

²⁹บริหารโดยองค์กรเอกชน ซึ่งจะมีค่าเล่าเรียนสูงกว่าและมีขนาดเล็กกว่ามหาวิทยาลัยและวิทยาลัยของรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งหมดจะเป็นของเอกชน โดยสถาบันเหล่านี้เกือบทุกแห่งจะยอมรับนักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นเข้าเรียน และยังมีหลายสถาบันที่ยอมรับเฉพาะนักเรียนที่นับถือศาสนาเดียวกันกับสถาบันจึงจะเข้าเรียนได้ (ที่มา: **ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา**, [Online], Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/,2563> (ค้นวาคม, 27).

³⁰เป็นวิทยาลัยชุมชนที่ใช้เวลาเรียนสองปี นักเรียนก็จะได้รับอนุปริญญา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็จะสามารถโอนย้ายหน่วยกิตไปศึกษาต่อได้ ซึ่งจะมีหลักสูตรประกาศนียบัตร และหลักสูตรอนุปริญญา โดยวิทยาลัยชุมชนจะถูกแยกออกเป็นสองประเภทใหญ่ คือ หลักสูตรทางวิชาการที่สามารถโอนย้ายหน่วยกิตได้ และหลักสูตรประกาศนียบัตรที่เตรียมความพร้อมทางด้านอาชีพให้กับนักศึกษา โดยหลักสูตรวิชาที่สามารถโอนย้ายได้ คือ หลักสูตรวิชา Associate of arts และหลักสูตรวิชา Associate of science ส่วนหลักสูตรวิชาที่ไม่สามารถโอนย้ายได้ คือ หลักสูตรวิชา Associate of applied science

(2.1) **ระดับปริญญาตรี (Undergraduate)** ซึ่งนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับนี้ ก็คือ นักศึกษาผู้ที่ไม่เคยได้รับปริญญาตรีมาก่อน ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จะใช้เวลาในการศึกษาทั้งหมดสี่ปี โดยนักศึกษสามารถเลือกทำการศึกษาในระดับนี้ได้ที่วิทยาลัยชุมชน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ซึ่งในช่วงสองปีแรกของการศึกษาในระดับปริญญาตรี นักศึกษาจะต้องทำการศึกษาแบบกว้างไปก่อน ซึ่งได้แก่ วิชาวรรณคดี วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศาสตร์ วิชาศิลปศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ และวิชาอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่านักศึกษามีความรู้ทั่วไปและมีพื้นฐานของหลาย ๆ วิชาก่อนที่จะทำการศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ ซึ่งก็มีนักศึกษาหลายคนเลือกศึกษาวิชาที่จำเป็นในวิทยาลัยชุมชนสองปีก่อนเพื่อจะได้รับอนุปริญญา (AA) แล้วจึงทำการโอนย้ายหน่วยกิตไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยในสาขาวิชา (Major) เช่น ถ้านักศึกษาเลือกศึกษาในสาขาวิชาวารสารศาสตร์ นักศึกษาจะได้รับปริญญาวารสารศาสตร์บัณฑิต ซึ่งนักศึกษาจะต้องลงเรียนวิชาหลายวิชาตามจำนวนที่ทางวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ก่อน เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการศึกษาขั้นต่อไปในสาขาวิชาเฉพาะ และนักศึกษาต้องทำการเลือกสาขาวิชาเฉพาะในต้นปีที่สามของการศึกษา นอกจากนี้ ระบบการศึกษาขั้นสูงของประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำว่า มีความยืดหยุ่นสูง เนื่องจากนักศึกษาที่กำลังทำการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี สามารถเปลี่ยนสาขาวิชาเฉพาะในระหว่างทำการศึกษาได้ ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ ซึ่งก็จะมีบ่อยครั้งที่นักศึกษาชาวอเมริกันจะเปลี่ยนใจไปศึกษาสาขาวิชาอื่นที่ชอบมากกว่า แต่นักศึกษาอาจจะต้องลงเรียนวิชาอื่นเพิ่มเติมซึ่งจะทำให้เสียทั้งเวลาและเงินมากขึ้น

degrees และหลักสูตรประกาศนียบัตร โดยนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชนส่วนใหญ่จะทำการโอนย้ายหน่วยกิตไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเพื่อให้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี เนื่องจากนักศึกษสามารถใช้หน่วยกิตที่ศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยชุมชนได้ ดังนั้น นักศึกษาจึงใช้เวลาอีกสองปีหรือมากกว่าในการสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีได้ ซึ่งในบางวิทยาลัยชุมชนหลายแห่งได้เปิดสอนหลักสูตรติวเข้มภาษาอังกฤษ หรือ ESL เพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่ถ้านักศึกษาไม่ต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าอนุปริญญา นักศึกษาควรทำการตรวจสอบภายในประเทศของตนว่า นักศึกษาสามารถใช้วุฒินุปริญญาสมัครงานได้หรือไม่ อย่างไร (ที่มา: **ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา**, [Online], Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/,2563> (ธันวาคม, 27).

³¹ซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อยสี่ปีในการทำการการศึกษาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยในบางแห่งก็ทำการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโท และบางแห่งเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้น (ที่มา: **ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา**, [Online], Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/,2563> (ธันวาคม, 27).

³²**ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา**, อ้างแล้วในเชิงบรรณที่ 25.

(2.2) **ระดับปริญญาโท (Graduate)** ผู้ที่ได้รับวุฒิปริญญาตรีแล้วหากต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทเพื่อตำแหน่งในหน้าที่การงานที่ตนต้องการหรือไม่ก็เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงานปัจจุบันของตนเพื่อให้อยู่ในตำแหน่งระดับสูง โดยเฉพาะสาขาบรรณารักษศาสตร์ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ สาขาพฤกษศาสตร์ และสาขาศึกษาศาสตร์ ซึ่งจะมีนักศึกษาชาวต่างชาติจากบางประเทศที่ได้รับการอนุญาตให้ทำการศึกษาที่ต่างประเทศได้เฉพาะในระดับปริญญาโทเท่านั้น ซึ่งนักศึกษาจึงควรทำการตรวจสอบเกี่ยวกับกฎเกณฑ์และไปรับรองต่าง ๆ ที่เป็นที่ต้องการในการสมัครงานในประเทศของตนให้แน่ใจก่อนที่จะทำการสมัครเข้าทำการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วหลักสูตรปริญญาโท ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย โดยนักศึกษาจะต้องยื่นใบแสดงผลสอบ GRE (Graduate Record Examination) พร้อมกับใบสมัคร และจะต้องยื่นใบแสดงผลสอบตามที่สาขาวิชาที่นักศึกษาได้เลือกไว้กำหนดเท่านั้น เช่น สาขาวิชากฎหมายต้องยื่นผลสอบ LSAT สาขาวิชาธุรกิจต้องยื่นผลสอบ GRE หรือ GMAT ส่วนสาขาวิชาแพทยต้องยื่นผลสอบ MCAT เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปจะใช้เวลาประมาณศึกษาประมาณหนึ่งถึงสองปี โดยในการศึกษาส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในห้องเรียนและนักศึกษาจะต้องทำการวิจัยค้นคว้า เรียกว่า “Master’s Thesis” หรือต้องทำโปรเจกปริญญาโท (Master’s Project) ให้สำเร็จ

(2.3) **ระดับปริญญาเอก (Doctorate Degree) หรือ PhD** ซึ่งการศึกษาในระดับปริญญาเอกนั้น จะต้องสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทก่อน ซึ่งสถาบันการศึกษาบางแห่งนักศึกษาสามารถทำการศึกษาเพื่อให้ได้รับปริญญาเอก (PhD/Doctorate) ได้โดยไม่ต้องมีวุฒิปริญญาโท โดยนักศึกษอาจใช้เวลาทำการศึกษาทั้งหมดประมาณสามปีหรือมากกว่านั้น แต่สำหรับนักศึกษาชาวต่างชาติอาจใช้เวลาประมาณห้าหรือหกปีในการสำเร็จการศึกษาในระดับนี้ โดยในช่วงสองปีแรกของการศึกษา นักศึกษาปริญญาเอกจะทำการศึกษาในห้องเรียนและห้องสัมมนา และใช้เวลาอย่างน้อยอีกหนึ่งปีในการทำวิจัยค้นคว้าและเขียนวิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์ของตนเอง โดยปริญญาานิพนธ์นั้นจะต้องประกอบด้วยมุมมอง การออกแบบ หรือการวิจัยค้นคว้าที่ไม่เคยมีการตีพิมพ์มาก่อน อีกทั้งปริญญาานิพนธ์จะประกอบด้วยบทสนทนาและบทสรุปของนักศึกษาตามหัวข้อเรื่องที่ได้กำหนดไว้ให้กับมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอก ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะตั้งกฏให้นักศึกษาต้องมีความรู้ในด้านการอ่านภาษาต่างประเทศให้ได้ถึงสองภาษาด้วยกัน และนักศึกษาจะต้องออกไปใช้เวลาตามจำนวนเวลาที่กำหนดไว้ในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับปริญญาานิพนธ์ที่นักศึกษาจะเขียน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รับประสบการณ์และผ่านข้อทดสอบของหลักสูตรปริญญาเอก และเมื่อผ่านการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ

กับปริญญาบัตรที่นักศึกษาได้เขียนไว้แล้วก็จะได้รับวุฒิปริญญาเอก

2.1.2 ระบบการศึกษาของประเทศฟินแลนด์

ประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย ทั้งยังมีทะเลสาบมากกว่า 60,000 แห่ง จนได้รับสมญานามว่า “ดินแดนแห่งทะเลสาบ (The Land of Lake)” โดยชาวฟินแลนด์จะเรียกชื่อประเทศของตนเองว่า “ซออูเมน ทาซาวาลต้า (Soumen Tasavalta)” แปลว่า ดินแดนทะเลสาบ โดยประเทศนี้จะอยู่ระหว่างกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตยกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ โดยภาษาราชการที่ใช้ส่วนใหญ่ คือ ภาษาฟินแลนด์ รองลงมา คือ ภาษาสวีเดน โดยเมืองหลวงของฟินแลนด์ คือ เมืองเฮลซิงกิ (Helsinki) ชาวฟินแลนด์จะมีอัตราการเรียนรู้อยู่ประมาณร้อยละ 99 โดยเป็นประเทศที่ปกครองตามระบอบสาธารณรัฐ³³ ซึ่งพลเมืองของฟินแลนด์จะติดต่อกับกลุ่มตลาดร่วมยุโรปและกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ รวมทั้งประเทศทางเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น และไทย เป็นต้น โดยสินค้าส่งออกและเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ คือ อุตสาหกรรมเครื่องยนต์ อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมต่อเรือ และอุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น³⁴

สำหรับการศึกษาในสมัยโบราณของฟินแลนด์นั้นจะขึ้นอยู่กับวัดหรือศาสนสถานเป็นสำคัญ โดยพระสงฆ์ (Briest) ของศาสนาจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับพลเมือง ซึ่งเนื้อหาส่วนมากจะเน้นการเป็นพลเมืองดี (Civic Responsibilities) และการท่องจำคัมภีร์ไบเบิล (Bible) อีกทั้งการที่นักเรียนได้นั่งฟังผู้ใหญ่คุยกัน (Forum) จะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ของนักเรียนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษาของประเทศฟินแลนด์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่หลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยที่ตกเป็นอาณานิคมของรัสเซียและสวีเดน ทำให้ฟินแลนด์มีความพยายามสร้างระบบการศึกษาของตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาเพื่อการสร้างประเทศขึ้นใหม่ ด้วยเหตุดังกล่าวฟินแลนด์จึงได้สร้างจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนไว้ดังนี้³⁵

³³ประเทศฟินแลนด์ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศสวีเดนเป็นระยะเวลาจนถึง 600 ปี อีกทั้งยังอยู่ภายใต้การดูแลของรัสเซียอีกเป็นเวลา 100 กว่าปี ซึ่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัสเซียได้บุกเข้าโจมตีฟินแลนด์ ทำให้ฟินแลนด์ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1917 ฟินแลนด์ได้พยายามประกาศอิสรภาพถึงสองครั้งจึงสำเร็จ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัสเซียจะได้เข้ามาบีบบังคับในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของฟินแลนด์ รวมทั้งการวางแผนการศึกษา แต่ปรากฏว่า ฟินแลนด์ก็ไม่ให้ความสำคัญแก่ระบบการศึกษาของรัสเซีย โดยฟินแลนด์จะนิยมระบบการศึกษาของสวีเดนมากกว่า (ที่มา: **ประเทศฟินแลนด์**, [Online], Available Website: <https://www.mfa.go.th/th/country/Fl?page=5d5e2590c3445d0110404c13&menu=5d5bd3c715e39c306002a879,2565> (เมษายน, 18).

³⁴**การศึกษาของประเทศฟินแลนด์**, [Online], Available Website: [old-book.ru.ac.th/e-book/eEF305\(48\)/EF305\(48\)-9.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/eEF305(48)/EF305(48)-9.pdf), 2563 (ธันวาคม, 28).

ก. เพื่อรักษาไว้ซึ่งการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกะดับของการศึกษา อันจะต้องสอดคล้องกับความต้องการทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพัฒนาการทางสังคม

ข. จะต้องให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพทางการศึกษา โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างอุปกรณ์การเรียนการสอนและสัดส่วนของครู (Pedagogical resource)

ค. เพื่อพัฒนาสามัญสำนึกทางการเมือง โดยเฉพาะค่านิยมแบบ ประชา – ธิปไตยและทัศนคติที่ดี ในขณะที่เดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษยชาติอันเป็นสิทธิพื้นฐานของทุกคน

ง. เพื่อพัฒนาการศึกษาของนักเรียนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และสามารถที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เพื่อการพัฒนาและรักษาไว้ทางด้านวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ฟินแลนด์นับเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่า มีคุณภาพทางการศึกษาที่ดีที่สุดประเทศหนึ่งของโลก โดยผลการประเมินของ PISA³⁶ เมื่อปี พ.ศ. 2558 พบว่า ฟินแลนด์มีผลการประเมินการเรียนรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ อยู่ในอันดับที่ 5 (531 คะแนน) ผลการเรียนรู้เรื่องการอ่าน อยู่ในอันดับที่ 4 (521 คะแนน) และผลการประเมินการเรียนรู้เรื่องคณิตศาสตร์ อยู่ในอันดับที่ 12 (531 คะแนน) ซึ่งปัจจัยที่ทำให้การศึกษาของฟินแลนด์ประสบความสำเร็จมีดังนี้³⁷

ก. การเรียนที่ฟินแลนด์จะเน้นไปที่การเล่นมากกว่า เพราะคิดว่า เด็กสามารถเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเองได้ดีด้วยการผ่านการเล่น ครูจึงไม่เพียงแต่อนุญาตให้เล่นได้ แต่ยังสนับสนุนให้เด็ก ๆ เล่นด้วย³⁸

ข. การสอบไม่ได้เป็นแบบเอาเป็นเอาตาย เพราะโรงเรียนที่ฟินแลนด์เชื่อว่า หากต้องเตรียมตัวอ่านหนังสือจนไม่มีเวลา จะทำให้เด็กไม่มีเวลาคิดได้อย่างเป็นอิสระ แต่ครูก็จะประเมินความรับผิดชอบของเด็กตลอดการเรียนการสอนแทน

ค. รัฐบาลฟินแลนด์มีความเชื่อใจในเขตการปกครองย่อย ๆ ของตนเอง และหน่วยการปกครองย่อยก็เชื่อมั่นในโรงเรียน รวมไปถึงครูก็ไว้วางใจในนักเรียน โดยผู้ปกครอง

³⁵การศึกษาของประเทศฟินแลนด์, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 34.

³⁶Programme for International Student Assessment.

³⁷Sophia Faridi อ้างใน สุรียา ช้องเสนาะ, ฟินแลนด์กับความสำเร็จทางการศึกษา, [Online], Available Web site: <https://library2.parliament.go.th/ebook/contentissue/2560/hi2560-009.pdf>, 2563 (ธันวาคม, 31).

³⁸แม้จะอยู่ระดับมัธยมศึกษาแล้ว เด็กโตยังได้เล่นวีไอเกมที่ Student Center.

ก็เชื่อมั่นในความสามารถของครู³⁹

ง. โรงเรียนแต่ละโรงเรียนไม่แข่งกันเอง ไม่มีการจัดลำดับโรงเรียน เพราะมีความเชื่อว่า ทุกโรงเรียนดีเท่ากัน

จ. การคัดเลือกครูเข้มงวดมาก ทำให้เป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ครูได้รับความไว้วางใจ และคนที่จะเป็นครูได้จะต้องเป็นคนเรียนเก่งเท่านั้น ทั้งยังต้องผ่านการสอบสัมภาษณ์ในด้านศีลธรรม ในด้านแรงบันดาลใจในการเป็นครู และจะต้องจบการศึกษาระดับปริญญาโทเท่านั้น

ฉ. ทุก ๆ 45 นาที เด็ก ๆ จะมีสิทธิพักส่วนตัวประมาณ 15 นาที ตามกฎหมาย เชื่อว่า การเรียนรู้นั้นจะสำเร็จได้ หากผู้เรียนได้รับการผ่อนคลายเป็นช่วงเวลา

ช. เด็กจะไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนจนถึงอายุ 7 ขวบ และระยะเวลาเรียนระหว่างวันไม่ยาวนานเกินไป เช่น ระดับประถมศึกษาเรียนประมาณ 4-5 ชั่วโมงต่อวัน

ซ. ระบบการศึกษาฟินแลนด์จะเชื่อว่า ครูที่มีความสุข ก็คือ ครูที่ดี และครูที่ทำงานหนักจนเกินไปจะไม่ใช่ครูของพวกเขา ซึ่งครูควรสอนประมาณ 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ฌ. ไม่ว่าจะเรียนสายไหนก็ได้รับการยอมรับ กล่าวคือ หลังจากเด็กโตอายุ 16 ปีแล้ว เขาสามารถเลือกได้ว่า จะเรียนสายสามัญ หรือสายอาชีพ ซึ่งทั้งสองสายจะได้รับการยอมรับอย่างสูงในสังคมฟินแลนด์ และสามารถเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้

ญ. ระบบการศึกษาจะมีมาตรฐานเดียวกัน โดยครูจะเป็นผู้สอนตามหลักสูตร และตามที่ครูจะสร้างสรรค์ แต่ยังอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ

ฎ. ไม่มีการตัดสินผลการใช้เกรดเฉลี่ยมาเป็นตัวแบ่งแยกความภาคภูมิใจให้แก่เด็ก เพราะการศึกษาจะเน้นที่การเรียนรู้มากกว่า

ฏ. มีการสอนจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก แม้แต่เด็กเล็กก็จะให้เรียนจริยธรรมจากห้องเรียนซึ่งสอนศาสนาอยู่แล้ว แต่ก็จะมีนักเรียนบางส่วนที่ไม่ได้นับถือศาสนา ก็จะต้องเข้าเรียนในวิชาจริยธรรม

ฐ. การจัดสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งในแต่ละห้องเรียนสามารถมารวมกันได้ในพื้นที่หนึ่ง ๆ เพื่อที่จะให้เด็กต่างระดับชั้นได้ร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกันโดยไม่แบ่งแยก รวมถึงครูยังได้ร่วมกันช่วยเป็นที่ปรึกษาให้เด็กนักเรียนเหล่านี้ด้วย

อย่างไรก็ดี ระบบการศึกษาของฟินแลนด์จะเริ่มต้นดังนี้⁴⁰

³⁹คุณครูได้รับความเชื่อมั่นเทียบเท่ากับอาชีพแพทย์.

⁴⁰สรุปการศึกษาของฟินแลนด์, [Online], Available Website: <https://www.longtunman.com/17666,2563> (ธันวาคม, 30).

(1) **Early Childhood**⁴¹ โดยจะเรียนรู้โดยผ่านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (Daycare) สำหรับเด็กอายุตั้งแต่ 8 เดือน ถึง 5 ปี ซึ่งจะมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้าน (Day Care Centers) โดยฟินแลนด์จะให้ความสำคัญกับการศึกษาในช่วงวัยเด็กมาก เพราะจำเป็นและสำคัญที่สุดในการจะส่งผลกระทบต่อเรื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ หากผู้ปกครองคนใดไม่ยอมส่งลูกไป Daycare เพราะเป็นห่วงด้านความปลอดภัย ก็จะมีทางเลือกพิเศษอีกทางหนึ่ง ซึ่งก็คือ การดูแลลูกที่บ้าน โดยการปรับปรุงบ้านให้เป็น Daycare โดยเทศบาลก็จะมีการประเมินสนับสนุนให้แก่ผู้ปกครองที่ปรับปรุงบ้านให้เป็น Daycare และก็จะมีการสุ่มตรวจอยู่เสมอว่า มีผลสำเร็จในการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด ซึ่งการเรียนการสอนในระดับนี้จึงเป็นการเตรียมตัวของเด็ก ๆ ในการพัฒนาการด้านต่าง ๆ รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนใหม่ที่ไม่เหมือนกับบริบทสังคมที่บ้าน แต่จะเน้นการดูแลเด็ก ทำให้ไม่มีวิชาใดเป็นหลัก (Core Courses) ในการเรียน แต่ในการเรียนทุกกระบวนวิชาโดยส่วนใหญ่ นั้น จะเป็นการฝึกพัฒนาการในทุกด้านให้แก่เด็ก และเมื่อเด็ก ๆ อายุครบ 6 ปี ก็จะเข้าเรียนในโรงเรียน Pre-School (Kindergarten) เป็นเวลา 1 ปี ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อที่จะให้เด็ก ๆ มีการเรียน การอ่าน การเขียน หนังสืออย่างจริงจังควบคู่ไปกับการฝึกตนเองเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และเข้าใจในความต้องการของผู้อื่น มีทัศนคติในแง่บวกต่อคนรอบข้างและวัฒนธรรมอื่น ๆ⁴² ซึ่งเมื่อเด็ก ๆ อายุครบ 7 ปี ก็จะเข้ารับการศึกษานักเรียนภาคบังคับ⁴³

(2) **Basic Education**⁴⁴ เป็นการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งจะเริ่มเมื่อเด็ก ๆ มีอายุ 7 ปีบริบูรณ์ ถึง 16 ปี ซึ่งจะใช้เวลาเรียนทั้งหมด 9 ปี ตั้งแต่เกรด 1-9⁴⁵ โดยการศึกษาในระดับนี้จะถูกบรรจุไว้ในพระราชบัญญัติเทศบาล เรียกว่า กระบวนการวิชาต่าง ๆ ซึ่งทางเทศบาลสามารถพิจารณาเปิดกระบวนในรายวิชาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ด้วย แต่โดยส่วนใหญ่แล้วทางโรงเรียนก็จะนิยมใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ⁴⁶ ทำให้โรงเรียนส่วนใหญ่ที่นักเรียนได้เรียนในระดับนี้เป็นโรงเรียนของ

⁴¹ สุริยา ช้องเสนาะ, **ฟินแลนด์กับความสำเร็จทางการศึกษา**, [Online], Available Web site: <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2560/hi2560-009.pdf>, 2563 (ธันวาคม, 30).

⁴² เรื่องเดียวกัน.

⁴³ **การศึกษาของประเทศฟินแลนด์**, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 34.

⁴⁴ สุริยา ช้องเสนาะ, **ฟินแลนด์กับความสำเร็จทางการศึกษา**, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 41.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁶ **การศึกษาของประเทศฟินแลนด์**, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 34.

รัฐบาล และมีการเรียนการสอนที่ไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งเอกลักษณ์ของการเรียนในช่วงนี้ คือ โรงเรียนในฟินแลนด์จะไม่มีหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง เพราะถือว่า เด็กทุกคนควรได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันอย่างเท่าเทียมกัน และการให้ความสำคัญแก่เด็กที่เรียนอ่อนมากกว่าเด็กที่เรียนเก่ง ส่วนในหนึ่งห้องเรียนจะมีนักเรียนไม่เกิน 20 คน และในหนึ่งสัปดาห์ก็จะเรียนประมาณ 4-11 วิชา และเรียนวันละไม่เกิน 5 ชั่วโมง ซึ่งวิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาฟินแลนด์ ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ พลศึกษา ศิลปะ ทัศนศิลป์ เป็นต้น และที่สำคัญก็คือ โรงเรียนจะมีรถรับส่งนักเรียนโดยผู้ปกครองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

(3) Upper Education เป็นระดับการศึกษาสำหรับนักเรียนที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับเกรด 9 แล้ว ซึ่ง Upper Education ผู้เรียนจะสามารถเลือกเรียนได้ 2 ทางดังนี้

ก. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะใช้เวลาเรียน 3 ปี หลังจากที่ยังเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ คือ การเรียนเกรด 10 ถึง เกรด 12 ซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญ) เหมาะสำหรับนักเรียนที่ต้องการเรียนต่อในคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยในสายวิชาการ เช่น แพทยศาสตร์ ครุศาสตร์ และนิติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งการเรียนในระดับนี้จะมีสัดส่วนอาจารย์ต่อนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประมาณ 1 ต่อ 20 คน

ข. โรงเรียนสายอาชีพ เหมาะสำหรับนักเรียนที่ต้องการฝึกทักษะวิชาชีพ ซึ่งเป็นการเข้าศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษา เป็นการเรียนโปรแกรมวิชาชีพเพื่อเน้นทักษะเบื้องต้นในด้านการทำงาน แต่สามารถเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ โดยนักเรียนจะต้องใช้เวลาเรียนในระดับนี้เป็นเวลา 3 ปี เหมือนมัธยมปลาย (สายสามัญ)

(4) Higher Education ซึ่งการศึกษาระดับนี้ ก็คือ การศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย โดยการศึกษาในระดับนี้ของประเทศฟินแลนด์นับว่าก้าวหน้ามาก เพราะได้มีการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1640⁴⁷ ที่เมืองตุรกุ (Turku) ซึ่งการเรียนการ

⁴⁷จุดเริ่มต้นของความเกี่ยวพันระหว่างสวีเดนกับฟินแลนด์เริ่มต้นในปี พ.ศ. 1698 (ค.ศ. 1155) ในสงครามเผยแผ่คริสต์ศาสนา เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เริ่มมีการตั้งเมืองขึ้นในทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศที่โอบู หรือตุรกุ (Turku) โดยตุรกุเป็นหนึ่งในเมืองที่ใหญ่ที่สุดของราชอาณาจักรสวีเดนในยุคนั้น ซึ่งในช่วงศตวรรษนี้มีชาวสวีเดนจำนวนมากที่เข้ามาตั้งรกรากบริเวณชายฝั่งทางใต้และตะวันตกเฉียงเหนือบนหมู่เกาะโอลันด์ และหมู่เกาะอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง ทำให้ภาษาสวีเดนเป็นภาษาหลักของภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ ภาษาสวีเดนได้กลายมาเป็นภาษาของชนชั้นสูงในภาคอื่น ๆ ของฟินแลนด์ในยุคนั้นด้วย ประมาณปี พ.ศ. 2093 (ค.ศ. 1550) กษัตริย์ของสวีเดน นำโดยสมเด็จพระราชาธิบดีกุสตาฟที่ 1 ได้ทรง

สอนในยุคนั้นจะมีเพียง 4 คณะ คือ คณะปรัชญา คณะวิทยาศาสตร์ คณะกฎหมาย คณะแพทยศาสตร์ ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1809⁴⁸ เมื่อฟินแลนด์ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัสเซีย จึงเป็นจุดเปลี่ยนแปลงทางการอุดมศึกษา โดยพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 (Czar Alexander I)⁴⁹ ได้จัดการศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพทั้งหมด 20 สาขาวิชา และนอกนั้นพระองค์ได้ย้ายศูนย์รวมทางการศึกษามาไว้ที่เฮลซิงกิ (Helsinki) และเรียกว่า “มหาวิทยาลัยจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์” จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1917 ฟินแลนด์จึงได้ประกาศอิสรภาพออกจากรัสเซีย ทำให้มหาวิทยาลัยจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยเฮลซิงกิ” (University of Helsinki)⁵⁰ จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปรากฏว่าโครงสร้างทางการศึกษาที่เน้นวิชาชีพในฟินแลนด์ได้รับความนิยมมาก โดยเฉพาะสโลแกนที่ว่า “เรียนแล้วทำงานไปด้วย (Work and Studies)” ทำให้เกิดการเรียนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อปี ค.ศ. 1980 และทำให้การอุดมศึกษาของฟินแลนด์ประสบความสำเร็จมาก เพราะมีผลเมืองที่ว่างงานเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ซึ่งในด้านการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีจะใช้เวลาในการเรียนประมาณ 5 ปี แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสาขาวิชาที่ได้ลงทะเบียน

ก่อตั้งเมืองเฮลซิงกิขึ้น โดยแต่เดิมชื่อ “เฮลซิงฟอร์ส” (Helsingfors) แต่เมืองนี้คงสภาพเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงกว่าสองร้อยปี (ที่มา: ภายใต้การปกครองของสวีเดน - ประเทศฟินแลนด์ (google.com), 2563 (ธันวาคม, 30).

⁴⁸เมื่อปี พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1809) ซึ่งเป็นช่วงการทำสงครามระหว่างสวีเดนและรัสเซีย กองทัพของจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์ที่ 1 ก็สามารถยึดดินแดนฟินแลนด์ได้ ทำให้ฟินแลนด์ดำรงสถานะเป็นดินแดนปกครองตนเองในรูปของราชรัฐฟินแลนด์ ภายใต้จักรวรรดิรัสเซีย ซึ่งในยุคนั้นภาษาฟินแลนด์ได้รับความสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยม จนกระทั่งภาษาฟินแลนด์ได้รับสถานะเท่าเทียมกับภาษาสวีเดนเมื่อปี พ.ศ. 2435 (ค.ศ. 1892) ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906) ฟินแลนด์เริ่มมีการให้สิทธิเลือกตั้งอย่างเท่าเทียม (ผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิกันเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ หรือสถานะทางสังคม) โดยฟินแลนด์นับเป็นชาติแรกในโลกที่ให้สิทธิทั้งการเลือกตั้งและการลงสมัครรับเลือกตั้งแก่สตรี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) จึงได้มีการประกาศเอกราชไม่ขึ้นกับรัสเซีย (ที่มา: ราชรัฐฟินแลนด์ภายใต้จักรวรรดิรัสเซีย - ประเทศฟินแลนด์ (google.com) , 2563 (ธันวาคม, 30).

⁴⁹จักรพรรดิอเล็กซานเดอร์ที่ 1 (อะเลคซันดร์ ป์ฟิโลวิช) ทรงเป็นจักรพรรดิแห่งรัสเซียระหว่างปี ค.ศ. 1801 ถึง ค.ศ. 1825 และทรงเป็นกษัตริย์แห่งโปแลนด์พระองค์แรกที่เป็นชาวรัสเซีย (ค.ศ. 1815 ถึง 1825) และยังคงทรงเป็นแกรนด์ดยุกแห่งฟินแลนด์ชาวรัสเซียพระองค์แรกเช่นกัน นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นบิดาอุปถัมภ์ของเจ้าหญิงอเล็กซันดรีนา วิคตอเรีย แห่งเคนต์ ซึ่งเป็นว่าที่สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งสหราชอาณาจักรในอนาคต (ที่มา: อเล็กซานเดอร์ที่ 1 แห่งรัสเซีย (google.com), 2563 (ธันวาคม, 30).

⁵⁰การศึกษาของประเทศฟินแลนด์, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 34.

เรียน⁵¹ ส่วนสาขาวิชาแพทยศาสตร์ ทันตแพทย์ หรือสถาปัตยกรรม ก็จะใช้เวลาเรียน 7 หรือ 8 ปี ส่วนการเรียนในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีก็จะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ปริญญาเอก (Doctorate Degrees) และประกาศนียบัตรประกอบวิชาชีพ (Certificate) โดยการที่นักศึกษาได้ศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท หรือปริญญาเอก) ก็จะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งการเรียนในระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาจะใช้ระบบหน่วยกิต โดยต้องเรียนอย่างน้อย 160 หน่วยกิต ส่วนนักศึกษาแพทย์ก็จะเรียนจำนวน 240-250 หน่วยกิต ในส่วนของการบริหารงานของแต่ละมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งของฟินแลนด์จะขึ้นอยู่กับอธิการบดี โดยมีสำนักงานอธิการบดีกระจายการทำงานในอีกระดับหนึ่ง และถือว่าเป็นการกระจายอำนาจการทำงาน ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนก็จะเป็นภารกิจหลักของแต่ละคณะและแต่ละภาควิชา⁵²

อย่างไรก็ดี นับได้ว่า การศึกษาในฟินแลนด์ถือว่า ประสบความสำเร็จ โดยความสำเร็จด้านการศึกษาของฟินแลนด์ส่วนใหญ่จะมาจากรูปแบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมและความเป็นธรรมในสังคม โดยได้เริ่มใช้หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ซึ่งรูปแบบนี้เป็นการที่รัฐจัดบริการด้านสาธารณสุขและการศึกษาฟรีให้แก่ประชาชน ทั้งยังได้จัดที่พักอาศัยในราคาที่ย่อมเยา ส่วนใหญ่สามารถซื้อได้ ตลอดจนให้พ่อแม่ได้มีสิทธิ์ในการเลี้ยงลูกหลังคลอดเป็นเวลานานเพื่อส่งเสริมให้ผู้ชายรับผิดชอบในการดูแลลูกมากขึ้น ทั้งยังให้มีบริการรับเลี้ยงเด็กเล็กในราคาที่รัฐบาลอุดหนุนหรือให้ฟรี รวมทั้งจัดสวัสดิการสังคมที่เพียงพอให้แก่ประชาชน⁵³ นอกจากนี้ ในการปฏิรูปหลักสูตรก็จะเน้นให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วม

⁵¹หลังจากปี ค.ศ. 1980 ได้มีการกำหนดระยะเวลาในการเรียนปริญญาตรีให้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยให้ขึ้นอยู่กับความสามารถและการมีเวลาเข้าศึกษาของนักศึกษา หากสามารถสะสมหน่วยกิตได้มากก็สามารถจบการศึกษาได้เร็วก่อนกำหนดได้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศในทางที่ดีขึ้น (ที่มา: คลอเดีย วอลลิน, การศึกษาฟินแลนด์: “ยิ่งประเทศมีความเสมอภาคมากเท่าใด ประชากรก็ยิ่งมีการศึกษา และสุขภาพจิตดีมากขึ้น”, [Online], Available Website: <https://www.bbc.com/Thai/features-45698818>, 2563 (ธันวาคม 31)).

⁵²การอนุมัติเงินสนับสนุนของแต่ละคณะนั้น ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนเงินอุดหนุนของมหาวิทยาลัยจะต้องได้รับการพิจารณาจากรัฐสภาของประเทศ (Parliament) ก่อน (ที่มา: คลอเดีย วอลลิน, การศึกษาฟินแลนด์: “ยิ่งประเทศมีความเสมอภาคมากเท่าใด ประชากรก็ยิ่งมีการศึกษา และสุขภาพจิตดีมากขึ้น”, [Online], Available Website: <https://www.bbc.com/Thai/features-45698818>, 2563 (ธันวาคม 31)).

⁵³คลอเดีย วอลลิน, การศึกษาฟินแลนด์: “ยิ่งประเทศมีความเสมอภาคมากเท่าใด ประชากรก็ยิ่งมีการศึกษา และสุขภาพจิตดีมากขึ้น”, [Online], Available Website: <https://www.bbc.com/Thai/features-45698818>, 2563 (ธันวาคม 31).

ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนองค์กรที่เข้ามาช่วยสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้ โดยให้ช่วยกันกำหนดนโยบายการศึกษา กล่าวคือ ให้เป็นบริการสาธารณะด้าน การศึกษาเพื่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ โดยการบริหารการศึกษาของฟินแลนด์จะ เน้นความไว้วางใจกันและการมีความรับผิดชอบร่วมกันดังนี้⁵⁴

ก. โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของบริการสาธารณะในชุมชนอย่างแท้จริง โดย เทศบาลจะเป็นผู้ที่กำหนดขอบเขต ภารกิจ อำนาจ และระบบการบริหารของโรงเรียน ทำให้ เทศบาลสามารถตัดสินใจในวิธีการใช้งบประมาณ เงินอุดหนุนรายหัวของนักเรียน

ข. ไม่มีผู้ตรวจโรงเรียน แต่จะมีการสำรวจเพื่อติดตามผลการเรียนรู้ของ นักเรียน โดยเป็นการสุ่มตัวอย่างโรงเรียน และเลือกติดตามเฉพาะวิชาที่มีความสำคัญ เช่น การอ่าน การคำนวณ ซึ่งจัดโดยกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อนำผลการ เรียนรู้ดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนต่อไป ซึ่งจะ ดำเนินการโดยคณะกรรมการการจัดการศึกษาระดับชาติแห่งฟินแลนด์ สังกัดกระทรวง ศึกษาธิการและวัฒนธรรม

ค. ไม่มีการสอบกลางระดับชาติ ยกเว้นการทดสอบกลางสำหรับนักเรียนที่ จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะทดสอบจำนวน 3 วิชา คือ วิชาภาษาแม่ เป็นวิชาบังคับ และเลือกอีก 3 วิชา ระหว่างวิชาภาษาราชการที่สอง ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ หรือ วิชาการศึกษาทั่วไปอื่น ๆ เช่น มนุษย์ศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เมื่อนักเรียนสอบ ผ่านแล้ว ก็จะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับผลการทดสอบคะแนนและ ระดับที่ได้

ง. การกำหนดเวลาเรียนจะกำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 190 วันต่อปี ระหว่าง เดือนสิงหาคม ถึงต้นเดือนมิถุนายน โดยเทศบาลแต่ละแห่งสามารถกำหนดวันเปิด-ปิด และ วันหยุดพิเศษตามวัฒนธรรมและบริบทของท้องถิ่นได้

จ. มีการกำหนดหลักสูตรแกนกลางไว้เพื่อให้โรงเรียนแต่ละแห่งสามารถ ปรับให้เหมาะสมกับบริบทได้ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาหลักของแต่ละวิชา หลักการวัดและประเมินผล การจัดการศึกษาพิเศษ สวัสดิภาพนักเรียน การแนะแนว และ การช่วยเหลือดูแลนักเรียน หลักการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ หลักในการ ทำงานด้านการศึกษา และทฤษฎีการเรียนรู้ โดยจะปรับปรุงทุก ๆ 10 ปี

ฉ. ครูสามารถเลือกวิธีสอน วิธีการวัดและประเมินผล สื่อ และหนังสือได้ อย่างอิสระ ครูจะสอนน้อย แต่สอนเชิงลึก โดยระบบการศึกษาของฟินแลนด์จะมั่นใจในคุณ

⁵⁴ สุริยา ช้องสนาะ, ฟินแลนด์กับความสำเร็จทางการศึกษา, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 41.

ภาของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่าง กล่าวคือ ครูจะต้องจบการศึกษาระดับปริญญาโท ด้านวิธีการสอน และเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงเท่านั้นจึงจะเข้าสู่วิชาชีพนี้ได้

2.1.3 ระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ

สหราชอาณาจักร (United Kingdom) มีดินแดนตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของทวีปยุโรป โดยพื้นที่ของประเทศประกอบด้วยพื้นที่เกาะ 2 เกาะ คือ เกาะอังกฤษใหญ่ (Great Britain) ซึ่งได้รวบรวมอาณาเขตของอังกฤษ (England) เวลส์ (Wales) และสก๊อตแลนด์ (Scotland) ไว้ด้วยกัน รวมทั้งเกาะไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland) โดยมีพื้นที่โดยรวมของประเทศประมาณ 130,395 ตารางกิโลเมตร โดยมีเมืองหลวงชื่อ เมืองลอนดอน (London) นอกจากนี้ ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ได้รับความนิยมจากนักศึกษาในการศึกษาต่อเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีภูมิประเทศที่สวยงาม มีความเจริญด้านวัฒนธรรม และมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตลอดจนมีคุณภาพทางการศึกษา โดยระบบการปกครองของประเทศอังกฤษเป็นแบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ซึ่งในด้านการศึกษานั้นว่ามีชื่อเสียงทั่วโลกทั้งในด้านคุณภาพที่เป็นเลิศ และทำให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษามีโอกาสในการประกอบอาชีพการงานอีกด้วย⁵⁵

ซึ่งระบบการศึกษาภาคบังคับในประเทศอังกฤษและเครือจักรภพนั้น จะเริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 5 ปีถึงอายุ 16 ปี ซึ่งส่วนมากนักเรียนจะเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาล (State-Funded) ส่วนผู้ปกครองที่มีฐานะดีก็มักจะส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชน (Independent Schools) แต่นักเรียนไทยที่จะไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษจะมีสิทธิเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนของเอกชนเท่านั้น โดยภาคการศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับในราชอาณาจักร แบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ

ก. ภาคต้น (Autumn Term) จะเริ่มในปลายเดือนกันยายน ถึงกลางเดือนธันวาคม

ข. ภาคกลาง (Spring Term) จะเริ่มในกลางเดือนมกราคม ถึงปลายเดือนมีนาคม

ค. ภาคปลาย (Summer Term) จะเริ่มในปลายเดือนเมษายน ถึงต้นเดือนกรกฎาคม

สำหรับระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษแยกอธิบายออกเป็นดังนี้⁵⁶

⁵⁵ประเทศอังกฤษ, [Online], Available Website: <http://www.smilecampus.com/countrinfor/2,2563> (ธันวาคม, 31).

⁵⁶ระบบการศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร, [Online], Available: Website: https://www.oeauk.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1).

(1) การศึกษาก่อนประถมศึกษา (Preschool Education) เป็น การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา หรือเรียกว่า Nursery School หรือ Kindergarten โดย จะรับเด็กเข้าเรียนเมื่ออายุได้ 2-5 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นโรงเรียนเอกชน องค์กร หรือ สมาคม เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเพื่อการเตรียมเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา (Preparatory School) เป็น การศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็กนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 5-13 ปี หลักสูตรนี้พัฒนาเด็กให้มีความรู้ความสามารถและเติบโตตามวัย โดยจะเน้นสอนให้เด็กมีทักษะในการเขียนและทักษะ ด้านตัวเลข ซึ่งจะแบ่งเป็นดังนี้

(2.1) ระดับเตรียมประถมศึกษาตอนต้น (Pre-Preparatory School) รับนักเรียนตั้งแต่อายุ 5-7 ปี ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความเจริญทางด้าน ร่างกาย การฝึกหัดการพูด การส่งเสริมศีลธรรมจรรยา ส่งเสริมสติปัญญา และให้มีร่างกาย และสุขภาพอนามัย

(2.2) ระดับประถมศึกษาตอนปลาย (Preparatory School) รับนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 8 -13 ปี เป็นหลักสูตรที่ต้องการส่งเสริมในด้านกิจกรรมและ ประสบการณ์ รวมทั้งการให้ความรู้และหลักความจริงต่าง ๆ รวมทั้งให้มีวิชาที่จะต้องฝึก ทักษะในการอ่านเขียน และด้านคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักสูตรเพื่อมุ่งเน้น การเตรียมตัวสอบ Common Entrance Examination (CEE) เพื่อก้าวไปสู่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Secondary Education) เป็น การศึกษาภาคบังคับซึ่งจะต้องใช้เวลาเรียนในโรงเรียน 5 ปี ถ้าจบการศึกษาในระดับนี้จึงจะ เข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ โดยระดับมัธยมศึกษาในระบบรัฐบาลและเอกชนนั้น ทางโรงเรียนจะเปิดรับนักเรียนที่สอบผ่าน CEE⁵⁷ และมีอายุตั้งแต่อายุ 13 ปีขึ้นไป ส่วน นักเรียนชาวต่าง ชาติดจะมีสิทธิ์เรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมของเอกชน (Independent School) เท่านั้น นอกจากนี้ ระดับมัธยมศึกษาของอังกฤษนั้น ทางกระทรวงศึกษาธิการและ วิทยาศาสตร์ของอังกฤษจะกำหนดให้มีการสอบวัดผลความรู้และความสามารถของเด็ก ซึ่ง เป็นการจัดสอบโดยคณะกรรมการอิสระ ซึ่งจะมีอยู่ 5 คณะ โดยนักเรียนทุกคนจะต้องทำ การสอบวัดผลความรู้และความสามารถเพื่อจะนำไปใช้ในการสมัครเข้าในระดับอุดมศึกษา ต่อไป⁵⁸ ซึ่งโรงเรียนมัธยมจะมีหลายประเภทดังนี้⁵⁹

⁵⁷Common Entrance Examination (ที่มา: ระบบการศึกษาในประเทศไทยราชอาณาจักร, [Online], Available: Website: https://www.oeauk.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1)).

⁵⁸ระบบการศึกษาในประเทศไทยราชอาณาจักร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 56.

(3.1) **โรงเรียนมัธยมสายวิชาการ (The Secondary Grammar School)**⁶⁰ เป็นโรงเรียนที่เตรียมคนเข้าศึกษาต่อในระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย มีหลักสูตรการเรียน 7 ปี โดยจะเน้นในเรื่องวิชาการ ส่งเสริมในด้านความคิด ความเฉลียวฉลาด และสติปัญญา ซึ่งนักเรียนส่วนมากเมื่อเรียนจบแล้วก็จะได้รับประกาศนียบัตร G.C.E.⁶¹ โดยนักเรียนคนที่มีสิทธิ์ได้สอบรับประกาศนียบัตรดังกล่าวนี้จะต้องมีอายุ 15-18 ปี ส่วนคนที่มีอายุน้อยกว่าจะต้องได้รับอนุญาตเป็นพิเศษจึงจะสอบได้

(3.2) **โรงเรียนมัธยมสายอาชีพศึกษา (Secondary Technical School)** โรงเรียนมัธยมประเภทนี้พัฒนามาจากโรงเรียน Junior Technical School ซึ่งจะรับนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป โดยเน้นวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ และรับเฉพาะผู้ที่ได้คะแนนความถนัดทางช่างในระดับสูงเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่ไม่ประสงค์ที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา แต่ต้องการจะมีคุณวุฒิทางสายวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและเพื่อเตรียมนักศึกษาเข้าสู่โลกของการทำงานที่มีการแข่งขันตลอดเวลา⁶² เช่น หลักสูตร National Vocational Qualification (NVQ) และ Higher National Certificate/Diploma (HNC/HND) และยังมีหลักสูตร Foundation Degrees ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมความรู้ในการเรียนต่อระดับปริญญาตรี โดยหลักสูตรนี้จะใช้เวลาเรียน 1 ปี

(3.3) **โรงเรียนมัธยมสายใหม่ (Secondary Modern School)**

⁵⁹บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, [Online], Available Website: [http://old-book.ku.ru.ac.th/e-book/e/EF303\(48\)/EF303-3.pdf](http://old-book.ku.ru.ac.th/e-book/e/EF303(48)/EF303-3.pdf), 2564 (มกราคม, 1).

⁶⁰นักเรียนต้องมีอายุประมาณ 16 ปี จะต้องสอบ GCSE (General Certificate of Secondary Education) ซึ่งเป็นวุฒิบัตรสำหรับการเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรสายสามัญ “A” Level (Advanced Level) ได้ ซึ่งเป็นการสอบเพื่อวัดความรู้ความสามารถทางวิชาการของเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป โดยมีวิชาให้เลือกกว่า 50 วิชา ส่วนใหญ่นักเรียนที่ศึกษาในระดับ A Level จะลงเรียนเพียง 2-4 วิชา เพื่อที่จะได้ศึกษาแต่ละวิชาอย่างลึกซึ้งในวิชาที่นักศึกษาเลือกเรียน และมักจะเกี่ยวข้องกับหลักสูตรหรือสาขาที่ต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ซึ่งผลของการสอบ A Level จะมี 5 ระดับ คือ A, B, C, D, E แต่ Grade ที่ได้ทั้ง 5 นั้น จะถือว่า สอบผ่านทั้งหมด โดยส่วนใหญ่มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้พิจารณารับเฉพาะผู้ที่มีผลการสอบในระดับ C ขึ้นไป บางแห่งอาจรับเฉพาะผู้ที่ได้คะแนนระดับ A และ B เท่านั้น (ที่มา: ระบบการศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร, [Online], Available: Website: https://www.oea.uk.net/home/?page_id=669, 2564 (มกราคม, 1)).

⁶¹General Certificate of Education (ที่มา: ระบบการศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร, [Online], Available: Website: https://www.oea.uk.net/home/?page_id=669, 2564 (มกราคม, 1)).

⁶²ระบบการศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 56.

เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีนักเรียนมากที่สุด เพราะเป็นโรงเรียนที่มีการค้นคว้าความสามารถพิเศษเพื่อส่งเสริมด้านทักษะ ฝึกหัดความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองดี การส่งเสริมกิจกรรม ซึ่งมีหลักสูตรการเรียน 4 ปี โดยนักเรียนจะอยู่ในโรงเรียนจนอายุครบ 15 ปี โดยเด็กนักเรียนพวกนี้จะมีสติปัญญาต่ำกว่าเด็กตาม (3.1) และ (3.2) อีกทั้งยังแตกต่างจากโรงเรียนประเภทอื่นตรงที่เป็นโรงเรียนสหศึกษา (Co-Education)

(3.4) โรงเรียนมัธยมแบบประสม (Comprehensive School)

เป็นโรงเรียนมัธยมที่จัดให้มีสองโครงการ กล่าวคือ มีทั้งด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ ซึ่งบางโรงเรียนก็จัดให้มีการรวมโรงเรียนทั้งสามประเภทเข้าด้วยกัน ซึ่งก็คือ โรงเรียนมัธยมสายวิชาการ สายอาชีพ และสายใหม่ เข้าด้วยกัน ถ้ามีการรวมหลักสูตรสองประเภทเข้าด้วยกัน เรียกว่า Bilateral School แต่ถ้าโรงเรียนจัดให้มีถึงสามหลักสูตรเข้าด้วยกัน เรียกว่า Comprehensive School ซึ่งการรวมโรงเรียนเข้าด้วยกันเป็นหลายหลักสูตร หรือหลายสาขา ทำให้รัฐบาลประหยัดงบประมาณ อีกทั้งในปัจจุบันโรงเรียนมัธยมประเภทนี้กำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เพราะผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสามารถที่แตกต่างกัน

(3.5) โรงเรียนมัธยมของเอกชน (Public School) ซึ่งโรงเรียนมัธยมประเภทนี้จะรับนักเรียนตั้งแต่อายุ 13 ปีขึ้นไปทดสอบผ่าน CEE⁶³ แล้วจึงจะเข้าศึกษาต่อได้ โดยโรงเรียนมัธยมเอกชนในอังกฤษส่วนมากจะเป็นของมูลนิธิหรือเป็นสถานประกอบการที่มีได้หวังผลกำไร ซึ่งรายได้ของโรงเรียนจะมาจากค่าธรรมเนียมการเรียนและเงินบริจาค จึงทำให้โรงเรียนประเภทนี้มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจว่า สิ่งใดจะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาสูงสุดของนักเรียน ซึ่งจะมีให้เลือกทั้งแบบโรงเรียนหญิงล้วน โรงเรียนชายล้วน หรือโรงเรียนสหศึกษา มีทั้งแบบประจำและไปกลับ และมีบางแห่งที่เปิดสอนเฉพาะนักเรียนที่มีพรสวรรค์เป็นพิเศษ เช่น ทางด้านกีฬาและดนตรี เป็นต้น ซึ่งข้อดีของการศึกษาในโรงเรียนของเอกชน ก็คือ

ก. การจัดชั้นเรียนจะเล็กกว่าโรงเรียนรัฐบาล ทำให้ครูดูแลเอาใจใส่นักเรียนได้อย่างใกล้ชิด

ข. โรงเรียนจะพัฒนานักเรียนแต่ละคนให้มีความสามารถในการแสดงถึงการมีศักยภาพสูงสุดที่มีอยู่ของนักเรียนให้ปรากฏเด่นชัด

ค. เน้นหนักทางด้านวิชาการ และความมั่นใจในการเข้าวางตัวในสังคม

⁶³Common Entrance Examination (ที่มา: ระบบการศึกษาในประเทศไทยราชอาณาจักร, [Online], Available: Website: https://www.oeauk.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1)).

ง. โรงเรียนพร้อมที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาสิ่งแปลกใหม่
ในวงการการศึกษา และมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย โดยครูผู้สอนก็ได้รับการ
คัดเลือกเป็นอย่างดี

จ. สนับสนุนกิจกรรมทางด้านกีฬาหลายประเภท เช่น รักบี้
ฟุตบอล ฮอกกี้ วายน้ำ พายเรือ ซี่ม้่า เรือใบ กอล์ฟ และอื่น ๆ เป็นต้น

ฉ. เน้นพัฒนาความสามารถในการรู้จักพึ่งตนเอง การใช้
ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การประสานงาน และการทำงานโดยพร้อมเพรียงกัน

ช. ฝึกให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีวินัย
ซื่อสัตย์ และมีระเบียบเคร่งครัดเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ในระบบโรงเรียนประจำของอังกฤษนั้น จะให้
นักเรียนที่มีอายุน้อยอยู่ในกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดและจะถูกฝึกฝนให้มีความรับผิดชอบในการทำ
ประโยชน์ให้กับหอพัก ส่วนนักเรียนที่มีอายุมากกว่าก็จะได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้นำด้วยกร
ได้รับสิทธิพิเศษและมีความเป็นอิสระมากขึ้น

(4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education)

นักเรียนที่จะศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้จะต้องจบการศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาก่อน โดยในบางสถาบันก็จะมีกำหนดอายุขั้นต่ำในการศึกษา ซึ่งโดย
ปกติจะกำหนดอายุอย่างต่ำ 17 ปี โดยบางแห่งก็อาจกำหนดอายุ 18 ปี โดยการศึกษาระดับ
มหาวิทยาลัย และ College of Higher Education ซึ่งจะอยู่ในความรับผิดชอบของ
มหาวิทยาลัย⁶⁴ โดยมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษจะมีประมาณ 100 แห่ง และเป็นของ
รัฐบาลเกือบทั้งหมด ยกเว้น University of Buckingham ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของเอกชน

⁶⁴หลักสูตรปริญญาตรี (First Degree) ในอังกฤษ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ จะมีหลักสูตรทั่วไป
ที่เรียน 3 ปี โดยผู้สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญา BA (ศิลปศาสตรบัณฑิต), BBA (บริหารธุรกิจบัณฑิต),
BEd (ศึกษาศาสตรบัณฑิต), BSc (วิทยาศาสตร์บัณฑิต), LLB (นิติศาสตรบัณฑิต) เป็นต้น แต่ก็มีในบาง
หลักสูตรบางสาขาจะใช้เวลาศึกษามากกว่า 3 ปี เช่น วิศวกรรมศาสตร์ (4 ปี) สถาปัตยกรรมศาสตร์ (5 ปี)
ทันตแพทยศาสตร์ (5 ปี) สัตวแพทยศาสตร์ (5 ปี) แพทยศาสตร์ (6 ปี) เป็นต้น ส่วนในไนส์ก๊อตแลนด์จะมี
การศึกษาแบบ 2 หลักสูตรคือ Ordinary Degree (3 ปี) และ Honours Degree (4 ปี) โดยเรียนเพิ่ม
จาก Ordinary Degree อีก 1 ปี นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัยหลายแห่งยังได้เปิดหลักสูตรการศึกษาที่
หลากหลาย อาทิ

(1) หลักสูตร Joint Honours Degree ซึ่งเป็นการเรียนร่วมตั้งแต่ 2 สาขาวิชาขึ้นไป (เป็น
สาขาวิชาที่ใกล้เคียงกัน เช่น เศรษฐศาสตร์และคณิตศาสตร์ หรืออาจเป็นสาขาที่ไม่ใกล้เคียงกันแต่ยัง
เกี่ยวข้องกันในทางหนึ่งทางใด เช่น คอมพิวเตอร์กับจิตวิทยา) โดยมีการกำหนดน้ำหนักการเรียนในแต่ละ
สาขาวิชาให้เท่ากัน

เพียงแห่งเดียว ส่วน College of Higher Education จะมีประมาณ 243 แห่ง⁶⁵ โดย การศึกษาระดับปริญญาตรี (Undergraduate) ส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรระยะเวลา 3 ปี ยกเว้นบางสาขาซึ่งจะใช้ระยะเวลาเรียนนานกว่าประมาณ 4 ถึง 6 ปี⁶⁶ ส่วนการศึกษาระดับ ปริญญาโท (Post-Graduate)⁶⁷ จะสามารถเข้าเรียนได้ภายหลังจากจบปริญญาตรีแล้ว ซึ่ง ก่อนที่จะศึกษาต่อระดับปริญญาโท นักศึกษาจะต้องเรียนในหลักสูตร Post-Graduate Certificate/Diploma โดยจะต้องใช้เวลาเรียน 9 เดือน ถึง 1 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสาขาที่เลือก หลังจากนั้นจึงจะเข้าเรียนต่อในระดับปริญญาโทได้ ซึ่งจะมีทั้งแบบเข้าห้องเรียนและแบบ คั่นคว่ำวิจัยโดยใช้ระยะเวลาในการเรียน 1-2 ปี สำหรับการศึกษาระดับปริญญาเอก (Doctoral Degree)⁶⁸ จะเป็นหลักสูตรที่เน้นงานวิจัยเพียงอย่างเดียว โดยจะใช้ระยะเวลาใน

(2) หลักสูตร Combined Degree คือ หลักสูตรปริญญาร่วม โดยในการเรียนแต่ละสาขาวิชา ไม่จำเป็นต้องมีน้ำหนักของการเรียนในรายวิชาที่เท่ากัน

(3) หลักสูตร Sandwich Courses เป็นหลักสูตรที่มีการเรียนด้วยการรวมเวลาฝึกงานกับเวลา เรียนให้เข้าด้วยกัน เช่น การฝึกงานด้านอุตสาหกรรม การฝึกงานด้านการค้า การฝึกงานด้านการ บริหารธุรกิจ หรืออาชีพอื่น ๆ ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษานานกว่าปกติจากการศึกษา 3 ปี ก็ จะ เป็นศึกษา 4 ปี ซึ่งในการฝึกงานอาจเป็นช่วงเดียว กล่าวคือ เป็นช่วงเวลา 1 ปี หรืออาจกำหนดเป็น 2 ช่วง ๆ ละ 6 เดือน ซึ่งหากมีการกำหนดเป็น 2 ช่วง เรียกว่า หลักสูตร Thin-Sandwich โดยหลักสูตรทั้ง 2 ประเภทนี้ นักศึกษาจะต้องกลับมาเรียนที่มหาวิทยาลัยในที่สุดท้ายก่อนการสำเร็จการศึกษา (ที่มา: ระบบ การศึกษาในประเทศไทยออนไลน์, [Online], Available: Website: https://www.oaek.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1)).

⁶⁵บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

⁶⁶ระบบการศึกษาในสหราชอาณาจักร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 56.

⁶⁷Higher Degree จะมีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทหลักสูตรเข้าชั้นเรียน (Taught Course) ซึ่ง จะใช้ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี โดยนักศึกษาสามารถเลือกเรียนเฉพาะด้านได้ และจะอยู่ในความดูแล ของอาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ โดยวิธีการเรียนการสอนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ในครึ่งปีแรกของหลักสูตรจะเป็นการบรรยายในชั้นเรียน การสัมมนา การติวกลุ่มย่อย หรือการทำงาน ในห้องทดลอง หลังจากนั้นอีกครึ่งปีจะเป็นการทำงานศึกษาวิจัยขั้นใหญ่หรือที่เรียกว่า วิทยานิพนธ์ ซึ่ง ปริญญาที่ได้รับจะเป็นระดับปริญญาโท อาทิ MSc., MA, MBA เป็นต้น (ที่มา: ระบบการศึกษาใน ประเทศไทยออนไลน์, [Online], Available: Website: https://www.oaek.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1)).

⁶⁸เป็นหลักสูตรการค้นคว้าวิจัย (Research Course) จะใช้เวลาในการศึกษา 3 ปี ซึ่งจะต้องทำ การวิจัยและเขียนวิทยานิพนธ์ โดยในปีแรกของการศึกษาปริญญาเอกจะเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อให้ความรู้ ความสามารถเข้ามาตราฐานในด้านการเรียนปริญญาเอก เรียกว่า ระดับ M.Phil (หลักสูตรปรัชญา มหาบัณฑิต หรือ Master of Philosophy) เมื่อมีผลงานและความรู้ความสามารถตามมาตรฐานดังกล่าว แล้วจึงจะปรับให้เข้าศึกษาในระดับปริญญาเอก Ph.D. (Doctor in Philosophy) ในชั้นปีที่ 2 ซึ่งหาก

การศึกษาประมาณ 3-4 ปี ซึ่งผู้ที่เข้าเรียนในระดับปริญญาเอกได้จะต้องมีคุณวุฒิระดับปริญญาโท และมีผลงานวิจัยในระดับปริญญาโทมาก่อน⁶⁹

2.1.4 ระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีชื่อเต็มว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในกลุ่มสหภาพยุโรป มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบสาธารณรัฐ ซึ่งฝรั่งเศสมีระบบการศึกษาที่แตกต่างจากประเทศไทยและประเทศตะวันตกอื่น ๆ เนื่องจากชาวฝรั่งเศสให้ความสำคัญต่อคติประจำชาติที่ว่า “เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ” ดังนั้นชาวฝรั่งเศสจึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับโรงเรียน และมอบหมายให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ⁷⁰ โดยหลักเกณฑ์ของระบบการศึกษาของฝรั่งเศสจะประกอบไปด้วยหลักสี่ประการคือ

- ก. ความเท่าเทียมกันทางโอกาสในการเข้ารับการศึกษา
- ข. การไม่แบ่งแยกเพศ เชื้อชาติ ศิพพรรณ และฐานะทางสังคม
- ค. ความมีสถานะเป็นกลาง
- ง. ความไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาใด ๆ

นอกจากนี้ ในระบบการศึกษาของรัฐจะเป็นบริการฟรี⁷¹ (เป็นบริการสาธารณะ) แต่ชำระค่าลงทะเบียนเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นจำนวนที่ไม่มากนัก ส่วนเด็กที่การศึกษาภาคบังคับในฝรั่งเศสนั้นจะอยู่ระหว่างอายุ 6-16 ปี โดยในหลักสูตรที่ใช้สอนจะไม่มีการสอนศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งเอกชนก็สามารถเปิดโรงเรียนหรือสถานศึกษาและบริหารจัดการศึกษาได้ทั้งสิ้น และเปิดได้ทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา เพียงแต่ต้องสอดคล้องกับหลักเกณฑ์สี่ประการดังกล่าวข้างต้น

ผลงานไม่ถึงมาตรฐานปริญญาเอกก็จะได้ไม่ผ่านการศึกษาต่อจนสำเร็จหลักสูตร Ph.D. แต่จะได้รับวุฒิ M.Phil ซึ่งอาจเทียบเท่าเพียงระดับปริญญาโทเท่านั้น แต่ผู้ที่ได้เรียนครบจนสำเร็จหลักสูตร Ph.D. ก็จะได้รับวุฒิ Ph.D. แต่ไม่ได้วุฒิ M.Phil ด้วย ให้ได้เพียงวุฒิอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น (ที่มา: **ระบบการศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร**, [Online], Available: Website: https://www.oeauk.net/home/?page_id=669,2564 (มกราคม, 1)).

⁶⁹ระบบการศึกษาในประเทศอังกฤษ, [Online], Available Website: <https://www.apexeducate.com/blog,2564> (มกราคม, 2).

⁷⁰เด็กที่มีบิดามารดาเป็นชาวต่างชาติที่พำนักอาศัยอยู่ในฝรั่งเศส จะได้รับการผสมผสานความเป็นฝรั่งเศสไว้ในตัว.

⁷¹ความร่วมมือกับฝรั่งเศส, [Online], Available Website: <https://www.bic.moe.go.th/index.php/twi-pakee-menu/europe-menu/item/3644-france-education-system-2013-10-17,2564> (มกราคม, 2).

แต่ส่วนใหญ่ก็จะทำสัญญากับรัฐ และรัฐจะเป็นผู้จ่ายเงินเดือนของครูในโรงเรียนเอกชนเหล่านี้ ส่วนคนจนหรือมีรายได้น้อย รัฐยังให้เงินเรียน (จ้างให้เรียน) ถือได้ว่า รัฐทุ่มเททุกอย่างเพื่อการศึกษาสำหรับคนฝรั่งเศสทุกคน โดยสามารถแยกการศึกษาในฝรั่งเศสได้ดังนี้⁷²

(1) การศึกษาก่อนวัยเรียน การเรียนในระดับนี้เรียกว่า ระดับอนุบาล จะไม่ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ถือเป็นประเพณีปฏิบัติอันยาวนานของฝรั่งเศส ซึ่งเด็กที่จะเข้าเรียนในระดับนี้จะอยู่ในช่วงอายุ 2-5 ปี โดยเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปจะเข้ารับการศึกษาร้อยละ 99 ของจำนวนเด็กทั้งหมดของโรงเรียนอนุบาลจะเป็นของรัฐและเป็นบริการฟรี แต่การเรียนในโรงเรียนเอกชนนั้น ผู้ปกครองจะต้องเสียค่าเล่าเรียนเอง ซึ่งในระดับอนุบาลจะแบ่งออกเป็น 3 ชั้นเรียน ได้แก่ ชั้นเล็ก (Petite Section) ชั้นกลาง (Moyenne Section) และชั้นสูง (Grande Section) ซึ่งการเรียนในระดับนี้ไม่ใช่เพื่อเรียนวิชาการ แต่เพื่อให้เด็กได้ฝึกการอยู่ร่วมกัน พัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะการใช้ภาษา และเป็น การสร้างความประสานให้สอดคล้องกับทางสังคม โดยการศึกษาในระดับอนุบาลจะไม่มี การสอน อีกทั้งความใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียนอนุบาลจะทำให้ทราบว่า เด็กมีความบกพร่องทางกายและจิตใจอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้รับการแก้ไขแต่เนิ่น ๆ ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่าการศึกษาก่อนวัยเรียนนี้จะส่งผลดีต่อการศึกษาในชั้นสูงต่อไป โดยเทศบาลจะรับผิดชอบในการก่อสร้างโรงเรียนอนุบาล รวมทั้งการจ่ายเงินเดือนครูทั้งหมดก็จะเป็นความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการด้วย⁷³

(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา (Primary School) ซึ่งการศึกษา ระดับนี้จะเป็นบริการฟรีของรัฐและเป็นการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็กอายุ 6-10 ปีของชาวฝรั่งเศสและเด็กต่างชาติในฝรั่งเศส⁷⁴ โดยโรงเรียนในระดับประถมศึกษาจะประกอบด้วย 5 ชั้นเรียน ได้แก่ ชั้นเตรียมประถมศึกษา (Classe Préparatoire (CP) ชั้นประถมศึกษา ตอนต้นปีที่ 1 (Classe Elementaire 1 (CE1) ชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 2 (Classe Elementaire 2 (CE2) ชั้นประถมศึกษาตอนปลายปีที่ 1 (Classe Moyenne 1 (CM1) และ ชั้นประถมศึกษาตอนปลายปีที่ 2 (Classe Moyenne 2 (CM2) โดยชั้นเตรียมประถมศึกษา และชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 จะเป็นการเชื่อมโยงกับการเรียนก่อนโรงเรียนในเรื่อง ทักษะพื้นฐาน ส่วนชั้นประถมศึกษาตอนปลายปีที่ 1 และชั้นประถมศึกษาตอนปลายปีที่ 2 จะเป็นการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะให้สมบูรณ์ขึ้น โดยเทศบาลจะเป็นผู้รับผิดชอบในการ ก่อสร้างโรงเรียน ส่วนกระทรวงศึกษาธิการก็จะเป็นผู้จ่ายเงินเดือนครูทั้งหลาย

⁷²ความร่วมมือกับฝรั่งเศส, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 71.

⁷³บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

⁷⁴ตามกฎหมายแพร์รีเย เมื่อปี ค.ศ. 1881-1882.

(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Secondary School) เป็นบริการด้านการศึกษาฟรี และยังเป็นการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็กฝรั่งเศสและเด็กต่างชาติในฝรั่งเศสที่มีอายุ 11-18 ปี ซึ่งแยกออกเป็นดังนี้

(3.1) ระดับมัธยมต้น หรือชาวฝรั่งเศสเรียกว่า *College* ซึ่งจะมีประมาณ 7,000 โรงเรียน เด็กที่มีอายุช่วง 11-14 ปี จะได้รับการศึกษาในระดับนี้ อีกทั้งยังเป็นระบบการศึกษาภาคบังคับระบบเดียวกันทั้งหมด ซึ่งจะเป็นการเรียนการสอนทั่วไปในวิชาการสายสามัญ โดยยังไม่แยกเป็นวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งการศึกษาระดับมัธยมต้นจะใช้เวลาเรียน 4 ปี มี 2 วงจร ๆ ละ 2 ปี⁷⁵ ซึ่งวงจรแรกจะประกอบไปด้วยชั้น 6 กับชั้น 5 เรียกว่า “วงจรสังเกตการณ์ (Observation Cycle)” ส่วนวงจรที่ 2 ประกอบด้วยชั้น 4 กับชั้น 3 (ตัวเลขยิ่งน้อย หมายถึง ยิ่งเรียนชั้นที่สูงขึ้น) เรียกว่า วงจรแนะแนว (Orientation Cycle) ซึ่งวงจรการศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้สร้างขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา เพราะต้องการให้เด็กที่ต้องการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถเข้าเรียนได้เลย ไม่ว่าจะจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการด้านการศึกษาเป็นอย่างไร เพราะวงจรการศึกษาในแต่ละวงจรต่าง ๆ จัดให้มีความยืดหยุ่นเชื่อมโยง ไม่ใช่กำหนดผลสัมฤทธิ์อย่างตายตัว ทั้งนี้ เพื่อให้เวลาแก่เด็กในการปรับตัว ซึ่งวิธีนี้มีเด็กเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นมาก โดยโรงเรียนมัธยมต้นร้อยละ 80 จะเป็นของรัฐ แต่ได้มีนโยบายการกระจายอำนาจไปยังจังหวัดเป็นผู้ก่อสร้างโรงเรียน และซื้อเครื่องมือบำรุงรักษาและดำเนินการ แต่กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นฝ่ายดูแลเรื่องครู ส่วนโรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่ก็จะทำสัญญากับรัฐ และรัฐเป็นผู้จ่ายเงินเดือนครู

(3.2) ระดับมัธยมปลาย (*Lycee*) การเรียนระดับมัธยมปลายจะมีอยู่ 3 ชั้น ได้แก่ ชั้น 2 ชั้น 1 และชั้นสุดท้าย เมื่อสอบได้และได้รับประกาศนียบัตรมัธยมปลาย (*Baccalaureat: BAC*) แล้ว นักเรียนมีสิทธิเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาทุกคน โดยไม่ต้องทำการสอบคัดเลือก ส่วนเขตการศึกษา (*Academic*) จะมีทั้งหมด 28 เขต โดยจะเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการสร้างโรงเรียนมัธยมปลาย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้จ่ายเงินเดือนครู และกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร โดยโรงเรียนมัธยมปลาย (*Lycee*) จะมี 2 ประเภทดังนี้⁷⁶

(3.2.1) โรงเรียนมัธยมปลายสายวิชาชีพ (*Lycee Professionnelle*) เป็นโรงเรียนที่เตรียมสอบ รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (*Certificat d’Aptitude Professionnelle: CAP*) หรือประกาศนียบัตรอาชีวศึกษา (*Brevet d’Etudes Professionnelles: BEP*) และประกาศนียบัตรมัธยมปลายสายอาชีพ (*Baccalaureat*

⁷⁵บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

⁷⁶เรื่องเดียวกัน.

Professionnelle) ซึ่งประกาศนียบัตร Baccalaureat นับเป็นกุญแจสำคัญต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพราะประกาศนียบัตรดังกล่าวเป็นประกาศนียบัตรแห่งชาติที่ได้มาจากการสอบทั่วไป ซึ่งจะสอบโดยข้อสอบกลางของรัฐ ไม่ใช่ประกาศนียบัตรของสถานศึกษา⁷⁷ ซึ่งโรงเรียนชนิดนี้จะมีประมาณ 1,300 แห่ง และเป็นโรงเรียนที่เตรียมนักเรียนเข้าสู่อุตสาหกรรมและบริการ⁷⁸

(3.2.2) โรงเรียนมัธยมปลายสายสามัญและสายเทคโนโลยี (Lycee d'Enseignement Geneal et Technologie) เป็นโรงเรียนมัธยมปลายที่ใช้ระยะเวลาในการศึกษาเป็นเวลา 3 ปี ซึ่งนักเรียนจะต้องเลือกเรียนในรายวิชาใดวิชาหนึ่งใน 3 วิชา คือ อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาแล้วนักเรียนจะได้รับประกาศนียบัตรสายสามัญ (Baccalaureat General) ส่วนนักเรียนที่เรียนประกาศนียบัตรมัธยมปลายสายเทคโนโลยี คือ นักเรียนที่เลือกเรียนเทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็จะได้รับ ประกาศนียบัตรสายเทคโนโลยี (Baccalaureat Technologie) หรือประกาศนียบัตรสายช่างเทคนิค (Brevet de Technicien)

(4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education System) ซึ่งในเรื่องนี้นับเป็นประวัติศาสตร์ของประเทศฝรั่งเศสทางด้านการศึกษาที่มีมายาวนานมาก โดยมหาวิทยาลัยแห่งแรกของฝรั่งเศสตั้งขึ้นเมื่อประมาณศตวรรษที่ 12-13 โดยมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นก็คือ มหาวิทยาลัยลาซอร์บอนน์ (La Sorbonne) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1257 (พ.ศ. 1800) นอกจากนี้ ยังมีสถานศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นของรัฐจำนวน 89 แห่ง มหาวิทยาลัยคาทอลิกจำนวน 5 แห่ง และสถาบันโพรเตสแตนต์จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งอื่น ๆ อีก 4 แห่ง⁷⁹ โดยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของฝรั่งเศสก็ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรต่าง ๆ ในหลาย ๆ ศตวรรษอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของสังคม ทำให้ระบบอุดมศึกษาของฝรั่งเศสเป็นระบบที่ค่อนข้างซับซ้อน⁸⁰ เพราะมหาวิทยาลัยได้ปรับ

⁷⁷ เป็นปัญหาสำคัญที่นักศึกษาไทยที่จะไปเรียนต่อที่ประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากประเทศไทยได้รับประกาศนียบัตรโดยสถานศึกษา ทำให้ประกาศนียบัตรมีความแตกต่างกัน ไม่สามารถนำประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลายที่ออกโดยสถานศึกษาในประเทศไทยไปใช้เป็นหลักฐานประกอบการเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของฝรั่งเศสได้ ทำให้ต้องไปเรียนใหม่ในฝรั่งเศส และต้องสอบให้ได้ประกาศนียบัตร Baccalaureat สาขาใดสาขาหนึ่งก่อน หรืออีกวิธีหนึ่งก็คือ ต้องลงทะเบียนเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยก่อน เพื่อจะได้ใช้เป็นหลักฐานว่า สามารถเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ แล้วจึงย้ายสถานศึกษาเข้าไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศสได้.

⁷⁸ บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

⁷⁹ ความร่วมมือกับฝรั่งเศส, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 71.

⁸⁰ ซึ่งจากความมุ่งหมายเดิมของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ก็คือ การให้การศึกษาและการวิจัย.

ตนเองไปตามสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ อาทิ การเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น ฉะนั้น การศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือการศึกษาหลังมัธยมปลายของฝรั่งเศสได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ⁸¹

(4.1) การศึกษาระยะสั้น การศึกษาด้านนี้จะเน้นด้านการศึกษาวิชาชีพที่ใช้เวลาเรียน 2-3 ปี เป็นการศึกษาที่จัดในโรงเรียนมัธยมปลาย (Lycee) บางแห่ง หรือในสถาบันเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย (Institut Universitaire de Techniologie: IUT) นับเป็นการศึกษาเพื่อความมุ่งหมายด้านวิชาชีพ ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้⁸²

(4.1.1) ประกาศนียบัตรช่างเทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งจะใช้เวลาเรียน 2 ปี ภายหลังจากที่จบมัธยมศึกษาสายเทคนิคหรือสายสามัญ โดยการศึกษาระดับนี้จะมีให้เลือกมากกว่า 90 แขนง เช่น เกษตรกรรม วิศวกรรม การไฟฟ้า คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร การบริหารบุคคล ศิลปกรรม ฯลฯ โดยในปีแรกจะเรียนภาคทฤษฎี ส่วนปีที่สองจะเน้นการปฏิบัติ เมื่อจบแล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ทันที

(4.1.2) ปริญญาด้านเทคนิค เป็น การเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งจะมีการตั้งสถาบันเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยไว้ เรียกว่า “สถาบันเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย (Institut Universitaire de Techniologie: IUT) ซึ่งจะรับนักเรียนที่จบมัธยมปลายมาเรียนเป็นเวลา 2 ปี เมื่อจบแล้วก็จะได้รับอนุปริญญา สามารถไปทำงานหรือเตรียมเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นสูง (Grandes Ecoles) ได้

(4.2) การศึกษาระยะยาวในมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาที่เปิดให้ผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตร Baccaureat หรือเทียบเท่า ได้เข้ารับการศึกษารวมทุกคนโดยไม่มี การสอบคัดเลือกให้เข้าศึกษา ยกเว้นการศึกษาสายแพทย์ และเภสัชกร เป็นต้น โดยในการศึกษา ระดับปริญญาตรี (Licence)⁸³ เรียนหลักสูตร 3 ปี (ระดับ Bac+3)⁸⁴ ส่วนระดับปริญญาโท (Master) เรียนหลักสูตร 2 ปี (ระดับ Bac+5)⁸⁵ สำหรับปริญญาเอก (Doctorat) หลักสูตร 3

⁸¹บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรุณีที่ 59.

⁸²เรื่องเดียวกัน.

⁸³ระบบการศึกษาฝรั่งเศส (ระดับอุดมศึกษา), [Online], Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=854, 2564> (มกราคม, 2).

⁸⁴เนื่องจากใช้เวลาศึกษา 3 ปีหลังจากจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะมีทั้งหมด 180 หน่วยกิต โดยตลอดหลักสูตรเรียน 6 ภาคการศึกษา (ที่มา: ระบบการศึกษาฝรั่งเศส (ระดับอุดมศึกษา), [Online], Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=854, 2564> (มกราคม, 2)).

⁸⁵เนื่องจากใช้เวลาศึกษา 5 ปีหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะมีหน่วยกิตที่เรียนทั้งหมด 120 หน่วยกิต ตลอดหลักสูตร (ที่มา: ระบบการศึกษาฝรั่งเศส (ระดับอุดมศึกษา), [Online], Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=854, 2564> (มกราคม, 2)).

ปี (ระดับ Bac+8)⁸⁶ ซึ่งในการศึกษาระดับนี้เป็นการศึกษาระดับสูงเฉพาะสาขา เพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ หรือเพื่อทำการค้นคว้าวิจัย

(4.3) สถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือโรงเรียนใหญ่ (Grandes Ecoles)⁸⁷ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะของฝรั่งเศส เกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้จะต้องสอบแข่งขันจึงจะสามารถเข้าเรียนได้ โดยเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงกว่าปริญญาตรีที่มีการสอนเฉพาะด้าน โดยสถาบันที่ผลิตบัณฑิตออกมาจะเป็นผู้นำในหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ของรัฐ ได้แก่ Ecole Centrale, Ecole Nationale d'Administration, Ecole des Hautes Etudes Commerciales, Ecole Normale Supérieure, Ecole Polytechnique ซึ่งในปัจจุบัน Grandes Ecoles ได้ขยายวงกว้างครอบคลุมสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจำแนกได้เป็น 4 ประเภทดังนี้⁸⁸

(4.3.1) Ecoles Normales Supérieures-ENS⁸⁹ ซึ่งเป็นสถาบันของรัฐ มีจำนวน 3 แห่ง คือ ที่ Paris Lyon และ Cachan (ชานกรุงปารีส) โดยเปิดสอนในสาขาสังคมศาสตร์ อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้ที่จะเข้าศึกษาจะต้องผ่านการศึกษาระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง (Classe Préparatoire) มาแล้ว โดยหลักสูตรที่ศึกษาใช้เวลา 4 ปี ซึ่งการศึกษาใน Ecoles Normales Supérieures จัดเป็นการศึกษาที่เข้มข้นเน้นความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ เนื่องจากจะต้องผ่านการคัดเลือก 2 ชั้น โดยในชั้นแรก คือ การเข้าศึกษาในระดับเตรียมอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง (Classe Préparatoire) และชั้นที่สอง ก็คือ การสอบเข้า

⁸⁶ เพราะใช้เวลาศึกษา 8 ปีหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลาย.

⁸⁷ ซึ่งมหาวิทยาลัย (University) จะมีเปิดสอนหลายสาขาวิชา อาทิ สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งอาจคล้ายคลึงกับสาขาที่สอนใน Grandes Ecoles แต่บางสาขาวิชาที่ไม่มีสอนใน Grandes Ecoles เช่น สาขาวิชากฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น สถาบัน Grandes Ecoles (ยกเว้น Ecoles Normales Supérieures) จึงสอนวิชาเฉพาะด้าน เช่น สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งวิชาเหล่านี้จะไม่มีสอนในมหาวิทยาลัย (ที่มา: ระบบการศึกษาฝรั่งเศส (ระดับอุดมศึกษา), [Online], Available Website: <http://oea-paris.free.fr/newoea-paris/?p=854,2564> (มกราคม, 2)).

⁸⁸ สำนักงาน ก.พ., การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง Grandes Ecoles, [Online], Available Website: <http://oea-paris.free.fr/newoea-paris/?p=856,2564> (มกราคม, 3).

⁸⁹ ซึ่งจะมีนักคิดและนักวิทยาศาสตร์ที่ได้รับรางวัลโนเบล รวมถึงนักคณิตศาสตร์ที่ได้รับเหรียญ Fields ของฝรั่งเศสหลายคนสำเร็จการศึกษาจาก ENS (ที่มา: สำนักงาน ก.พ., การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง Grandes Ecoles, [Online], Available Website: <http://oea-paris.free.fr/newoea-paris/?p=856,2564> (มกราคม, 3)).

สถาบัน ENS

(4.3.2) Ecoles d'Ingenieurs นับเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการสอนสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ โดย Ecoles d'Ingenieurs ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1747 ซึ่งก็คือ Ecole Nationale des Ponts et Chaussees ทำให้ในปี ค.ศ. 2014 ได้มีจำนวน Ecoles d'Ingenieurs ในฝรั่งเศสจำนวนกว่า 250 โรงเรียน ซึ่งกว่าร้อยละ 90 เป็นโรงเรียนสังกัดสถาบันหรือกำกับโดยองค์กรของรัฐ และอีกร้อยละ 8-10 เป็นสถาบันเอกชน และในปัจจุบันการสอนวิศวกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี จนถึงระดับปริญญาโทในมหาวิทยาลัยเริ่มแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ชื่อว่า Sciences pour l'ingnieuer หรือ Ingenierie (วิศวกรรม)

(4.3.3) Ecoles de Commerce et de Gestion หรือ สถาบันบริหารธุรกิจ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สถาบันที่อยู่ใต้การกำกับดูแลของสภาหอการค้า (Chambre de Commerce) และสถาบันเอกชน ซึ่งสถาบันที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาหอการค้าได้รับมอบอำนาจโดยกฎหมายให้ประกาศนียบัตรปริญญาบัตรที่ได้รับการรับรองเหมือนมหาวิทยาลัยของรัฐที่เทียบเท่าปริญญาโท ส่วนสถาบันเอกชนนั้นเฉพาะหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการประเมินหลักสูตรและวุฒิบัตรด้านบริหารธุรกิจ (Commission d'Evaluation des Formations et des Diplomes de Gestions: CEFDG) ในกำกับดูแลของกระทรวงอุดมศึกษาและวิจัยฝรั่งเศสเท่านั้นที่มีศักดิ์และสิทธิเท่ากับปริญญาโท (Master 2)⁹⁰

(4.3.4) Grandes Ecoles ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ สถาบันวิชาเฉพาะชั้นสูงในสาขาต่าง ๆ อาทิ บริหารราชการ (Ecole Nationale d'Administration) สัตวแพทย์ (Ecole Nationale Veterinaire) สาธารณสุข (Ecole des Hautes Etudes en Sante Publique) สถาปัตยกรรม (Ecole d'Architecture) ศิลปะ ออกแบบ ตกแต่ง (Ecole Nationale Superieure des Beaux – Arts, Ecole Nationale Superieure des Arts Decoratifs) แฟชั่น (Institut Français de la Mode) หนังสือพิมพ์ (Centre de Formation des Journalistes) และโฆษณา (Ecole des Hautes Etudes en Sciences de l'Information) เป็นต้น

⁹⁰ สิ่งหนึ่งที่ควรตระหนัก ก็คือ การรับรองสถานศึกษาโดยหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบอำนาจโดยกฎหมายจะมีความแตกต่างจากการรับรองหลักสูตร โดยการที่สถาบันได้รับการรับรองจากรัฐมิได้หมายความว่า หลักสูตรทุกหลักสูตรที่เปิดสอนจะได้รับการรับรองเสมอไป (ที่มา: สำนักงาน ก.พ., การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง Grandes Ecoles, [Online], Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=856,2564> (มกราคม, 3).

2.1.5 ระบบการศึกษาของประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีหรือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่สำคัญของสหภาพยุโรป ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 357,000 ตารางกิโลเมตร ทางตอนเหนือติดกับฝั่งทะเลเหนือ (North Sea) และทะเลบอลติก ทางตอนใต้ติดเทือกเขาแอลป์ในรัฐบาวาเรีย (Bayern) ซึ่งมีภูมิภาคต่าง ๆ มากมายแตกต่างกันไปหลายรูปแบบ ซึ่งชาวเยอรมันส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติที่อพยพมา โดยชาวเยอรมันดั้งเดิมจะมีหลายเผ่า เช่น เผ่าซัคเซิน และบาวาเรียน ปัจจุบันเป็นเชื้อชาติและสัญชาติเดียวกันแล้วแทบจะไม่เห็นความแตกต่าง นอกจากนี้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังเป็นสังคมเปิด กล่าวคือ ยอมรับผู้คนที่อพยพเข้ามาหาที่หลบภัยและผู้อพยพหนีสงคราม มีการเปิดเสรีสำหรับผู้ใช้แรงงาน ทั้งยังเป็นกลุ่มประเทศผู้นำที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพในการประกอบอาชีพและเลือกถิ่นที่อยู่ภายในสหภาพยุโรป⁹¹ ซึ่งจะมีทั้งหมด 16 รัฐ แต่ละรัฐมีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง ซึ่งสภาผู้แทนแห่งรัฐจะมาจากการได้รับเลือกตั้งของสมาชิกพรรคต่าง ๆ ในรัฐนั้น ๆ โดยสามารถออกกฎหมายและวางนโยบายที่ใช้เองภายในรัฐได้ เช่น ระบบการศึกษา การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งก็จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของแต่ละรัฐเช่นกัน⁹²

สำหรับการศึกษาในประเทศเยอรมนีนั้น จะเริ่มการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี การศึกษา โดยเด็กเริ่มเรียนภาคบังคับเมื่อเด็กอายุ 6 ปี ซึ่งจะเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา (Grundschule) เป็นเวลา 4 ปี เมื่อเรียนจบชั้น 4 ก็จะไปเรียนต่อชั้นมัธยมในโรงเรียนแบบต่าง ๆ ตามความเข้มข้นของวิชาการและการปฏิบัติในหลักสูตรการเรียนการสอน โดยการเรียนในโรงเรียนของรัฐจะไม่มีค่าเล่าเรียน โดยสามารถแยกระบบการศึกษาของประเทศเยอรมนีได้ดังนี้

(1) การศึกษาในวัยก่อนเข้าโรงเรียน⁹³ ซึ่งการศึกษาในวัยก่อนเข้าเรียนเรียกว่า “คินแดร์การ์เทิน (Kindergarten)” โดยเป็นโรงเรียนอนุบาล ซึ่งจะรับเด็กอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปจนถึง 6 ปี ซึ่งการเรียนในระดับนี้ไม่ใช่ภาคบังคับ จะให้เด็กเข้าเรียนก็ได้ หรือไม่ให้เข้าเรียนก็ได้

(2) การศึกษาระดับประถม เป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยเด็กที่มีอายุ

⁹¹สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประกอบด้วย 16 รัฐ คือ บาเดิน-เวือร์เทมแบร์ก บาวาเรีย เบอริลิน บรันเดินบวร์ก เบรเมน ฮัมบวร์ก เฮสเซน นือเดอ์ซัคเซิน เมคเคิลนบวร์ก-พ็อร์ทอมเมิร์น นอร์ดไรน์-เวสท์ฟาเลน ไนน์ลันท์ ชาร์ลันด์ ซัคเซิน ซัคเซิน-อันฮัลท์ ซเลสวิก-โฮลชไตน์ และเธือริงเงิน.

⁹²DAAD Information Center Bangkok, คู่มือศึกษาต่อในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเหรียญบุญการพิมพ์ (1988), 2558), หน้า 7-8.

⁹³ระบบการศึกษาในเยอรมนี, [Online], Available Website: <https://www.succeed-germany.com/15094212/>, 2564 (มกราคม, 19).

ครบ 6 ปี จะต้องเข้าเรียนในชั้นประถม ซึ่งในเยอรมนีเด็กจะต้องเข้าโรงเรียนในเขตที่ตัวเองพำนักอยู่ โดยโรงเรียนประถมจะเรียกว่า “กรุนชูล (Grundschule)” ซึ่งการศึกษาชั้นประถมจะมีทั้งหมด 4 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 4 แต่ในบางรัฐอาจจะรวมเอาชั้นที่ 5 และ 6 อยู่ในระดับประถมด้วย

(3) การศึกษาระดับมัธยม ซึ่งโรงเรียนในระดับมัธยมของเยอรมนีจะมีอยู่ 4 รูปแบบด้วยกัน คือ⁹⁴

(3.1) เฮาท์ชูล (Hauptschule) เป็นโรงเรียนมัธยมที่สอนเน้นความรู้ทั่วไป เช่น ภาษาเยอรมันคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะมีการเรียนตั้งแต่ชั้นเรียนที่ 5⁹⁵ จนถึงชั้นเรียนที่ 9 โดยชั้นเรียนที่ 10 นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ โดยเมื่อจบชั้นปีที่ 9 นักเรียนจะได้รับประกาศนียบัตรมัธยมตอนต้น “เฮาท์ชูลอับชูลุส (Hauptschulabschluss)” ซึ่งสามารถเข้าเรียนต่อด้านอาชีพประเภทช่างหรืออาจจะเรียนต่อชั้นที่ 10 ต่อไปก็ได้ เพราะการเรียนสายอาชีพบางสาขาจะต้องเรียนจบชั้นที่ 10 และเมื่อผู้เรียนได้เรียนจบชั้นที่ 10 ก็จะได้วุฒิ “มิทท์เลเรไฟ (Mittlere Reife)⁹⁶ และนำวุฒินี้ไปเรียนต่อในโรงเรียนฝึกอาชีพได้

(3.2) เรอาลชูล (Realschule) เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งจะมีเรียนตั้งแต่ชั้นที่ 5 ถึงชั้นที่ 10 อย่างต่อเนื่อง โดยวิชาที่เรียนจะมากกว่าโรงเรียนมัธยมแบบเฮาท์ชูล (Hauptschule) เมื่อจบชั้นที่ 10 จะได้รับประกาศนียบัตร เรียกว่า “มิทท์เลเรไฟ (Mittlere Reife)” และสามารถนำไปเรียนต่อในโรงเรียนฝึกอาชีพ⁹⁷ (สายอาชีพ) ทุกสาขาได้ทันที

(3.3) กิมนาซิอุม (Gymnasium) เป็นโรงเรียนมัธยม โดยจะมีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเรียกว่า “เซคุนดาร์ ชูฟุเอ อายส์ (Sekundar Stufe I)” และระดับเตรียมอุดมศึกษา เรียกว่า “เซคุนดาร์ ชูฟุเอ ซวาย (Sekundar Stufe II) หรือโอแบร์ชชูฟุเอ (Oberstufe)” โดยระดับมัธยมตอนต้นเรียนจะเรียนตั้งแต่ชั้นที่ 5 ถึงชั้นที่ 10 ส่วนในระดับมัธยมตอนปลายเริ่มจากชั้นที่ 11 ถึง 13⁹⁸ ซึ่งในการเรียนก็จะเน้นทางด้านวิชาการมากกว่า ดังนั้น เด็กที่จะเรียนกิมนาซิอุม (Gymnasium) ควรเป็นเด็กที่เรียนดีพอสมควร เมื่อสำเร็จการศึกษาก็จะได้ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียกว่า “อบิทัวร์ (Abitur)” ซึ่ง

⁹⁴ระบบการศึกษาในเยอรมนี, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 93.

⁹⁵เรียนต่อจากโรงเรียนประถม.

⁹⁶หนังสือรับรองการสำเร็จระดับมัธยมศึกษา.

⁹⁷DAAD Information Center Bangkok, เรื่องเดิม, หน้า 15.

⁹⁸แล้วแต่ข้อกำหนดของแต่ละรัฐ.

แปลว่า ประกาศนียบัตรระดับมัธยมศึกษาที่สามารถนำไปเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้ โดยสามารถเข้าเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษาได้โดยไม่มีการสอบคัดเลือก

(3.4) เกซิมท์ซูล (Gesamtschule) เป็นโรงเรียนมัธยมประสม คือเป็นการนำเอารูปแบบโรงเรียนมัธยมทั้งสามแบบที่กล่าวมาแล้วไปรวมอยู่ด้วยกัน โดยจะเปิดสอนตั้งแต่ชั้นปีที่ 5 ถึงชั้นที่ 13 ซึ่งเด็กที่จะเข้าเรียนที่นี่ได้สามารถที่จะเลือกรเรียนชั้นมัธยมรูปแบบหนึ่งในสามแบบดังกล่าวข้างต้นก็ได้ เมื่อเรียนไปแล้วหากเห็นว่าไม่เหมาะสมกับความสามารถของตนก็อาจจะย้ายไปเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับตัวของนักเรียนได้

(4) การเรียนสายอาชีพ ซึ่งการเรียนประเภทนี้เรียกว่า “เบรฟเอาส์บิลดุง (Berufsausbildung)”⁹⁹ โดยการเรียนสายอาชีพนี้ ผู้ที่จะเข้าเรียนสายนี้ได้ต้องมีความรู้จบประกาศนียบัตรมัธยมตอนต้น (Hauptschulabschluss) ทั้งนี้แล้วแต่สาขาอาชีพที่ต้องการจะเรียน โดยการเรียนแบบนี้เป็นการเรียนควบ กล่าวคือ เป็นการเรียนในโรงเรียนอาชีวะ เรียกว่า “เบรฟซูล (Berufschule)” ซึ่งจะสอนวิชาการและวิชาเฉพาะที่เกี่ยวกับอาชีพนั้น ๆ และเรียนภาคปฏิบัติ ซึ่งก็คือ การฝึกงานในบริษัท ห้างร้าน โรงงานที่รับเป็นผู้ฝึกอบรม โดยเรียนในสายนี้ผู้เรียนจะได้รับเงินเดือนจากบริษัทหรือห้างร้านที่ไปฝึกงาน อีกทั้งการเรียนสายอาชีพนี้จะใช้ระยะเวลาในการเรียนประมาณ 2-3 ปีครึ่ง

(5) การเรียนระดับอุดมศึกษา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาของประเทศเยอรมนีนั้นจะมีมหาวิทยาลัย¹⁰⁰ มหาวิทยาลัยเทคนิค¹⁰¹ มหาวิทยาลัยที่เน้นการปฏิบัติ¹⁰² วิทยาลัยครู และสถาบันทางดนตรี ศิลปะ และการกีฬา โดยผู้ที่เรียนจบมัธยมที่ได้วุฒิ Abitur เท่านั้น จึงจะสามารถที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้โดยไม่มีการสอบคัดเลือก¹⁰³ โดยหลักสูตรปริญญาตรีจะใช้เวลาในการเรียนภายใน 6-8 ภาคการศึกษา ส่วนหลักสูตรปริญญาโทจะใช้เวลาเรียนประมาณ 2-4 ภาคการศึกษา ซึ่งจะเป็นการเรียนในเชิงลึกและกว้าง ส่วนหลักสูตรปริญญาเอกจะเน้นการทำวิจัย ซึ่งสามารถแยกออกได้ 2 วิธี คือ การทำ

⁹⁹ระบบการศึกษาในเยอรมนี, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 93.

¹⁰⁰เน้นการเรียนการสอนทางด้านทฤษฎีในหลักสูตรทางด้านแพทยศาสตร์, นิติศาสตร์, มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น.

¹⁰¹Technical Universities แต่เดิมจะเปิดเฉพาะด้านวิศวกรรม แต่ต่อมาได้เปิดสาขาอื่น ๆ ด้วย.

¹⁰²ซึ่งจะเน้นด้านการปฏิบัติ โดยจะมีการสอนและฝึกหัดทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพเฉพาะด้าน ซึ่งในหลักสูตรก็จะกำหนดให้นักศึกษาฝึกงานด้วย ทำให้มหาวิทยาลัยเน้นการสอนและการวิจัยเพื่อนำผลงานวิจัยไปปฏิบัติได้ โดยมหาวิทยาลัยจะมีการติดต่อและร่วมมือใกล้ชิดกับภาคอุตสาหกรรมของเอกชนด้วย.

¹⁰³นอกจากบางสาขาวิชาที่มีคนต้องการเรียนมาก เช่น แพทยศาสตร์ เป็นต้น ผู้ที่ต้องการศึกษาจะต้องสมัครสอบคัดเลือกเข้ามาเรียน.

ปริญญาเอกแบบส่วนบุคคล (Individual Doctorate) และการทำปริญญาเอกตามโครงสร้างที่หลักสูตรกำหนด (Structured PhD Programmes)¹⁰⁴ ซึ่งเมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถเรียนต่อปริญญาโท และปริญญาเอกได้

สำหรับการศึกษาในประเทศเยอรมนีนั้น ไม่ได้มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่ง แต่เพียงแห่งเดียว หากแต่มีการกระจายตัวไปทั่วประเทศ และมีมาตรฐานการเรียนการสอนในระดับที่ใกล้เคียงกันทั้ง 16 รัฐ รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็ยังมีการบริหารที่เป็นเอกเทศอีกด้วย

2.1.6 ระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ทางตะวันออกสุดของโลก อยู่ในทวีปเอเชียประเทศที่มีชื่อที่เรียกว่า “ดินแดนอาทิตย์อุทัย” อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีหมู่เกาะทอดตัวยาวมีลักษณะเหมือนพระจันทร์เสี้ยว ซึ่งประกอบด้วย 4 เกาะใหญ่ ได้แก่ เกาะฮอกไกโด เกาะฮอนชู เกาะชิโกกุ และเกาะคีวชู รวมทั้งมีเกาะน้อยใหญ่อีกกว่า 6,800 เกาะ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา โดยจะมีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น มีจังหวัดต่าง ๆ ทั้งหมด 47 จังหวัด (Prefecture) และแบ่งเป็นเมืองต่าง ๆ รวมทั้งหมดมากกว่า 650 เมือง โดยเมืองโตเกียวเป็นเมืองหลวงของประเทศ ซึ่งภาษาที่ใช้ก็คือ ภาษาญี่ปุ่น และจะมีการใช้ภาษาอังกฤษบ้างในบางพื้นที่ โดยเด็กนักเรียนของญี่ปุ่นจะเริ่มเรียนภาษาอังกฤษเมื่ออยู่ชั้นมัธยมต้น แต่การเรียนการสอนภาษาอังกฤษมักจะเน้นเพื่อการสอบแข่งขันมากกว่าใช้ปฏิบัติจริง ดังนั้น แม้ว่าคนรุ่นใหม่ของญี่ปุ่นจะใช้ภาษาอังกฤษได้มากขึ้น แต่ภาษาญี่ปุ่น ก็ยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งในแต่ละภูมิภาคของญี่ปุ่นก็จะมีภาษาท้องถิ่น แต่ยังมีการใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาราชการ โดยมีระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะมาจากพื้นฐานอุตสาหกรรมการผลิต ซึ่งก็คือ รถยนต์ อีกทั้งญี่ปุ่นยังผู้นำของโลกในด้านอุปกรณ์โทรคมนาคมอีกด้วย¹⁰⁵ และประเทศญี่ปุ่นก็ยังเป็นประเทศที่มีมาตรฐานทางการศึกษาที่อยู่ในระดับสูง เพราะได้รับต้นแบบมาจากระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งการเรียนในโรงเรียนของญี่ปุ่นจะแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคเรียนที่ 1 เริ่มเดือนเมษายน ถึงเดือนกรกฎาคม ภาคเรียนที่ 2 เริ่มเดือนกันยายน ถึงเดือนธันวาคม และภาคเรียนที่สาม เริ่มเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม¹⁰⁶

¹⁰⁴DAAD Information Center Bangkok, เรื่องเดิม, หน้า 19.

¹⁰⁵ประเทศญี่ปุ่น, [Online], Available Website: <https://www.sanook.com/campus/911841/>, 2564 (มกราคม, 2).

¹⁰⁶บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

นอกจากนี้ ในประเทศญี่ปุ่นจะมีโรงเรียนกวดวิชาเป็นจำนวนมาก โดยในการจัดห้องเรียนในการศึกษาภาคบังคับนั้น จะให้มีเด็กในแต่ละห้องอย่างมากไม่เกิน 40 คน โดยครูเก่าจะอยู่ที่โรงเรียนเดิมได้ไม่เกิน 7 ปี ส่วนครูที่บรรจุใหม่จะอยู่ที่โรงเรียนเดิมได้ไม่เกิน 5 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วครูทุกคนจะต้องย้ายไปสอนที่โรงเรียนอื่นในเมืองนั้น ทำให้ระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นไม่มีเส้นสาย รวมทั้งการศึกษาก็ไม่ได้เน้นความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่เน้นด้านจริยธรรมและความประพฤติด้วย รวมทั้งยังสอนให้เด็กรู้จักความร่วมมือกัน โดยคนญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า ความร่วมมือจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ และเชื่อว่า เด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ มีความพยายาม มีความพากเพียร และมีระเบียบวินัยต่อตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชาวญี่ปุ่นเชื่อว่า เป็นตัวกำหนดความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งการศึกษาและพฤติกรรมก็เป็นสิ่งที่สามารถฝึกอบรมได้ ดังนั้น ตัววัดความสำเร็จจึงไม่ใช่ความสามารถทางการเรียน ทำให้นักเรียนในชั้นประถมและชั้นมัธยมต้นจึงไม่ได้ถูกแบ่งกลุ่ม ซึ่งครูผู้สอนก็สอนตามความสามารถของแต่ละคน โดยการสอนจะไม่ถูกปรับให้เหมาะสมกับความแตกต่างของบุคคล ทำให้คนญี่ปุ่นใช้การศึกษาล้นกรอบคน และหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดให้นักเรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ อีกทั้งในการเรียนภาคบังคับก็ต้องปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเสมอภาค มีการกระจายงบประมาณไปตามโรงเรียนต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ชาวญี่ปุ่นจึงมีความเชื่อในเรื่องของการศึกษาว่า “สร้างคน” โดยนักเรียนที่เรียนในการศึกษาภาคบังคับก็จะได้รับตำราเรียนฟรี ซึ่งคณะบริหารของโรงเรียนจะเป็นผู้เลือกตำราเรียนทุก ๆ สามปี โดยเลือกจากรายชื่อหนังสือที่กระทรวงการศึกษาได้รับรองแล้ว หรือหนังสือที่กระทรวงจัดทำขึ้นเอง โดยกระทรวงจะเป็นผู้รับภาระจ่ายค่าตำราทั้งในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนทั้งหมดให้แก่แก่นักเรียน¹⁰⁷ นอกจากนี้ โรงเรียนส่วนใหญ่ก็จะมีระบบดูแลด้านสุขภาพให้กับนักเรียน มีสิ่งของด้านการศึกษาและด้านกีฬาพอประมาณให้นักเรียน ซึ่งโรงเรียนประถมส่วนใหญ่จะมีสนามเด็กเล่นกลางแจ้ง มีโรงยิม และบางแห่งมีสระว่ายน้ำน้ำกลางแจ้ง ซึ่งห้องเรียนส่วนมากยังขาดแคลนคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ การเรียนการสอนและโครงการของนักเรียนมักไม่ใช่เทคโนโลยีเข้าช่วย อีกทั้งอินเทอร์เน็ตยังไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษามากเท่าใดนัก (แต่ปัจจุบันคาดว่าน่าจะมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์มากขึ้น เพราะผลพวงจากการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ที่แพร่กระจายไปทั่วโลก) โดยนักเรียนระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาจะต้องอยู่ในกลุ่มโฮมรูมของตน กล่าวคือ พวกเขาจะต้องทำงานกับนักเรียนที่อยู่ในโฮมรูมเดียวกันตลอดทั้งปี โดยโฮมรูมและหลักสูตรการศึกษาของญี่ปุ่นจะปลูกฝังเรื่องการ

¹⁰⁷ การศึกษาของญี่ปุ่น, [Online], Available Website: <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2564 (มกราคม, 2).

ทำงานเป็นกลุ่มและความภาคภูมิใจในโรงเรียนของตน ซึ่งการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

(1) การศึกษาระดับต้น ซึ่งได้แก่

(1.1) ระดับอนุบาล (Kindergarten/Yochien) ซึ่งเริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่อายุ 3 ปีจนถึงอายุ 5 ปี ซึ่งการศึกษาในระดับอนุบาลไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ แต่ก็มีผู้เข้าเรียนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้รัฐบาลตั้งเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพของการศึกษาในระดับนี้มาก

(1.2) ระดับประถมศึกษา (Elementary School/Shogakkou) ซึ่งเริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่อายุประมาณ 6 ปี (บริบูรณ์) จนถึงอายุ 12 ปี โดยจะใช้เวลาเรียน 6 ปี ซึ่งการศึกษาในระดับนี้เป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลจะกำหนดคุณิฟอร์มให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่ก็จะเป็นโรงเรียนของรัฐ จะมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่เป็นโรงเรียนของเอกชน

(2) การศึกษาระดับกลาง ซึ่งได้แก่¹⁰⁸

(2.1) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Lower Secondary School/Chugakkou) โดยนักเรียนที่จะเข้าเรียนในระดับนี้จะต้องมีอายุระหว่าง 12-15 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาระดับที่มีความสำคัญต่อนักเรียน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ในชมรมกิจกรรม และการเรียนของโรงเรียนเป็นหลัก และเป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยจะใช้เวลาเรียน 3 ปี ซึ่งผู้ที่เรียนในระดับนี้ได้จะต้องจบระดับประถมศึกษา

(2.2) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Upper Secondary School/Koutougakkou) ซึ่งจะใช้เวลาเรียน 3 ปี นักเรียนที่จะเข้าเรียนในระดับนี้จะมีอายุระหว่าง 15-18 ปี และต้องจบมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษาในระดับนี้ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งนักเรียนที่จบการศึกษาระดับนี้ส่วนใหญ่จะเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ส่วนผู้ที่ไม่เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยก็จะเข้าเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิค หรือวิทยาลัยอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นวิทยาลัยในหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง

(3) การศึกษาระดับสูง หรือระดับมหาวิทยาลัย (University)¹⁰⁹ ผู้ที่จะเข้าเรียนในระดับนี้จะต้องมีอายุตั้งแต่ 18-20 ปีขึ้นไป โดยการเรียนรู้ในระดับมหาวิทยาลัยจะเริ่มเรียนในเดือนเมษายนของแต่ละปี¹¹⁰ (ภาคเรียนที่ 1 เริ่มเดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน

¹⁰⁸ระบบการศึกษา Japan, [Online], Available Website <http://www.dynamiceducation.net/B2.html>, 2564 (มกราคม, 2).

¹⁰⁹บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 59.

ส่วนภาคเรียนที่สองเริ่มเดือนกันยายน ถึงเดือนมีนาคมปีถัดไป) ซึ่งมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยของรัฐบาล¹¹¹ มหาวิทยาลัยประจำชาติหรือมหาวิทยาลัยท้องถิ่น¹¹² และ มหาวิทยาลัยเอกชน¹¹³ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะแบ่งมหาวิทยาลัยออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าวก็ตาม แต่ในการจัดการศึกษาใช้มาตรฐานเดียวกัน รวมทั้งมีคุณภาพทางการศึกษาในระดับเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับสูงหรือระดับมหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นมีดังนี้

(3.1) การศึกษาในระดับปริญญาตรี หลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะสอนเป็นภาษาญี่ปุ่น โดยทั่วไปมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่นจะประกาศรับสมัครนักศึกษาในช่วงเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคมของทุกปี ซึ่งจะเปิดภาคการศึกษาภาคแรกในเดือนเมษายน โดยจะมีเพียงบางแห่งที่เปิดเรียนในภาคปลาย คือ เดือนกันยายนหรือตุลาคม ซึ่งจะใช้เวลาในการเรียนทั้งสิ้น 4 ปี ยกเว้นคณะแพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ และสัตวแพทยศาสตร์ โดยจะใช้เวลาในการเรียนทั้งสิ้นรวม 6 ปี

(3.2) การศึกษาในระดับปริญญาโท จะใช้เวลาในการเรียนประมาณ 2 ปี โดยทั่วไปแล้วการศึกษาระดับปริญญาโทในญี่ปุ่น คือ การเรียนเพื่อให้ออกวิทยานิพนธ์ การเรียนแบบเน้นวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ฉะนั้น การเรียนในระดับปริญญาโทของญี่ปุ่นเกือบจะทุกแห่งจึงต้องเขียนวิทยานิพนธ์

(3.3) การศึกษาในระดับปริญญาเอก¹¹⁴ เมื่อจบปริญญาโทแล้วจึงจะสามารถเรียนต่อปริญญาเอกได้ ซึ่งจะใช้เวลาในการเรียน 3 ปี แล้วส่ง Dissertation ซึ่งเป็นการทำวิจัยอย่างเดี่ยวด้วยการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และต่อยอดจากความรู้ในระดับปริญญาโท นอกจากนี้ ในการศึกษาระดับปริญญาเอกใน

¹¹⁰ระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น, [Online], Available Website: <https://www.hotcourses.in.th/study-in-japan/destination-guides/higher-education-in-japan/>, 2564 (มกราคม, 2).

¹¹¹ถูกควบคุมโดยองค์กรมหาวิทยาลัยรัฐบาลและองค์กรท้องถิ่นของรัฐ.

¹¹²แต่เดิมถูกก่อตั้งโดยรัฐบาลญี่ปุ่น แต่ถูกจัดระบบใหม่เมื่อปี ค.ศ. 2014 เพื่อให้ได้รับการควบคุมจากองค์กรมหาวิทยาลัยประจำชาติ ซึ่งมหาวิทยาลัยเหล่านี้ยังถือเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอยู่ แต่จะยึดถือตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยประจำชาติ (ที่มา: ระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น, [Online], Available Website: <https://www.hotcourses.in.th/study-in-japan/destination-guides/higher-education-in-japan/>, 2564 (มกราคม, 2)).

¹¹³มีมากเกือบร้อยละ 80 ของมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น ถูกจัดตั้งโดยองค์กรการศึกษาหรือภาคเอกชน.

¹¹⁴อัชญาอุท ชูศรีการ, เรียนปริญญาโท – เอกที่ญี่ปุ่น เป็นอย่างไร, [Online], Available Website: <https://jeducation.com/main/graduate/>, 2564 (มกราคม, 3).

ญี่ปุ่นนั้น เมื่อจบระดับปริญญาตรีก็สามารถเรียนต่อระดับปริญญาเอกได้เลย กล่าวคือ เรียนอย่างน้อย 5 ปี แต่จะไม่มีการทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโท ซึ่งผู้เรียนก็จะเรียน Coursework เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี แต่จะกำหนดในการทำหัวข้อวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก และส่งวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเพื่อขอจบทีเดียวเลย ซึ่งระบบนี้เป็นระบบเก่า และก็มีหลายมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนระบบแล้ว เพราะหากนักศึกษาเรียนไม่จบปริญญาเอก อย่างน้อยก็จะได้รับคุณวุฒิปริญญาโท

2.1.7 ระบบการศึกษาของประเทศจีน

ประเทศจีนหรือสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China: PRC) มีขนาดพื้นที่ 9.6 ล้านตารางกิโลเมตร มีเมืองหลวง คือ กรุงปักกิ่ง โดยมีพรมแดนติดต่อกับ 15 ประเทศ กล่าวคือ ทิศเหนือจรดคาซัคสถาน มองโกเลีย รัสเซีย ทิศตะวันออกจรดเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ลาว กัมพูชา ทิศตะวันตกจรดทาจิกิสถาน อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ทิศใต้จรดอินเดีย เนปาล สิกขิม ภูฏาน พม่า ลาว เวียดนาม¹¹⁵ โดยมีรูปแบบการปกครองแบบ “ประชาธิปไตยสังคมนิยมแบบจีน (Socialist Democracy with Chinese Characteristics)” ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่มีพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party: CCP) เป็นสถาบันทางการเมืองที่มีอำนาจเด็ดขาดและสูงสุด ส่วนคณะรัฐบาลหรือคณะมุขมนตรี (State Council) และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่กำหนดแผนพัฒนาประเทศ นโยบาย และมาตรการเพื่อปฏิบัติตามมติยุทธศาสตร์และข้อชี้แนะที่พรรคกำหนด ซึ่งจะมีโครงสร้างการบริหารประเทศออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การบริหารระดับประเทศ (ส่วนกลาง)¹¹⁶ และการบริหารในระดับท้องถิ่น¹¹⁷ โดยปัจจุบันจีนได้มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ประเทศ ได้แก่ มณฑล เขตปกครองตนเอง เทศบาลนคร และ

¹¹⁵ข้อมูลพื้นฐานประเทศจีน, [Online], Available Website: <https://chineseinfo.boi.go.th/images/demo/default/pdf/gen-info/gen-info-01.pdf>, 2564 (มิถุนายน, 15).

¹¹⁶มีรัฐบาลกลางเป็นองค์กรที่มีอำนาจควบคุมการปกครองทั่วทั้งประเทศ เป็นสถาบันสำคัญในการบริหารประเทศ ซึ่งประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี คณะมุขมนตรี รัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ประธานคณะกรรมการต่าง ๆ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจสอบบัญชี และเลขาธิการ (ที่มา: ข้อมูลพื้นฐานประเทศจีน, [Online], Available Website: <https://chineseinfo.boi.go.th/images/demo/default/pdf/gen-info/gen-info-01.pdf>, 2564 (มิถุนายน, 15)).

¹¹⁷เป็นระบบการเมืองการปกครองที่จีนได้กระจายอำนาจออกจากส่วนกลาง โดยให้รัฐบาลในระดับมณฑล มหานคร เขตปกครองตนเอง และระดับท้องถิ่นอื่น ๆ มีอำนาจและสิทธิในการบริหารจัดการในระดับหนึ่ง โดยจะต้องสอดคล้องและไม่ขัดกับนโยบายหรือกฎหมายในระดับประเทศ (ที่มา: ข้อมูลพื้นฐานประเทศจีน, [Online], Available Website: <https://chineseinfo.boi.go.th/images/demo/default/pdf/gen-info/gen-info-01.pdf>, 2564 (มิถุนายน, 15)).

เขตการปกครองพิเศษ ส่วนในด้านการศึกษาของจีนนั้น มีการวางแผนโดยรัฐบาลกลาง ซึ่งมีกระทรวงศึกษาธิการจีนเป็นหน่วยงานหลักที่สำคัญในการควบคุมดูแลระบบการศึกษาและรับผิดชอบโดยตรงในเรื่องของการบัญญัติกฎหมาย กำหนดนโยบาย และแผนงานด้านการศึกษา ตลอดจนการดูแลและวางแผนการพัฒนาระบบการศึกษาของจีนให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งประเทศ โดยประเทศจีนมีการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด 9 ปี ได้แก่ ระดับประถมศึกษา 6 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ในส่วนของระบบการศึกษาในประเทศจีนนั้นจะแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาด้านวิชาชีพ การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีรายละเอียดดังนี้¹¹⁸

(1) **การศึกษาขั้นพื้นฐาน** หมายถึง การศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งใช้เวลาในการศึกษา 6 ปี¹¹⁹ และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย¹²⁰ ซึ่งใช้เวลาในการเรียน 6 ปี โดยรัฐบาลจีนให้ความสำคัญกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างมาก ซึ่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจีนจะแบ่งออกเป็นมัธยมปลายทั่วไปและมัธยมปลายด้านวิชาชีพ (อาชีวศึกษา) โดยการศึกษาระดับมัธยมปลายของจีนใช้เวลา 3 ปี และเป็นระดับการศึกษาที่ไม่บังคับ ดังนั้นนักเรียนจะต้องรับผิดชอบค่าเล่าเรียนเอง ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีระดับค่าเล่าเรียนที่ต่างกันไป¹²¹ โดยโรงเรียนมัธยมปลายในจีนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนของรัฐ แต่ก็มีบางส่วนที่เป็นโรงเรียนเอกชน ซึ่งในการเข้าเรียนระดับมัธยมปลายในจีนจำเป็นต้องสอบเข้า โดยดูจากระดับคะแนนที่สอบได้ (ข้อสอบที่ใช้จะเป็นข้อสอบที่จัดทำโดยส่วนการศึกษาภูมิภาค)

(2) **การศึกษาด้านวิชาชีพ** หมายถึง การเรียนในโรงเรียนด้านวิชาชีพ รวมถึงหลักสูตรอบรมวิชาชีพระยะสั้น ซึ่งตั้งแต่หลังปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา การพัฒนาด้านการอาชีวศึกษาของจีนได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วมากและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

(3) **การศึกษาระดับอุดมศึกษา** หมายถึง การศึกษาระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท รวมถึงการศึกษาระดับปริญญาเอก โดยการศึกษาระดับอนุปริญญาจะใช้เวลาในการศึกษา 2-3 ปี ส่วนระดับปริญญาตรีจะใช้เวลาในการศึกษา 4 ปี

¹¹⁸ระบบการศึกษา China, [Online], Available Website: http://www.dynamiceducation.net/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=137,2564 (มิถุนายน, 15).

¹¹⁹ การศึกษาระดับประถมศึกษาของจีนจะเริ่มเมื่ออายุ 6 ปี.

¹²⁰ ส่วนการศึกษาระดับมัธยมต้นจะมีระยะเวลา 3 ปี วิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาจีน คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ฟิสิกส์ เคมี จริยธรรม สารสนเทศ และอื่นๆ.

¹²¹ วิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาจีน คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา สารสนเทศ และอื่นๆ.

ส่วนการแพทย์ศาสตร์จะใช้เวลาในการเรียน 5 ปี และยังมีอีกหลายสาขาวิชาที่ใช้เวลาในการศึกษาปริญญาตรี 5 ปีเช่นเดียวกัน ส่วนการศึกษาระดับปริญญาโทใช้เวลาในการศึกษา 2-3 ปี ส่วนระดับปริญญาเอกใช้เวลาในการศึกษา 3 ปี

(4) การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง การศึกษาประเภทต่าง ๆ ที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ และผู้ไม่รู้หนังสือ หรือการศึกษาอื่นที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน

ปัจจุบันการเรียนภาษาจีนได้แพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีมหาวิทยาลัยกว่า 2,300 แห่ง ใน 100 กว่าประเทศทั่วโลกได้มีการเปิดสอนภาษาจีน นอกจากนี้ในทวีปยุโรปและอเมริกาก็มีการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน ทั้งยังแพร่หลายไปหลายประเทศโดยเฉพาะในเยอรมนีและฝรั่งเศส ตลอดจนประเทศแถบเอเชีย โดยได้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ดังนั้น โลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่การติดต่อสื่อสารกันระหว่างประเทศย่อมต้องสื่อสารได้มากกว่าสองภาษาขึ้นไป ซึ่งการสอบวัดระดับภาษาจีนหรือ HSK¹²² นับเป็นการสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนสำหรับชาวต่างชาติ เป็นการสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก¹²³

กล่าวโดยสรุปแล้ว ระบบ การศึกษาของต่างประเทศ กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น รัฐแต่ละรัฐจะมีความเป็นอิสระในการควบคุมคุณภาพและวางแผนด้านการศึกษา ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนเอง โดยไม่ขึ้นกับรัฐบาลกลาง ซึ่งทุกรัฐก็จะมีหน่วยงานด้านการศึกษาเพื่อคอยควบคุมและกำหนดมาตรฐานด้านการศึกษาต่าง ๆ ของในแต่ละรัฐ โดยจะทำหน้าที่คล้ายกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนการศึกษาของเด็กอเมริกันจะเริ่มเมื่ออายุได้ 6 ปีบริบูรณ์ โดยจะมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และ

¹²² การสอบวัดระดับความสามารถภาษาจีน (HSK) เป็นการทดสอบสำหรับผู้ที่ไม่ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาแม่ โดยแบ่งการสอบข้อเขียนออกเป็นระดับ 1 – 6 ซึ่งจะมีการจัดสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนทั้งภายในประเทศจีนและต่างประเทศเป็นประจำทุกปี (ที่มา: ระบบการศึกษา China, [Online], Available Website: http://www.dynamiceducation.net/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=137, 2564 (มิถุนายน, 15)).

¹²³ ข้อสอบออกโดยคณะกรรมการ HSK และศูนย์สอบ HSK มหาวิทยาลัยภาษาปักกิ่ง (Beijing Language and Culture University: BLCU) HSK แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับต้นและกลาง และระดับสูง จัดสอบทั้งในประเทศจีนและต่างประเทศเป็นประจำทุกปี ผู้ที่สอบได้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับใบประกาศนียบัตรตามระดับคะแนนที่สอบได้ โดยประโยชน์ของการสอบ HSK ก็คือ (1) ใช้เป็นใบรับรองในการสมัครเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาของจีน (2) ใช้เป็นใบรับรองสำหรับยกเว้นการเข้าเรียนในรายวิชาภาษาจีน (3) ใช้เป็นใบรับรองความรู้ภาษาจีนในการสมัครงาน (ที่มา: ระบบการศึกษา China, [Online], Available Website: http://www.dynamiceducation.net/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=137, 2564 (มิถุนายน, 15)).

การศึกษาชั้นสูง โดยระบบการศึกษาของชาวอเมริกันจะมีการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด 12 ปี คือ เกรด 1 ถึงเกรด 12 หลังจากนั้นหากใครสนใจที่จะเรียนต่อในระดับการศึกษาชั้นสูง ซึ่งเป็นการศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย ในระดับปริญญาตรีขึ้นไปก็ได้ โดยระบบการศึกษาของประเทศฟินแลนด์นั้น จะมีการศึกษาตั้งแต่ระดับ Early Childhood ซึ่งเรียนรู้ผ่านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 8 เดือน ถึง 5 ปี และเมื่ออายุเด็กครบ 6 ปี ก็จะเข้าเรียน Pre-School เป็นเวลา 1 ปี เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา หลังจากนั้น เมื่อเด็กฟินแลนด์อายุครบ 7 ปีบริบูรณ์ ถึง 16 ปี ก็จะเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีทั้งหมด 9 ปี ตั้งแต่เกรด 1 ถึงเกรด 9 เมื่อนักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับเกรด 9 แล้ว นักเรียนจะสามารถเลือกเรียนได้ 2 ทาง คือ ทางแรกเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะใช้เวลาเรียน 3 ปี โดยเรียนเกรด 10 ถึงเกรด 12 เหมาะสำหรับผู้เรียนต่อในสายวิชาการของมหาวิทยาลัย ส่วนอีกทางหนึ่ง คือ การเรียนในโรงเรียนสายอาชีพ ซึ่งเป็นการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีทักษะในการทำงานด้านต่าง ๆ โดยจะใช้เวลาเรียน 3 ปี หลังจากนั้น หากผู้เรียนต้องการเรียนต่อในระดับ Higher Education ซึ่งเป็นการเรียนในระดับอุดมศึกษา หรือระดับมหาวิทยาลัย ก็สามารถเข้าเรียนได้ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษนั้น เด็กอังกฤษจะเริ่มการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่อายุ 5 ปี ถึง 16 ปี ซึ่งจะมีการศึกษาก่อนประถมศึกษา โดยจะรับเด็กเข้าเรียนได้เมื่ออายุ 2 – 5 ปี หลังจากนั้นเมื่อเด็กมีอายุตั้งแต่ 5 – 13 ปี เด็กก็จะได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ หลังจากนั้นเด็กก็จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา ก็จะแบ่งออกเป็นหลายประเภท อาทิ โรงเรียนมัธยมสายวิชาการ โรงเรียนมัธยมสายอาชีพศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาสายใหม่ โรงเรียนมัธยมศึกษาแบบผสม และโรงเรียนมัธยมศึกษาของเอกชน เมื่อนักเรียนได้เรียนจบระดับมัธยมศึกษาแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ โดยจะมีอายุขั้นต่ำในการเข้าเรียนตั้งแต่อายุ 17 ปีขึ้นไป หรือบางแห่งอาจจะกำหนดอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ซึ่งสามารถเรียนได้ในระดับมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศสก็จะมีหลักเกณฑ์ในด้านการศึกษาซึ่งจะประกอบไปด้วยหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) ความเท่าเทียมกันทางโอกาสในการเข้ารับการศึกษา (2) การไม่แบ่งแยกเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และฐานะทางสังคม (3) ความมีสถานะเป็นกลาง (4) ความไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาใด ๆ โดยการศึกษาที่ก่อนวัยเรียนของฝรั่งเศสนั้น จะเรียกว่า “ระดับอนุบาล” ซึ่งเป็นการเข้าเรียนของเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 – 5 ปี โดยจะแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นเล็ก ชั้นกลาง และชั้นสูง ซึ่งการเรียนในระดับนี้จะเป็นการฝึกพัฒนาการ การใช้ภาษา และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเทศบาลจะเป็นผู้รับผิดชอบ

สร้างโรงเรียนประเภทนี้และจ่ายเงินเดือนครู เมื่อเด็กฝรั่งเศสอายุ 6 – 10 ปี ก็จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา อันเป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยเทศบาลจะรับผิดชอบเช่นเดียวกับการศึกษาระดับอนุบาล หลังจากนั้น เมื่อเด็กอายุ 11 – 14 ปี ก็จะได้รับการศึกษาในระดับมัธยมต้น ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับเช่นเดียวกัน เมื่อเด็กเรียนจบมัธยมต้นแล้วก็สามารถเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมปลายได้ ซึ่งจะมี 3 ชั้น ได้แก่ ชั้น 2 ชั้น 1 และชั้นสุดท้าย ซึ่งโรงเรียนมัธยมปลายจะมี 2 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนมัธยมปลายสายวิชาชีพ และโรงเรียนมัธยมปลายสายสามัญและสายเทคโนโลยี หลังจากนั้นเมื่อนักเรียนได้รับประกาศนียบัตรมัธยมปลายแล้ว ก็สามารถเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้ทุกคน โดยไม่ต้องทำการสอบคัดเลือก ซึ่งจะแยกการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกเป็นการศึกษาระยะสั้น ได้แก่ ประกาศนียบัตรช่างเทคโนโลยีชั้นสูง และปริญญาด้านเทคนิค ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือ การศึกษาระยะยาวในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป และการศึกษาในสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือโรงเรียนใหญ่ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะของฝรั่งเศส กล่าวคือ เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงกว่าปริญญาตรีที่เป็นการสอนเฉพาะด้าน ทั้งยังเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตออกมาเป็นผู้นำในหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ของรัฐ ส่วนระบบการศึกษาของประเทศเยอรมนี เด็กจะเริ่มเรียนภาคบังคับเมื่อเด็กอายุ 6 ปี ซึ่งจะเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา (Grundschule) เป็นเวลา 4 ปี เมื่อเรียนจบชั้น 4 ก็จะเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมในโรงเรียนแบบต่าง ๆ ตามความเข้มข้นของวิชาการและการปฏิบัติในหลักสูตรการเรียนการสอน โดยการเรียนรู้ในโรงเรียนของรัฐจะไม่มี การเก็บค่าเล่าเรียน หลังจากจบระดับมัธยมแล้วสามารถเรียนต่อระดับปริญญาตรีได้ ส่วนผู้ที่ มีวุฒิ Abitur (ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลาย) สามารถนำไปสมัครเข้าเรียนใน มหาวิทยาลัยโดยไม่ต้องทำการสอบคัดเลือกได้ ยกเว้นบางสาขา เช่น แพทยศาสตร์ เท่านั้น ซึ่งการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะเรียน 6-8 ภาคการศึกษา ส่วนปริญญาโทจะเรียน 2-4 ภาคการศึกษา ส่วนการเรียนในระดับปริญญาเอกจะเน้นการทำวิจัย ซึ่งเป็นการทำงานวิจัย ทางวิชาการที่เฉพาะเจาะจงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อเรียนและค้นคว้าเชิงลึก โดยจะมี อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเขียนและตรวจสอบเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ที่ทำ ซึ่งจะใช้เวลาในการเรียนประมาณ 3-5 ปี

สำหรับระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นระบบการศึกษาของประเทศ ในทวีปเอเชียเพียงประเทศเดียวที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เนื่องจากเป็นประเทศแถบเอเชียที่มี มาตรฐานทางการศึกษาในระดับสูง เพราะได้รับต้นแบบของระบบการศึกษามาจาก ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ซึ่งการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นไม่ได้เน้นที่ความรู้ แต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้เน้นด้านธรรมจริยาและความประพฤติด้วย ทั้งยังมีการสอนให้เด็ก

รู้จักร่วมมือกัน เนื่องจากชาวญี่ปุ่นเชื่อว่า ความร่วมมือจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ และเชื่อว่า เด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ มีความพยายาม มีความพากเพียร และมีระเบียบวินัย ต่อตนเอง โดยการศึกษาของญี่ปุ่นจะมีการศึกษาระดับต้น ได้แก่ ระดับอนุบาล ซึ่งจะเริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่เด็กอายุ 3 – 5 ปี และระดับประถมศึกษา โดยจะเริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่เด็กอายุ ประมาณ 6 ปีบริบูรณ์ จนถึง 12 ปี ซึ่งถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนต่อมาก็คือ การศึกษาระดับกลาง อันเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเด็กที่จะเข้าเรียนในระดับนี้จะต้องมีอายุระหว่าง 12 – 15 ปี และยังถือเป็นการศึกษาภาคบังคับด้วย หลังจากนั้นเด็กก็จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งใช้เวลาในการเรียน 3 ปี และไม่ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยเด็กที่เรียนในระดับนี้จะต้องมีอายุระหว่าง 15 – 18 ปี ส่วนการศึกษาระดับสุดท้ายก็คือ การศึกษาระดับสูง หรือระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งสุดท้ายที่ผู้วิจัยได้ศึกษาก็คือ ระบบการศึกษาของประเทศจีน ซึ่งจะมีการวางแผนจากส่วนกลางเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งประเทศ โดยประเทศจีนมีการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด 9 ปี ได้แก่ ระดับประถมศึกษา 6 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ในส่วนของระบบการศึกษาในประเทศจีนนั้นจะแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาด้านวิชาชีพ การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งก็จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับระบบการศึกษาของประเทศไทย และอื่น ๆ อีกหลายประเทศ

จากการศึกษาของระบบการศึกษาของแต่ละประเทศดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า แต่ละประเทศก็จะออกแบบของระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับพลเมืองของตนเอง ทั้งยังสอดคล้องกับระบอบการเมืองการปกครอง บริบทของสังคมภายในประเทศ คติประจำชาติของแต่ละชาติ และรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ โดยแต่ละประเทศต่างก็ให้ความสำคัญกับการศึกษา เพราะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพต่อประเทศชาติในอนาคตต่อไปนั่นเอง

2.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษาในประเทศไทย

การศึกษาของไทยมีความเป็นมาและพัฒนาการที่สามารถแยกศึกษาวิจัยออกได้เป็นดังนี้

2.2.1 ระบบการศึกษาไทยในอดีต

ในอดีตนั้นประเทศไทยได้จัดวางระบบการศึกษาไว้ดังนี้¹²⁴

(1) สมัยกรุงสุโขทัย การศึกษาได้จัดกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

¹²⁴สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน,” งานวิจัยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2557, หน้า 107-108.

(พ.ศ. 1781 ถึง พ.ศ. 1921) แต่เป็นการศึกษาแผนโบราณ ซึ่งรูปแบบการศึกษาแบบนี้ได้เจริญรอยสืบต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว โดยในสมัยกรุงสุโขทัยได้มีวัดเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคมในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และการสอนของประชาคมไปในตัว โดยวิชาที่เรียนในวัด ก็คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น โดยสำนักเรียนในสมัยนี้มี 2 แห่ง ซึ่งแห่งหนึ่งก็คือ วัดที่เป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป โดยมีพระที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นครูผู้สอน เนื่องจากในสมัยนั้นเรียนภาษาบาลีกันเป็นพื้นฐาน ซึ่งหากใครรู้พระธรรมวินัยแตกฉานก็นับว่าเป็นนักปราชญ์แล้ว ส่วนอีกแห่งหนึ่งก็คือ สำนักราชบัณฑิต ซึ่งสอนแต่เฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการเท่านั้น โดยปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า รัชเจ้าลิไทแห่งกรุงสุโขทัยเมื่อทรงพระเยาว์ได้เคยศึกษาเล่าเรียนในสำนักราชบัณฑิตเหล่านั้นจึงมีความรู้วิชาหนังสือแตกฉานถึงกับได้รับยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์

(2) สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2310) การศึกษาได้เปลี่ยนรูป ซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาสมัยกรุงสุโขทัย เนื่องจากลักษณะการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นไปในทางติดต่อกับประชาคมเท่านั้น เพราะการศึกษาทั่วไปก็ตกอยู่แก่วัด¹²⁵ ส่วนราษฎรก็นิยมพาลูกหลานไปฝากพระสงฆ์เพื่อเล่าเรียนหนังสือโดยพระสงฆ์ก็ยินดีรับไว้ เพราะจะต้องมีลูกศิษย์ไว้สำหรับปรนนิบัติ ส่วนลูกศิษย์ก็ได้รับการอบรมในทางศาสนา ได้เล่าเรียนอ่านเขียนหนังสือไทยและบาลีสตามสมควร นอกจากนี้ในการศึกษาในยุคนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมสำหรับเวลาข้างหน้าเมื่อเติบโตขึ้นจะได้สะดวกในการอุปสมบท ซึ่งการให้ผู้ชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์อุปสมบทเป็นพระภิกษุหนึ่ง เป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว และเข้าใจว่า จะสืบเนื่องมาจากแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ เพราะปรากฏว่า พระองค์ทรงกวดขันการศึกษาทางพระศาสนามาก ส่วนบุตรหลานข้าราชการคนใดที่จะถวายตัวทำราชการถ้ายังไม่ได้อุปสมบทก็ไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการ ซึ่งประเพณีนี้ยังส่งผลให้วัดทุกแห่งเป็นโรงเรียนและพระภิกษุทุกรูปเป็นครูทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ของตนตามความสามารถที่จะจัดได้ แต่คำว่า “โรงเรียน” ในเวลานั้นมีลักษณะต่างกับโรงเรียนในเวลานี้ กล่าวคือ ไม่มีอาคารปลูกขึ้นสำหรับใช้เป็นที่เรียนโดยเฉพาะ ซึ่งใครจะเป็นแต่ศิษย์ใครก็จะสอนอยู่ที่กุฏิของตนตามแต่จะสะดวกและความพอใจ โดยพระภิกษุรูปหนึ่ง ๆ จะมีลูกศิษย์ได้ไม่กี่คน เพราะจะต้องบิณฑบาตมาเลี้ยงดูลูกศิษย์ด้วย สำหรับชาวยุโรปที่เข้ามาเมืองไทยในสมัยต่าง ๆ ได้เล่าเรื่องการศึกษาของไทยไว้ในหนังสือที่เขาแต่งขึ้น อาทิ เมอร์ซิ

¹²⁵ระบบการศึกษาไทยในอดีต อ้างใน สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน,” หน้า 109-110.

เออร์ เดอะลาตูแบร์ ซึ่งเป็นราชทูตผู้หนึ่งในคณะทูตฝรั่งเศสครั้งที่ 2 ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวไว้ในหนังสือราชอาณาจักรสยามว่า

“พระสอนหนังสือให้แก่เยาวชนดังที่ข้าพเจ้าได้เล่าแล้ว และท่านอธิบายคำสั่งสอนแก่ราษฎรตามที่เขียนไว้ในหนังสือบาลี”

นอกจากนี้ ยังมีหนังสือราชอาณาจักรไทยหรือประเทศสยามของมองเซนเยอร์ บัลเลอว์ซ สังฆราชแห่งมัลลอสในคณะสอนศาสนาโรมันคาทอลิกของฝรั่งเศสประจำประเทศไทยซึ่งพิมพ์ออกจำหน่าย เมื่อปี พ.ศ. 2397 กล่าวว่า

“ภายหลังหรือบางทีก่อนพิธีโกนจุกบิดามารดาส่งบุตรของตนไปอยู่วัดเพื่อเรียนอ่านและเขียน ณ ที่นั่นเด็กเหล่านี้รับใช้พระพายเรือให้พระ และรับประทานอาหารซึ่งบิณฑบาตมาได้ร่วมกับพระด้วย โดยพระสอนอ่านหนังสือให้เพียงเล็กน้อยละครึ่งหรือสองครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทนการศึกษาส่วนเด็กหญิงจะมีการสอนให้ทำครัว ตำน้ำพริก ทำขนมมันบูห์และจีบพลู”

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชการศึกษาเจริญมาก มีการสอนทั้งภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และจีน ซึ่งปรากฏตามพงศาวดารว่า

“พระศรีสุนทรน้อย โอรสองค์หนึ่งของพระเพทราชาได้ทรงศึกษาภาษาต่าง ๆ จนชำนาญ ทั้งภาษาบาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร ลาว ญวน พม่า รามัญ และจีน ทั้งยังทรงศึกษาวิชาโหราศาสตร์ และแพทยศาสตร์จากอาจารย์ต่าง ๆ เป็นอันมาก เข้าใจว่าโดยเฉพาะวิชาภาษาไทยคงจะได้วางมาตรฐานดีมาตั้งแต่ครั้งกระนั้น เพราะปรากฏว่า พระโหราธิบดี ได้แต่งแบบเรียนภาษาไทยชื่อ “จินตามณี” ถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งได้ใช้เป็นแบบเรียนสืบต่อมาเป็นเวลานาน”

นอกจากนี้ ยังมีสำนักเรียนนอกจากวัด ซึ่งในบางรัชกาลยังมีราชสำนัก สำนักราชบัณฑิต และโรงเรียนมิชชันนารีอีกด้วย ซึ่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชการศึกษาในราชสำนักรุ่งโรจน์มาก แม้กระทั่งนายประตู่ก็สามารถแต่งโคลงได้ แต่

สำหรับสำนักราชบัณฑิตนั้นก็จะสอนวิชาต่าง ๆ แตกต่างกันไป ดังปรากฏตามพงศาวดารว่า พระตรีสน้อย ได้ทรงเล่าเรียนอักษรระสมัยและวิชาอื่น ๆ จากอาจารย์ต่าง ๆ เป็นอันมาก พวกราชบัณฑิตที่เป็นอาจารย์สอนหนังสือนี้มีต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แม้ในต้นรัชกาลที่ 5 ก็ยังมีบัณฑิตอาจารย์บอกหนังสือพระเณรอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดอื่น ๆ จนเมื่อมีโรงเรียนของกระทรวงธรรมการ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแพร่หลายแล้ว สำนักราชบัณฑิตจึงได้หมดไป ส่วนโรงเรียนมิชชันนารีนั้น ในชั้นแรกชาวยุโรปที่เข้ามาค้าขายก็คือ ชาวโปรตุเกส ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างโบสถ์เพื่อทำกิจทางศาสนา เพราะโบสถ์ฝรั่งในชั้นเดิม เช่น ในแผ่นดินสมเด็จพระชัยราชานั้นเป็นโบสถ์เล็ก ๆ สร้างขึ้นเพื่อทำกิจทางศาสนา และเพื่อสอนศาสนาเท่านั้น ซึ่งในระยะนั้นไทยเป็นประเทศเดียวในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงที่ไม่รังเกียจศาสนาใดศาสนาหนึ่งเลย พวกฝรั่งเห็นเป็นโอกาสที่จะเกลี้ยกล่อมคนไทยให้เข้ารับได้มากกว่าที่อื่น ดังนั้น บาทหลวงจึงได้เดินทางเข้ามามากขึ้น โดยพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงให้ความอุปถัมภ์พวกบาทหลวงถึงกับพระราชทานทรัพย์ให้สร้างโบสถ์ก็มี เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระราชทานแก่บาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งในรัชกาลนี้มีโบสถ์ฝรั่งใหญ่ ๆ มากกว่าในรัชกาลก่อน ๆ และเมื่อมีโบสถ์สำหรับทำกิจทางศาสนาแล้ว ก็ได้มีการตั้งโรงเรียนขึ้นเรียกว่า “โรงเรียนสามเณร” โดยโรงเรียนสามเณรตั้งขึ้นเพื่อสั่งสอนชาวพื้นเมืองที่ประสงค์จะเข้ารับ นอกจากศาสนาคริสต์จะทำการสอนศาสนาแล้วยังได้มีการสอนหนังสือและวิชาอื่น ๆ ด้วย ซึ่งก็ปรากฏว่า สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งมหาดเล็กรุ่นเด็กเป็นจำนวนมากมาเรียนในโรงเรียนของพวกบาทหลวง จึงนับว่าโรงเรียนสามเณรเป็นสำนักเรียนวิชาสามัญอีกแห่งหนึ่ง และนับเป็นโรงเรียนที่ได้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาแรก

(3) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นการศึกษา ยังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ¹²⁶ มีวัดให้ความรู้แก่พลเมืองเพื่อให้เหมาะสมแก่ความต้องการของประชาคม โดยวัดและบ้านรับภาระในการอบรมสั่งสอนเด็ก ส่วนรัฐหรือราชสำนักจะทำการควบคุม ตลอดจนให้ความอุปถัมภ์ตามสมควรแก่ประชาชน ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีกล่าวไว้ใน “หนังสือราชอาณาจักรและชาวสยาม” ของเซอร์ จอห์น บาวริง ผู้สำเร็จราชการฮ่องกง ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย พระบรมราชินีนาถแห่งประเทศบริเตนใหญ่ ทรงแต่งตั้งเป็นอัครราชทูตมาเจริญทางพระราชพระราชไมตรีเมื่อปี พ.ศ. 2398 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้กล่าวถึงการศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไว้สองแห่ง ซึ่งแห่งที่หนึ่งมีความว่า “การศึกษาตั้งต้นแต่การโกนจุก แล้ว

¹²⁶ระบบการศึกษาไทยในอดีต อ้างใน สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน,” หน้า 111-115.

เด็กผู้ชายถูกส่งไปอยู่วัด เรียน อ่าน เขียน และคำสอนศาสนากับพระ” อีกแห่งหนึ่งมีความว่า “พระได้ริบมอบหมายให้จัดการศึกษา และโรงเรียนอยู่ติดกับวัดโดยมากย่อมเป็นของธรรมดา อยู่เองที่การสอนให้รู้คำสั่งสอนและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญ เป็นอย่างมากของระบบการศึกษา โดยพลเมืองชายส่วนหนึ่งอ่านและเขียนหนังสือออก แต่วิธีที่จะแสวงหาความรู้ชั้นสูงในสาขาใดสาขาหนึ่งมีอยู่น้อย ถึงกระนั้นก็ดีโดยเฉพาะในบรรดาขุนนางยังมีจิตใจใฝ่เรียนวิชาเครื่องจักรกลก็ รู้จักใช้เครื่องมือเดินเรือและรู้วิชาปรัชญากันมาก สำหรับค่าเล่าเรียนตามปรกติในโรงเรียนสามัญที่กรุงเทพมหานคร จะจัดเก็บจากเด็กชายคนละ 8 ดอลลาร์หรือ 35 ซิลลิงต่อปี และอีก 15 ดอลลาร์ เพื่อเป็นค่าที่อยู่ เสื้อผ้า เครื่องเขียน และอื่น ๆ ชาวจีนที่รวยบางคนจ้างครูสอนส่วนตัวเดือนละ 8 ดอลลาร์ ห้องเรียนห้องหนึ่งอาจเช่าได้เดือนละ 2 ดอลลาร์ครึ่งหรือต่ำกว่านั้น การศึกษาสตรีถูกทอดทิ้ง ซึ่งในประเทศสยามมีสตรีน้อยคนที่อ่านหรือเขียนได้ อย่างไรก็ตาม ในการแสดงละครภายในพระราชวังมีสตรีคนหนึ่งได้บอกบทและพลิกหน้าบทละครได้อย่างแคล่วคล่องมาก ” อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจะเคยติดต่อกับชาวตะวันตกมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่การศึกษาก็ยังคงเป็นแบบโบราณอยู่ตามเดิม การถ่ายทอดวิชาความรู้ศิลปวิทยาการต่าง ๆ ยังคงน้อยมาก เข้าใจว่า มีการถ่ายทอดความรู้เพียงด้านวิธีหล่อปืนไฟ การใช้ปืนไฟในการสงคราม วิธีทำป้อมค่ายสู้กำลังปืนไฟ ตำรายาบางอย่าง เช่น วิธีทำขี้ผึ้ง และตำราทำอาหาร เช่น ผอยทอง เป็นต้น เท่านั้น ซึ่งในระยะปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก การติดต่อกับชาติตะวันตกขาดไประยะหนึ่ง แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2361 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้มีการติดต่อกันอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ประเทศไทยได้อนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานกงสุลในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่มีอำนาจพิเศษอย่างไร

ในปี พ.ศ. 2365 บริษัทอินเดียตะวันออกของชาวอังกฤษอยากจะขยายการค้าขายมาถึงกรุงเทพมหานคร ทำให้นายมาควิส เอสติงส์ ผู้สำเร็จราชการอินเดีย แต่งตั้งให้ นายจอห์น ครอบเฟด มาเป็นทูตเพื่อเจรจาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี การสนทนาโต้ตอบเป็นไปอย่างลำบากมาก เพราะพูดกันโดยตรงไม่ได้ต้องมีล่าม คือ ครอบเฟด พูดภาษาอังกฤษกับล่ามของเขา ส่วนล่ามเขานั้นได้แปลเป็นภาษามลายูให้กับล่ามฝ่ายไทยฟัง ล่ามฝ่ายไทยจึงแปลเป็นภาษาไทยนำเรียนแก่เสนาบดี เมื่อเสนาบดีตอบว่า กระไรก็ต้องแปลกลับไป ทำนองเดียวกัน ปรากฏว่า ในครั้งนั้นไม่ได้ทำหนังสือสัญญาต่อกัน ครั้นถึงยุคสมัยรัชกาลที่ 3 ปี ในปี พ.ศ. 2369 รัฐบาลอินเดียได้ส่งร้อยเอกเฮนรี เบอ์นีย์ มาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย เพื่อขอความสะดวกในการค้าขาย แต่หาได้เรียกร้องในเรื่องอำนาจศาลกงสุลที่ไม่ตรงกัน และกลับบัญญัติไว้ว่า ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่ง

หนังสือสัญญาต้องทำถึง 4 ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู และภาษาโปรตุเกส นอกจากนี้ในปี พ. ศ. 2371 ก็ได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษา กล่าวคือ พวกมิชชันนารีอเมริกัน คณะเพรสไบทีเรียน ได้เข้ามาสอนศาสนาให้แก่ชาวจีน ส่วนคนไทยนั้นเพียงแต่ช่วยรักษาพยาบาลให้อย่างเดียว เพราะพวกมิชชันนารีไม่รู้จักภาษาไทย และไม่ได้เตรียมหนังสือสอนศาสนาเข้ามาด้วย โดยเหตุที่พวกนี้มาช่วยรักษาโรคด้วยทำให้คนไทยสำคัญว่า พวกมิชชันนารีอเมริกันเป็นแพทย์จึงเรียกว่า “หมอ” ซึ่งบางคนก็เป็นแพทย์จริง ๆ แต่บางคนได้รับปริญญาคุณภักดิ์บัณฑิตวิชาศาสนศาสตร์ ครั้นเมื่ออยู่ในประเทศไทยนานเข้าพวกมิชชันนารีอเมริกันก็ได้เรียนรู้ภาษาไทยจึงได้ขยายการสอนศาสนามาถึงคนไทย โดยเขียนคำสอนเป็นภาษาไทยแล้วส่งไปพิมพ์ที่สิงคโปร์ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปรากฏว่าได้ทรงสร้างโรงชนิดหนึ่ง เรียกว่า “โรงทาน” ซึ่งโรงทานนี้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาดูแล จะเห็นได้จากคำประกาศเรื่องโรงทานในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “โรงทานนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสร้างขึ้นไว้ให้มีเจ้าพนักงานจัดอาหารและสำหรับคาวหวานเลี้ยงพระสงฆ์สามเณร และข้าราชการที่มานอนประจำของในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งบริจาดพระราชทรัพย์แจกคนชราพิการ และมีพระธรรมเทศนา และสอนหนังสือวิชาการต่าง ๆ โดยพระบรมราชประสงค์จะเป็นहितานุहितเพื่อประโยชน์แก่ชนทั้งหลายทั้งปวงในอิโลกและปรโลกนั้นด้วย”

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าในสมัยนั้นจะได้มีโรงเรียนขึ้นแล้วก็ตาม แต่หาได้มีจุดประสงค์ไปในทำนองที่จะแยกโรงเรียนออกจากวัดไม่ ส่วนทางด้านสามัญศึกษาก็มีวัดเป็นที่เรียนและมีพระสงฆ์เป็นครู แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จัดไว้สำหรับทำการสอนวิชาโดยเฉพาะ ส่วนการเรียนก็แล้วแต่ใจสมัคร ไม่มีการบังคับ และมีการสั่งสอนทางหนังสือวิชามากกว่าอย่างอื่น บางทีก็มีการเรียนวิชาเลขคณิตเบื้องต้นตามแผนเก่าด้วย ส่วนการติดต่อกับฝรั่งในระยะหลัง ๆ นี้ ทำให้คนไทยได้สำนึกได้ว่า การเรียนรู้ภาษาของเขา ตลอดจนวิชาความรู้ใหม่ๆ เป็นสิ่งจำเป็น เพราะพวกนี้กำลังแผ่อำนาจมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นทุกที ผู้ที่พยายามศึกษาจนมีความรู้จนสามารถใช้งานได้เป็นอย่างดีก็คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวงศาธิราชสนิท และสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 ซึ่งในปี พ. ศ. 2398 ประเทศไทยก็ได้ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ และต่อมาก็ทำกับประเทศอื่น ๆ อีก ยังผลให้การค้าขายขยายตัวออกไปเป็นอันมาก ดังปรากฏจากจดหมายของหมอบรัดเลย์ตอนหนึ่งว่า

“วันที่ 28 ตุลาคม 2398 เรือกำปั่นใบของอเมริกัน ชื่อ ลักเนา เข้า

มาถึงเรือพ่อค้าอเมริกันไม่ได้มีเข้ามาถึง 17 ปี วันที่ 1 มกราคม 2399 มีเรือกำปั่นพ่อค้าทอด อยู่ในแม่น้ำถึง 60 ลำ เพราะเหตุที่ได้ทำหนังสือสัญญากับต่างประเทศ การค้าขายเจริญอย่างรวดเร็วไม่เคยมีเหมือนเช่นนี้มาก่อน”

อย่างไรก็ตาม การเรียนวิชาความรู้แบบฝรั่ง (ตะวันตก) นับว่า มีความแข็งขามาก แม้ว่า รัฐบาลจะมีกิจเกี่ยวข้องกับฝรั่งอยู่เสมอ และมีฝรั่งเข้ามาค้าขายอยู่ในกรุงเทพมหานครแล้วก็ตาม แต่คนไทยที่เรียนรู้ภาษาฝรั่งก็ยังมีน้อยมาก ซึ่งเห็นจะเป็นเพราะผู้ที่สอนภาษาต่างประเทศมีแต่พวกมิชชันนารีซึ่งสอนศาสนา ทำให้บรรดาเจ้านายและข้าราชการจึงไม่อยากจะส่งบุตรหลานไปเรียนเพราะเกรงว่า พวกมิชชันนารีจะสอนให้เปลี่ยนศาสนา พระเจ้าลูกเธอของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ ประสูติเมื่อก่อนทรงผนวชก็มีพระชนมายุพ้นเรียนเสียแล้ว ส่วนพระเจ้าลูกเธอที่ประสูติเมื่อเสวยราชย์แล้วก็ยังทรงพระเยาว์อยู่ จนต้องรอมาจนถึงปี พ.ศ. 2405 เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ทรงพระเจริญวัยพอที่จะเล่าเรียนได้ จึงได้โปรดให้จ้างนางแอนนา เอช. เลียวโนเวนส์ เข้ามาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ แต่สอนอยู่ได้ไม่กี่ปี นางแอนนา เอช. เลียวโนเวนส์ ก็กลับประเทศตัวเอง ซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอที่ศึกษาภาษาอังกฤษในครั้งนั้น และได้ศึกษาต่อมาจนทรงรอบรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ก็คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่พระองค์เดียว ส่วนการศึกษาแผนโบราณจะเน้นหนักไปทางวิชาอักษรศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่อนุโลมตามแบบแผนและประเพณี ไม่มีการค้นคว้าทางธรรมชาติ หรือวิทยาศาสตร์ ส่วนในทางวิชาชีพต่าง ๆ อาทิ วิชาช่างฝีมือต่างๆ มีช่างถม ช่างทอง ช่างแกะ ช่างปั้น วิชาแพทย์แผนโบราณ และวิชาอาชีพอื่น ๆ นั้น เรียนกันในวงศ์สกุลและตามท้องถิ่น และเป็นการศึกษาแบบสืบตระกูลเป็นมรดกตกทอดกันมา ซึ่งในกรุงเทพมหานครก็มีท้องถิ่นสำหรับฝึกและประกอบอาชีพ ซึ่งยังมีชื่อติดอยู่จนทุกวันนี้ เช่น ถนนตีทอง บ้านพานถม บ้านบาตร บ้านดอกไม้ บ้านปูน บ้านช่างหล่อ เป็นต้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้รวมช่างประเภทต่าง ๆ โดยจัดเป็นหมู่เป็นกรม เรียกว่า “กรมช่างสิบหมู่” ดังปรากฏในหนังสือพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดินว่า

“ส่วนซึ่งแบ่งปันฝ่ายทหารแต่ทำการฝ่ายพลเรือนนั้น คือ กรมช่างสิบหมู่ ซึ่งแบ่งไว้ในฝ่ายทหารนั้นก็คงจะเป็นด้วยช่างเกิดขึ้นในหมู่ทหารเหมือนทหารอินเอยเนีย แต่ภายหลังมาเมื่อทำการต่าง ๆ มากขึ้น จนถึงเป็นการละเอียด เช่น เขียนปั้นแกะสลักก็เลยติดอยู่ในฝ่ายทหาร แต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอันใดในราชการทหาร ไม่ได้ขึ้นกรมพระกลาโหมมี

แต่กองต่างหาก แม้กองนั้นมักจะเป็นเจ้านาย โดยมากเมื่อเกิดช่างอื่น ๆ ขึ้นอีกก็คงอยู่ในกรม เดิมฝ่ายพลเรือนบ้างทหารบ้าง ไม่เฉพาะว่ากรมช่างจะต้องเป็นฝ่ายทหาร เช่น ช่างประดับ กระจกขึ้นกรมวังช่างมหาดเล็กคงอยู่ในมหาดเล็กเป็นต้น”

ส่วนการศึกษาของพวกเขาสตรีในยุคนั้นเป็นการเรียนในบ้าน โดยส่วน มากก็จะเรียนแต่การเย็บปักถักร้อยการครัวและกิจการบ้านเรือน ส่วนการเรียนหนังสือนั้น ถ้าใจรักก็ได้เรียนบ้างในบ้าน แต่ไม่สนับสนุนให้เรียนกันนัก ซึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็มักจะส่ง เด็กหญิงเข้าไปอยู่ตามตำหนักเจ้านายในพระบรมมหาราชวังเพื่อจะได้มีโอกาสเปิดหูเปิดตา ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิชาความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนกิริยามารยาทและการ ครอบครองประเพณีนี้ได้ดำเนินมาจนตลอดรัชสมัยของรัชกาลที่ 5

ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่า หากมีการศึกษาจากประวัติศาสตร์ใน ด้านการศึกษาของไทยจากพงศาวดารแล้วจะพบว่า¹²⁷ การปฏิรูปการศึกษาในยุคของรัชกาล ที่ 5 เป็นการให้การศึกษาเฉพาะแก่คนบางกลุ่ม ทำให้มีแผนการปฏิรูปการศึกษาและการ ปฏิรูปการปกครองเพื่อสร้าง “สยามใหม่” ไปสู่ความทันสมัย และการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วน กลางที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้สร้างระบบการปกครองที่เรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” (The Absolute Monarchy) ขึ้นในกลางรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ได้เพิ่มปริมาณผู้ที่มีความรู้ ในระบบการศึกษาแบบใหม่เป็นจำนวนมาก นับจากการเริ่มแผนงานการกระจายการศึกษา แบบใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2418 โดย ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาให้ขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ไป ที่วัดหลวง ให้เปิดการสอนเป็นแบบชั้นเรียนอย่างเป็นทางการ และให้ใช้ตำราภาษาไทยของ รัฐบาลที่จัดทำขึ้นโดยโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งพระองค์มีพระบรมราชาธิบายว่า¹²⁸

“เพราะหนังสือไทยเป็นประโยชน์ที่จะเล่าเรียนพระไตรปิฎกต่อไป เป็นการเกื้อกูลแก่พระศาสนา ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็จะได้เป็นกำลังราชการ แลในประโยชน์ของผู้ที่ เรียน”

การดำเนินงานตามพระราชกฤษฎีกาขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษา

¹²⁷ สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษ เป็นภาษาทางการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน,” หน้า 116-120.

¹²⁸ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ “ดินแดน” ในกัมพูชาและลาว (กรุงเทพฯ มหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552), 133-137.

ฉบับแรกพบกับความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากความเชื่อถือและเห็นในประโยชน์ยังมีไม่มากนัก แต่ความพยายามก็ได้เริ่มต้นใหม่ในทศวรรษที่ 2420 ซึ่งพุ่งเป้าผู้เรียนไปยังบรรดาบุตรหลานของราชวงศ์และขุนนาง ในปี พ.ศ. 2424 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ ได้จัดตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนรับราชการพลเรือนและทหารมหาดเล็ก แม้ว่าในเดือนแรกจะมีนักเรียนเพียง 10 คน แต่ในปีที่สองก็เพิ่มขึ้นเป็น 100 คน และในปี พ.ศ. 2431 ก็มีนักเรียนเกินกว่า 400 คน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากราชสกุล กระนั้นในปีนี้โรงเรียนสวนกุหลาบก็หาทางกีดกันไม่ให้คนสามัญร่วมเรียนด้วยการเก็บค่าเล่าเรียนถึง 20 บาท ในปี พ.ศ. 2440 ได้มีการตั้ง “ราชวิทยาลัย” (คิงส์ คอลเลจ) เป็นโรงเรียนที่สอนเพื่อให้นักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศเป็นหลัก และเก็บค่าเล่าเรียนสูงมากถึงปีละ 80 บาท ซึ่งการขยายการศึกษาลงสู่ระดับขุนนางชั้นผู้น้อยเริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อมีการตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน” พ.ศ. 2443 และในช่วงก่อนหน้านี้นักเรียนน้อยแผนการขยายตัวทางการศึกษาสู่ต่างจังหวัดเริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2441 ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงมีความตั้งพระทัยที่จะสร้างชาติไทยและสร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศจากฐานของประชาชนที่มีความรู้ดี จนถึงปี พ.ศ. 2450 ก็มีนักเรียนทั่วประเทศประมาณ 20,000 คน จาก 340 โรงเรียน ภายในปี พ.ศ. 2453 สยามก็มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวน 13 โรงเรียน มีนักเรียนมากกว่า 1,250 คน และมีโรงเรียนพิเศษอย่างน้อย 11 โรงเรียน มีนักเรียนมากกว่า 1,500 คน ที่เรียนด้านการแพทย์ กฎหมาย การศึกษา เหล่าทหารบก ทหารเรือ และการเกษตร และในปี พ.ศ. 2455 ในต้นรัชกาลที่ 6 ก็จะมีนักเรียนทุกระดับทั่วประเทศราว 1 แสนคน ส่วนกลุ่มหนังสือที่ได้นำมาจัดพิมพ์ในช่วงประมาณ 15 ปีแรกนี้ จัดออกได้เป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มหนังสือเก่าที่ค้นพบ อาทิ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ กลุ่มหนังสือแปลจากภาษาต่างประเทศ เช่น พงศาวดารเขมร พงศาวดารพม่า พงศาวดารญวน ซึ่งต่อมาก็มีการแปลจากภาษาฝรั่งเศสอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสมัยอยุธยา ซึ่งกลุ่มหนังสือที่ใหญ่ที่สุดก็คือ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ และพงศาวดารเมืองต่าง ๆ ซึ่งแทบทั้งหมดจะเขียนขึ้นหลังจากที่สิ้นรัชกาลที่ 4 แล้ว¹²⁹ โดยมีทัศนคติและวัฒนธรรม

¹²⁹ ในยุคของรัชกาลที่ 3 ภาษาอังกฤษและภาษาตะวันตกอื่น ๆ เริ่มมีอิทธิพลและมีผลสะท้อนต่อวิถีคิดและการแสวงหาความรู้ของเจ้านายบางพระองค์และขุนนางบางคน โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับเป็นตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดที่สุด กล่าวคือ ในสมัยที่พระองค์ได้ครองสมณเพศตลอดรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 รวม 27 พรรษา พระองค์ได้สร้างสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้กับบาทหลวงฝรั่งเศสเพื่อศึกษาภาษาอังกฤษ-ละติน ทำให้พระองค์สามารถเปิดโลกความรู้จากตำราและข่าวคราวจากหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ พระองค์ยังเรียนวิชาคณิตศาสตร์ โหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมือง เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ก็ได้เปิดทางให้พระราชโอรสและธิดาได้เรียนรู้โอรสและธิดาได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษ

ตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามามีอิทธิพลกำหนดแนวการศึกษา ซึ่งมีการอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผล แต่เรื่องราวในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ยังมีแกนหลักอยู่ที่ราชอาณาจักร “ไทย” และบทบาทของพระมหากษัตริย์และการสงคราม นอกจากนี้ ยังมีการพิมพ์ที่มีการนำเข้ามาสู่สยามโดยมิชชันนารีชาวอเมริกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีการศึกษา และมีการแพร่กระจายข่าวสารและการอ่าน เนื่องจากวิธีการศึกษาในวังแต่เดิมนั้น ก่อนที่จะเริ่มต้นศึกษา ผู้เรียนจะต้องไปจ้างคนให้เขียนหนังสือเรียนด้วยเส้นทรดาลลงในสมุดดำ และมีการเสพสุขจากบทวีเรียงมัยด้วยการจ้างคนไปคัดลอกมา เช่น กรณีการซื้องานประพันธ์ของสุนทรภู่ นอกจากนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพยังเล่าอัตชีวประวัติสมัยวัยเยาว์เมื่อทรงเริ่มศึกษาว่า¹³⁰ ทรงได้ใช้หนังสือ “ปฐม ก กา” ซึ่งหมอบรัดเลย์นำมาพิมพ์ครั้งแรกเป็นหนังสือเรียน และเมื่อหมอบรัดเลย์พิมพ์หนังสือ “สามก๊ก” สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซื้อมาพระราชทานพระเจ้าลูกเธอพระองค์ละฉบับ ๆ หนึ่งเท่ากับ 4 เล่ม สมุดฝรั่ง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหนังสือสามก๊กจึงเป็นหนังสือเรียน ซึ่งผลพวงที่สำคัญของการพิมพ์ก็คือ การทำให้สามัญชน ชุนนาง และเจ้า ได้หัดอ่านและเสพสุขในสิ่งเดียวกัน

อย่างไรก็ดี การขยายตัวทางการพิมพ์นับเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ แต่สำหรับราชสำนักแล้วเห็นว่า การพิมพ์เริ่มกลายเป็นโทษ เมื่อมีสามัญชนมาแอบลักสิ่งต้องห้ามจาก “หอหลวง” ไปตีพิมพ์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2406 หมอบรัดเลย์ก็ได้นำพระราชพงศาวดารมาตีพิมพ์จำหน่ายเป็นครั้งแรก ชื่อว่า “พระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ 2 เล่ม” หรือ “พระราชพงศาวดารฉบับหมอบรัดเลย์” และต่อมาในอีกสามทศวรรษ กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2438 หนังสือเล่มนี้ก็ได้รับการบรรจุให้เป็นหนังสือสำหรับอ่านประกอบของนักเรียนชั้นประถม แต่หนังสือเล่มนี้ก็ได้สร้างความยุ่งยากให้แก่ราชสำนักในกาลต่อมา เมื่อได้มีสามัญชนอย่าง ก.ศ.ร.กุหลาบ (เกิด พ.ศ. 2377)¹³¹ ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีความรู้ภาษาละติน ฝรั่งเศส และอังกฤษจากการเรียนกับสังฆราชปาเลอกัวซ์ ได้ตีพิมพ์วารสารที่ชื่อว่า “สยามประภทสุนทรวาทพิเศษ” เมื่อต้นทศวรรษที่ 2440 เพื่อ “เปนนสรพตำราความรู้ฉลาดทางคติธรรมแลคดี

โดยการจ้างครูมาสอนใน พระบรมมหาราชวัง และในทำนองเดียวกันพระราชสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ก็ได้จ้างครูมาสอนภาษาอังกฤษแก่เหล่าพระเจ้าน้องยาเธอรวมทั้งพระองค์ด้วย ซึ่งรากฐานเหล่านี้มีผลในสองทศวรรษถัดมา จนทำให้พระราชวงศ์และราชการมีกำลังคนอันสำคัญในการจัดการปกครองและสามารถติดต่อกับชาวต่างประเทศได้ด้วยดี.

¹³⁰ วิจารณ์ กิติยกุล, เพชรเลิศอนันต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 131-132.

¹³¹ ทั้งยังเป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านภาษาบาลีและสันสกฤต เป็นผู้มิประสพการณ์ในการเดินทางต่างแดนไปถึงจีน ญี่ปุ่น อินเดีย และยุโรป รวมทั้งเป็นบุคคลที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับตนเองด้วยการพิมพ์พงศาวดาร ประวัติบุคคล และความรู้อื่นทั้งทางโลกและทางธรรมทุกด้านของโลกออกจำหน่ายในวารสารที่ชื่อว่า “สยามประภทสุนทรวาทพิเศษ”.

โลกย์ สำหรับมนุษย์บุรุษสตรีสืบกบุตรไปภายภาคหน้า” ซึ่งได้คัดเอกสารจาก “หอหลวง” และผสมกับความรู้จากหนังสือภาษาต่างประเทศทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสเกี่ยวกับเรื่องราวของ สมัยอยุธยา ซึ่งได้สร้างความประหลาดใจให้แก่บรรดาเชื้อพระวงศ์ซึ่งกำลังค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งแม้แต่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพเองก็สารภาพว่า ไม่เคยเห็น เอกสารเหล่านี้ในห้องสมุดกรมอาลักษณ์หลวงมาก่อนเลย ต่อมาในปี พ.ศ. 2426 ก.ศ.ร. กุหลาบ จัดพิมพ์ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ซึ่งกว่าทางราชสำนักจะทราบว่ามีต้นตอมาจาก พงศาวดารที่แปลมาจากภาษารามัญ ซึ่งมีการจัดการแปลในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2454-2455 หรืออีกเกือบสามทศวรรษต่อมาในต้นรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งพระองค์ทรง เห็นว่า การกระทำเหล่านี้ของ ก.ศ.ร.กุหลาบ นับเป็นการทำลายศักดิ์ศรีเชื้อพระวงศ์อย่างมาก สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวเรียกพระราชพงศาวดารฉบับสามัญชน จัดพิมพ์เหล่านี้ว่า “ฉบับที่มีผู้บังอาจเปลี่ยนแปลงข้อความวิปลาศไปเสียโดยมาก” โดยผล พวงจากการตีพิมพ์พระราชพงศาวดารแบบพื้นเพือน ผลพวงจากการขยายตัวทางปริมาณ ของผู้ที่มีการศึกษาที่จะเข้าไปเป็นกำลังหลักในกลไกของระบบการปกครองแบบสมบูรณา ญาสิทธิราชย์ และอิทธิพลของการศึกษาแบบสมัยใหม่ ทำให้การมีความรู้เกี่ยวกับอดีตของ ประเทศร่วมกันย่อมเป็นสิ่งจำเป็น¹³² ดังนั้น ราชสำนักจึงจำต้องมาเป็นผู้จัดระเบียบองค์ ความรู้เกี่ยวกับอดีตของประเทศให้แก่คนรุ่นใหม่ของสังคมด้วยตนเอง เพื่อความเป็นเอกภาพ ทางสำนักกรมต่อประเทศชาติและต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยจัดให้มีการพิมพ์ “พระราช พงศาวดาร รัชกาลที่ 1” ซึ่งแต่งโดยเจ้าพระยาทิพากรณรงค์ หลังจากนั้นก็เรียบเรียงพระราช พงศาวดารทั้ง 4 รัชกาล หลังจากที่ได้รับพระราชดำริ เมื่อปี พ.ศ. 2412 ซึ่งมีการดองไว้ในหอ หลวงถึง 30 ปี มีการตีพิมพ์แบบชำระแล้วโดยสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อปี พ.ศ. 2444¹³³ สำหรับการจัดพิมพ์หนังสือพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1 กล่าวได้ว่า เป็นการ เริ่มต้นครั้งแรก ๆ เพื่อการสร้างประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2448 ในสมัย รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ตั้งหอสมุดสำหรับพระนคร และในปี พ.ศ. 2450 จึงถือเป็นทศวรรษ ของการรื้อคลังความรู้จากหอหลวงนำมาตีพิมพ์สู่สาธารณะ แต่อำนาจในการแต่งเรียบเรียง และจัดพิมพ์เผยแพร่ยังอยู่ในมือของชนชั้นสูงโดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุ ภาพ ดังนั้น ในทศวรรษ 2460 พระองค์จึงทรงมีบทบาทยิ่งในการรวบรวมต้นฉบับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือชุดของ “ประชุมพงศาวดาร” จากภาคที่ 1 ถึงภาคที่ 73 ซึ่งต้องใช้เวลาใน การจัดพิมพ์รวม 30 ปีเศษ แต่อย่างไรก็ดี ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สามารถเห็นได้ในช่วง 6 ทศวรรษจากปี พ.ศ. 2400 ถึงปี พ.ศ. 2460 ก็คือ เอกสารเก่าและที่เขียนขึ้นใหม่โดยกลุ่ม

¹³² อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, เรื่องเดิม, หน้า 133.

¹³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135-137.

ผู้ปกครองซึ่งถูกเก็บไว้เป็นสมบัติสำหรับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะใน “หอหลวง” ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อการเล่าเรียนของกุลบุตรทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งก็เพื่อการสร้างกระบวนการความรู้แห่งอดีตแก่พลเมืองให้เดินไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งถือเป็นกระบวนการเดียวกันกับการให้ใช้ภาษาไทยทั้งในการสอบและในหนังสือเรียนแทนภาษาถิ่นในโรงเรียนทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2452 ซึ่งการศึกษาค้นคว้าในทางโบราณคดีของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้แพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งในเรื่องนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า เป็นยุคสมัยที่ผู้ปกครองกระหายใคร่รู้อดีตของตนให้ละเอียดมากขึ้น แม้ว่าการขยายตัวในการค้นคว้าจะจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น แต่ก็ทำให้ข้าราชการระดับกลางที่เคยเป็นแต่ผู้รับความรู้มาก่อนได้เข้ามามีโอกาสในการเป็นคนค้นคว้าและนำเสนอ เช่น กรณีของหม่อมอมรวงศ์วิจิตร¹³⁴ ได้มีการเรียบเรียง “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” ซึ่งเป็นการแต่งโดยอาศัยเวลารว่างจากราชการ ด้วยเหตุอันเนื่องมาจากการรักในวิชาความรู้ และมีเจตนาที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อราชการบ้านเมือง¹³⁵ ซึ่งวิธีการในการเรียบเรียงพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานจะใช้ทั้งสืบถามผู้รู้ในเวลาเที่ยวตรวจราชการตามหัวเมือง รวมถึงการค้นคว้าจากหนังสือราชการที่มีอยู่ในมณฑลและหนังสือพงศาวดารต่าง ๆ ที่พอจะหาได้ ดังนั้น หนังสือ “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” จึงเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างบ้านแบ่งเมืองในดินแดนแถบมณฑลอีสานนี้ ซึ่งไม่มีการบรรยายในเชิงอภินิหาร ถัดมาก็จะมีการลำดับเหตุการณ์ตามปีจุลศักราช ซึ่งเรื่องที่มีมากก็จะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าเมืองต่าง ๆ และในช่วงหลังก็จะมีลักษณะของการบันทึกเหตุการณ์เป็นวันเป็นเดือนและจบลงประมาณวันที่ 22 มกราคม ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) สำหรับ หนังสือ “ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1” ซึ่งเขียนโดยสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ โดยได้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2457 มีข้อความส่วนหนึ่งได้เขียนว่า

“ที่จริงการศึกษาหาความรู้พงศาวดารและตำนานการเก่า ย่อมถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาทั่วทุกประเทศ ตั้งตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน

¹³⁴ หม่อมอมรวงศ์วิจิตรจบจากโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ได้สมัครออกไปรับราชการในมณฑลอีสาน (มณฑลลาวท้าว) ตั้งแต่ครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เป็นข้าหลวงสำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งเป็นเจ้านายพระองค์แรกของกรุงเทพมหานครที่ไปเหยียบดินแดนแถบนี้ หม่อมอมรวงศ์วิจิตรในขณะนั้นเป็น “ปลัดมณฑล” จบชีวิตขณะปฏิบัติราชการในดินแดนนี้ด้วยความไข้เมื่อปี พ.ศ. 2451.

¹³⁵ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, เรื่องเดิม, หน้า 137-139.

รัชกาลก่อน ๆ มา ก็ย่อมทรงเป็นพระราชธรรมาจารย์บำรุงความรู้พงศาวดารตลอดมาแทบทุก
รัชกาล ยกตัวอย่างเดียวในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ในรัชกาลที่ 1... ก็ได้เป็นพระราชธรรมาจารย์
ชำระพระราชพงศาวดารกรุงเก่า... ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้อาพระทัยใส่เสาะแสวงหาหนังสือพงศาวดารรวบรวมไว้ในหอหลวงหลายเรื่อง... ”¹³⁶

ข้อความดังกล่าวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ไม่ได้
อธิบายให้แจ่มชัดถึงการการศึกษาว่า เป็นการศึกษา “ของใคร” โดยตำนานหรือพงศาวดาร
และความรู้อื่น ๆ ที่อยู่ใน “หอหลวง” ไม่ใช่สถานที่สำหรับไพร่ทาสราษฎรหรือแม้กระทั่งขุน
นางระดับสูงที่ไม่เกี่ยวข้องจะเข้าไปได้ สถานที่นี้มีไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ เพื่อยืนยันถึง
สิทธิธรรมและภูมิหลังแห่งราชวงศ์ในการปกครองแผ่นดิน ซึ่งองค์พระประมุขอาจไม่ต้องเข้า
ไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแต่ให้มีผู้ที่จะอธิบายและตอบข้อซักถามที่ข้องใจให้แก่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเท่านั้นก็ได้ นอกจากนี้ ในยุคนั้นกล่าวได้ว่า ความรู้
ในกิจการบ้านเมืองไม่ได้เป็นความรู้ที่จำเป็นของพวกไพร่สามัญชนในกระบวนการศึกษาแบบ
“วัง” กับ “วัด” ตามแบบจารีตเดิม ซึ่งวิธีการอาจไม่ได้แตกต่างกัน นั่นก็คือ การเข้าไปสมัคร
เป็นศิษย์กับพระอาจารย์ผู้ทรงคุณความรู้ แต่ในเนื้อหาสาระและเป้าหมายขั้นสุดท้ายนั้น ได้
ถูกกำหนดโดย “ชาติตระกูล” อย่างแน่ชัด โดยเชื้อพระวงศ์และเจ้านาย ซึ่งภายหลังจาก
ฝึกหัดอ่านเขียนแล้วก็เข้าฝึกหัดราชการในกระทรวงหรือกรมเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในการ
ปกครอง แต่สำหรับสามัญชนหากมีโอกาสก็อาจจะได้เข้ามารับราชการชั้นต่ำได้ แต่โดย
ทั่วไปแล้วก็เป็นเพียง “โอกาสบรรลุลถึงจุดมุ่งหมายสุดยอดทางศาสนา และเพื่อการดำเนิน
ชีวิตของบุคคลในสังคม” เพื่อเป็นผู้ถูกปกครองต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดการศึกษาของประเทศไทยในยุคโบราณ มี
ลักษณะที่สำคัญ คือ¹³⁷ (ก) รัฐมิได้จัดการศึกษาโดยตรง¹³⁸ (ข) การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของ
เอกชนหรือประชาชนพลเมืองไม่เกี่ยวกับรัฐโดยตรง¹³⁹ (ค) ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับใด ๆ ที่
ใช้ในการจัดการด้านการศึกษาอย่างเป็นทางการ¹⁴⁰

¹³⁶ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 129-130.

¹³⁷ วิชาเกิด, แลกเปลี่ยนแนวคิดเรื่องกฎหมายการศึกษา, [Online], Available Website
: <http://www.gotoknow.org/posts/332112>, 2556 (กุมภาพันธ์, 20).

¹³⁸ ไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษา ไม่มีแนวนโยบายการศึกษาที่ชัดเจน ไม่มีองค์กร
ของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา.

¹³⁹ เช่น การศึกษาภายในวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน ส่วนการศึกษาในวังมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็น
ครูสอน.

2.2.2 ระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบัน

การศึกษานับเป็นต้นกำเนิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ทั้งยังเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย¹⁴¹ โดยรัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย¹⁴² นอกจากนี้ รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ¹⁴³ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ¹⁴⁴ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย โดยการศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ¹⁴⁵ ฉะนั้น ประเทศไทยจึงต้องมีเป้าหมายของการศึกษาเพื่อปวงชน เพื่อตอบโจทย์ในการพัฒนาประเทศตามประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่อการปฏิบัติทำให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ รวมทั้งมีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่น ๆ โดยให้มี

¹⁴⁰ การศึกษาที่ดำเนินอยู่ในยุคโบราณของไทยเป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นของบุคคลแต่ละหมู่เหล่าเท่านั้น สุดแต่ใครจะเห็นความสำคัญ.

¹⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 54 วรรคหนึ่ง.

¹⁴² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 54 วรรคสอง.

¹⁴³ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562.

¹⁴⁴ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.

¹⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 54 วรรคสาม และวรรคสี่.

สัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมล่าสุด (พ.ศ. 2562) มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ “การศึกษา” ไว้ หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษาว่า¹⁴⁶ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้¹⁴⁷

ก. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

ค. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

ง. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

จ. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาทำให้การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้แบ่งรูปแบบการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาในระบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด

¹⁴⁶พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562, มาตรา 22.

¹⁴⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 23.

จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชนสามารถให้บริการในการจัดการศึกษานอกระบบได้ โดยปัจจุบันในการจัดการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบได้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ซึ่งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ปรับปรุงและเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การดำเนินการดังกล่าว โดยมีหลักการ 2 หลักการดังนี้¹⁴⁸

หลักการที่ 1 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยมีหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเช่นเดียวกัน แต่ก็มี ความยืดหยุ่นสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาจาก สภาพแวดล้อม หรือความต้องการของผู้เรียนมากำหนดเป็นหลักสูตรก็ได้ แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับความ เป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มีชีวิต จิตใจ มีอารมณ์ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจ สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนตัดสินใจ เป็นมนุษย์ที่ พัฒนาได้ด้วยตนเอง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างลึกซึ้งซึ่งจนนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิด ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตนได้

หลักการที่ 2 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่ยอยู่นอกระบบโรงเรียน เป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่โรงเรียนจัดให้ได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนทางด้านร่างกาย จิตใจ และที่สำคัญก็คือ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและการทำงานมาระดับหนึ่ง สามารถ รับผิดชอบตนเองได้ การจัดการศึกษาจึงใช้หลักการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ซึ่งเป็น หลักการสำคัญ กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และครูผู้สอน ในการวางแผนการเรียนร่วมกัน และต้องเข้าใจเหตุผลของการเรียน ซึ่งมีเป้าหมายของการ เรียนที่ชัดเจน ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้ ทำให้ผู้เรียนเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่จะร่วมตัดสินใจกับกลุ่มเพื่อนและครูว่า จะเรียนอะไร โดยมีส่วนร่วม ในการประเมินผลการเรียนของตนเอง โดยผู้จัดการศึกษาสำหรับผู้ที่อยู่นอกระบบ วิทยาลัยจะต้องเข้าใจธรรมชาติ จิตใจและอารมณ์ของกลุ่มเป้าหมายและจัดโอกาสให้เรียน ด้วยตนเอง เรียนจากของจริง เอาความรู้และประสบการณ์จากการทำงานมาเป็นส่วนหนึ่ง

¹⁴⁸พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562, หน้า 134-135.

ของการเรียนรู้ด้วย โดยในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านร่างกาย ความคิด จิตใจ สติปัญญา และสภาพแวดล้อม

สำหรับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบส่วนมากจะเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัว แต่ก็มีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรม และมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน โดยมีการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

(2) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ ทั้งยังเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา อันเป็นระบบการศึกษาที่เกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต อีกทั้งยังมีการจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน¹⁴⁹ ซึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตามอัธยาศัยให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้¹⁵⁰

(2.1) ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2.2) ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

(2.3) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

¹⁴⁹สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน,” หน้า 136.

¹⁵⁰พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551, มาตรา 8.

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ อันเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เช่น¹⁵¹ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ อาทิ วิทย์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเรียนรู้จากเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน อาทิ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ ศูนย์สุขภาพชุมชน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน ตลอดจนการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงวัฒนธรรมและองค์ความรู้ในแต่ละชุมชน โดยมีสื่อท้องถิ่นทำหน้าที่ที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมของสังคมผ่านศิลปะการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ โดยมุ่งเป้าหมายไปยังกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เช่น ประชาชนวัยแรงงานที่ไม่ได้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน ประชาชนในพื้นที่ชายขอบ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย ผู้ต้องขัง ทหารเกณฑ์ เกษตรกร ผู้สูงอายุ ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ กลุ่มคนไทยในต่างประเทศ และนักเรียนที่ศึกษาในระบบที่ต้องการเสริมความรู้ เป็นต้น

(3) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา¹⁵² โดยการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

(3.1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาที่กำหนดตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยามของ “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” ไว้ หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

ก. การศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาตามที่กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งได้กำหนดให้เด็กไทยทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545¹⁵³ ซึ่งได้

¹⁵¹สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, “รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561,” กระทรวงศึกษาธิการ, 2561, หน้า 49-51.

¹⁵²พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562, มาตรา 16.

¹⁵³พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545, มาตรา 4.

กำหนดให้ “การศึกษาภาคบังคับ” หมายความว่า การศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เริ่มเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยหรือระดับอนุบาล 3 ปี (อนุบาล 1-3) โดยมีอายุเริ่มต้นตั้งแต่ 4-6 ปี เรียนระดับประถมศึกษา 6 ปี (ป.1 – 6) ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 7-12 ปี และเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (ม.1 – 3) ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 12-15 ปี

ข. การศึกษาสายสามัญ หรือสายอาชีพ ซึ่งเป็นการศึกษาของเด็กนักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วต้องการที่จะเรียนต่อ ซึ่งแยกอธิบายออกเป็นดังนี้

(ก) **สายสามัญ (ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)** เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 16-18 ปี ที่ต้องการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (จบการศึกษาภาคบังคับ) แล้ว โดยในการเรียนการสอนจะมีหลักสูตรที่เรียนดังนี้ (ก) กลุ่มที่เน้นการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (วิทย์-คณิต) (ข) กลุ่มที่เน้นการเรียนรู้ด้านศิลปศาสตร์และคณิตศาสตร์ (ศิลป์-คำนวณ) (ค) กลุ่มที่เน้นการเรียนรู้ด้านศิลปศาสตร์และภาษา (ศิลป์-ภาษา) และ (ง) กลุ่มที่เน้นการเรียนรู้ด้านศิลปศาสตร์และสังคม (ศิลป์-สังคม)

(ข) **สายอาชีพศึกษา** เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 16-18 ปี ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (จบการศึกษาภาคบังคับ) แล้ว ซึ่งการศึกษาต่อสายอาชีพศึกษาเป็นการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นเวลา 3 ปี¹⁵⁴ โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาวิชาชีพ เพื่อพัฒนากำลังคนเฉพาะสาขาวิชาชีพ (ระดับเทคนิค) ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถเป็นผู้ปฏิบัติงาน หัวหน้างาน หรือเป็นผู้ประกอบการ และการประกอบอาชีพอิสระได้ โดยเน้นการแก้ปัญหา การสร้างองค์ความรู้ในอาชีพ มีบุคลิกภาพ คุณธรรม และเจตคติที่ดี โดยจะแบ่งออกเป็นแต่ละประเภท ได้แก่ (ก) ประเภทวิชาอุตสาหกรรม อาทิสสาขาวิชาเครื่องกล สาขาวิชาเครื่องมือกลและซ่อมบำรุง สาขาวิชาโลหะการ สาขาวิชาไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ สาขาวิชาการก่อสร้าง สาขาวิชาการพิมพ์ สาขาวิชาแว่นตาและเลนส์ สาขาวิชาการต่อเรือ และสาขาวิชาผลิตภัณฑ์ยาง เป็นต้น (ข) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม/บริหารธุรกิจ อาทิสสาขาวิชาพาณิชยกรรม¹⁵⁵ และสาขาวิชาธุรกิจบริการ¹⁵⁶ เป็นต้น (ค)

¹⁵⁴เป็นไปตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551.

¹⁵⁵แบ่งออกเป็นสาขางานการบัญชี การขาย การเลขานุการ คอมพิวเตอร์ธุรกิจ ธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจสถานพยาบาล การประชาสัมพันธ์ ภาษาต่างประเทศ งานสำนักงานสำหรับผู้พิการทางสายตา เป็นต้น.

ประเภทวิชาศิลปกรรม อาทิ สาขาวิชาศิลปกรรม¹⁵⁷ เป็นต้น (ง) ประเภทวิชาคหกรรม อาทิ สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ และสาขาวิชาเสริมสวย เป็นต้น (จ) ประเภทวิชาเกษตรกรรม อาทิ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์¹⁵⁸ เป็นต้น (ฉ) ประเภทวิชาประมง อาทิ สาขาวิชาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สาขาวิชาแปรรูปสัตว์น้ำ และสาขาวิชาประมงทะเล เป็นต้น (ช) ประเภทวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อาทิ สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว เป็นต้น (ซ) ประเภทวิชาอุตสาหกรรมสิ่งทอ อาทิ สาขาวิชาเทคโนโลยีสิ่งทอ สาขาวิชาเคมีสิ่งทอ และสาขาวิชาอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น (ฌ) ประเภทวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อาทิ สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาวิชาเทคโนโลยีระบบเสียง เป็นต้น (ญ) สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ เป็นต้น โดยผู้ที่จบการศึกษาและได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้

(3.2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 16 วรรคสามว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา โดยการศึกษาในระดับนี้จะมียุทธศาสตร์ในการผลิตความรู้ชั้นสูง เพื่อทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตและบุคลากรเพื่อพัฒนาประเทศ วิจัย บริการสังคม โดยจัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งออกเป็นดังนี้

(3.2.1) ระดับอนุปริญญา (ระดับต่ำกว่าปริญญา)¹⁵⁹ ซึ่ง การศึกษาในระดับอนุปริญญาเป็นการศึกษาภายหลังจากที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ม. 6) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ซึ่งจะใช้เวลาในการศึกษา 2 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ จะอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ วิทยาลัยชุมชน สถาบันอุดมศึกษา ของเอกชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาลัยอาชีวศึกษา สถาบันการพลศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป์ สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือวิทยาลัยเฉพาะทางสาย

¹⁵⁶แบ่งออกเป็นสาขางานการจัดการความปลอดภัย และการจัดการความสะอาด เป็นต้น.

¹⁵⁷แบ่งออกเป็นสาขางานวิจิตรศิลป์ การออกแบบ ศิลปหัตถกรรม อุตสาหกรรมเครื่องหนัง เครื่องเคลือบดินเผา เทคโนโลยีการถ่ายภาพ เครื่องประดับอัญมณี ช่างทองหลวง เทคโนโลยีศิลปกรรม การพิมพ์สกรีน คอมพิวเตอร์กราฟิก ศิลปหัตถกรรมโลหะ รูปพรรณและเครื่องประดับ ดนตรีสากล เทคโนโลยีนิเทศศิลป์ และช่างทันตกรรม เป็นต้น.

¹⁵⁸แบ่งออกเป็นสาขางานพืชศาสตร์ สัตวศาสตร์ อุตสาหกรรมเกษตร ช่างเกษตร เกษตรทั่วไป และการประมง เป็นต้น.

¹⁵⁹สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, “รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561,” กระทรวงศึกษาธิการ, 2561, หน้า 53-54.

อาชีพ นอกจากนี้ หากภายหลังจากจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) แล้วนักเรียนสามารถศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) อีก 2 ปี ซึ่งเป็นระดับเทียบเท่าอนุปริญญา หรือผู้ที่จบการศึกษาสายสามัญหรือมัธยมศึกษาตอนปลายก็สามารถเข้าเรียนสายอาชีพอาชีวศึกษาได้เช่นกัน ซึ่งเมื่อเรียน 2 ปี ก็จะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) ซึ่งจะเทียบเท่าอนุปริญญา แต่ระดับต่ำกว่าประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แต่สูงกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือสามารถเข้าเรียนต่อระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เลยก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของสถาบันการศึกษา

(3.2.2) ระดับปริญญา ผู้ที่ต้องการเรียนต่อในระดับปริญญาจะต้องสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในสายอาชีวศึกษาหรือเทียบเท่า ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้

ก. การศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งการศึกษาระดับนี้โดยปกติจะกำหนดระยะเวลาของหลักสูตรไว้ 4 ปี (จบ ม.6 หรือ ปวช.) และ 2 หรือ 3 ปี ในหลักสูตรต่อเนื่องจากระดับอนุปริญญา นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรปริญญาตรีที่กำหนดระยะเวลาเรียน 5 ปี คือ สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาจิตรกรรม สาขาครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม เป็นต้น ส่วนสาขาที่ใช้ระยะเวลาในการศึกษา 6 ปี ได้แก่ สาขาแพทยศาสตร์ สาขาสัตวแพทยศาสตร์ สาขาเภสัชศาสตร์ เป็นต้น

ข. การศึกษาระดับปริญญาโท การศึกษาในระดับนี้เป็นการศึกษาที่ศึกษาถึงลงไปเ็นขอบเขตการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงมากกว่าระดับปริญญาตรี ซึ่งผู้เรียนจะใช้เวลาในการศึกษาโดยทั่วไปตามหลักสูตรประมาณ 2-5 ปี โดยผู้เรียนจะต้องผลิตวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ในหัวข้อที่สนใจที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียนก่อนที่จะได้รับอนุมัติให้สำเร็จการศึกษา เช่น นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน วิทยานิพนธ์ เรื่อง “สัญญาสัมปทาน” เป็นต้น

ค. การศึกษาระดับปริญญาเอก การศึกษาในระดับนี้เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งโดยทั่วไปจะใช้เวลาศึกษาตามหลักสูตรประมาณ 3-6 ปี โดยเป็นการทำวิจัยอย่างลึกซึ้งในศาสตร์ที่ต้องการศึกษา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยก็จะมีเปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาเอกในบางสาขาวิชาเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยเองนั้น ต่างก็ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา และได้ใช้เป็นเครื่องมือและกลไกในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่น ๆ เนื่องจากการศึกษาสามารถที่จะนำทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวมาขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาประเทศได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการเพิ่มโอกาส

และความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนเพื่อการบูรณาการในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนภายในประเทศได้บรรลุเป้าหมายในการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ตลอดจนคุณธรรม สามารถปรับตัวในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสังคมให้เติบโตและพัฒนาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

บทที่ 3

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากฎหมาย

การศึกษากฎหมายเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ซึ่งจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและศีลธรรมจรรยา อันเป็นการสร้างจิตสำนึกเพื่อตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ตามหลักนิติรัฐและนิติธรรม ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษาในศาสตร์ด้านนี้จึงจำเป็นต้องบ่มเพาะคุณงามความดีและศีลธรรมให้เข้าไปอยู่ในจิตใจได้สำนึกอันเป็นเสมือนจิตสำนึกของสามัญชน

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิติปรัชญา

นิติปรัชญา (Philosophy of Law)¹ คือ การศึกษากฎหมายอย่างไตร่ตรอง มีเหตุ มีผล เป็นการไตร่ตรองในทางนามธรรมชั้นสูง หมายความว่า เป็นความรู้แจ้งหรือความรู้ด้วยความสุขุมอันชาญฉลาดอันเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมอันปฏิบัติมาโดยสม่ำเสมอของสังคมตามสภาพที่บังคับไว้เพื่อความอยู่รอดของตนเองและสังคมตามสภาพการณ์แห่งธรรมชาติ ทำให้การศึกษานิติปรัชญามีลักษณะเป็นการศึกษาในระดับความคิดบริสุทธิ์ชั้นสูง กล่าวคือ เป็นการคิดกฎหมายอย่างปรัชญา ซึ่งหากศึกษาให้ลึกซึ้งขึ้นไปอีกก็จะเห็นได้ว่ามนุษย์เมื่อมาอยู่ในสังคมเป็นหมู่เหล่า ก็มีการแสวงหาสัจธรรมในหมู่มนุษย์ด้วยกัน โดยการแสวงหาสัจธรรมนับเป็นปรัชญาโดยทั่วไปของมนุษยชาติ แต่การแสวงหาสัจธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมายก็จะเป็นเรื่องของวิญญานกฎหมาย นั่นก็คือ การแสวงหาสัจธรรมในด้านของคุณค่าหลักการ ทฤษฎี และวิธีการทางกฎหมายในอันที่จะบรรลุเป้าหมายของสังคมเพื่อให้ชนต่าง ๆ อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ทำให้การศึกษานิติปรัชญาเป็นการศึกษากฎหมายอย่างทั้งหมด มีการศึกษาอย่างครอบคลุมและถึงแก่นที่ต้องเป็นการจัดสานความรู้อย่างมีระบบที่เชื่อมโยงถึงกันตลอด ดังนั้น การคิดอย่างปรัชญาจึงไม่ใช่การคิดอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นการคิดอย่างใช้หลักเหตุผล โดยต้องมีการพิเคราะห์ว่า กฎหมายแท้จริงแล้วคืออะไร ถ้ากฎหมายเป็นคำสั่งกฎหมายก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับเจตจำนงของผู้สั่งว่า จะให้เป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ตามใจผู้สั่ง ทำให้สาระของกฎหมาย คือ เจตจำนง แต่ถ้ามีความคิดว่า กฎหมายเป็นแบบแผนที่ไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของใคร และเป็นเหตุเป็นผลที่ไม่เข้าใครออกใคร สาระของกฎหมายก็คือ

¹สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, นิติปรัชญามหาชน (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563), หน้า 49-51.

เหตุผล (Ratio)

รองพล เจริญพันธ์ เห็นว่า² วิชานิติปรัชญาเป็นวิชาที่ว่าด้วยวิธีการวิเคราะห์ที่เป็นระบบในหน้าที่ของนิติปรัชญาที่มีต่อสังคม เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม มิใช่หลักหรือตัวบทกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

ส่วนจรัญ โฆษณานันท์ เห็นว่า นิติปรัชญาเป็นสาขาหนึ่งในปรัชญาประยุกต์ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงภาพรวมของกฎหมายในเชิงปรัชญา เป็นเรื่องของการศึกษาธรรมชาติของกฎหมายหรือความสัมพันธ์ของกฎหมายกับจริยธรรม

สำหรับปรีดี เกษมทรัพย์ กล่าวว่า นิติปรัชญาเป็นการศึกษาถึงรากฐานทางทฤษฎีของกฎหมายที่เป็นอุดมคติสูงสุดหรือคุณค่าอันแท้จริงของกฎหมายหรือแก่นสาระของกฎหมาย ตลอดจนความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกฎหมายว่า อยู่ที่ไหน อย่างไร ซึ่งคำตอบก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสำนักความคิดทางปรัชญา

การศึกษาวินิทัศน์ปรัชญาจึงเป็นการศึกษาหัวข้อนามธรรมในทางกฎหมาย ไม่ใช่การศึกษาตัวบทกฎหมายใดโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อนำความคิดรวบยอดในทางกฎหมายไปตอบคำถามเกี่ยวกับการตรากฎหมาย การใช้กฎหมาย หรือการตีความกฎหมายได้อย่างยุติธรรม ทำให้สามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการศึกษาวินิทัศน์ปรัชญาได้ดังนี้³

- (1) เพื่อให้รู้และเข้าใจแนวความคิดทางปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังกฎหมาย
- (2) เพื่อให้รู้จักมองกฎหมายในเชิงปรัชญา
- (3) เพื่อให้เข้าถึงวิญญาณของกฎหมาย เป็นนักกฎหมายที่มีจิตใจเป็นนักกฎหมาย (Legal Mind) อย่างแท้จริง
- (4) เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหรือความสำคัญของกฎหมายในสังคม
- (5) เพื่อให้ผู้ศึกษารู้จักใช้ดุลยพินิจและหาเหตุผลกำกับการใช้ดุลยพินิจ
- (6) เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจความหมายของคำว่า “ทำนองคลองธรรม” และเพื่อให้เข้าใจว่า ทำอย่างไรจึงจะได้กฎหมายที่ดีมาใช้ในสังคม และทำอย่างไรจึงจะทำให้สังคมมีความสงบสุขได้ภายใต้กฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาวินิทัศน์ปรัชญาคล้ายกับเป็นการดัดนึ่งนักศึกษากฎหมายออกจากป่าของกฎหมายที่เคยหมกมุ่นลุ่มลึกลับพินิทวิเคราะห์กฎหมายที่ละฉบับ ๆ เพื่อให้เห็นธรรมชาติของกฎหมาย หรือภาพรวมของกฎหมายทั้งหมด กล่าวคือ เป็นการดึงออกมาให้

²สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, นิติปรัชญามหาชน, หน้า 53-57.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 60-61.

ห่างจากป่าหรือดึงออกมาให้พ้นสภาพจากการเป็นคนป่าเพื่อที่จะมองให้เห็นและวิจารณ์ได้ว่า ป่านั้นรูปร่างโดยส่วนรวมเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับภูเขาหรือแม่น้ำลำธารอย่างไร

เจดับเบิลยู แฮร์ริส (J.W. Harris) กล่าวว่า การศึกษานิติปรัชญามีสาระสำคัญเพื่อมุ่งสู่การฝึกฝนหรือเปลี่ยนแปลงนักกฎหมายให้กลับสู่ฐานะการเป็นประชาชนธรรมดาและฝึกฝนประชาชนธรรมดาให้เป็นนักวิจารณ์กฎหมาย ขณะเดียวกันในกระบวนการสร้างความ เป็นนักวิจารณ์กฎหมายก็มีใช้การทำลายความสามารถในทางวิชาชีพ หากแต่จะเป็นการสร้าง นักกฎหมายที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วนิติปรัชญาก็มีจุดมุ่งหมายที่เน้นผลการจัดระบบวิธีคิดให้ มากยิ่งกว่าผลในด้านการเพิ่มพูนข้อมูลความรู้ ทำให้ขอบเขตเนื้อหาของนิติปรัชญามีความ สัมพันธ์กับการถกเถียงในประเด็นด้านศีลธรรมหรือจริยธรรมต่าง ๆ ในสังคมอย่างมาก ทั้งยัง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับหลักคุณค่าอื่น ๆ ในสังคม อาทิ ศีลธรรม อิสรภาพ ความเสมอภาค หลักอรรถประโยชน์ หรือประโยชน์สุขของสังคมในเชิงมิติทางสังคมของ กฎหมาย หรือบริบททางสังคมภายในกฎหมาย⁴

นอกจากนี้ การศึกษานิติปรัชญายังเป็นการศึกษากฎหมายในบริบทของสังคมวิทยา ทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการศึกษากฎหมายในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งในสังคม เป็น การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในสังคมว่า เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งกันและกันอย่างไร โดยสังคมวิทยาจะเป็นความพยายามศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงด้วย วิธีการรวบรวมข้อมูลและทำสถิติ เพื่อให้รู้ว่า ข้อเท็จจริงเหล่านี้มีรายละเอียดตามที่อยู่เป็น จริงอย่างไร เมื่อได้ข้อเท็จจริงแน่นอนชัดเจนแล้ว ก็ค้นหาให้เข้าใจว่า ข้อเท็จจริงเหล่านั้นมี ความสัมพันธ์ต่อกันและมีหลักการหรือกฎเกณฑ์ในความสัมพันธ์เหล่านั้นอย่างไร ทั้งยังเป็น การนำเอาความรู้ที่ศึกษาในแต่ละวิชามาผสมผสานประมวลให้เข้ากันด้วยสติปัญญาที่เจาะลึก อย่างรอบด้านเพื่อให้มองเห็นอย่างเป็นทั้งหมด⁵ เนื่องจากกฎหมายมีจุดหมายเพื่อประโยชน์ ของส่วนรวมของสังคม ซึ่งการใช้และการตีความกฎหมายต้องมุ่งไปสู่จุดหมายของกฎหมาย นั้นก็คือ การประสานระหว่างความเห็นแก่ตัวกับความไม่เห็นแก่ตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งในกรณีที่มีความขัดแย้งกันย่อมต้องระงับความเห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์ของความไม่เห็นแก่ตัว⁶ นัก กฎหมายที่ศึกษานิติปรัชญาจึงต้องทำหน้าที่วิศวะกรสังคมด้วย กล่าวคือ ต้องออกแบบ กฎหมายเพื่อการสร้างสังคม เพราะกฎหมายจะสามารถทำหน้าที่อย่างได้ในสังคมก็ต้อง ขึ้นอยู่กับนักกฎหมาย โดยศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสุมบุรณ์ เห็นว่า การสอนนิติปรัชญา ในปัจจุบันมิใช่สอนให้นักศึกษามีความรู้ในหนังสือหรือตำราเพื่อการท่องจำให้สอบไล่ได้ หรือ

⁴สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, นิติปรัชญามหาชน, หน้า 62.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 294-295.

⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 302.

จำว่า นักปรัชญาคนใดมีความคิดเห็นอย่างไรเท่านั้น แต่ควรสอนให้นักศึกษารู้จักคิดเพื่อนำหลักนิติปรัชญาที่สมบูรณ์ที่สุดออกมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้⁷

สรุปแล้ว คุณค่าในเชิงนิติปรัชญาของกฎหมายจึงเกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของมนุษย์ในสังคมและรัฐ เพื่อมุ่งหาคุณค่าของกฎหมายในเรื่องความยุติธรรมและความสงบสุขของสังคม ทำให้การศึกษานิติปรัชญาจึงเป็นภาพเชิงซ้อนระหว่างกฎหมาย คือ อะไร กับการศึกษาเพื่อการนำไปสู่กฎหมายว่า ควรจะเป็นอย่างไร

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักวิชาชีพรากกฎหมาย

นักกฎหมายหากขาดซึ่งหลักจรรยาบรรณในวิชาชีพแล้วย่อมทำให้กฎหมายที่มีอยู่นั้นไร้ค่า หรือไร้ประโยชน์ ทั้งยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้ได้รับการปฏิบัติที่มีความบกพร่องทางด้านจรรยาบรรณนั้น ดังนั้น นักกฎหมายจึงต้องเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนเอง

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง ความดีงามในจิตใจซึ่งจะทำให้เคยชินในความประพฤติที่ดี มีความรู้สึกในทางที่ดีงาม และส่งผลต่อการกระทำที่ดี ซึ่งการกระทำของมนุษย์ที่ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่มีความสำนึก ไม่มีการตัดสินใจ ย่อมไม่ถือว่าเป็นความประพฤติ (Conduct) แต่เป็นพฤติกรรม (Behavior) การกระทำที่มีมโนธรรม (Conscience) เข้ามาแทรกแซง ย่อมเป็นการกระทำที่มีสำนึกและมีการตัดสินใจ ซึ่งคุณธรรมจะเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลส (Vice) กล่าวคือ กิเลสเป็นความไม่ดีในจิตใจ และมีความเคยชินกับความประพฤติที่ไม่ดี ฉะนั้น ผู้ที่มีคุณธรรมมากจึงมีกิเลสน้อย ส่วนผู้ที่มีกิเลสมากก็จะมีคุณธรรมน้อย ทั้งคุณธรรมและกิเลสไม่มีขอบเขตที่แน่นอน จึงเป็นการยากที่จะแบ่งประเภทได้อย่างชัดเจน⁸

พลาโต้นักปรัชญากรีกโบราณได้แยกบุคคลที่มีคุณธรรมไว้สี่ประการดังนี้⁹

(1) ปัญญา (Wisdom) ซึ่งคุณธรรมข้อนี้เกิดจากการใช้สมรรถภาพแห่งเหตุผลของวิญญูญาณแห่งเหตุผล¹⁰ ซึ่งคนมีปัญญา ก็คือ ผู้ที่รู้จักมโนคติและเป็นผู้ที่ใช้เหตุผลกำหนดชี้้นำพฤติกรรมของตน ซึ่งสมรรถภาพของวิญญูญาณที่ไร้เหตุผลจะถูกชักจูงด้วยเสียงของเหตุผล

⁷สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, *นิติปรัชญามหาชน*, หน้า 314-315.

⁸วิจิตร ศรีสอาด, สวนิต ยมาภัย, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ ภูนกร, “การพัฒนาภาวะผู้นำ,” อ้างใน, *ประสบการณ์วิชาชีพรากกฎหมาย หน่วยที่ 8-15*, พิมพ์ครั้งที่ 23 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549), หน้า 992.

⁹พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต) อ้างใน สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, *นิติปรัชญามหาชน*, หน้า 198.

¹⁰พลาโตได้แบ่งวิญญูญาณออกเป็นสองส่วน

(2) ความกล้าหาญ (Courage) ซึ่งคุณธรรมนี้มาจากสมรรถภาพของวิญญาณแห่งเจตนาธรรม แต่เป็นความกล้าหาญที่มีเหตุผลนำหน้า ไม่ใช่ความกล้าหาญอย่างบ้าบิ่น ซึ่งคนกล้า ก็คือ คนที่บุกในคราวที่ควรบุก และถอยในคราวที่ควรถอย

(3) การรู้จักประมาณ (Temperance) คุณธรรมข้อนี้เกิดจากการใช้เหตุผลควบคุมความต้องการ อันเป็นสมรรถภาพของวิญญาณชั้นต่ำสุดให้อยู่ในขีดพอดี โดยที่เหตุผลจะต้องอยู่เหนือตัณหาหรือความต้องการเสมอ

(4) ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง ความสมดุลภายในใจของบุคคลผู้ที่มีวิญญาณทั้งหมดในการทำหน้าที่ของตน และยังประสานกันอย่างเหมาะสม ทำให้ความยุติธรรมจึงเป็นการรวมผลงานของคุณธรรมทั้งสามอย่างข้างต้นไว้ด้วยกัน และคุณธรรมก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

อริสโตเติลนักปรัชญากรีกโบราณ ซึ่งเป็นศิษย์ของเพลโตได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ดังนี้¹¹

(1) ความรอบคอบ (Prudence) หมายถึง การเล็งเห็นหรือหยั่งรู้ได้ง่ายและชัดเจนว่า อะไรควรประพฤติ อะไรไม่ควรประพฤติ

(2) ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึง การกล้าเสี่ยงต่อการเข้าใจผิด กล้าเผชิญต่อการใส่ร้ายและเยาะเย้ยเมื่อมั่นใจว่า ตนกระทำความดี

(3) การรู้จักประมาณ (Temperance) หมายถึง การรู้จักควบคุมความต้องการและการกระทำต่าง ๆ ให้อยู่ในขอบเขตอันควรแก่สภาพและฐานะของบุคคลเพื่อไม่ให้เกินความจำเป็นตามธรรมชาติ และไม่ให้อำนาจสันทิอันชอบธรรมของผู้อื่น

(4) ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การให้แก่ทุกคนและแต่ละคนตามความเหมาะสม (Giving every man his due) ซึ่งจะต้องระลึกว่า เรามีกำลังให้เท่าใด ควรให้แก่

(1) วิญญาณแห่งเหตุผล (Rational Soul) เป็นวิญญาณที่จู่ติจากโลกแห่งมโนคติมาประจำอยู่ในกายเนื้อ พระเจ้าทรงสร้างวิญญาณส่วนนี้ให้เป็นอมตะ โดยวิญญาณแห่งเหตุผลจะมีสมรรถภาพในการใช้เหตุผล และเป็นวิญญาณที่ทำให้มนุษย์สามารถค้นพบเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตและเกี่ยวเนื่องตนเองให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้น เนื่องจากเหตุผลเป็นที่มาของมโนธรรมในใจซึ่งจะทำให้มนุษย์ได้ชื่อว่า “เป็นสัตว์ประเสริฐ”

(2) วิญญาณไร้เหตุผล (Irrational Soul) เป็นวิญญาณที่ประจำอยู่กับร่างกาย เกิด และดับพร้อมกับร่างกาย จึงไม่เป็นอมตะ เทพเจ้าเป็นผู้สร้างร่างกายและวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ วิญญาณฝ่ายสูง (เจตนาธรรม) และวิญญาณฝ่ายต่ำ (ความต้องการ) (ที่มา: พระราชวรมณี (ประยูร ชมมจิตโต) อังใน สุภาณีย์ อมรจิตสุวรรณ, **นิติปรัชญามหาชน** (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563), หน้า 196-197).

¹¹ วิจิตร ศรีสอาน, สอนิต ยมาภย์, นภาลย์ สุวรรณธาดา, สมพิศ คุศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดิม, หน้า 992-993.

ใครเท่าใด และอย่างไร อาจกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมเป็นแก่นของคุณธรรมอื่นอีกหลายประการ ซึ่งคุณธรรมอื่นนั้น ๆ เป็นเพียงแง่มุมต่าง ๆ ของความยุติธรรม ผู้ที่มีความยุติธรรมสูงย่อมเปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมต่าง ๆ มากมาย

ดังนั้น ในการฝึกฝนและปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม จึงไม่จำเป็นต้องพะวงกับการเรียกชื่อคุณธรรมเหล่านั้น อีกทั้งคุณธรรมยังเป็นของดีสากล ซึ่งทุกคนมีได้ ยึดถือปฏิบัติได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะเป็นคำสอนของลัทธิใด หรือศาสนาใด แม้ว่าการฝึกฝนคุณธรรมหลายอย่างหลายประการในเวลาเดียวกันอาจจะมีผลไม่ชัดเจนและคลุมเครือ หมดความสำคัญ บางประการตามยุคตามสมัย จึงทำให้คุณธรรมมีการปรับตัวตามสภาพการณ์ต่าง ๆ ตามที่เป็นปัจจุบัน เช่น มีการประนีประนอมต่อการอดทน หรือมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีความรับผิดชอบร่วมกันต่อสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การฝึกฝนให้มีคุณธรรมไม่ใช่เพียงการฝึกฝนให้มีความรู้ด้วยการจำได้เท่านั้น แต่ต้องฝึกฝนให้เป็นความรู้สึกด้วยการตระหนักรู้ว่า อะไรดี อะไรควร อะไรไม่ดี อะไรไม่ควร ซึ่งจะต้องทำให้เป็นปกติวิสัย ฉะนั้น การฝึกฝนให้มีคุณธรรมนั้นจึงต้องใช้สิ่งโน้มนำที่จะทำให้มีคุณธรรมสูงขึ้น ได้แก่ สติ และสัมปชัญญะ กล่าวคือ ความระลึกได้ว่า อะไรควร อะไรไม่ควร และความรู้สึกที่ว่า กำลังทำอะไรอยู่ เพื่อเป็นเครื่องกำกับ ทำให้คุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่บุคคลเป็นการส่วนตัวและประเทศชาติโดยส่วนรวม

สำหรับจรรยาวิชาชีพ (Professional Ethics) หมายถึง กฎเกณฑ์ความประพฤติหรือมารยาทในการประกอบวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพในแต่ละสาขา ซึ่งเรียกว่า “จรรยาบรรณ” นั่นก็คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติหรือประมวลมารยาทในการประกอบวิชาชีพเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะผู้ประกอบวิชาชีพที่มุ่งประกอบการเพื่อรับใช้สังคม ย่อมจะต้องมีจิตใจและการแสดงออกในความประพฤติขณะทำงานนั้น ๆ เนื่องจากผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ต้องมีจรรยาวิชาชีพของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการประพฤติปฏิบัติขณะทำงาน โดยจรรยาวิชาชีพในการประกอบวิชาชีพกฎหมายย่อมมีเป้าหมายดังนี้¹²

- (1) เพื่อผลดีคุณธรรมในสังคม
  - (2) เพื่อสร้างบุคลิกภาพของตนเองในการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
- ส่วนจรรยาบรรณนักกฎหมายมีดังนี้
- (1) ฟังถือว่า งานด้านกฎหมายเป็นอาชีพ ไม่ใช่ธุรกิจ
  - (2) ฟังถือว่า กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือของความยุติธรรม มิใช่มาตรการความยุติธรรม

¹²วิจิตร ศรีสอาน, สอนิต ยมาภักย์, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คุศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 996-997.

- (3) ฟังถือว่า นักกฎหมายทุกคนเป็นที่ฟังของประชาชนทุกคนในด้านความยุติธรรม
- (4) ฟังถือว่า ความยุติธรรมอยู่เหนืออำิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น
- (5) ฟังถือว่า ความยุติธรรมเป็นกลางสำหรับคนทุกชาติ ทุกศาสนา และทุกฐานะ แต่สิ่งแวดล้อมมีส่วนประกอบในการพิจารณาความยุติธรรม
- (6) ฟังถือว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในเรื่องความยุติธรรมเท่าเทียมกัน
- (7) ฟังชวนช่วยหาความรู้ให้ทันเหตุการณ์เสมอ
- (8) ฟังถือว่า เวลามีส่วนช่วยตัดสินความยุติธรรมเป็นอย่างมาก จึงไม่ฟังรีบร้อนตัดสินโดยไม่จำเป็น
- (9) ฟังงดเว้นอบายมุขทั้งหลายอันเป็นความอยุติธรรมอยู่ในตัว
- (10) ฟังรักเกียรติยิ่งกว่าทรัพย์สินใดทั้งหมด
- (11) ฟังถือว่า บุคคลมีค่าเหนือวัตถุทุกอย่าง

ฉะนั้น จรรยาวิชาชีพนักกฎหมายจึงมีความสำคัญต่อบุคคลในสังคมปัจจุบัน แต่ไม่ใช่มาตรการที่บังคับให้ต้องยึดถือปฏิบัติ ทำให้ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะผูกมัดมนุษย์ทุกคน แต่กฎหมายเป็นมาตรการในการบังคับที่มนุษย์ในสังคมทุกคนต้องปฏิบัติ แต่หากบุคคลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน ย่อมทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับบุคคลที่ได้รับผลกระทบ ดังนั้น จรรยาวิชาชีพนักกฎหมายจึงเป็นมาตรการที่ทำให้ศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพนักกฎหมายทำหน้าที่ในการประกอบวิชาชีพในทางที่ถูกที่ควรตามหลักวิชาการ เพื่อให้เป็นผลดีแก่สังคมและมุ่งในทางบริการสังคมเพื่อให้จรรยาบรรณวิชาชีพมีผลบังคับศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น สำหรับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักวิชาชีพนักกฎหมายแยกพิจารณาออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ได้สองประเด็นดังนี้

2.1 จริยธรรมในวิชาชีพนักกฎหมาย

วิชาชีพนักกฎหมาย หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่ทำงานโดยมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อการเสียสละที่จะให้บริการประชาชนทางด้านกฎหมาย และมีลักษณะพิเศษ ซึ่งก็คือ เป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยมีองค์การการศึกษาอบรมและข้อประพฤติปฏิบัติหรือวินัยของกลุ่มบุคคลเฉพาะกลุ่ม เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นศรัทธา เกียรติยศ และศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพจากสาธารณชน ซึ่งมีหลักที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1.1 หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม

หลักนิติรัฐ เป็นหลักการที่รัฐจะต้องกระทำการทุกอย่างด้วยกฎหมายที่ให้อำนาจ หรือสามารถอธิบายได้ด้วยกฎหมาย โดยรัฐจะต้องผูกพันกับกฎหมายและใช้อำนาจภายใต้กฎหมาย เป็นสังคมที่ปกครองโดยกฎหมาย เป็นรัฐที่รับใช้ประชาชน โดยการ

ปกครองในรูปแบบของนิติรัฐนั้น กฎหมายจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ¹³ และภายใต้กฎหมายนั้น บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกัน และบุคคลจะต้องสามารถทราบก่อนล่วงหน้าว่า กฎหมายมุ่งประสงค์จะบังคับให้ตนทำอะไรหรือไม่ตนทำอะไร ซึ่งผลร้ายอันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายคืออะไร ทั้งนี้เพื่อที่บุคคลจะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย ทั้งยังเป็นรัฐที่ยอมรับรองและให้ความคุ้มครองในเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของราษฎรไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสาระสำคัญของหลักนิติรัฐมีดังนี้¹⁴

(1) บรรดาการกระทำทั้งหลายขององค์ของรัฐฝ่ายบริหารจะต้องชอบด้วยกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติ กล่าวคือ องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารจะมีอำนาจสั่งการให้ราษฎรกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้ง และจะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้

(2) บรรดากฎหมายทั้งหลายที่องค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราขึ้นจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารหากล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรก็ต้องมีข้อความระบุไว้อย่างชัดเจนพอสมควรว่า ให้องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารองค์กรใดมีอำนาจล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรได้ในกรณีใดและภายในขอบเขตอย่างไร ซึ่งกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นเพื่อการธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ

(3) การควบคุมไม่ให้การกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมาย หรือการควบคุมไม่ให้กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะต้องเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ ที่มีความเป็นอิสระจากองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารและองค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติ โดยที่องค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการจะมีหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย หรือควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร หรืออาจจะมืองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการอีกองค์กรหนึ่งแยกต่างหากจากองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่พิง

หลักนิติธรรม (The rule of Law) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการปกครองของกฎหมาย มิใช่มนุษย์ จึงเป็นหลักที่มนุษย์ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและภายใต้ศาลเดียวกันตามหลักความเสมอภาค โดยที่บรรดาการกระทำทั้งหลายที่พิงของ

¹³สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, **หลักกฎหมายมหาชน**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2560, หน้า 142.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

รัฐบาลและฝ่ายปกครองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเดียวกัน จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองตามอำเภอใจ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3 วรรคสอง บัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม” ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงมีความสำคัญ เนื่องจากหลักนิติธรรมมีเจตจำนงเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของผู้ที่อยู่อำนาจปกครองเพื่อให้ได้รับความเสมอภาคกัน รวมถึงต้องสอดคล้องกันกับแนวความคิดในเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐออกเป็นสามอำนาจ ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจกันและกัน รวมทั้งให้แต่ละอำนาจตรวจสอบซึ่งกันและกัน¹⁵

2.1.2 หลักความยุติธรรม

“ยุติธรรม” มาจากคำว่า ยุติ + ธรรม คำว่า ยุติ หมายถึง ยุติ หรือ หยุด และคำว่า ธรรม หมายถึง ความสมดุล หลักการ ดังนั้น ความยุติธรรม จึงหมายถึง การยุติปัญหา การยุติความขัดแย้ง มิใช่ยุติที่กฎหมาย มิใช่ยุติที่การใช้อำนาจ และมิใช่ยุติที่การปกครอง แต่เป็นการนำกฎหมายมาใช้ให้เกิดความเป็นธรรมและยุติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสว่า “ความยุติธรรม หมายถึง การถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นหลัก ไม่เอียงเอียงหวนไหวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลากสักการะใด ๆ”¹⁶

หลักความยุติธรรมจึงมีความสำคัญเพราะจะเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกระทำการตามอำเภอใจ ไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทำให้เป็นที่มาของหลักการไม่มีส่วนได้เสียของเจ้าหน้าที่และเป็นที่มาของหลักการชดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์สาธารณะ โดยสาระสำคัญก็คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวในการพิจารณาคดีหรือทำหน้าที่ กล่าวคือ จะต้องไม่ใช่เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี หรือพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยที่ผู้ทำหน้าที่จะต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอกซึ่งอาจจะส่งผลทำให้ขาดความเป็นอิสระและขาดความเป็นกลางของอำนาจในการตัดสินใจพิจารณา เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายฝ่าฝืนจริยธรรมในวิชาชีพ รวมทั้งป้องกันมิให้เกิดการชดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม¹⁷

¹⁵วิชา มหาคุณ และคณะ, “จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย,” *จลนिति* (พ.ย.-ธ.ค. 56), หน้า 31.

¹⁶หลักความยุติธรรมที่ถูกต้อง, [Online], Available Website: <https://www.thairath.co.th/content/3730,2563> (สิงหาคม, 6).

¹⁷วิชา มหาคุณ และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 31.

2.1.3 หลักการยึดมั่นใจสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม

หลักนี้เป็นหลักที่ทำให้ให้นักกฎหมายมีความเป็นนักกฎหมายอย่างแท้จริง เนื่องจากการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ตลอดจนการมีความกล้าที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้เป็นไปตามความถูกต้องเที่ยงตรง เพราะทำให้เกิดจริยธรรมและเป็นแนวคิดที่สนับสนุนหลักนิติรัฐนิติธรรมและหลักความยุติธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาไว้ซึ่งความเชื่อมั่นศรัทธาจากสาธารณชนเพื่อให้มีผลต่อผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมาย นอกจากนี้ หลักการนี้ยังได้ถูกนำมาต่อสู้และต่อต้านการประพฤติผิดจรรยาบรรณ ตลอดจนการส่งเสริมจริยธรรมในวิชาชีพ และยังเป็นที่มาของข้อห้ามต่าง ๆ ที่เป็นต้นแบบของการร่างประมวลจริยธรรมของผู้พิพากษาและผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในองค์กรวิชาชีพของต่างประเทศ

2.2 จริยธรรมในวิชาชีพทนายความ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ในการศึกษากฎหมายนั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ จริยธรรมแห่งวิชาชีพกฎหมาย ซึ่งนักกฎหมายจะต้องเคารพกฎหมายและเคารพศีลธรรมไปพร้อมกัน ซึ่งการศึกษากฎหมายเพื่อไปเป็นวิชาชีพนั้น จะต้องเป็นการศึกษาชั้นสูงและมีการฝึกอบรมเป็นพิเศษ ซึ่งวิชาชีพมีสาระสำคัญที่เป็นองค์ประกอบอยู่สามประการ คือ การเป็นองค์กร การมีการศึกษาอบรมในวิชาการ และการมีเจตนารมณ์เพื่อบริการประชาชน¹⁸ เมื่อวิชาชีพกฎหมายได้กลายมาเป็นเรื่องของการทำกิจการแทนผู้อื่นในการจัดการทรัพย์สิน ซึ่งในบางกรณีถึงขนาดได้กุมชะตาชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งการประกอบวิชาชีพทนายความเป็นงานที่ต้องใช้ความคิด เป็นงานที่ต้องได้รับการศึกษาอบรมในวิชาชีพกฎหมายมาโดยเฉพาะ ทั้งยังต้องมีการฝึกฝนอบรมในภาคปฏิบัติเป็นเวลาพอสมควร งานวิชาชีพทนายความจึงถือว่าเป็นการให้บริการวิชาชีพที่เป็นการให้บริการแก่สาธารณชนได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งแม้ว่า ความสำเร็จที่ได้มาอาจจะไม่ใช่การชนะคดีเท่านั้น แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์กับลูกความตามกฎหมายเท่านั้น ซึ่งการให้ความช่วยเหลือลูกความตามกฎหมาย หรือการรักษาประโยชน์ของลูกความตามกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของทนายความ¹⁹

ความสัมพันธ์ของลูกความกับ ทนายความจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ทนายความรับเป็นทนายความในคดีที่ลูกความมอบหมาย ซึ่งการเข้ารับหน้าที่ของทนายความในกรณีดังกล่าวนี้มีนักกฎหมายหลายท่านให้ความเห็นว่า เป็นสัญญาจ้างทำของตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หากพิจารณาตามหลักวิชาชีพทนายความแล้ว การเข้ารับหน้าที่ของทนายความ

¹⁸วัน สุวรรณพงษ์, “หลักวิชาชีพนักกฎหมายสำหรับทนายความ Principles of Legal Profession For Lawyers,” **ธรรมทรรศน์**, ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ตุลาคม 2559), หน้า 223-224.

¹⁹แสวง บุญเฉลิมวิภาส, **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), หน้า 24.

เป็นการให้บริการทางวิชาชีพกฎหมาย ซึ่งตามหลักวิชาชีพทนายความนั้นจะไม่มีลักษณะเป็นสัญญาในทางพาณิชย์ ไม่มีลักษณะเป็นการค้าหรือหากำไร ไม่ใช่สัญญาต่างตอบแทนที่มีหนี้ต่างตอบแทนระหว่างลูกความและทนายความ หากมีการตกลงกันระหว่างทนายความกับลูกความเรียบร้อยแล้วว่าทนายความจะมีการรับว่าความให้ แต่ต่อมาลูกความไม่จ่ายค่าตอบแทนให้กับทนายความ ทนายความจะไม่ไปว่าความให้โดยที่ลูกความยังไม่ได้ถอนตนออกจากคดีหาได้ไม่ ซึ่งจะเป็นความผิดตามมรรยาททนายความ ฉะนั้น ทนายความย่อมจะต้องไปทำหน้าที่ให้กับลูกความตามกฎหมาย เพราะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้องลูกความให้ได้รับความถูกต้อง เป็นธรรม อันเป็นงานที่มีความสำคัญต่อส่วนรวมเป็นงานเพื่อบริการประชาชนให้อำนวยต่อความยุติธรรมของรัฐ ไม่ใช่สัญญาส่วนตัวระหว่างลูกความกับทนายความเท่านั้น ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจึงไม่ต้องคำนึงว่า จะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ อีกทั้งยังต้องทำหน้าที่พิเศษ ซึ่งก็คือ การรักษาความลับของลูกความ การมีสิทธิพิเศษในการทำงานโดยอิสระ ปราศจากการครอบงำ การแทรกแซง หรือการสั่งการใด ๆ จากลูกความหรือบุคคลใด เพื่อให้ทนายความได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญในวิชาชีพทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับลูกความของตน ในกรณีที่ทนายความไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้โดยอิสระ ทนายความมีสิทธิถอนตัวออกจากความเป็นทนายความได้โดยไม่มีถือว่า ผิดสัญญาจ้างแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ทนายความต้องรับความคิดเห็นของลูกความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดี หรืองานในหน้าที่ของทนายความ ด้วยความสุจริตรอบคอบไม่ควรรอดูหรือรอดูคิดว่า ตนรู้ดีกว่าบุคคลอื่น แม้สิ่งเหล่านั้นทนายความจะได้อยู่แล้ว หรือรู้มาก่อนก็ควรรับฟังด้วยความสนใจ อีกทั้งทนายความจะต้องให้เกียรติผู้พูดและจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี มีวิจารณ์ญาติที่ดี ไม่อคติ หรือไม่ลำเอียงเข้าข้างลูกความหรือพยานคนใดคนหนึ่งเสมอไป ไม่ใจร้อนรุ่มวามอดอ้างคุณวุฒิหรือความสามารถจนเกินควร การที่ทนายความไม่เห็นด้วยกับข้อเท็จจริงใด ก็ควรเก็บความรู้สึกนั้นไว้ แล้วหาโอกาสชี้แจงด้วยความสุจริตและเป็นกลางในเวลาที่เหมาะสม ควรรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นอย่างสุภาพ มีสติและมีความรอบรู้ในสิ่งที่รับฟังเสมอ²⁰ ซึ่งตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2539 ที่มีต่อตัวความ โดยจะใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่าต่าง หรือแก้ต่างในกรณีเหล่านี้ไม่ได้²¹

²⁰พรสวัสต์ เพชรแดง, พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟิลลิปส์เซ็นเตอร์, 2535), หน้า 19.

²¹ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2539, ข้อ 10.

- (1) หลอกลวงให้เขาหลงว่า คดีนั้นจะชนะ เมื่อตนรู้สึกแน่ใจว่าจะแพ้
- (2) อวดอ้างว่า ตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความคนอื่น
- (3) อวดอ้างว่า เกี่ยวเป็นสมัครพรรคพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใดอันกระทำให้เขาหลงว่า ตนสามารถจะทำให้เขาได้รับผลเป็นพิเศษนอกจากทางว่าความ หรือหลอกลวงว่า จะชักนำจิตใจให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใด ๆ ได้ หรือแอบอ้างขู่ว่า ถ้าไม่ให้ตนว่าคดีนั้น จะหาหนทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาเป็นแพ้

นอกจากนี้ ทนายความจะเปิดเผยความลับของลูกความที่ได้รู้ในหน้าที่ของทนายความไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความ หรือโดยอำนาจศาล²² หากทนายความกระทำการอันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความโดยการ (1) จงใจขาดนัด หรือทอดทิ้งคดี (2) จงใจละเว้นหน้าที่ที่ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความของตน หรือปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ลูกความทราบ ย่อมเป็นการกระทำความผิดมรรยาททนายความเช่นเดียวกัน ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิดต่าง ๆ ของจริยธรรมในวิชาชีพทนายความเป็นไปตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2539 ประกอบพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

3. การศึกษากฎหมายในต่างประเทศ

การศึกษากฎหมายนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้ทราบว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ทั้งยังทำให้ผู้ศึกษาเกิดการไตร่ตรอง มีเหตุ มีผล มีความสุขุมรอบคอบและชาญฉลาดที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมอันถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอของสังคมตามสภาพที่ได้มีการบังคับไว้ เพื่อความอยู่รอดของสังคมและปัจเจกชนเอง นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดเกี่ยวกับบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนและกระทำผิดต่อกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษากฎหมายยังเป็นการสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางสังคมด้วย โดยกฎหมายในแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยขอจำแนกการอธิบายดังนี้

3.1 การศึกษากฎหมายในประเทศสหราชอาณาจักร (อังกฤษ)

ระบบกฎหมายในประเทศสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์²³ ซึ่งมีอายุมากกว่า 900 ปี และนำไปใช้ในประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลก อีกทั้ง

²²ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2539, ข้อ 11 และข้อ 12.

²³เป็นกฎหมายที่วิวัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาลพระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's Court) เนื่องจากแต่เดิมการพิจารณาคดีของศาลในแคว้นต่าง ๆ จะมีการพิจารณาตามจารีตประเพณีของแคว้นหรือชนเผ่าของตนเอง เมื่อมีการกระทำความผิดหรือมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันแต่ต่างแคว้นจึงก่อให้เกิดปัญหา เพราะศาลในแต่ละแคว้นต่างก็ตัดสินคดีแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น

บัณฑิตนิติศาสตร์ของประเทศสหราชอาณาจักรมักเป็นที่ต้องการของบริษัทกฎหมายต่าง ๆ ทั่วโลก²⁴ เนื่องจากชื่อเสียงที่มีมาอย่างยาวนานของระบบการศึกษาทางด้านกฎหมายที่มีความเข้มข้น อีกทั้งนักกฎหมายของประเทศสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) ยังได้เปรียบประเทศอื่น เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางที่เป็นสากลที่ใช้กันทั่วโลก โดยเมื่อผู้ศึกษาได้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและได้รับ General Certificate of Education โดยมีผลการเรียนในระดับดี และจะต้องเรียน A-Level²⁵ จึงจะเข้าเรียนนิติศาสตร์บัณฑิต (Bachelor of Laws)²⁶ ได้ ส่วนนักเรียนนานาชาติที่ประสงค์จะเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรกฎหมายระดับปริญญาตรีดังกล่าวนี้ จะต้องมีผลคะแนนการสอบวัดระดับภาษาอังกฤษ IELTS²⁷ โดยจะต้อง

ฉะนั้น พระเจ้าวิลเลียมจึงได้จัดตั้งศาลพระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's Court) โดยมีการคัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความสามารถจากส่วนกลางหมุนเวียนออกไปพิจารณาคดีในศาลท้องถิ่นทั่วทุกแคว้น ซึ่งเป็นการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) แทนการพิจารณาคดีแบบเดิม เมื่อศาลหลวงมีคำพิพากษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอย่างใดแล้ว ศาลอื่น ๆ ย่อมต้องผูกพันและพิพากษาคดีตามศาลหลวงด้วย โดยในระยะแยกต่างก็มีปัญหาขัดแย้งกันในการพิพากษาคดี เพราะแต่ละแคว้นต่างก็มีจารีตประเพณีเป็นของตนเอง อีกทั้งการใช้กฎหมายบังคับก็ต้องใช้กฎหมายจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่น แต่ต่อมาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็หมดไป กลายเป็นจารีตประเพณีที่ถือเป็นหลักเกณฑ์และข้อบังคับที่มีลักษณะเป็นสามัญ (Common) และใช้กันทั่วไปในศาลทุกแคว้น นอกจากนี้ เนื่องจากจารีตประเพณีที่ใช้บังคับนั้นมิได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ศาลจึงเป็นผู้ที่นำจารีตประเพณีมาใช้และพิจารณาพิพากษาคดีโดยอาศัยประเพณีดังกล่าวประกอบคำพิพากษา และได้มีการบันทึกคำพิพากษาเอาไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ผู้พิพากษาคนต่อ ๆ มาใช้เป็นแบบอย่าง (Precedent) กล่าวคือ เมื่อศาลใดได้วินิจฉัยปัญหาใดไว้ครั้งหนึ่งแล้ว ศาลต่อ ๆ มาซึ่งพิจารณาคดีที่มีข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันย่อมจะต้องผูกพันในอันที่จะต้องพิพากษาตามคำพิพากษาในคดีก่อน ๆ ซึ่งถือเป็นแบบอย่างนั้นด้วย ทำให้คำพิพากษาของศาลจึงมีลักษณะเป็นกฎหมายอย่างหนึ่ง (ที่มา: ทศพร มุจรินทร์, ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์, [Online], Available Website : https://www.baanjomut.com/library/global_community/05_2_4.html, 2564 (มกราคม, 17)).

²⁴เรียนนิติศาสตร์ในสหราชอาณาจักร, [Online], Available Website: <https://www.britishcouncil.or.th/study-uk/subject-highlights/law-degrees-uk>, 2564 (มกราคม, 17).

²⁵A-level คือ Advanced Level General Certificate of Secondary Education หมายถึง การสอบของประเทศอังกฤษที่ทำให้ได้รับวุฒิมัธยมศึกษาเทียบเท่า ม.6 ในประเทศไทย ซึ่งในการเรียนในระดับ A-Level เริ่มเรียนภายหลังจากการจบการศึกษาภาคบังคับในระดับมัธยมศึกษาของอังกฤษ (IGCSE) ซึ่งวุฒิมัธยมศึกษา A-Level จะใช้สำหรับนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) ของสหราชอาณาจักรหรืออังกฤษ โดยใช้เวลาเรียนทั้งหมด 2 ปี (Year 12-13) (ที่มา: A-Level คือ อะไร?, [Online], Available Website: <https://www.ignitebeyondmaand.com/our-courses/a-level/>, 2564 (มกราคม, 17)).

²⁶ย่อว่า น.บ. (LL.B., LL. B., LLB หรือ LL.B.).

²⁷ย่อมาจาก International English Language Testing System.

ได้คะแนนไม่น้อยกว่า 6.5 ในทักษะทั้งสี่ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด และการฟัง โดยคะแนนรวมทั้งหมดต้องได้ 7.0 ขึ้นไป จึงจะสามารถเข้าเรียนหลักสูตร Bachelor of Laws ได้ โดยจะใช้เวลาเรียนตามหลักสูตร 3-4 ปี²⁸ สำหรับหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในสหราชอาณาจักรโดยทั่วไปจะมีการเรียนวิชาบังคับ 7 รายวิชา ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาหลัก ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยเรื่องของสัญญา และกฎหมายอาญา²⁹ นอกจากนี้ หลักสูตร Bachelor of Laws ยังมีหลากหลายวิชาให้เลือกสำหรับการเลือกเรียนวิชาเฉพาะเพื่อเรียนเสริมในหลักสูตรที่ผู้เรียนต้องการเฉพาะทาง อาทิ วิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม วิชากฎหมายครอบครัว และวิชากฎหมายเกี่ยวกับการก่อการร้าย³⁰ รวมถึงการเรียนประวัติศาสตร์กฎหมาย³¹ การอภิปรายและการโต้แย้ง³² และบทบาททางสังคมของกฎหมาย³³ นอกจากนี้ ยังมีอีกหลากหลายวิชาเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาได้เรียนเฉพาะทาง เช่น กฎหมายการเงิน กฎหมายกิจการโทรคมนาคม กฎหมายธุรกิจระหว่างประเทศ กฎหมายธุรกิจ กฎหมายการแพทย์ กฎหมายคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร จิตวิทยาและกฎหมาย กฎหมายและรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และกฎหมาย กฎหมายการธนาคาร กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายการกีฬา เป็นต้น

3.2 การศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา

ดังได้กล่าวแล้วว่า ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาจะสามารถเข้าเรียนในระดับปริญญาตรีได้จะต้องจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเสียก่อน โดยการศึกษาในระดับปริญญาตรีหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในสหรัฐอเมริกานั้นไม่มีแล้ว ซึ่งสถาบันการศึกษาแห่งสุดท้ายที่ประสาทปริญญานิติศาสตรบัณฑิต คือ มหาวิทยาลัย

²⁸ซึ่งประเทศสหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์.

²⁹เป็นรากฐานที่สำคัญของความเข้าใจทางกฎหมายไม่ว่าจะศึกษาต่อกฎหมายด้านใดก็ตาม.

³⁰หลักสูตรเหล่านี้จะมีรายวิชาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละมหาวิทยาลัย ที่ต้องการออกแบบหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนให้ได้มากที่สุด.

³¹การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายในสหราชอาณาจักรจะช่วยให้เข้าใจถึงประวัติการศึกษาด้านกฎหมายในสหราชอาณาจักรอย่างลึกซึ้ง เริ่มตั้งแต่แบบอย่างทางกฎหมายที่ส่งผลต่อรูปแบบการพิจารณาคดีในศาล ตลอดไปจนถึงการบังคับใช้ในกฎหมายสัญญา เป็นต้น.

³²การได้เรียนรู้พื้นฐานของการอภิปรายโต้แย้ง ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาทักษะและมีมุมมองที่กว้างไกล ไม่ว่าผู้เรียนจะประกอบอาชีพทนายความหรือไม่ก็ตาม.

³³เป็นการศึกษาเพื่อจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมายในสังคม เริ่มตั้งแต่ที่มาของการออกกฎหมาย การใช้กฎหมายในการบริหารรัฐและพลเมือง ตลอดจนการศึกษากฎหมายที่สามารถเข้าถึงชีวิตของทุกคนตั้งแต่ผลกระทบทางการแพทย์ของกฎหมาย การละเมิด จนถึงผลกระทบทางสังคมวิทยาของกฎหมายครอบครัว.

เยล (Yale University) แต่ได้ยกเลิกปริญญาชั้นนี้ไปเมื่อปี ค.ศ. 1971 ทำให้สถาบันการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาหลายแห่งได้หันมาใช้ปริญญา Juris Doctor ซึ่งเป็นคุณวุฒิปริญญาชั้นแรกในทางนิติศาสตร์³⁴ โดยผู้เข้ารับการศึกษาด้านนี้จะต้องเป็นบัณฑิตสาขาใดก็ได้มาก่อน และเมื่อได้ปริญญา Juris Doctor แล้ว บุคคลนั้นก็จะเข้าสอบเป็นเนติบัณฑิตสหรัฐอเมริกาได้ โดยการเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกานั้น ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การแสดงความคิดเห็น การอภิปราย และการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน โดยในบางวิชาอาจารย์ผู้สอนจะมอบหมายให้นักเรียนเตรียมตัวศึกษาและอ่านหนังสือมาล่วงหน้า แล้วนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจและสรุปกันในห้องเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในหลักกฎหมายอย่างลึกซึ้ง และสามารถปรับใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น การเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกานั้น จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับดังนี้³⁵

(1) J.D. (Juris Doctor)³⁶ ซึ่งเป็นการศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาชั้นแรก แต่ไม่เรียกว่า Bachelor of Laws เพราะผู้ที่เรียนนั้นจะต้องจบปริญญาตรีสาขาอื่นมาก่อน โดยจะต้องใช้ระยะเวลาในการเรียน 3 ปี และต้องผ่านการทดสอบความรู้เชิงกฎหมายที่เรียกว่า LSAT (Law school Admission Test) ภายในระยะเวลา 3 ปี เสียก่อน จึงจะสามารถประกอบวิชาชีพทนายความในอเมริกาได้ ซึ่งจะต้องสอบผ่านเกณฑ์เพื่อประกอบวิชาชีพตามมาตรฐานของ American Bar Association ให้ได้ก่อน แล้วแต่ว่าใครจะประกอบวิชาชีพอยู่รัฐใดก็ต้องสอบให้ผ่าน Bar ของรัฐนั้น ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาสำหรับรายวิชาที่เรียนในปีแรกจะเน้นเนื้อหาไปที่การคิด วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาเพื่อฝึกการคิดเสมือนจริงในเรื่องของการทำสัญญา กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง การละเมิด และวิธีการพิจารณาคดี อีกทั้งผู้เรียนจะได้ทำรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเพื่อช่วยเพิ่มทักษะทางด้านกฎหมายให้มากขึ้น³⁷ ส่วนในชั้นปีที่ 2-3 ผู้เรียนสามารถเลือกวิชาเรียนเองได้ โดยส่วนมากผู้เรียนมักเลือกลงวิชาที่จะได้ฝึกหลาย ๆ ทักษะ เช่น วิชาที่ได้ลงมือว่าความ วิชาที่ได้พัฒนาทักษะการเขียนคดีความ วิชาที่ได้เข้าร่วมสัมมนา โดยมีวิชาจากหมวดใหญ่ ๆ

³⁴ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบคอมมอนลอว์เหมือนของประเทศอังกฤษ.

³⁵Study Laws in the USA, [Online], Available Website: <https://www.ednet.co.th/portfolio-item/study-laws-in-the-usa/>, 2021 (January, 17).

³⁶J.D. คือ การเรียนปริญญาตรีนิติศาสตร์ แต่คนที่เข้ามาเรียนกฎหมายได้จะต้องเรียนจบปริญญาตรีมาแล้ว 1 ใบ (สาขาใดก็ได้) โดยกฎหมายเป็นวิชาชีพ (เหมือนแพทย์) ประเทศที่ใช้หลักสูตรนี้เป็นหลัก ได้แก่ อเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย นอกนั้นก็ยังมีในญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เม็กซิโก และฮ่องกงในบางมหาวิทยาลัย.

³⁷How to “เรียนกฎหมาย” ที่อเมริกาต้องจบปริญญาตรีมาก่อนจึงจะเรียนได้!, [Online], Available Website: <https://www.dek-d.com/studyabroad/43144/>, 2564 (มกราคม, 17).

ให้เลือก ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายและการปกครอง กฎหมายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กฎหมายและธุรกิจ กฎหมายและประวัติศาสตร์ กฎหมายเปรียบเทียบและกฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี³⁸

(2) LL.M. (Master of Law) เป็นการศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาในระดับปริญญาโท โดยผู้ที่สมัครเรียนจะต้องจบปริญญาตรีทางกฎหมายมาก่อน โดยจะใช้ระยะเวลาในการเรียนประมาณ 9 เดือน ถึง 1 ปี เมื่อจบปริญญาโทแล้ว มีสิทธิสมัครสอบ Bar เพื่อให้มีคุณสมบัติเป็นทนายความของรัฐต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้

(3) J.S.D. หรือ S.J.D. (Juris Science of Law) เป็นการศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาในระดับปริญญาเอก นับเป็นปริญญากฎหมายขั้นสูง โดยผู้ที่สมัครเรียนระดับนี้จะต้องจบปริญญาโททางกฎหมายมาก่อน ซึ่งจะมีระยะเวลาในการเรียน 3 ปี โดยผู้ที่จบได้วุฒิ J.S.D. หรือ S.J.D. ส่วนใหญ่จะเลือกประกอบอาชีพเป็นนักวิชาการ หรือเป็นอาจารย์มากกว่าจะไปสอบ Bar เพื่อไปประกอบวิชาชีพเป็นทนายความ

3.3 การศึกษากฎหมายในประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ทั้งยังเป็นประเทศที่มีรูปแบบของรัฐแบบรัฐรวม³⁹ โดยแต่ละรัฐก็จะมีรัฐธรรมนูญของตัวเอง ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า ประเทศเยอรมนีการศึกษานิติศาสตร์ในประเทศเยอรมนีนั้น ผู้เรียนจะต้องมีวุฒิ Abitur ซึ่งเป็นประกาศนียบัตรที่รับรองว่า สำเร็จระดับมัธยมแบบ Gymnasium ซึ่งเน้นด้านวิชาการ ซึ่งการเรียนสาขานี้จะใช้ระยะเวลาเรียนตามหลักสูตร 3 ปีครึ่ง ถึง 4 ปี⁴⁰ โดยจะมีให้เลือก 4 สาขาหลัก ได้แก่ สาขากฎหมายมหาชน (Public Laws)⁴¹ สาขากฎหมายเอกชน (Private Laws)⁴² หรือกฎหมาย

³⁸ตัวอย่างหลักสูตรในรายวิชาดังกล่าวจาก Harvard Law School.

³⁹รัฐรวม คือ รัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไป ซึ่งได้รวบรวมเข้ามาอยู่ภายใต้รัฐบาลกลางหรือประมุขคนเดียวกัน โดยแต่ละรัฐยังคงมีสภาพเป็นรัฐเช่นเดิม แต่การใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐจะถูกจำกัดลงไปตามที่รัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐกำหนด (ที่มา: สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, *กฎหมายมหาชนเพื่อพลเมือง* (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563), หน้า 238.

⁴⁰การเรียนกฎหมายในประเทศเยอรมนียังต้องเรียนเป็นภาษาเยอรมันเท่านั้น ยังไม่มีคอร์สเรียนภาษาอังกฤษ หากผู้เรียนเป็นชาวต่างชาติจะต้องยื่นผลการสอบ Deutsche Sprachprüfung für den Hochschulzugang (DSH) หรือ Test Deutsch als Fremdsprache (TestDaF).

⁴¹เป็นกฎหมายว่าด้วยการใช้อำนาจของรัฐ ในลักษณะความสัมพันธ์ทางกฎหมาย (นิติสัมพันธ์) ที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่าย เช่น รัฐกับเอกชน เป็นต้น.

⁴²เป็นกฎหมายว่าด้วยการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในนิติสัมพันธ์ ที่ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเท่าเทียมกัน เช่น เอกชนและเอกชน เป็นต้น.

แพ่ง (Civil Laws) สาขากฎหมายระหว่างประเทศ (International Laws)⁴³ และสาขากฎหมายอาญา (Criminal Laws)⁴⁴

โดยการศึกษากฎหมายของประเทศเยอรมนี (Juristenausbildung) เป็นระบบการศึกษากฎหมายที่มีความเฉพาะตัว กล่าวคือ การศึกษากฎหมายในประเทศเยอรมนีมิได้แบ่งออกเป็นการศึกษาในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท เช่นเดียวกับประเทศอื่นโดยทั่วไป แต่เป็นการศึกษาเพื่อที่จะได้รับปริญญาทางด้านกฎหมายของประเทศเยอรมนี โดยที่นักศึกษาจะต้องผ่านการสอบของรัฐ (Staatsexamen) จำนวน 2 ครั้ง ตลอดระยะเวลาของการศึกษาโดยรวมประมาณ 6 ปี ซึ่งนักศึกษากฎหมายจะต้องศึกษาวิชากฎหมายในด้านต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายปกครอง ฯลฯ ตลอดระยะเวลา 4 ปี เพื่อเก็บวิชาให้ครบตามเงื่อนไขของการสอบของรัฐ (Staatsexamen) เมื่อเก็บวิชาครบนักศึกษาจะต้องสอบการสอบของรัฐครั้งที่ 1 (Erste Staatsexamen) เมื่อสอบผ่านการสอบของรัฐครั้งที่ 1 แล้ว นักศึกษาจะต้องไปฝึกงาน (Referendarzeit) กับทนายความ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา ฯลฯ โดยตลอดระยะเวลาของการฝึกงานนักศึกษาจะต้องเข้าเรียนกับผู้พิพากษาและทนายความอีกด้วย หลังจากที่ผ่านมาการฝึกงานด้านกฎหมาย นักศึกษาจะต้องผ่านการสอบของรัฐครั้งที่ 2 (Zweite Staatsexamen) โดยเมื่อสอบผ่านการสอบของรัฐครั้งที่ 2 แล้ว นักศึกษาผู้นั้นจึงจะได้รับการรับรองว่าเป็น “นักกฎหมาย” (Rechtsassessor) ซึ่งเป็นผู้ซึ่งมีคุณสมบัติเพื่อสมัครเข้าทำงานในอาชีพนักกฎหมาย อาทิ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ฯลฯ ได้ต่อไป⁴⁵

อย่างไรก็ดี นักศึกษากฎหมายแต่ละคนมีสิทธิในการเข้าสอบของรัฐทั้งครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ได้เพียงครั้งละ 2 ครั้งในชีวิตเท่านั้น กล่าวคือ นักศึกษาที่สอบไม่ผ่านการสอบของรัฐครั้งที่ 1 หรือครั้งที่ 2 จะเหลือโอกาสสอบได้อีกเพียงอย่างละครั้ง หากสอบไม่ผ่านนักศึกษาผู้นั้นก็จะได้ไม่เป็น “นักกฎหมาย” (Rechtsassessor) แต่มีใช้ว่า การทำงานในอาชีพกฎหมายของเยอรมนีจะต้องเข้าสอบการสอบของภาค รัฐเท่านั้น หากมีนักศึกษาคนใด

⁴³เป็นกฎหมายที่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปแม้จะถือเป็นกฎหมายสาขาใหญ่ที่มีลักษณะเฉพาะ แต่ระบบการเรียนในประเทศเยอรมันจะจัดกฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายมหาชน.

⁴⁴เป็นกฎหมายว่าด้วยการกระทำที่ถือเป็นเหตุแห่งความผิดทางอาญาและโทษที่กฎหมายบัญญัติ.

⁴⁵การศึกษากฎหมายของประเทศเยอรมนี, [Online], Available Website: <https://www.lawstudies.com/Germany/>, https://www.youtube.com/watch?v=D_T-Q5TFFQ&feature=emb_logo&ab_channel=BuceriusLawSchool, <https://www.law-school.de/studium/jurastudium/ueber-das-studium/volljuristische-ausbildung>, 2564 (ตุลาคม, 19).

ที่ตัดสินใจไม่เข้าสอบการสอบของรัฐ หรือตัดสินใจสอบ แต่สอบไม่ผ่าน ก็สามารถสมัครงาน เพื่อเป็นนิติกรหรือเป็นฝ่ายกฎหมายในองค์กรของภาครัฐ หรือภาคเอกชนได้ นอกจากนี้ หากมีชาวต่างชาติที่ต้องการเข้าศึกษาต่อด้านกฎหมายในประเทศเยอรมนี⁴⁶ ประเทศเยอรมนีก็จะจัดระบบการศึกษาของประเทศให้ โดยได้มีการปรับระบบการศึกษาให้สามารถรองรับเข้ากับนักศึกษาชาวต่างชาติได้ ซึ่งในแต่ละมหาวิทยาลัย ก็จะมีหลักสูตรสำหรับชาวต่างชาติไว้ โดยเฉพาะ หากเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว นักศึกษาชาวต่างชาติก็จะได้รับปริญญาตรี หรือโท เพื่อนำไปเทียบเคียงกับระบบการศึกษาของประเทศอื่น ๆ ได้ต่อไป

3.4 การศึกษากฎหมายในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งการเรียนปริญญาตรีด้านกฎหมายในประเทศฝรั่งเศสนั้นจะเป็นโรงเรียนกฎหมายที่สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ แต่ไม่ได้เป็นนิติบุคคลแยกออกต่างหาก เมื่อผู้ที่ต้องการศึกษาได้จบการศึกษามัธยมปลายสามัญและได้รับประกาศนียบัตรสายสามัญ (Baccalauréat) หรือเทียบเท่า ก็สามารถเข้ารับการศึกษานิติศาสตร์ได้โดยไม่มีการสอบคัดเลือกให้เข้าศึกษา ซึ่งจะใช้เวลาในการศึกษาสามถึงสี่ปี ซึ่งในการศึกษาคณะนิติศาสตร์นั้น ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ภาษาฝรั่งเศส ทั้งยังต้องมีความรู้ทั่วไปอย่างดีเยี่ยม กล่าวคือ เนื่องจากเป็นด้านวิชาชีพเฉพาะทาง จึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาระดับสูง และมีความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศิลปวัฒนธรรมทั้งภายในประเทศฝรั่งเศสและนานาประเทศอย่างกว้างขวาง

การศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์ของประเทศฝรั่งเศส (La licence mention droit) เป็นการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเป็นเวลา 3 ปี (บางแห่งใช้เวลาถึง 4 ปี) โดยเป็นการศึกษาภายหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Le baccalauréat) ซึ่งแบ่งภาคทางการศึกษาออกเป็น 6 ภาคการศึกษา ซึ่งผู้เรียนจะต้องสอบให้ผ่านอย่างน้อย 180 หน่วยกิต ตามระบบการคิดหน่วยกิตของการศึกษาสหภาพยุโรป (The European Credit Transfer and Accumulation System หรือ E.C.T.S.) เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาแล้วก็จะได้รับปริญญาที่ชื่อว่า Licence mention Droit จากกระทรวงการศึกษาระดับสูงและการวิจัย (Le Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche) โดยตลอดระยะเวลา 6 ภาคการศึกษานั้น นักศึกษาจะได้รับการศึกษาวิชากฎหมายต่าง ๆ อาทิ กฎหมายแพ่ง (Droit Civil) กฎหมายอาญา (Droit Pénal) กฎหมาย

⁴⁶ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมนายวันรัฐ งานนิยม, พนักงานคดีปกครองปฏิบัติการ สำนักงานศาลปกครอง การศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชากฎหมายมหาชนหลักสูตรกฎหมายเยอรมัน สำหรับนักศึกษาต่างชาติ (Magister legum, LL.M.) จากมหาวิทยาลัยพ็อตส์ดัม (Universität Potsdam).

มหาชน (Droit Public) กฎหมายรัฐธรรมนูญ (Droit Constitutionnel) กฎหมายปกครอง (Droit Administratif) กฎหมายยุโรป (Droit Européen) เป็นต้น⁴⁷

ซึ่งการเรียกผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีในหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีคิดของแต่ละคน เช่น “L3” ที่ย่อมาจากคำว่า Licence 3 แสดงถึง การศึกษาระดับสูงเป็นเวลา 3 ปี หรือ “Bac+3” ที่ย่อมาจากคำว่า Baccalauréat+3 แสดงถึงการจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและการศึกษาระดับสูงอีก 3 ปี ซึ่งเมื่อเรียนจบแล้วจะมีปริญญาด้านกฎหมาย (LLB.) ซึ่งหากจะเรียนต่อปริญญาโทด้านกฎหมายก็จะได้ปริญญา (LLM.) ซึ่งสามารถเรียนต่อได้จนถึงปริญญาเอกด้านกฎหมาย โดยการเข้าเรียนระดับ ปริญญาตรีในโรงเรียนกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสในชั้นปีที่สามจะเรียกว่า “ใบอนุญาต De Droit” นอกจากนี้ ในการที่จะเข้าสู่แถบนักเรียนจะต้องเข้าสู่แถบโรงเรียนที่มีการยอมรับในโรงเรียนบาร์และต้องมีอย่างน้อยปีแรกของปริญญาโทของการฝึกอบรมกฎหมาย นอกจากนี้โปรแกรมกฎหมายฝรั่งเศสจำนวนมากยังศึกษากฎหมายเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาของพวกเขามีความพร้อมที่จะนำไปใช้กับบาร์

สำหรับรูปแบบการศึกษากฎหมายของประเทศฝรั่งเศสนั้น จะสร้างแนวคิดที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และการพิจารณาถึงความหมายของกฎหมาย รวมถึงสิ่งที่กฎหมายควรจะเป็น และสิ่งที่กฎหมายอาจเป็นอีกด้วย ฉะนั้น นอกเหนือจากความรู้ทางด้านกฎหมายที่นักศึกษาจำเป็นต้องมีแล้ว นักศึกษาจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์กฎหมายได้อีกด้วย นอกจากนี้ในการศึกษากฎหมายในประเทศฝรั่งเศสยังให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านรูปแบบและนิติวิธี⁴⁸ อีกด้วย เนื่องจากกฎเกณฑ์ของกฎหมายได้ถูกแก้ไข ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์เหล่านั้นจึงจำเป็นสำหรับนักศึกษา และนักศึกษาก็จะต้องมีความสามารถในการให้ความเห็น วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ซึ่งวิธีการศึกษากฎหมายในลักษณะดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะสามารถสร้างบุคลากรทางด้านกฎหมาย เช่น ทนายความ ผู้พิพากษา เสมียนศาล ฯลฯ เท่านั้น หากแต่ยังสร้างบุคลากรทางด้าน การบริหารบุคลากรในภาคเอกชน บุคลากรภาครัฐ และบุคลากรทางด้านธุรกิจอีกด้วย เช่น ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย นักบริหาร นักทรัพยากรบุคคล ฯลฯ ทั้งในระดับชาติและระดับยุโรป

ภายหลังจากการจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านกฎหมายแล้ว นักศึกษา-

⁴⁷การเรียนกฎหมายที่ฝรั่งเศส, [Online], Available Website: <http://www.campusfrance.org>, <http://www.onisep.fr>, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, 2564 (ตุลาคม, 19).

⁴⁸วิธีคิด วิเคราะห์ ในรูปแบบของกฎหมายตามแนวทางของนักกฎหมาย (ผู้วิจัย).

กฎหมายสามารถนำปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์นั้นไปใช้เพื่อสมัครศึกษาต่อในระดับปริญญาโท (Master) ซึ่งใช้เวลาในการศึกษาประมาณ 2 ปี และ/หรือสามารถนำไปสมัครงานในตำแหน่ง นักกฎหมายทั้งในภาคเอกชน หน่วยงานของรัฐ รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ และ/หรืออาจนำไปใช้เพื่อสมัครเข้าโรงเรียนเฉพาะทางวิชาชีพต่าง ๆ หากเข้าเงื่อนไขการรับเข้าศึกษาของทางสถาบันนั้น ๆ⁴⁹ เช่น โรงเรียนผู้พิพากษา (École Nationale de la Magistrature หรือ ENM) โรงเรียนนักบริหารระดับสูง (École Nationale D' Administration หรือ ENA) หรือหลักสูตรเนติบัณฑิตของสภานายความของเมืองต่าง ๆ เช่น เนติบัณฑิตแห่งเมืองปารีส (Barreau de Paris) เนติบัณฑิตแห่งเมืองลียง (Barreau de Lyon) เป็นต้น

4. การศึกษากฎหมายในประเทศไทย

แต่เดิมประเทศไทยได้ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบจารีตนครบาล⁵⁰ ซึ่งได้แบบอย่างของกฎหมายมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ โดยในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ประเทศไทยได้เริ่มมีความสัมพันธ์และติดต่อกับประเทศตะวันตก ตลอดจนเห็นว่า ระบบการค้าของไทยเป็นระบบผูกขาดและกีดขวางความเจริญก้าวหน้าทางการค้า ทั้งยังเห็นอีกว่า กฎหมายของไทยในยุคนั้นป่าเถื่อน รุนแรง และไม่ยุติธรรม ประเทศตะวันตกจึงกดดันให้ประเทศไทยดำเนินการแก้ไข แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ ประกอบกับในยุคนั้นสภาพการเมืองในประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกาไม่เอื้ออำนวย กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาทำสงครามเพื่อประกาศอิสรภาพกับอังกฤษ⁵¹ ประเทศฝรั่งเศสเกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่⁵² เกิดสงครามนโปเลียน⁵³ จนกระทั่งถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵⁴ ได้มีการติดต่อกับประเทศตะวันตก เหตุการณ์ก็เริ่มเปลี่ยนไป เนื่องจากประเทศตะวันตกไม่พอใจกฎหมายที่ประเทศไทยใช้อยู่ จึงใช้อิทธิพลในการก่อตั้งสิทธิอนุรักษอาณาเขตด้วยการตั้งศาลของตนเองขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้ดำเนินคดีระหว่างคนในบังคับบัญชาของชาติตนด้วยกันเอง หรือระหว่างคนในบังคับของชาติตนกับคน

⁴⁹ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์นายณัฐวุฒิ คล้ายขำ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

⁵⁰ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความผิดด้วยการด่าทอน้ำลายไฟ.

⁵¹ปี พ.ศ. 2319 - 2326.

⁵²ปี พ.ศ. 2332.

⁵³ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2344 - 2358.

⁵⁴ปี พ.ศ. 2394 - 2411.

ไทยทำให้ตกอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลของตน ด้วยเหตุที่การตกเป็นคนอยู่ในบังคับของประเทศตะวันตกจึงทำให้ชาวต่างชาติสามารถหลีกเลี่ยงการลงโทษรุนแรงตามกฎหมายไทยได้ ทั้งยังได้มีชาวเอเชียเป็นจำนวนมาก อาทิ ชาวจีน ชาวมลายู ชาวอินเดีย ชาวพม่า ชาวเขมร และชาวญวน ต่างขอเข้าอยู่ในบังคับของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสอย่างมากมาย แม้กระทั่งคนไทยเองก็พยายามหาทางให้ได้ความคุ้มกันพิเศษอันนี้ ทำให้มีการซื้อขายหนังสือคุ้มกันพิเศษกันโดยทั่วไปอย่างลับๆ สภาพเช่นนี้มีผลให้ประเทศไทยต้องพยายามหาทางแก้ไข ซึ่งมีอยู่หนทางเดียว คือ การปรับปรุงกฎหมายและการศาลไทยให้อยู่ในระดับที่ต่างประเทศยอมรับ ดังนั้น เมื่อมาถึงยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริว่า การจะปฏิรูปกฎหมายและการศาลได้นั้น จะต้องปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทุกสาขาให้เป็นที่สำเร็จเรียบร้อยก่อน จึงทรงปฏิรูปการเมืองการปกครอง และการปฏิรูประบบกฎหมายโดยรวมศาลตามกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ และศาลหัวเมืองให้เข้ามาอยู่ด้วยกันในกระทรวงเดียวกัน เรียกว่า “กระทรวงยุติธรรม”⁵⁵ อย่างไรก็ตาม การตรวจชำระกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น เห็นจะเป็นงานใหญ่เกินกว่าการปฏิรูปกฎหมาย เพราะมีการตรากฎหมายเพิ่มขึ้นใหม่เป็นส่วนใหญ่ เช่น พระราชบัญญัติข่มขืนล่วงประเวณี ซึ่งยกเลิกความบางตอนในกฎหมายลักษณะผัวเมีย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ อีกเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยมีพระราชนิพนธ์ว่า ผลงานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับงานปรับปรุง กระทรวงทบวงกรมและการบริหารราชการแผ่นดินทั้งปวงนั้น เทียบได้กับการปฏิวัติ (Revolution) หรือการพลิกแผ่นดิน เพราะมีกรณีศึกษามากมายยิ่งกว่าการปฏิรูป (Evolution) ในความหมายที่ใช้กันทั่วไป

โครงการปฏิรูปกฎหมายไทยเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เสด็จกลับจากศึกษาต่อในประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2440 พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้ได้ทรงรับภาระเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และดำรงตำแหน่งนี้สืบต่อมาถึง 14 ปี ในช่วงเวลานี้ได้ทรงวางรากฐานการปฏิรูประบบกฎหมายหลายประการเพิ่มขึ้นจากการตั้งกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือ ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกจนผลิตเนติบัณฑิตได้หลายคน และมีวิวัฒนาการมาเป็นคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นอกจากนี้ยังทรงอำนวยการสอนวิชากฎหมายทั้งในและนอกโรงเรียนทั้งในส่วนราชการและส่วนพระองค์อีกมากมาย รวมทั้งได้ทรงนิพนธ์ตำรับตำรากฎหมายขึ้นนานาประการ ทรงตราชำระตัวบทกฎหมายเก่าและได้จัดพิมพ์แพร่หลายขึ้น จนถึงกับมีการพิมพ์กฎหมายตราสามดวง

⁵⁵ ยุคปฏิรูปกฎหมายไทย, [Online], Available Website: <https://sites.google.com/site/ordinarylawthai/bth-thi-4-kdhmay-thiy/4-2-yukh-ptirup-kdhmay-thiy>, 2564 (มกราคม, 21).

แพร่หลายและมีคำอธิบายเป็นเชิงอรรถ สะดวกแก่ผู้พิพากษาศาลการและผู้ใช้กฎหมายในทุกวงการ รายได้จากการจำหน่ายหนังสือก็ทรงรวบรวมไว้เป็นทุนทรัพย์ซื้อหาตำราต่างประเทศเข้ามา ใช้ค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง พระกรณียกิจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นี้ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมายไทยมีเอนกอนันต์ จนถึงกับได้รับพระสมัญญานามว่า “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” จึงควรที่ผู้เริ่มศึกษาวิชานิติศาสตร์ และเริ่มศึกษาวิชานี้อันเป็นวิชาเบื้องต้นแห่งการศึกษากฎหมายพึงจดจำพระนาม และพระกรณียกิจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นี้ซึ่งในเวลาต่อมาได้ทรงมีพระอิสริยยศเป็นกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ต้นราชสกุลพิพัฒน์

ประเทศไทยได้ในปี พ.ศ. 2440 พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงก่อตั้ง "โรงเรียนกฎหมาย" ขึ้นในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเปิดการเรียนการสอนโดยคณาจารย์ส่วนใหญ่เป็นตุลาการ ต่อมาได้มีการยุบโรงเรียนกฎหมายไปจัดตั้งเป็น "คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์" ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2476 หลังจากนั้นเพียง 8 เดือน นักเรียนโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรมเดิมไม่พอใจที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน (ปัจจุบัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย แต่โรงเรียนกฎหมายไม่ได้ยกฐานะ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จึงรับปากว่าจะช่วยจนในที่สุดจึงมีการออก “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ให้โอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปสังกัดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งปัจจุบัน คือ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการโอนโรงเรียนกฎหมายไปสังกัดคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการโอนไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น ทำให้คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นคณะนิติศาสตร์แห่งแรกของประเทศไทย อันสืบทอดโดยตรงจากโรงเรียนกฎหมายเดิม

กระทั่งปี พ.ศ. 2494 จึงได้มีการจัดการเรียนการสอนนิติศาสตร์ขึ้นอีกครั้งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในนามแผนกวิชานิติศาสตร์สังกัดคณะรัฐศาสตร์ ก่อนที่จะได้มีการแยกการเรียนการสอนออกจากคณะรัฐศาสตร์อย่างสิ้นเชิงในปี พ.ศ. 2501 และยกฐานะขึ้นเป็นคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2515 ในขณะเดียวกันเมื่อปีพ.ศ. 2514 ก็ได้มีการก่อตั้งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงขึ้น จวบจนปัจจุบันนี้ก็ได้มีสถาบันอุดมศึกษาได้เปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชานิติศาสตร์ในหลายสถาบันทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยนิติศาสตร์บัณฑิต (น.บ.) เป็นปริญญาหรือวุฒิทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการประกอบวิชาชีพทางด้านกฎหมาย เช่น นิติกร ทนายความ พนักงานอัยการ ตลอดจนผู้พิพากษาหรือตุลาการ โดยจะต้องได้รับการศึกษาทางด้านนี้ก่อนจึงจะ

สามารถเข้าสู่วิชาชีพด้านกฎหมายได้ ทั้งยังเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่ใช้เพื่อเข้ารับการอบรมและสอบเพื่อเป็นทนายความหรือสอบเนติบัณฑิตไทย เพื่อที่จะมีสิทธิสอบคัดเลือกเพื่อเป็นผู้พิพากษาหรืออัยการต่อไป ซึ่งโดยหลักสูตรโดยทั่วไปจะใช้เวลาศึกษา 4 ปี วิชาที่ศึกษาจะเน้นกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายปกครอง รัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิชาเลือกอีกจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ในแต่ละสถาบันก็จะมีจุดเด่นของตนเอง ซึ่งแล้วแต่หลักสูตรของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งจะออกแบบมาแต่ต้องอยู่ภายใต้มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ โดยให้ใช้ชื่อปริญญาและสาขาวิชาเป็นภาษาไทยว่า “นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)” ส่วนภาษาอังกฤษใช้ชื่อว่า “Bachelor of Laws (LL.B.)”

ซึ่งการศึกษาวิชานิติศาสตร์นับเป็นการศึกษาศาสตร์ในเชิงอุดมคติและแนวปฏิบัติทางด้านกฎหมาย ซึ่งมหาวิทยาลัยในต่างประเทศก็จะมีการศึกษาในศาสตร์ที่ครอบคลุมการศึกษาในสามมิติ ได้แก่ (1) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมาย (นิติศาสตร์เชิงข้อเท็จจริง) (2) หลักกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน (กฎหมายบ้านเมือง: Positive Law หรือวิชานิติศาสตร์โดยแท้) (3) การตั้งคำถามเกี่ยวกับภารกิจหลักของกฎหมาย เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดี และความเป็นธรรมในสังคม (นิติศาสตร์เชิงคุณค่า) แต่ด้วยข้อจำกัดนานับประการทำให้เนื้อหาการสอนวิชานิติศาสตร์ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยส่วนใหญ่ทั้งของรัฐและเอกชนจึงมุ่งเน้นไปที่การศึกษาหลักกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในสังคมปัจจุบัน หรือกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งเป็นมิติของการศึกษาวิชานิติศาสตร์โดยแท้ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาและสามารถปรับใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริงในสังคมในฐานะเป็นกฎเกณฑ์และแบบแผน (Norm) ของสังคม ซึ่งได้ใช้เป็นมาตรฐานในการใช้ตัดสินว่า การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งถูกหรือผิด⁵⁶

สำหรับการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในเชิงคุณค่านั้น ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ปรัชญา และแนวความคิดเกี่ยวกับภารกิจของนิติศาสตร์ที่มุ่งเน้นไปในการอำนวยการความเป็นธรรม การรักษาความสงบเรียบร้อย และการพิทักษ์รักษาศีลธรรมอันดีของสังคม โดยที่สังคมไทยก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดดอกผลอย่างเต็มที่ ดังนั้น ผลผลิตของบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ของสังคมไทยส่วนใหญ่จึงเป็น “นักเทคนิค” ทางกฎหมาย ที่สามารถปรับใช้หลักกฎหมายที่มีอยู่กับข้อเท็จจริงรายคดีที่เกิดขึ้น แต่ยังคงขาดทักษะในการแยกแยะ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย เพื่อให้กฎหมายสามารถสร้างความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

⁵⁶ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. 2561, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 319 ง ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2561.

ทั้งยังขาดศักยภาพที่จะเป็น “วิศวกรสังคม” ทั้งนี้เนื่องจากวิชานิติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีมิติในเชิงคุณค่าประกอบอยู่ด้วย โดยบัณฑิตทางกฎหมายจึงไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในกฎหมายที่สำคัญและปรับใช้กฎหมายให้ถูกต้องครบถ้วนได้เท่านั้น⁵⁷ แต่ยังจะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมในทางจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ มีความหนักแน่นมั่นคงในหลักการแห่งความยุติธรรม หลักนิติธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพแห่งกฎหมายด้วย

นอกจากนี้ การศึกษาวิชานิติศาสตร์แต่เพียงกฎหมายที่มีผลใช้อยู่ในปัจจุบัน หรือการศึกษาแต่เพียงเนื้อหาของกฎหมาย ซึ่งเปรียบเสมือนร่างกาย แต่ขาดซึ่งจิตวิญญาณของกฎหมาย (Spirit) ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาวิชานิติศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาความคิด วิธีคิด วิธีการ และทัศนคติของนักกฎหมายที่มีต่อระบบกฎหมาย รวมทั้งวิธีใช้และตีความกฎหมาย วิธีแบ่งแยกหมวดหมู่ของกฎหมาย วิธีค้นพบกฎหมาย ตลอดจนวิธีเสริมกฎหมายให้สมบูรณ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้กฎหมายเจริญงอกงามขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละยุคสมัย ซึ่งเรียกว่า “นิติวิธี (Juristic method)” นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในยุคสมัยปัจจุบันที่มีกฎหมายพิเศษใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันมีผลให้กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีจำนวนมาก และไม่สามารถที่จะศึกษาเรียนรู้ได้อย่างครบถ้วนทุกฉบับในระดับปริญญาตรี ฉะนั้น การศึกษาวิธีคิดในทางกฎหมายหรือนิติวิธีย่อมมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะนิติวิธีจะเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาสามารถต่อยอดการเรียนรู้และทำความเข้าใจกฎหมายใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป รวมถึงการต่อยอดและนำไปใช้เพื่อประกอบวิชาชีพกฎหมายต่อไป

การศึกษาวิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปจะเป็นการศึกษาในเชิงวิชาการ และเน้นการศึกษาในเชิงทฤษฎี แต่ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของวิชานิติศาสตร์ก็คือ การมีความเป็นวิชาชีพอยู่ในเนื้อหาวิชาโดยธรรมชาติ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็จะมีการแข่งขันที่ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาที่ชัดเจนระหว่างมหาวิทยาลัยและองค์กรวิชาชีพ โดยมหาวิทยาลัยจะรับภาระหน้าที่ในการให้การศึกษากฎหมายในเชิงวิชาการ ส่วนการศึกษากฎหมายเพื่อประกอบวิชาชีพทางกฎหมายก็จะเป็นภาระความรับผิดชอบขององค์กรวิชาชีพ ภายหลังจากที่ผู้ศึกษากฎหมายได้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นทักษะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพยิ่งกว่าเนื้อหาในเชิงทฤษฎี อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดดังกล่าวอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

⁵⁷มคอ.1 มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. 2561.

ซึ่งอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงทนายความ อัยการ และผู้พิพากษาที่เป็นวิชาชีพทางกฎหมายที่สำคัญอีกต่อไป หากแต่ในภาคธุรกิจเอกชนก็มีความต้องการผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมายและทักษะในการประกอบวิชาชีพอย่างเพียงพออีกด้วย ดังนั้น การจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยจึงต้องมีความยืดหยุ่นให้มากยิ่งขึ้น โดยจะยังคงเน้นการศึกษาในเชิงทฤษฎีหรือวิชาการ และจะต้องเสริมทักษะในทางปฏิบัติที่จำเป็นสำหรับการประกอบวิชาชีพกฎหมายให้แก่นักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาสามารถต่อยอดเรียนรู้ได้ด้วยตนเองต่อไปในภายภาคหน้า

ปัจจุบันกฎหมายได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมไทย ทั้งในแง่ของการเกิดขึ้นขององค์กรภาครัฐและการตรวจสอบการทำงานขององค์กรภาครัฐโดยประชาชน จนส่งผลให้สังคมเกิดความคาดหวังและความคาดหวังต่อบทบาทของนักกฎหมายทั้งในแง่ของวิชาความรู้ ทักษะ และคุณธรรมในระดับที่สูงมากอย่างเด่นชัดในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ อาทิ การพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระแสโลกาภิวัตน์ นวัตกรรมใหม่ ๆ ของภาคธุรกิจเอกชน รวมไปถึงการรวมกลุ่มเศรษฐกิจต่าง ๆ ล้วนเป็นปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่ออย่างมากน้อยและหลากหลายแตกต่างกันไปต่อการประกอบวิชาชีพกฎหมาย เพื่อให้หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตมีโครงสร้างหลักสูตรที่กระชับ ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งจะตอบสนองต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับความหลากหลายในทางเนื้อหา เพื่อที่จะสามารถผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางกฎหมายให้เป็นผู้มีความรู้พื้นฐานทางนิติศาสตร์เฉพาะแต่ที่สำคัญและจำเป็นเท่านั้น เพื่อเปิดทางเลือกให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาหาความรู้เฉพาะทางในกฎหมายเฉพาะด้านตามความถนัดหรือความสนใจของตน เพื่อให้เอื้ออำนวยและสอดคล้องกับความหลากหลายของพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดำเนินไปอยู่ในสังคมของไทย ทั้งยังให้มีทักษะที่สำคัญและจำเป็นเพื่อการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ตลอดจนมีทักษะในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไปในภายภาคหน้า ในขณะที่เดียวกันก็คาดหวังถึงคุณธรรมของนักกฎหมายที่จะต้องได้รับการปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะ เพื่อให้บัณฑิตทางกฎหมายประพฤติตนอยู่ในกรอบจริยธรรม จรรยาบรรณ มีความหนักแน่น และมั่นคงในหลักการแห่งความยุติธรรม หลักนิติธรรม จิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อสังคม และมีความรับผิดชอบในวิชาชีพนักกฎหมายให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

(1) มีความรู้ทั้งในภาพรวมและเชิงลึกในบรรดากฎหมายพื้นฐานที่จำเป็นและมีความสำคัญสำหรับการนำไปปรับใช้กับกฎหมายอื่น ๆ เพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป หรือค้นคว้าวิจัย หรือในการประกอบวิชาชีพ

(2) สามารถใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตามหลักวิชาการ มีนิติทัศนะ คุณธรรมและจริยธรรม

(3) มีทักษะในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริง ปัญหาข้อกฎหมายอย่างมีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการกับศาสตร์อื่น และสามารถหาข้อยุติ หรือเสนอทางเลือกโดยคำนึงถึงหลักความยุติธรรมและหลักนิติธรรม

(4) มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล และเป็นกัลยาณมิตร มีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อชุมชน ท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ รวมไปถึงมีจิตใจให้ความใส่ใจแก่บุคคล หรือสังคมที่เดือดร้อนหรือด้อยโอกาส

(5) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยี การใช้ภาษาไทย และการใช้ภาษาต่างประเทศที่ จำเป็นในการประกอบวิชาชีพกฎหมายหรืออาชีพอื่นตามควรแก่กรณี

นอกจากนี้ ในโครงสร้างหลักสูตรจะต้องจัดให้มีวิชาหลัก วิชาชีพ และจริยธรรมของ นักกฎหมาย รวมถึงการจัดให้มีวิชาทักษะในการปฏิบัติงานด้านกฎหมาย การฝึกงาน สหกิจ ศึกษา⁵⁸ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พบสถานการณ์จริงในวิชาชีพหรือการประกอบวิชาชีพ ซึ่งจะ ทำให้หลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ต้นได้รับการเปรียบเทียบให้เห็น จริงจัง อันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในรูปธรรมของหลักคุณธรรมและจริยธรรมด้วยตนเอง และ นำไปปรับใช้เพื่อดำรงตนในอนาคต โดยมาตรฐานผลการเรียนรู้นั้น ผู้เรียนจะได้รับความรู้ทั้ง จากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังกฎหมายทั้งหลาย ตลอดจนการแปลความ การตีความ และการใช้กฎหมาย โดยผ่านการศึกษาคำอธิบาย งานวิจัย คำพิพากษา หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แล้วนำไปปรับใช้ในการประกอบวิชาชีพหรือ อาชีพได้อย่างถูกต้อง⁵⁹ ทั้งยังเป็นพื้นฐานให้แก่การศึกษาในขั้นที่สูงขึ้นไปให้ลุ่มลึกขึ้นเพื่อ ประกอบการค้นคว้า วิเคราะห์ สรุข้อเท็จจริง และทำความเข้าใจกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นใน บริบทต่าง ๆ โดยในกระบวนการเหล่านี้ก็จะมีกระบวนการวิพากษ์วิจารณ์การโต้แย้งทั้งในปัญหา ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอยู่ตลอดแทนทุกวิชา ตลอดจนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีทักษะความ

⁵⁸สหกิจศึกษา (Co-operative Education) คือ การศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานในหน่วยงาน หรือสถานประกอบการหรือองค์กรผู้ใช้บัณฑิตอย่างเป็นระบบก่อนการสำเร็จการศึกษา เป็นรูปแบบการจัดการ การศึกษาในเชิงบูรณาการระหว่างการเรียนการสอนกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (Work Integrated Learning : WIL) โดยนักศึกษามีการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิตจำนวนไม่น้อยกว่า 16 สัปดาห์ ซึ่ง องค์กรผู้ใช้บัณฑิตจะเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มรูปแบบโดยให้ความร่วมมือแบบเต็มเวลา โดยนักศึกษาจะเป็นเสมือนเจ้าหน้าที่หรือพนักงานปฏิบัติงานชั่วคราวในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต (มีเช่นนักศึกษา ฝึกงาน).

⁵⁹มคอ.1 มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ตามประกาศกระทรวง ศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. 2561.

สัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะในการทำงานเป็นทีม การรับฟังความเห็นของผู้อื่น การปรับตัว ความอดทน เนื่องจากเป็นทักษะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและสอดคล้องกับแผนอุดมศึกษา ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำแผนดังนี้⁶⁰

(1) อุดมศึกษาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (New Growth Engine) หมายถึง อุดมศึกษาต้องสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในฐานะเป็นมันสมอง และกำหนดทิศทางการพัฒนาให้ชัดเจนผ่านการวิเคราะห์บริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายใน และที่ส่งผลกระทบต่อประเทศและการอุดมศึกษา เพื่อให้เป็นแผนยุทธศาสตร์อย่างแท้จริง

(2) ปฏิรูประบบอุดมศึกษาบนแนวคิดให้อุดมศึกษาเป็นหัวใจจักรในการปรับการศึกษาทั้งระบบ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะเป็นหน่วยงานที่มีทรัพยากร มุ่งองค์ความรู้ มีศักยภาพ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้การศึกษาระดับอื่น เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมในการหาความรู้ และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาสู่ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นอย่างมีคุณภาพ และการพัฒนาจะต้องไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

(3) เป็นช่วงเวลาและโอกาสสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของประเทศ หมายถึง การใช้โอกาสของการปฏิรูปประเทศตามแนวทางที่รัฐบาลได้วางไว้ มาใช้เป็นเครื่องมือและกลไกหนึ่งของการพัฒนาบริบทใหม่ของการอุดมศึกษาองรับบริบทใหม่ของประเทศไปพร้อมกัน เพื่อให้อุดมศึกษาสามารถขับเคลื่อนทั้งสองแนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างความยอมรับจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนในการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ในการจัดการศึกษากฎหมายในประเทศไทยยังจะต้องสอดคล้องกับแนวคิดในการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งมีแนวคิดดังนี้

(1) แผนต้องกำหนดนิยามอุดมศึกษาใหม่ที่ชัดเจน เพื่อให้อุดมศึกษาเป็นสมรรถนะในการคิดวิเคราะห์เชิงรุก มีทักษะ มีตรรกะ สามารถสร้างนวัตกรรม แสวงหาทางเลือกใหม่ และสร้างฐานการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนชุมชนและสังคมในการพัฒนาประเทศ

(2) แผนต้องครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกกลุ่มทุกสังกัด สร้างการมีส่วนร่วมจากประชาคมอุดมศึกษาและทุกภาคส่วนในสังคม รวมทั้งเชื่อมโยงกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษากับหน่วยงานนโยบายด้านการศึกษา

⁶⁰แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), หน้า 4-5.

(3) แผนต้องให้อุดมศึกษาขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในฐานะเป็นสมองและต้องกำหนดทิศทางให้ชัดเจน มีการกำหนดบริบท โดยพิจารณาจากผลกระทบที่เกิดกับอุดมศึกษา ไม่ใช่ผลกระทบที่เกิดกับประเทศ เพราะจะทำให้แผนดังกล่าวกลายเป็นแผนตั้งรับของอุดมศึกษา ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับหลักการที่จะให้อุดมศึกษาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ

(4) แผนต้องมีลักษณะ Proactive ซึ่งมีวิสัยทัศน์เชิงรุก มีกลยุทธ์และมาตรการที่ชัดเจน มีการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมโดยเน้นยุทธศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในภาพรวม เพื่อให้อุดมศึกษาเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ และออกแบบการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

(5) แผนต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบอุดมศึกษา ทั้งการปรับโครงสร้างอำนาจหน้าที่และระบบการจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งบทบาทของการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ทำหน้าที่ตอบสนองต่อประเทศ สังคม ชุมชน และท้องถิ่น

(6) แผนต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถปรับตัวได้ตลอดเวลา เพื่อให้รองรับแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงของบริบทโลก รองรับสังคมพหุวัฒนธรรมและเทคโนโลยีใหม่

(7) แผนต้องสร้างองค์ความรู้ สร้างทักษะ สร้างคน ให้กับภาคการผลิตและภาคสังคม ชุมชน ท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของทุกภาคส่วน พื้นที่ และประเทศบนศักยภาพที่สอดคล้องเหมาะสมให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกมิติ

(8) แผนควรทบทวนสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในที่ส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษา เช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทรัพยากร กฎหมาย กฎระเบียบ และโครงสร้างที่ไม่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จ และนำผลการประเมินแผนอุดมศึกษามาเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผน พร้อมทั้งพิจารณาความเหมาะสมของโครงสร้างแผน ตลอดจนการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

5. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่เปิดสอนคณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์

การอุดมศึกษา หมายความว่า การศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้และนวัตกรรม ผลิต และพัฒนากำลังคนในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง⁶¹

สถาบันอุดมศึกษา หมายความว่า สถาบันที่จัดการอุดมศึกษาระดับปริญญาและระดับ

⁶¹พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, มาตรา 3.

ต่ำกว่าปริญญาทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน⁶² ส่วนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ⁶³ ก็คือ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ไม่อยู่ในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม⁶⁴

ส่วนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดของกระทรวง หมายความว่า สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นส่วนราชการที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับ ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม⁶⁵

สำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนสาขาวิชานิติศาสตร์ หรือคณะนิติศาสตร์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีดังนี้

5.1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดตั้งขึ้นตามมติที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ 11/2556 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556⁶⁶ โดยแต่เดิมเป็นหน่วยงานสาขาในวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต่อมาวิทยาลัยการเมืองการปกครองจึงเห็นว่า สาขานิติศาสตร์มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาจากสาขาในวิทยาลัยการเมืองการปกครองเป็นคณะนิติศาสตร์ เนื่องจากจะเป็นประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นผู้เรียน ทำให้มีการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันคณะนิติศาสตร์ เป็นหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่เขตพื้นที่ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้อาคารราช

⁶²พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, มาตรา 3.

⁶³สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ หรือมหาวิทยาลัยรัฐ คือ สถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับอุดหนุนหรือได้รับงบประมาณส่วนใหญ่จากรัฐ โดยผ่านรัฐบาลกลาง ซึ่งในประเทศไทย หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

⁶⁴พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, มาตรา 3.

⁶⁵สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ หรือที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยนอกระบบ คือสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีการบริหารจัดการอิสระแยกจากระบบราชการ (Autonomous University) แต่ยังคงได้รับเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grant) ที่รัฐจัดสรรให้เป็นรายปีโดยตรง เพื่อใช้จ่ายตามความจำเป็นในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย และเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา.

⁶⁶เดิมมหาวิทยาลัยมหาสารคามเปิดหลักสูตรสาขานิติศาสตร์บัณฑิต ซึ่งเป็นหน่วยงานในวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ตามมติสภามหาวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ 4/2546 เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2546.

นครินทร์เป็นพื้นที่สำหรับหน่วยงานในการบริหารและจัดการเรียนการสอน และได้เปิดหลักสูตรในระดับปริญญาตรี คือ หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต และระดับปริญญาโท คือ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ซึ่งจะเปิดในภาคต้นของปีการศึกษา โดยมีสองภาควิชา คือ ภาควิชากฎหมายมหาชน และภาควิชากฎหมายเอกชน⁶⁷ โดยในการศึกษาระดับปริญญาตรี นั้นมีจำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนไม่น้อยกว่า 141 หน่วยกิต ซึ่งเป็นการศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต การศึกษาหมวดวิชาเฉพาะด้านไม่น้อยกว่า 105 หน่วยกิต⁶⁸ เป็นกลุ่มวิชาเอกบังคับ 93 หน่วยกิต กลุ่มวิชาเอกเลือก 12 หน่วยกิต และศึกษาในหมวดวิชาเลือกเสรีอีก 6 หน่วยกิต แต่ไม่ปรากฏว่า หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดให้มีการศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงาน หรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านกฎหมาย

5.2 มหาวิทยาลัยนครพนม

หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต สาขานิติศาสตร์ เป็นหนึ่งในหลักสูตรที่อยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ สังเกตคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ซึ่งแต่เดิมคณะศิลปศาสตร์เป็นสถาบันราชภัฏ 1 ใน 5 ของสถาบันราชภัฏที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยได้ประกาศเป็นสถาบันราชภัฏนครพนมในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 118 ตอนที่ 59 ก เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2544⁶⁹ ต่อมาเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2548 จึงได้มีการรวม

⁶⁷คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, [Online], Available Website: <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2564 (มิถุนายน, 25).

⁶⁸คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, [Online], Available Website: <https://laws.msu.ac.th/th/course.php>, 2564 (กันยายน, 2).

⁶⁹สถาบันราชภัฏนครพนมเป็นสถาบันอุดมศึกษา สังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2544 มาตรา 7 ที่กำหนดให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวិชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคมปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู ทำให้สถาบันราชภัฏนครพนมจึงดำเนินการภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและสังคม ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และเทคโนโลยี จากสถานการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ รัฐบาลต้องบริหารประกาศภายใต้ขีดจำกัดด้านงบประมาณ ประกอบกับรัฐบาลมีแนวนโยบายในการปฏิรูปการเมือง รูปแบบราชการ และการปฏิรูปการศึกษา โดยมีสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐต้องเร่งพัฒนาสถาบันทั้งทางด้านคุณภาพและศักยภาพในการจัดการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการพิจารณาองค์การในภาพรวมให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อจะได้ผลักดันให้สถาบันพัฒนาก้าวหน้าต่อไป จึงมีการยกฐานะสถาบันราชภัฏ เป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547

สถาบันการศึกษาที่อยู่ในจังหวัดนครพนมทั้งหมด และจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยนครพนมตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนครพนม พ.ศ. 2548 โดยให้มีการรวมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครพนม มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิทยาเขตนครพนม วิทยาลัยเทคนิคนครพนม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม วิทยาลัยการอาชีพธาตุพนม วิทยาลัยการอาชีพนาหว้า และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ซึ่งได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 122 ตอนที่ 75 ก ลงวันที่ 1 กันยายน 2548 โดยจะมีหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) สาขาวิชานิติศาสตร์ สังกัดกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์⁷⁰

การเรียนหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ เป็นหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี แบบศึกษาเต็มเวลา จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรต้องเรียนไม่น้อยกว่า 143 หน่วยกิต ซึ่งในรายวิชาที่ศึกษา⁷¹ ได้แก่ กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป จำนวนไม่น้อยกว่า 33 หน่วยกิต กลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาชีพ (แกน) ไม่น้อยกว่า 95 หน่วยกิต และกลุ่มวิชาเฉพาะ จำนวนไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต ซึ่งจากการพิจารณารายวิชาในหลักสูตรทั้งหมดแล้ว ไม่ปรากฏว่า มีการเปิดสอนรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงานเลย

5.3 มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ภายใต้คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) ในปี พ.ศ. 2546 ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่เป็นหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ได้มีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต เพื่อให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เรียนรู้กฎหมาย และในปีเดียวกันก็ได้เปิดหลักสูตรปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

จากพัฒนาการในทั้งสองสาขาวิชาทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ได้เล็งเห็นความสำคัญการจัดการศึกษาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา โดยมีการกิจที่รับผิดชอบในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ตลอดจนด้านการพัฒนางานวิจัย

ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2547.

⁷⁰คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, [Online], Available Website: http://flas.npu.ac.th/web/web/index.php?page=personal_law, 2564 (มิถุนายน, 25).

⁷¹ข้อมูลจากสาขาวิชานิติศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ สังกัดคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2564.

ซึ่งการจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตและนิติศาสตร์ระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยเห็นว่า การจัดการศึกษาในทั้งสองสาขาวิชาในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา เนื่องจากมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นคณะได้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพื่อเป็นการรองรับการเจริญเติบโตของหน่วยงาน⁷² ทำให้ได้ดำเนินการจัดตั้งหลักสูตรรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์โดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ในคราวประชุมครั้งที่ 13/2553 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2553 และคราวประชุมครั้งที่ 4/2554 เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2554 ต่อมาในปีการศึกษา 2556 ก็ได้จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2556)

ปีการศึกษา 2556 จึงเป็นปีการศึกษาแรกที่บัณฑิตสาขาวิชานิติศาสตร์ได้สำเร็จการศึกษา และเป็นปีที่สำคัญของสาขาวิชาและคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ เพราะเป็นปีการศึกษาที่องค์กรวิชาชีพที่สำคัญด้านนิติศาสตร์ได้ให้การรับรองหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาได้ให้การรับรองมาตรฐานการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ในการประชุมครั้งที่ 344 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ต่อมาสภาพนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ก็ได้อนุมัติรับรองมาตรฐานการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ในการประชุมครั้งที่ 11/2557 เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557

เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2561 ได้มีการควมรวมระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ (เดิม) ซึ่งประกอบด้วย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกาฬสินธุ์ (เดิม) ซึ่งประกอบด้วย คณะเทคโนโลยีสังคม จนได้มาควมรวมกันเป็นคณะศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ตามกฎกระทรวงจัดตั้งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์⁷³ หลักสูตรที่เปิดการเรียนการสอน ได้แก่ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต (นศ.บ.) หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) และหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)

หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต เป็นการศึกษาตามหลักสูตร 4 เรียนตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 142 หน่วยกิต โดยเป็นการศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวนไม่น้อยกว่า 32

⁷²คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์, [Online], Available Website: <http://psl.ksu.ac.th/?option=List&type=23&id,2564> (มิถุนายน, 25).

⁷³คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, [Online], Available Website: <http://fla.ksu.ac.th/,2564> (กันยายน, 2).

หน่วยกิต หมวดวิชาเฉพาะ จำนวนไม่น้อยกว่า 104 หน่วยกิต โดยแยกเป็นกลุ่มรายวิชาซีพี บังคับ 100 หน่วยกิต กลุ่มวิชาซีพีเลือก 4 หน่วยกิต นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาหมวดวิชาซีพี เลือกเสรี จำนวนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต และหลักสูตรยังให้มีกลุ่มฝึกประสบการณ์วิชาซีพี (ไม่นับหน่วยกิต) จำนวน 280 ชั่วโมง นับเป็นหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตแห่งที่สองของ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁷⁴ แต่ผู้วิจัยเข้าใจว่า เนื่องจากเป็น หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560 ดังนั้น ปัจจุบันนักศึกษาที่กำลังศึกษาตามหลักสูตรอยู่ จึงยังคง อยู่ระหว่างการฝึกงานให้ได้จำนวน 280 ชั่วโมง นับเป็นหลักสูตรที่สร้างการเรียนกฎหมาย เพื่อให้เป็นรูปธรรม

5.4 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2547 ในรูปโครงการจัดตั้งคณะนิติศาสตร์ โดยต่อมามหาวิทยาลัยเห็นความจำเป็นใน การจัดการเรียนการสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์เพิ่มขึ้นอีกสาขาหนึ่ง จึงได้เปลี่ยนแปลงชื่อ โครงการดังกล่าวเป็นโครงการจัดตั้งคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 สภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงได้มีมติให้จัดตั้งคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ขึ้นเป็นส่วน งานในกำกับของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 สภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ให้ความเห็นชอบในการแยกคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ออกเป็นสองคณะ คือ คณะนิติศาสตร์ และอีก คณะหนึ่งก็คือ คณะรัฐศาสตร์ ทำให้คณะนิติศาสตร์จึงเป็นคณะที่มุ่งผลิตบัณฑิตทางด้าน กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยในการจัดการเรียนการสอน มีเพียงหลักสูตรเดียว คือ หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ (Bachelor of Laws Program in Law) ซึ่งใช้ระยะเวลาในการศึกษาสี่ปี โดยในหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2559 และ พ.ศ. 2564 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้บรรจุรายวิชาการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพ (Legal Professional Apprenticeship) ซึ่งเป็นการฝึกงานด้าน กฎหมายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กร พัฒนาเอกชน โดยปัจจุบันนักศึกษาได้ทำการฝึกงานมาแล้วสองรุ่น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 และ พ.ศ. 2564⁷⁵ ซึ่งในการไปฝึกงานนั้น นักศึกษาก็จะนำวิชาความรู้ที่ได้เรียนมาตั้งแต่ชั้นปี ที่ 1 ถึงปีที่ 4 ไปใช้ในการฝึกงานกับแหล่งฝึก รวมทั้งจะต้องทำรายงานในขณะที่ทำการฝึกงาน

⁷⁴มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม และมหาวิทยาลัย กาฬสินธุ์.

⁷⁵เนื่องจากการระบาดของโรคไวรัสโคโรนาทำให้ในทอมปลายของปีการศึกษา 2564 (ต้นปี พ.ศ. 2565) ทางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีนโยบายระงับการฝึกงานของนักศึกษา ซึ่งทางคณะนิติศาสตร์

ซึ่งเนื้อหาและรายละเอียดในรายงานนั้นอาจจะเป็นเรื่องของหน่วยงานแหล่งฝึก หรือปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางกฎหมายที่เกิดขึ้นกับแหล่งฝึกของนักศึกษาก็ได้ เมื่อนักศึกษากลับจากฝึกงานก็ต้องมาส่งเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์และสอบปากเปล่า⁷⁶ จึงจะถือว่า นักศึกษาสอบจบอย่างสมบูรณ์ในรายวิชาดังกล่าว

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงได้มอบหมายให้นักศึกษาทำงานวิจัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในรายวิชาการศึกษากฎหมายเชิงคลินิก.

⁷⁶โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาที่ควบคุมการฝึกงาน คอยดูแลและให้คำแนะนำในการเขียนรายงาน ตลอดจนการชี้แนะแนวทางในการเสนอปัญหาและการแก้ไขปัญหาให้กับนักศึกษาตลอดระยะเวลาการฝึกงาน ทั้งยังมีพี่เลี้ยงจากแหล่งฝึกให้คำแนะนำในการฝึกงาน ซึ่งในการสอบปากเปล่านั้นจะมีอาจารย์มาร่วมเป็นคณะกรรมการจำนวน 3 คน รวมทั้งที่ปรึกษาด้วย.

บทที่ 4

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

ดังได้กล่าวแล้วว่า กฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะ (1) สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคมและประเทศชาติ (2) ใช้เพื่อการบริหารราชการแผ่นดินและเพื่อการปกครองบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย (3) ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข (4) สร้างความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์ให้กับพลเมือง และ (5) เป็นกฎเกณฑ์ที่สำคัญที่สามารถสร้างความยุติธรรมให้กับมนุษย์ในสังคม ซึ่งในบทนี้จะมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายได้ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นผู้นำในด้านวิชาชีพกฎหมาย

ความเป็นผู้นำในด้านวิชาชีพกฎหมายกรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านกฎหมายนั้น สามารถแยกพิจารณาออกเป็นดังนี้

1.1 พฤติกรรมของผู้นำ

เมื่อมนุษย์ได้มาอยู่รวมกันในกลุ่มย่อมจะมีทั้งมนุษย์ที่เป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งแต่ละคนต่างก็จะมีบทบาทและหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป โดยผู้นำเองก็ต้องเข้าใจและปทัสถาน¹ ของกลุ่มตนเองและกลุ่มผู้ตามด้วย เช่น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ จารีต ประเพณี วิถีประชา² ซึ่งผู้นำสามารถอาจจำแนกออกได้เป็นสามลักษณะ ได้แก่ ผู้นำที่มีความสามารถ ผู้นำในลักษณะกระบวนการ และผู้นำในลักษณะของปรากฏการณ์³ นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า การเป็นผู้นำ คือ การมีพฤติกรรมซึ่งมีผลทำให้ผู้อื่นทำตามหรือคล้อยตามมากกว่าการทำตามพฤติกรรมของผู้อื่น ฉะนั้น ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใดก็ตาม แต่ในทางสังคมวิทยาแล้ว การอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นพวกย่อมต้องมีผู้นำและผู้

¹หมายถึง แบบแผนที่สังคมได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ อันเป็นเหตุให้เกิดที่ตั้ง เป็นเครื่องถึงเหตุอันใกล้ที่สุด.

²หมายถึง ข้อควรปฏิบัติในทางสังคม (มารยาท) ซึ่งหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมักจะได้รับผลกระทบที่ไม่รุนแรง เช่น การถูกขูขบขินินทา การไม่พูดคุยด้วย เป็นต้น.

³วิจิตร ศรีสอาน, สวนิต ยมาภัย, นภาลักษณ์ สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ วัฒนคร, “การพัฒนาภาวะผู้นำ,” ประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 8-15, พิมพ์ครั้งที่ 23 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549), หน้า 918-919.

ตาม เนื่องจากสังคมของมนุษย์ย่อมต้องมีการจัดระเบียบเพื่อสร้างกฎเกณฑ์บางอย่างในการอยู่ร่วมกัน หรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน และต้องหลีกเลี่ยงในการปฏิบัติการบางอย่างนอกกฎเกณฑ์ที่มีการกำหนดร่วมกัน ทำให้ดูเหมือนว่า ได้เกิดสภาพการบังคับมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้น สภาพบังคับหรือระเบียบของสังคมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกันก็เพื่อการรักษาความสงบสุขในสังคม ทั้งยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะการณ์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีการปรับตัว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมร่วมกันเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แต่มนุษย์กลับมีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือ มีการแข่งขันกันในเรื่องความก้าวหน้า ความมีเสรีภาพ การนิยมวัตถุ ตลอดจนการแข่งขันกันทำความดี ทำให้มนุษย์บางคนทุจริตเพื่อให้เกิดความร่ำรวยกว่าคนอื่น ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อควมมีหน้ามีตาทางสังคม เพื่อให้คนยอมรับ (ความอยากเป็นผู้นำ) ฉะนั้น มนุษย์ที่จะเป็นผู้นำทางสังคมจึงต้องเป็นผู้ที่ถูกคาดหวังจากสภาพดังกล่าวเป็นอย่างมาก เพราะต้องมีพฤติกรรมที่ทำให้ทุกฝ่ายยอมรับได้ บนความพึงพอใจของมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งผู้นำที่จะทำให้สังคมกระจ่างและบรรลุลความคาดหวังได้ย่อมต้องมีคุณธรรม จริยธรรม มีหลักธรรมมาภิบาล มีการประนีประนอมความขัดแย้งในสังคมได้อย่างผสมผสานกลมกลืนกัน และต้องมีผู้ตามให้ความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งผู้นำย่อมต้องใช้วิธีการดังต่อไปนี้

(1) **การติดต่อสื่อความหมาย (Communication)** การติดต่อสื่อความหมายนับเป็นหลักสำคัญต่อการมีปฏิภิกิริยาโต้ตอบกันในสังคม เพราะเป็นกระบวนการถ่ายทอดทัศนคติเพื่อรับความคิดและทำความเข้าใจต่อกัน โดยจะมีภาษาเป็นสื่อ ซึ่งภาษาก็จะมีทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน หรือการใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น แต่การติดต่อสื่อความหมายย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคมหรือชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีบุคคลอย่างน้อยสองคน กล่าวคือ ผู้ส่งกับผู้รับสัญลักษณ์ในการติดต่อ โดยอุปสรรคที่สำคัญของการติดต่อสื่อความหมายสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ ถ้าหากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่ถ่ายทอดให้แก่กันและกัน หรือสิ่งที่ต้องการสื่อสารซึ่งกันและกัน หรือมีการสื่อสารแล้วเกิดการเข้าใจผิด บิดเบือน กำกวม ฯลฯ ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นระเบียบขึ้นมาได้ เพราะมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจกันและกัน ถึงแม้ว่าจะใช้ภาษาเดียวกันก็ตาม ฉะนั้น การติดต่อสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการถ่ายทอดความคิด หรือทัศนคติของบุคคลและกลุ่มบุคคลในความสัมพันธ์ต่อกัน

(2) **ความขัดแย้ง (Conflict)** ความขัดแย้งส่งผลให้สังคมไม่เป็นระเบียบ ซึ่งหากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเกิดอุปสรรคขึ้น ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น เมื่อผู้นำของสังคมสั่งให้ประชาชนสวมหมวก แต่มีกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะหากมีการสวมหมวกจะทำให้หงุดหงิดหน้ารำคาญ ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย เนื่องจากอากาศร้อน

จึงทำให้สังคมเกิดความไม่เป็นระเบียบ เพราะมีคนไม่ยอมปฏิบัติตาม หรือเกิดความขัดแย้ง ในครอบครัว เช่น สามภรรยาทะเลาะกัน ขัดแย้งกัน เนื่องจากมาจากค่านิยมและทัศนคติ ตลอดจนสังคมที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวและบั่นทอนชีวิตการอยู่ ร่วมกันได้ ซึ่งผลของความขัดแย้งย่อมก่อให้เกิดความแค้นเคือง ความอาฆาตพยาบาท ทำลายไมตรีที่มีต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ จนก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ยกพวกเข้าสู้กัน หรือ ทำสงครามต่อกัน เป็นต้น แต่บางครั้งความขัดแย้งอาจจะกลายเป็นอีกหนทางหนึ่งของการ หาทางออกของปัญหาได้เช่นกัน ทำให้นำความขัดแย้งดังกล่าวมาแก้ไขปัญหาเพื่อการปรับตัว เข้าหากัน เพื่อแสวงหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันได้

(3) การแข่งขัน (Competition) การแข่งขันเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น อุตสาหกรรมข้าวเจ้า และเมียนมาร์ก็ปลูกข้าวเจ้าด้วย เช่นกัน ทั้งสองแห่งอาจจะไม่รู้สึกรู้ว่า กำลังแข่งขันกันในตลาดโลก และก็มีการแข่งขันอีก ประเภทหนึ่งซึ่งเป็นทั้งการจูงใจหรือการต่อสู้ขัดขวางคู่ต่อสู้ในขณะแข่งขัน เช่น การหาเสียง เลือกตั้งของพรรคการเมือง ผู้สมัครแข่งขันย่อมต้องโฆษณาในคุณสมบัติของตนเองว่า ตนเอง มีคุณสมบัติดีอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็พยายามหักลบฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นคู่แข่งของตัวเองว่า ไม่ดีอย่างไร ซึ่งการแข่งขันนี้แหละจะเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งติดตามมาได้ เพราะในสังคม ที่มีการแข่งขันนั้น ย่อมต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เลื่อนชั้น เลื่อนฐานะ หาความสำเร็จตาม ความสามารถของตนเอง

(4) การประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน (Accommodation) นับ เป็นวิธีลดความตึงเครียดหรือทำให้เกิดความแตกร้าวน้อยที่สุด เช่น เมื่อมีข้อพิพาทระหว่าง นายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งผลอาจจะออกมาในรูปของนายจ้างได้มีการเพิ่มสวัสดิการให้กับลูกจ้าง มากขึ้น และลูกจ้างก็ลดข้อเรียกร้องลงไปบ้าง เพื่อจะได้ประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้ง กันได้ หรือกรณีการขาดดุลการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งผลการเจรจาอาจจะออกมาในรูป ของการที่ญี่ปุ่นได้ซื้อสินค้าของไทยมากขึ้น และไทยก็ลดการซื้อสินค้าญี่ปุ่นลงบ้าง ซึ่งการ ประนีประนอมจะช่วยให้สังคมมีเสถียรภาพ⁴

(5) การผสมผสานกลมกลืนเข้าหากัน (Assimilation) ซึ่งเป็นการผสม ผสานระหว่างความเชื่อและความประพฤติที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งวิธีการเช่นนี้อาจจะทำได้ อย่างไม่สมบูรณ์ เพราะเป็นการยากที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่ตนไม่ คำนเคย แต่เวลาจะเป็นเครื่องช่วยผสมผสานกลมกลืนกันให้ได้ง่ายขึ้น เช่น การแต่งกายของ คนไทยในปัจจุบันจะมีการใช้วัฒนธรรมของชาติอื่นมาผสมผสานด้วย หรือเกิดการแพร่

⁴แต่มีข้อสังเกตว่า การประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันอาจจะเป็นเพียงความขัดแย้ง แบบชั่วคราว เพื่อที่ต่อไปในอนาคตจะได้ขัดแย้งอีกและมีการประนีประนอมผลประโยชน์กันใหม่อีกก็ได้.

กระจายของไวรัสโคโรนา 2019 ไปทั่วโลก ทำให้ผู้นำของชาวยุโรปบางคนเปลี่ยนการพักหายใจจากการจับมือกันมาเป็นยกมือไหว้แทนการจับมือเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรคดังกล่าว เป็นต้น

(6) การร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Cooperation) ซึ่งกระบวนการนี้อาจเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นการร่วมมือกันที่เป็นปฏิริยาโต้ตอบระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น อยู่ในรูปของการทำงานร่วมกันเพื่อจุดหมายปลายทางร่วมกัน แม้จะมีการแข่งขันที่จำเป็นในยุคสมัยใหม่ก็ตาม เช่น การแข่งขันการสร้าง ความเจริญ การเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น นอกจากนี้ การร่วมมือยังเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากมนุษย์อยู่ตามลำพังไม่ได้ ต้องพึ่งพาผู้อื่นในการอยู่ร่วมกันในหลาย ๆ ด้าน ตั้งแต่เรื่องอาหาร การกิน จนถึงเรื่องความรักใคร่เมตตาต่อกัน หรือสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์บางกลุ่มได้ร่วมกันสร้างขึ้น เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้จะดูได้จากการที่มนุษย์ในยุคใดก็ตามที่มีความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้และมีสัมพันธภาพอันยาวนานต่อกัน โดยในกรณีเช่นนี้ความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกันนับเป็นหลักการสำคัญของการจัดระเบียบ ซึ่งถ้าหากความร่วมมือสิ้นสุดลง ย่อมทำให้การจัดระเบียบของกลุ่มมนุษย์สลายไปด้วย

1.2 ผู้นำกับปทัสถานของกลุ่ม

ปทัสถาน (Norms) นับเป็นสิ่งสำคัญของสังคมมนุษย์ เพราะปทัสถานเป็นเสมือนข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์แห่งพฤติกรรมที่สังคมใดสังคมหนึ่งได้กำหนดขึ้นไว้โดยการยอมรับนับถือปฏิบัติของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมนั้น และถือว่า ผู้ปฏิบัติตามปทัสถานหรือข้อกำหนดนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม จนทำให้เกิดคุณค่านิยมทางสังคม (Social Value) ส่วนผู้ไม่ปฏิบัติตาม สังคมนั้นย่อมจะลงโทษ (Social Sanction) ปทัสถานทางสังคมจึงมีประโยชน์ในด้านที่เกี่ยวกับการบริหาร ในแง่ที่เกี่ยวกับการทำให้สามารถศึกษาและพยากรณ์พฤติกรรมของบุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่งได้ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการบริหารงานขององค์กรที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นหรือสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งเมื่อปทัสถานในสังคมบังคับให้มนุษย์ต้องปฏิบัติตามก็จะมืองค์กรพิเศษที่ถูกสร้างขึ้นมาให้มาทำหน้าที่นี้ เช่น องค์กรที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน (Indoctrination) ซึ่งมนุษย์ก็จะถูกอบรมสั่งสอนให้ทำตามปทัสถานตั้งแต่เด็ก เด็กก็จะรับไปปฏิบัติโดยไม่ได้มีความนึกคิด หรือมีความขัดแย้ง หรือตรึกตรอง ก่อนการเรียนรู้แนวทางปฏิบัติ เป็นต้น สำหรับปทัสถานทางสังคมสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้⁵

(1) กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ (Law, Rule, Regulation) สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็น

⁵ วิจิตร ศรีสอาน, สวนิต ยมาภัย, นภาลักษณ์ สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดิม, หน้า 923-924.

เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยคนส่วนใหญ่ หรือโดยมติของชนหมู่มากที่จะนำออกมาบังคับใช้แก่สังคมใดสังคมหนึ่ง และมีผลทำให้สมาชิกแห่งสังคมนั้นจำเป็นต้องปฏิบัติตาม หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกสังคมลงโทษอย่างรุนแรง เช่น กฎหมายกำหนดว่า ทรัพย์สินส่วนตัวของแต่ละบุคคล ผู้เป็นเจ้าของย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งทรัพย์สิน หากมีผู้หนึ่งผู้ใดละเมิดนำเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไปเป็นของตน ผู้นั้นย่อมได้รับการลงโทษ

(2) **จารีตประเพณี (Mores)** ซึ่งจารีตประเพณีนี้นับเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการผูกพันทางสังคมที่มีความสำคัญ หรือมีผู้บังคับในการไม่ถึงปฏิบัติ น้อยกว่ากฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ แต่ก็ยังเป็นเครื่องที่จะใช้กำกับพฤติกรรมในการดำรงชีพของมนุษย์ในสังคมอยู่โดยจารีตประเพณีนี้จะถือว่า เป็นสิ่งที่สังคมนั้น ๆ ได้ร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อยึดถือปฏิบัติในสังคมนั้นเอง หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามก็ต้องถูกสังคมประณามหรือลงโทษ เช่น ข้อห้ามต่าง ๆ ในสังคมไทยในเรื่องการยอมรับนับถือกันว่า บุตรและธิดาต้องให้ความเคารพต่อบิดามารดา หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม สังคมย่อมประณามและลงโทษ เป็นต้น

(3) **วิถีประชา (Folkways)** เป็นเสมือนวิถีทางแห่งการดำรงชีพของประชาชนในสังคมนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วิถีประชา ก็คือ แนวทางที่กำกับสัมพันธภาพของบุคคลในสังคมนั้น แต่มีข้อน่าสังเกตในเรื่องนี้ว่า “วิถีประชา” มักจะเป็นเรื่องที่อาจยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หรืออ่อนคลายได้ในกลุ่มสังคมเล็ก ๆ แต่โดยทั่วไปอาจถือปฏิบัติเช่นเดียวกัน เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร นิยมใช้การรับประทานอาหารด้วยช้อนมากกว่าใช้มือ แต่ในสังคมบางแห่งอาจใช้เพียงช้อนอย่างเดียว และในบางสังคมอาจใช้ช้อนกับส้อม หรือในบางสังคมอาจใช้ทั้งช้อนส้อมและช้อนกลาง หรืออาจใช้มีดประกอบด้วยก็ได้ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชนของสังคมนั้น ๆ แต่สังคมนั้นย่อมยึดถือเอาการรับประทานอาหารโดยใช้ช้อนเป็นสิ่งที่ดีงาม หากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามย่อมอาจถูกตำหนิติเตียนได้

1.3 การสื่อสารด้วยการพูด

การสื่อสารด้วยการพูดมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง แต่การพูดก็เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล โดยการพูดจะมีหลายรูปแบบ เช่น การพูดระหว่างบุคคล การพูดในกลุ่ม การพูดในที่ชุมชน การพูดให้บุคคลอื่นมีความเชื่อถือ ซึ่ง บุคคลที่มีทักษะในการพูดก็จะสามารถพูดเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามได้ ทั้งยังสามารถจัด ทอล์กโชว์ (talk Show) เพื่อการสร้างเป็นอาชีพหรือเพื่อเป็นนักวิชาการด้านการพูดได้ ซึ่งการสื่อสารด้วยการพูดสามารถแยกอธิบายรายละเอียดประกอบได้ดังนี้

(1) **การสื่อสารด้วยการพูดระหว่างบุคคล** ซึ่งการพูดระหว่างบุคคลที่ผู้บริหารควรจะได้มีการพัฒนาเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ก็คือ การพูดเพื่อการสนทนาและการสัมภาษณ์

เนื่องจากการพูดทั้งสองประเภทนั้นผู้ที่เป็นผู้นำมา มักจะใช้อยู่เป็นประจำในหน้าที่การงานของตน ซึ่งแยกรายละเอียดได้ดังนี้⁶

(1.1) การสนทนา หมายถึง การพูดจากันตามปกติในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างและกระชับความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งการสนทนากันจะมีความแตกต่างกันจากการพูดเจรจากันในทางธุรกิจ เพราะการสนทนาจะพูดจากันในเรื่องอะไรก็ได้ที่นำเสนอใจสำหรับสองฝ่าย โดยไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะเริ่มต้นพูดว่าอย่างไร จะหยิบยกประเด็นใดขึ้นมาพูดบ้าง หรือจะสรุปว่าอย่างไร อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่า การสนทนาจะไร้สาระเสียทีเดียว เพราะการสนทนาอาจมีได้หลายเรื่องหลายรส ซึ่งในการสนทนาในเรื่องต่าง ๆ ก็อาจจะมีสาระประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้และสติปัญญาแก่คู่สนทนาได้ ทั้ง ๆ ที่คู่สนทนาไม่ได้ตระเตรียมเรื่องในการสนทนามาก่อนเลย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะที่เปิดโอกาสให้มีการสนทนากัน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นในการสนทนาได้สี่ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

ก. เนื้อหาในการสนทนามีสาระประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ซึ่งเวลาที่มนุษย์สนทนากันไม่ควรจำกัดเนื้อหาว่า จะต้องพูดกันเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น อาจเริ่มต้นด้วยเรื่องดิน ฟ้า อากาศ ความสะอาด และความไม่สะอาดต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จนเลยไปถึงเรื่องศีลธรรม ศาสนา ค่านิยม ข่าวดารา การเมือง การกีฬา หรือการเมืองระหว่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งทุกเรื่องล้วนมีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สนทนาได้ทั้งสิ้น ถ้าผู้สนทนามีความรู้รอบตัวมาก ก็ย่อมจะมีเนื้อหาสำหรับการสนทนาอย่างมีสาระประโยชน์เป็นอย่างมาก แต่ถ้าคู่สนทนามีความรู้และมีความสนใจต่อโลก ต่อชีวิต อย่างคับแคบ เนื้อหาในการสนทนาย่อมจะจำกัดและคับแคบไปด้วย ทั้งยังไม่ช่วยให้เกิดสาระประโยชน์แก่ผู้ร่วมสนทนาเท่าใดนัก

ข. ทุกคนมีส่วนได้พูดโดยทั่วถึงกัน ในการสนทนานั้นบางครั้งอาจมีผู้สนทนาเพียงสองคนเท่านั้น แต่บางกรณีก็อาจมีการสนทนาเป็นกลุ่มประมาสี่ห้าคน ซึ่งทุกคนควรมีส่วนได้พูดแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง มีการตั้งคำถาม หรือตั้งข้อสังเกตของตน เพื่อให้คนในกลุ่มได้ฟังบ้างจึงจะถือว่า เป็นการสนทนาที่ดี มิใช่เป็นเพียงหนึ่งหรือสองคนเท่านั้นที่พูด ส่วนคนอื่นได้แต่ฟัง ทั้งนี้ไม่ว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มจะอยู่ในฐานะอย่างไรก็ตาม เช่น การไปเที่ยวกันเป็นกลุ่มจำนวนห้าคน ซึ่งสามคนเป็นเพื่อนสนิทกัน ส่วนคนที่สี่เป็นเพื่อนของคนใดคนหนึ่ง ในสามคนที่สนิทกันนั้น และอีกคนหนึ่งก็เป็นเพื่อนของคนที่สี่และก็ไม่ใช่คนช่างพูดด้วย กรณีนี้คนสุดท้ายควรมีโอกาสได้พูดคุยกับคนอื่นบ้าง อย่างน้อยคนใดคนหนึ่ง ในสามคนแรกก็ควรหาโอกาสซักถามด้วยคำถามที่เขาพอจะตอบได้ด้วย ความสบายใจ และให้ร่วมพูดคุยในกลุ่มด้วยก็จะนับว่าเป็นการสนทนาที่ดีสำหรับกลุ่ม

⁶ วิจิตร ศรีสอาน, สวนิต ยมาภัย, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 930-931.

ค. ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน ซึ่งคุณลักษณะในข้อนี้ก็คือ ผลของการสนทนาที่เกิดขึ้นระหว่างที่กำลังสนทนากันอยู่ และผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการสนทนาได้สิ้นสุดลงแล้ว ซึ่งในการสนทนาที่ดีไม่ควรสนทนาในเรื่องที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกันหรือเกิดความรังเกียจคู่สนทนา เพราะถ้าเกิดความเข้าใจผิดกันแล้วย่อมมีความขุ่นข้องหมองใจกัน เกิดความหวาดระแวง หรือความเข้าใจผิด ความสัมพันธ์ที่เคยดีต่อกันย่อมหายไป ดังนั้น ถ้าผู้ร่วมสนทนาอย่ามัวรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเป็นหลัก ย่อมเกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันขณะมีการสนทนาได้

ง. ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล ซึ่งหมายความว่า เนื้อเรื่องที่หยิบยกขึ้นมาสนทนา หรือการแสดงความรู้สึกออกมาขณะสนทนา รวมถึงความมากน้อยในการสนทนา ต้องให้มีความถูกต้อง พอเหมาะ พอดี กับกาลเทศะและบุคคล เช่น ในที่ประชุมทางวิชาการไม่ควรสนทนากันถึงเรื่องราวที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เนื่องจากสามารถนำไปสนทนาได้ในเวลาอื่น อาทิ เวลารับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ก็ไม่ควรมีการสรรเสริญหาคุณขณะพูด ควรมีการสำรวจคำพูด มีการพูดคุยน้อยแต่น้อย และควรพูดเบา ๆ แต่ขณะเดียวกันในงานรื่นเริงต้อนรับปีใหม่ ควรมีการสนทนากันแบบเฮฮา หากมีการสำรวจคำพูดอย่าก่อให้เกิดความอึดอัด เป็นต้น

(1.2) การสัมภาษณ์ เป็นการพูดระหว่างบุคคล แต่มีข้อแตกต่างจากการสนทนา คือ การสัมภาษณ์ส่วนมากจะมีรูปแบบที่เป็นพิธีการ มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีบทบาทที่แตกต่างกันอย่างแน่ชัด⁷ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้บริหามีวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์อยู่สองลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ กับ การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนได้เชิญครูที่เริ่มเข้าทำงานใหม่ไปสัมภาษณ์เพื่อถามข้อเท็จจริงบางอย่างก่อนที่จะเข้าทำงานในโรงเรียน เป็นต้น สำหรับการแบ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ อาจแบ่งออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

ก. คำถามเปิด คำถามประเภทนี้เป็นการเปิดกว้างเพื่อให้ผู้ตอบได้ตอบคำถามได้อย่างเต็มที่ ซึ่งอาจจะเป็นคำถามที่ค่อนข้างไปในทางคลุมเครืออยู่บ้าง เช่น “คุณมีประสบการณ์อะไรบ้าง ลองเล่ามาให้ฟังอย่างคร่าว ๆ” หรือ “คุณมีความคิดอย่างไรต่อการที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้” ซึ่งคำถามชนิดนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้พยายามตีความให้แคบลงตามสมควรได้

⁷ วิจิตร ศรีสอาน, สวนิต ยมาภัย, นภาลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 932.

ข. คำถามปิด คือ คำถามที่ต้องการคำตอบที่เฉพาะเจาะจงเพียงไม่กี่คำพูด อาจเป็นคำถามที่ให้ตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” หรือ “เคย” หรือ “ไม่เคย” เท่านั้น ถ้าผู้ตอบไม่ทราบจริง ๆ ก็อาจจะตอบว่า “ไม่ทราบ” เช่น “คุณเคยเรียนพิมพ์ดีดมาหรือไม่” “ธนาคารออมสินเป็นรัฐวิสาหกิจใช่หรือไม่” เป็นต้น

ค. คำถามทวน เป็นคำถามที่แนะเป็นนัยเพื่อให้ผู้ตอบได้ขังใจดูอีกครั้งว่า คำตอบของตนที่ตอบไปนั้นสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ ถ้าผู้ตอบมีความรู้สึกว่ายังไม่สมบูรณ์ก็จะได้ตอบคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้สมบูรณ์ ถ้าผู้ตอบรู้สึกว่าการตอบที่ได้ตอบไว้สมบูรณ์แล้ว ก็จะได้ตอบยืนยันซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยคำถามชนิดนี้มักจะใช้ถามกรณีที่มีผู้ถามมีความต้องการที่ได้รับการยืนยันเพื่อให้แน่ใจ เช่น เมื่อผู้ตอบ ๆ ว่า “ผมจะเดินทางไปต่างประเทศสิ้นปีนี้ครับ” ผู้ถามหรือผู้สัมภาษณ์อาจจะใช้วิธีทวนคำถามด้วยคำถามว่า “คุณพูดว่า คุณจะไปต่างประเทศสิ้นปีนี้ อย่างนั้นใช่ไหมครับ” เมื่อผู้ถามได้ฟังคำถามอีกครั้งก็อาจตอบว่า “ถูกต้องแล้วครับ” ซึ่งอาจขยายเหตุผลในการไปด้วยก็ได้^๑

ง. คำถามหยั่ง เป็นคำถามที่ลึกลงไปเพื่อหยั่งทราบเหตุผล ทศนคติ และความเชื่อของผู้ถูกถาม ซึ่งจะมีความคล้ายกับการสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงจากผู้ถูกถาม โดยคำถามมักจะขึ้นด้วยคำว่า “ทำไม” “แค่นั้น” “เพียงไร” เช่น “ทำไมคุณจึงยอมลาออกจากที่ทำงานเดิมทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้งานใหม่” หรือ “คุณมีความเชื่อในอำนาจเครื่องรางของขลังมากน้อยเพียงใด” เป็นต้น ซึ่งในการตอบเหตุผลของคำถามข้างต้นก็จะเป็นการอธิบายเหตุผลอย่างลึก ๆ เช่น “ถ้าผมจะอยู่ต่อไป ก็จะต้องรับภาระงานที่ต้องผูกพันไปอีกนานกว่างานจะเสร็จ ซึ่งก็คงไม่ต่ำกว่าหกเดือนครับ และผมต้องการที่จะได้งานใหม่ที่มีโอกาsk้าวหน้ากว่านี้ ที่สำคัญที่ใหม่ที่กำลังจะไปกำลังเปิดรับสมัครครับ” อย่างเป็นทางการ

จ. คำถามนำ คำถามนำเป็นคำถามที่ “นำ” ผู้ตอบให้ตอบตามที่ผู้ถามได้คาดการณ์เอาไว้ เช่น ถามว่า “คุณไม่ได้มีโรคประจำตัวตามที่ระบุไว้ในข้อ 4 ของระเบียบนั้นใช่หรือไม่” ซึ่งผู้ตอบก็จะตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เท่านั้น

(2) การสื่อสารด้วยการพูดในกลุ่มและในที่สาธารณะ การพูดประเภทนี้เป็น การพูดที่มีรูปแบบค่อนข้างแน่นอน ซึ่งผู้พูดอาจใช้วิธีพูดได้หลายวิธี ที่สำคัญก็คือ พูดหรืออ่านจากต้นฉบับที่ได้เขียนไว้ โดยผู้พูดก็อาจจะท่องจำมาพูดอย่างฉับพลัน และพูดจากความเข้าใจ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาส สถานการณ์ และความจำเป็น รวมทั้งความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล สำหรับผู้บริหารที่มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในระดับสูง เมื่อจะพูดต่อหน้าสาธารณชนในเรื่องที่เป็นเงื่อนไข หรือรายละเอียด หรือเป็นเรื่องที่เป็นข้อผูกพันสืบต่อไปใน

^๑ วิจิตร ศรีสอาน, สวนิต ยมาภัย, นภาลักษณ์ สุวรรณธาดา, สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 933.

ความรับผิดชอบของตน ย่อมจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ จะพูดเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนไม่ได้เลย เพราะจะมีผู้นำไปอ้างอิงเพื่อยึดถือต่อไป ฉะนั้น จึงต้องใช้วิธีพูดจากต้นฉบับที่เตรียมไว้ โดยเฉพาะกรณีที่มีเวลาในการพูดอย่างจำกัดย่อมจะต้องพูดจากต้นฉบับที่เขียนไว้เท่านั้น แต่ในโอกาสอื่น ๆ ที่ไม่ได้ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขอื่น ๆ ก็ไม่ควรพูดโดยอ่านจากต้นฉบับ เพราะการพูดด้วยวิธีนี้ผู้พูดจะต้องมีศิลปะในการเตรียมต้นฉบับไว้เพื่อให้อ่านแล้วน่าฟัง ซึ่งจะต้องใช้ความชำนาญมาก แม้ว่าจะมีการเตรียมต้นฉบับไว้เป็นอย่างดีแล้วก็ตาม เวลาอ่านก็ต้องมีศิลปะอย่างสูงที่จะทำให้การพูดนั้นน่าฟังจริง ๆ มิเช่นนั้นแล้วจะทำให้ผู้ฟังเกิดความน่าเบื่อได้ สำหรับการพูดในกลุ่มและในที่สาธารณะอาจแบ่งออกตามจุดประสงค์ทั่วไปได้เป็นสี่ประเภทดังนี้⁹

(2.1) การพูดเพื่อค้นหาคำตอบ เป็นการพูดเพื่อให้ผู้ฟังช่วยกันศึกษาค้นคว้าหาคำตอบให้ได้ตามประเด็นที่ผู้พูดตั้งขึ้น ซึ่งผู้พูดอาจต้องการหาคำตอบให้มากกว่าหนึ่งประเด็น แต่ก็ไม่ควรให้มากจนเกินไป เพราะจะทำให้ซับซ้อนหาได้ไม่ชัดเจน

(2.2) การพูดเพื่อให้ความรู้ การพูดเพื่อให้ความรู้ไม่ได้มีจำกัด ซึ่งการพูดประเภทนี้จะให้ละเอียดมากน้อยเท่าใดก็ได้ อาจจะพูดภายในห้านาที หรือสามสิบนาที หรือหนึ่งชั่วโมงก็ได้ ตามแต่โอกาสจะอำนวย ข้อสำคัญที่สุดก็คือ ผู้ที่จะพูดให้ความรู้ในเรื่องใดก็ตามจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง มิใช่ไม่รู้แต่ทำเป็นว่ารู้ ซึ่งวิธีการเช่นนี้มีแต่จะทำให้ผู้ฟังเสื่อมความเชื่อถือเท่านั้น ซึ่งในการพูดเพื่อให้ความรู้จึงจำเป็นที่จะต้องทราบขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษาก่อนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษาจะมีอยู่สามประการคือ

ก. ต้องการที่จะผลิตและพัฒนาคนให้มีความรู้ได้ในระดับมาตรฐานวิชาการวิชาชีพแขนงนั้น ซึ่งเป็นเรื่องของการไตร่ตรอง (Cognitive) เป็นเรื่องของพุทธิพิสัย¹⁰ ที่ใช้ในวงการศึกษา และใช้เป็นเครื่องวัดมาตรฐานด้านความรู้ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ว่า มี

⁹ วิจิตร ศรีสอาน, สอนิต ยมาภย์, นภาลย์ สุวรรณชาติ, สมพิศ คุณศรีพิทักษ์ และประวีณ วัฒนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 935-937.

¹⁰ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด หรือพฤติกรรมทางด้านสมองของบุคคล ในอันที่ให้ความเฉลียวฉลาด มีความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญา การเรียนการสอนในปัจจุบันยังเน้นในด้านนี้มากพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย แบ่งได้เป็น 6 ระดับ ได้แก่

1. ความรู้ความจำ เป็นความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่ได้รับรู้ไว้และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการ เปรียบดังเทปบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ที่สามารถเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถเปิดฟังหรือดูภาพเหล่านั้นได้เมื่อต้องการ

มาตรฐานเทียบเคียงกันหรือไม่

ข. ผลิตและพัฒนาให้คนในสาขาวิชามีทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพนั้น ๆ กรณีนี้เรียกว่า “เป็นทักษะของวิชาชีพ” เช่น คนที่จะเป็นครูก็จะต้องมีทักษะทางการสอน รู้วิธีการสอน และประยุกต์วิธีการไปสู่การปฏิบัติได้ ส่วนคนที่จะมาเป็นทนายความ ก็จะต้องรู้ทักษะการว่าความ การซักพยาน การเตรียมพยาน การทำคำฟ้อง และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ในบางสาขาวิชา ก็จะมีทักษะในเชิงปัญญาที่ค่อนข้างจะเป็นทางด้านวิชาการที่เน้นด้านการแสวงหาข้อเท็จจริงและแสวงหาเหตุผล ฉะนั้น ก็จะต้องรู้วิธีการคิดและกระบวนการคิดที่เกี่ยวข้อง

ค. มีเจตคติ (Effective Domain)¹¹ ในเรื่องนี้เป็นเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงจรรยาบรรณของวิชาชีพ เช่น จรรยาบรรณวิชาชีพครู จรรยาบรรณวิชาชีพแพทย์ จรรยาบรรณตุลาการ หรือจรรยาบรรณวิชาชีพกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีทักษะอีกประเภทหนึ่งที่จะต้องมีการฝึกเป็นพิเศษ นั่นก็คือ ทักษะทางสังคม กล่าวคือ มีวิธีการที่จะทำอย่างไรจึงจะทำให้คนรู้จักการทำงานด้วยกัน ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนรู้จักสร้างมนุษย์สัมพันธ์ต่อกัน ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนเข้าสังคมได้ดี เหล่านี้ล้วนเป็นคุณลักษณะที่

2. ความเข้าใจ เป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อได้ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือการกระทำอื่น ๆ

3. การนำความรู้ไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้ เช่น นำหลักของการใช้ภาษาไทยไปใช้สื่อความหมายในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องและเหมาะสม

4. การวิเคราะห์ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถคิด หรือแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน

5. การสังเคราะห์ ขั้นนี้เป็นความสามารถในการที่ผสมผสานย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย มีการกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานขึ้นใหม่ หรืออาจจะเกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบ หรือแนวคิดใหม่

6. การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสิน ตีราคา หรือ สรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้ (ที่มา: พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ... พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับสติปัญญา, [Online], Available Website: <https://www.gotoknow.org/posts/173824,2563> (สิงหาคม, 1).

¹¹ วิจิตร ศรีสอ้าน, สวนิต ยมาภัย, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คุณศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดิม, หน้า 938.

สำคัญเสมือนความเป็นบัณฑิต ดังนั้น ความเป็นผู้นำนอกจากจะมีทักษะด้านวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณแล้ว ย่อมต้องมีทักษะพิเศษทางด้านสังคมเข้ามาช่วยร่วมกับทักษะทางภาษาในด้านการแสดงออกด้วยการเขียนและทักษะในด้านการค้นคว้าด้วย

(2.3) การพูดเพื่อโน้มน้าวใจ จุดประสงค์ของการพูดประเภทนี้ก็คือ เพื่อให้ผู้ฟังเชื่อถือ หรือปฏิบัติตาม โดยผู้พูดย่อมจะพูดเพื่อชี้ให้เห็นว่า ถ้าไม่เชื่อหรือปฏิบัติตามที่ผู้พูดเสนอก็จะเกิดโทษหรือได้รับผลเสียอย่างไร หรืออาจจะชี้ให้เห็นว่า ถ้าเชื่อถือและปฏิบัติตามแล้วจะเป็นคุณประโยชน์อย่างไร พร้อมทั้งต้องพยายามพูดให้เห็นจริงว่า ข้อเสนอแนะนั้นเป็นวิธีที่ปฏิบัติได้ไม่เกินความสามารถของผู้ฟังแต่อย่างใด ซึ่งการนำเอาเรื่องที่อยู่ใต้อิทธิพลที่จะปฏิบัติตามได้มาเสนอให้ทราบ ย่อมให้ประโยชน์ยิ่งกว่าการพูดในเรื่องที่ยากแก่การปฏิบัติ¹²

(2.4) การพูดเพื่อจรรโลงใจ เป็นการพูดเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกที่สูงส่งดีงาม โดยชี้ให้เห็นถึงอุดมคติหรือให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการขบข้อมจิตใจของผู้ฟังให้สุขุมละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น โดยอาจมีการเลือกเอาสุภาษิต ข้อคิด หรือคำคมที่เคยมีผู้กล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อคิดเพื่อจรรโลงใจได้เป็นอย่างดี

(3) การสร้างความความมั่นใจในตนเองเพื่อการพูดให้สัมฤทธิ์ผล การพูดประเภทนี้แม้ผู้พูดจะมีความรู้เป็นอย่างดี แต่ถ้าขาดความมั่นใจในตนเองก็ย่อมจะมีความรู้สึกประหม่า หรือตื่นเต้น หรือเกิดอาการสะทกสะท้านผิดปกติ ซึ่งอาการเหล่านี้จะบั่นทอนสมรรถภาพในการพูดมาก ถ้าหากเกิดขึ้นอย่างรุนแรงจะทำให้ผู้พูดไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ดังนั้นผู้พูดต้องเอาชนะความประหม่าหรือตื่นเต้น ซึ่งสาเหตุของความประหม่าหรือตื่นเต้นอาจเกิดจาก

(3.1) การมองเห็นจุดอ่อนของตนเองมากเกินไปจนเกินควร ซึ่งอันที่จริงการรู้จักตนเองว่า มีจุดอ่อนหรือมีข้อบกพร่องอย่างไรนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพื่อที่จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ได้ถูกจุด แต่การมองเห็นผิดธรรมดาไปว่า ตนเองมีจุดอ่อนทั้งรูปร่าง หน้าตา กริยาอาการ หรือความคิดอ่าน เหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ผู้พูดวิตกกังวลและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

(3.2) การเกิดความขัดแย้งภายในตนเอง เช่น อยากรวยแต่ไม่อยากทำงาน เพราะกลัวว่าจะเสียเกียรติ หรืออยากเป็นหัวหน้าแต่กลัวที่จะต้องรับผิดชอบ หรือปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จในการพูด แต่ขณะเดียวกันเกรงว่า เมื่อพูดแล้วจะล้มเหลวเป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งภายในตัวเองล้วนแต่ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายใจ หรือวิตกกังวลจนกลายเป็นความประหม่าและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

¹²จิตร ตรีสุขอาน, สอนิต ยมาภย์, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คุณศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 942-946.

(3.3) การวาดภาพไว้ในใจอย่างผิด ๆ เช่น คิดแต่ว่าผู้ฟังจะจับผิดคำพูดของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ผู้ฟังอาจไม่ได้คิดอะไร หรือการวาดจินตนาการว่า ผู้ฟังล้วนเป็นผู้ทรงความรู้และมีประสบการณ์สูง ซึ่งบางที่อาจไม่ได้เป็นเหมือนที่คิดไว้ก็ได้ ฉะนั้น ย่อมทำให้ผู้พูดขาดความเชื่อมั่นในตนเองเพราะการจินตนาการไว้ล่วงหน้าผิดนั้นเอง ดังนั้น อุปสรรคหรือสาเหตุของความประหม่าหรือตื่นตานั้น ผู้พูดต้องปรับทัศนคติของตนให้ถูกต้อง ต้องไม่คิดว่าตนเองเป็นคนมีจุดอ่อน และควรให้การพูดเป็นไปตามธรรมชาติด้วยการเตรียมตัวและซักซ้อมก่อนออกมาพูด ทั้งยังต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ฟังให้มากกว่า เป็นคนกลุ่มไหน ชอบอะไรบ้าง และต้องพยายามพูดกับผู้ฟังให้ทั่วถึงอย่ามองไปยังสิ่งอื่นในห้องประชุม ตลอดจนการพยายามทรงตัวในขณะที่พูดและพยายามให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องที่พูดเท่าที่จะทำได้

(4) ประสิทธิภาพของเสียงพูดและกิริยาอาการในการพูด¹³ ซึ่งเสียงพูดมักจะเกิดจากลมหายใจที่ถูกขับดันออกมาจากปอดผ่านกล่องเสียง ซึ่งภายในกล่องเสียงก็จะเป็นแผ่นเอ็นสองแผ่นเปิดแยกออกจากกันและปิดเข้าหากันได้ โดยจะมีรูปร่างคล้ายตัววีในภาษาอังกฤษ โดยสายเสียงจะเป็นตัวสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูดขึ้น ถ้าสายเสียงเสียไปมนุษย์ก็จะไม่สามารถออกเสียงพูดได้ นอกจากนี้ ช่องลำคอ ช่องปาก และช่องจมูก จะช่วยทำให้เสียงดังกังวานขึ้น ทั้งนี้ยังมีอวัยวะในปาก ได้แก่ ขากรรไกร ลิ้น ฟัน เพดานแข็ง เพดานอ่อน และริมฝีปาก ซึ่งจะมิบทบาทเพื่อช่วยทำให้เกิดเสียงพูดได้ทั้งสิ้น ส่วนแรงที่ทำให้เกิดเสียงพูด ก็คือแรงจากลมหายใจที่ออกมาจากปอดทั้งสองข้าง โดยจะต้องอาศัยการทำงานของกล้ามเนื้อหลายระบบ เช่น กล้ามเนื้อซี่โครง กล้ามเนื้อกะบังลม และกล้ามเนื้อหน้าท้อง เป็นต้น นอกจากนี้ กล้ามเนื้อซี่โครงยังสามารถทำให้ช่องว่างในทรวงอกขยายตัวใหญ่ขึ้น เพื่อทำให้เกิดการหายใจเข้าและทำให้เกิดช่องว่างในทรวงอกเล็กลงเพื่อช่วยทำให้เกิดการหายใจออก ส่วนกะบังลมจะตั้งอยู่ตอนล่างสุดของทรวงอก เมื่อกกล้ามเนื้อกะบังลมหดตัว กะบังลมก็จะแบนเรียบและลดต่ำลง ทำให้เกิดช่องว่างมากขึ้น ดังนั้น การหดตัวของกะบังลมจึงช่วยทำให้เกิดการหายใจเข้า ส่วนเวลาที่กล้ามเนื้อกะบังลมขยายตัวก็จะทำให้เกิดการนูนขึ้นใต้ปอดทั้งสองข้างพอดี ทำให้ช่องว่างในทรวงอกมีปริมาตรเล็กลง และเกิดการหายใจออก ฉะนั้น เมื่อคนเราเปล่งเสียงพูด การทำงานของกล้ามเนื้อทั้งสามระบบก็ต้องออกแรงมากกว่าเวลาหายใจปกติ เพื่อให้มีปริมาณของลมหายใจมากขึ้น และทำให้แรงดันมีกำลังมากพอ เมื่อพูดไปสักระยะหนึ่งจึงทำให้รู้สึกเหนื่อย ส่วนกิริยาอาการที่ส่งผลต่อการสื่อความหมายที่สำคัญ ได้แก่ ศีรษะ ดวงหน้า ไหล่ แขน มือ นิ้ว ลำตัว ขา เป็นต้น ซึ่งในบางครั้งเราไม่สามารถวาง

¹³ วิจิตร ศรีสอ้าน, สวนิต ยมาภัย, นภลัย สุวรรณธาดา, สมพิศ คุณศรีพิทักษ์ และประวีณ ผนนคร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 947-950.

กฎเกณฑ์ได้ว่า กิริยาอาการจะต้องเป็นเช่นใดในขณะพูด แต่จะมีกิริยาอาการบางประเภทที่เป็นแบบแผนตามประเพณีนิยม เช่น การกราบแบบต่าง ๆ การไหว้ การจับมือ การโค้งคำนับ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกิริยาอาการที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อความหมาย เช่น การทรงตัว การใช้สัญญาณ จังหวะในการแสดงกิริยาอาการ การเคลื่อนที่ และความกลมกลืนของกิริยาอาการ โดยเฉพาะในการพูดนั้นต้องให้น้ำเสียงมีความกลมกลืนกับสีหน้าและท่าทาง ตลอดจนน้ำเสียงเพื่อให้เห็นความจริงใจ หรือความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเป็นผู้นำในด้านวิชาชีพกฎหมายจะต้องมีองค์ประกอบดังที่ได้กล่าวมา และจะต้องมีการค้นคว้าในทางวิชาการประกอบด้วยเสมอ เพราะมีความสำคัญต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก เนื่องจากความรู้และข่าวสารที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า จะเสริมสร้างภูมิรู้ ภูมิปัญญาของผู้นำให้ลุ่มลึก สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ที่แสดงให้เป็นที่ถึงภาวะผู้นำที่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพูด การเขียน หรือการตัดสินใจวินิจฉัยเพื่อสั่งการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการค้นคว้าจากสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการนำไปสู่ชุมทรัพย์ทางปัญญา ได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อโซเชียลมีเดีย ตลอดจนความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อการสืบค้นข้อมูล คำพิพากษา และความรู้ข่าวสารด้านวิชาการต่าง ๆ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทนายความ

ทนายความนับเป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม¹⁴ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย โดยหากจะให้มีการใช้กฎหมายเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงทนายความ โดยทนายความมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความ

วิชาชีพทนายความเป็นหนึ่งในวิชาชีพทางกฎหมายตามกระบวนการยุติธรรม¹⁵ ซึ่งวิชาชีพทนายความ เป็นอาชีพที่เก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานควบคู่กับผู้พิพากษา อัยการ และตำรวจ ซึ่งวิชาชีพทนายความได้มีการพัฒนามานานแล้ว แต่ไม่สามารถกำหนดจุดกำเนิดที่แน่นอนได้ว่าเริ่มต้นเมื่อไร แต่ได้มีการยอมรับกันว่า เป็นวิชาชีพที่เก่าแก่ และก่อกำเนิดมาจากศิลปะการพูดในที่ชุมชน ซึ่งแต่เดิมเป็นการพูดเพื่อประโยชน์ของตนเอง ต่อมาได้พัฒนาเป็นพูดเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็นดังนี้¹⁶

¹⁴องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และตำรวจ.

¹⁵ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา และทนายความ.

¹⁶สุจริต ถาวรสุข อ่างใน บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย, [Online], Available Website: [http://www.old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW438\(51\)/LW438-2.pdf](http://www.old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW438(51)/LW438-2.pdf), 2563 (สิงหาคม, 13).

2.1.1 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความในต่างประเทศ

ในยุโรปสมัยโบราณเวลาที่มีการพิจารณาคดี ผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีก็คือ องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองจะใช้การไต่สวนเพื่อเอาข้อเท็จจริงจากคู่กรณีหรือจำเลย สำหรับคดีแพ่งจะมีการไต่สวนคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่ในคดีอาญาจะไต่สวนเอาข้อเท็จจริงจากจำเลย โดยลักษณะการพิจารณาคดีในรูปแบบนี้ทำให้ไม่สามารถมีทนายความเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ได้ เพราะไม่มีบทบาทของทนายความอยู่ในกระบวนการพิจารณาคดี ขณะที่พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองไต่สวนเอาข้อเท็จจริงต้องไต่สวนเอาจากตัวความ โดยจะให้บุคคลอื่นมาชี้แจงแถลงเหตุผลโดยใช้ศิลปะการมกับพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองยอมไม่ได้ การกระทำเช่นนั้นจึงเป็นการขัดแย้งกับระบบการปกครอง เพราะการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ยอมมีอำนาจสิทธิขาดแต่ผู้เดียว จะปล่อยให้บุคคลอื่นมาโต้เถียงไม่ได้ ซึ่งการฟ้องร้องก็ต้องฟ้องร้องต่อพระมหากษัตริย์ การแก้ข้อกล่าวหาที่ต้องแก้ข้อกล่าวหาต่อพระมหากษัตริย์ บุคคลอื่นจะมาทำหน้าที่แทนไม่ได้ เมื่อสังคมเจริญขึ้นและพัฒนาเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น มีครอบครัวใหญ่ขึ้น ทำให้หัวหน้าสกุลมีบทบาทมากขึ้น มีความสำคัญมากขึ้น เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีข้อพิพาทกับบุคคลอื่นก็ต้องมาปรึกษาหัวหน้าสกุล โดยหัวหน้าสกุลก็จะให้คำปรึกษาและให้ความเห็นแก่สมาชิกในครอบครัวว่า สมควรฟ้องร้องหรือแก้ข้อกล่าวหาอย่างไร ในระยะแยกก็เป็นเพียงการแนะนำนอกห้องพิจารณา ไม่สามารถเข้าไปแนะนำในห้องพิจารณาได้ เมื่อแนะนำแล้วตัวความก็นำคำแนะนำไปแถลงต่อพระมหากษัตริย์เอง ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นอีกขั้นหนึ่ง โดยให้หัวหน้าสกุลสามารถเข้าไปในห้องพิจารณาได้ และทำหน้าที่กล่าวแทนสมาชิกในครอบครัวของตนเองได้ แต่ยังมีข้อจำกัด ซึ่งก็คือ กล่าวแทนเฉพาะสมาชิกในครอบครัวของตนเท่านั้น จะกล่าวแทนผู้อื่นโดยทั่ว ๆ ไปไม่ได้ จากนั้นก็ขยายวงกว้างออกไปโดยสามารถกล่าวแทนบรรดาญาติใกล้ชิดและเพื่อนฝูงได้ โดยผู้ที่จะกล่าวแทนตัวความในการพิจารณาที่ต้องพัฒนาตัวเองให้มีความรู้ทางด้านกฎหมายเพิ่มมากขึ้น เมื่อทำงานมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น ทำให้มีประสบการณ์ และกลายเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย ภาษาโรมันเรียกว่า “Synegoros” แปลว่า ผู้มีความรู้ทางกฎหมายหรือแบบแผนประเพณี ซึ่งโดยปกติแล้วจะต้องเป็นผู้มีอาวุโส และได้รับความเคารพว่า มีความรู้ในระเบียบแบบแผนประเพณีดีกว่าคนอื่น ทำให้วิชาชีพนักกฎหมายมีต้นกำเนิดจาก Synegoros นั้นเอง¹⁷

(1) ทนายความในยุคกรีก ซึ่งในยุคนี้กระบวนการพิจารณาคดีที่กรุงเอเธนส์ จะให้คู่ความต่อสู้คดีด้วยตนเอง ไม่มีทนายความว่าความแทนตน โดยโจทก์จะต้องเป็นผู้กล่าวหาก่อนและจำเลยกล่าวแก้ หลังจากนั้นคณะผู้พิพากษา ซึ่งก็คือ ผู้แทนประชาชน

¹⁷ สุจริต ถาวรสุข อ่างใน บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 16.

จำนวน 500 คน จะลงคะแนนตัดสิน ถ้าคะแนนเท่ากันให้ปล่อยตัวจำเลย ถ้าโจทก์ได้คะแนนน้อยกว่า 1 ใน 4 ให้ปรับโจทก์ ถ้าจำเลยแพ้โจทก์เสนอศาลให้ลงโทษ แล้วจำเลยจึงขอให้ศาลลดโทษให้ จากนั้นผู้พิพากษาจึงจะลงคะแนนอีกครั้งหนึ่ง¹⁸ ดังนั้น ทนายความในยุคนี้จึงเรียกว่า “ผู้รับแต่งคำแถลง”¹⁹ หมายความว่า เป็นผู้ที่จะรับแต่งคำแถลงหรือเขียนแก้ข้อกล่าวหาให้กับคู่ความ เพื่อให้คู่ความจดจำคำแถลงนั้นแล้วเข้าไปกล่าวต่อศาลเอง ซึ่งอาจเป็นคำแถลงทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งต่อมาเห็นว่า การให้คู่ความท่องจำไม่ค่อยได้ผล จึงได้อนุญาตให้ผู้แต่งคำแถลงมากล่าวต่อศาลเสียเอง เพราะฟังเข้าใจได้ง่ายกว่า มีความรู้ทางกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี หากถูกซักถามอะไรก็จะเข้าใจได้ดีกว่า ส่วนคู่ความเมื่อถูกซักถามก็มักจะตอบไม่ได้ เมื่อผู้แต่งคำแถลงมีประสบการณ์ในการทำงานนานเข้า ก็กลายเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญทางด้านกฎหมาย ทำให้เกิดความชำนาญและยังมีลักษณะของการเป็นอาชีพหรือวิชาชีพ

(2) **ทนายความในยุคโรมัน** โดยในการพิจารณาคดีของยุคโรมันมีลักษณะคล้ายกับของกรีก กล่าวคือ คู่ความต้องว่าความ ต้องแถลงการณ์ ต้องต่อสู้คดีด้วยตนเองต่อหน้าพระมหากษัตริย์ ซึ่งวิชาชีพทนายความก็จะเริ่มต้นจากหัวหน้าสกุลเป็นผู้ว่าคดีแทนสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งทาสในครอบครัว ซึ่งชาวโรมันเรียกหัวหน้าสกุลว่า “Patron” ต่อมาก็ได้รับปรึกษาข้อกฎหมายและข้อพิพาทนอกสกุลด้วย โดยได้ดำเนินคดีแทนบุคคลนอกสกุล เพื่อนฝูง ญาติสนิท มิตรสหาย ผู้ใกล้ชิด จนกระทั่งในที่สุดก็ได้กลายเป็นงานอาชีพ แล้วขยายวงกว้างออกไปจนกลายเป็นวิชาชีพทนายความ ประกอบกับอาณาจักรโรมันมีความกว้างใหญ่มาก มีการค้าขายกันระหว่างเมือง ระหว่างรัฐ เมื่อมีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในทางธุรกิจการค้าจึงไม่ได้มีขึ้นเฉพาะในกรุงโรมเท่านั้น แต่อาจมีขึ้นในอีกหลายเมืองต่าง ๆ ที่มีการค้าขายต่อกัน ทำให้หัวหน้าสกุลไม่สามารถจะตามไปว่าคดีตามเมืองต่าง ๆ ได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเกิดการแต่งตั้งผู้แทนเพื่อการว่าความตามหัวเมืองต่าง ๆ ขึ้น วิชาชีพทนายความจึงถือกำเนิดขึ้นจากการเป็นตัวแทนของคู่ความเพื่อการว่าคดี โดยในยุคโรมันจะแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ²⁰ (ก) Cognitor คือ ผู้แทนที่ตัวความแต่งตั้งต่อหน้าคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่ง และ (ข) Procurator คือ ผู้แทนที่ตัวความแต่งตั้งลับหลังคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งผู้แทนทั้งสองประเภทสามารถว่าคดีในการพิจารณาของศาลได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ในยุค

¹⁸วิชา มหาคุณ อ่างใน บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, [Online], Available Website: <http://www.Dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/728/6/บทที่%202.pdf>, 2563 (สิงหาคม, 16).

¹⁹สุจริต ถาวรสุข อ่างใน บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 16.

²⁰เรื่องเดียวกัน.

โรมันยังมีตัวแทนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจะไม่รับว่าความแทนให้กับตัวความ แต่จะเป็นเพียงผู้เขียนคำแถลงการณ์ให้กับคู่ความเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เรียกว่า “Orator”

สำหรับงานของทนายความที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคู่ความเพื่อต่อสู้คดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น จะต้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของคู่ความ และเป็นงานที่มีความสำคัญทั้งต่อคู่ความและมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งหมด ทำให้ต้องมีความจำเป็นในการสร้างกฎระเบียบสำหรับวิชาชีพขึ้น เพื่อจำกัดไม่ให้ผู้ประกอบการวิชาชีพในด้านนี้ใช้งานเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลประโยชน์ของคู่ความและของสังคม เช่น การมีข้อห้ามไม่ให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี ประกอบวิชาชีพ การห้ามไม่ให้คนหูหนวก ตาบอด หรือผู้หญิง ประกอบอาชีพ ทั้งยังมีการจำกัดว่า คนที่จะมาประกอบวิชาชีพในด้านนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ซึ่งต่อมาเมื่อมีผู้ประกอบการทนายความมากขึ้น ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นก็ไม่เพียงพอในการควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ทำให้การปฏิบัติงานออกนอกกลุ่มนอกทางกันมาก ทั้งยังมีการใช้ความรู้ความสามารถของตนไปในเชิงกฎหมายที่เอาเปรียบคนอื่น ทำให้วิชาชีพทางกฎหมายเกิดความเสื่อมลง ประชาชนจึงเกิดความไม่ไว้วางใจในนักกฎหมายหรือทนายความ จึงไม่จ้างให้เป็นผู้แทนคดี โดยในยุคกลางของโรมันวิชาชีพทนายความได้เสื่อมลงไปเป็นเวลานานประมาณ 300 ปี จนกระทั่งในศตวรรษที่ 5 วิชาชีพนักกฎหมายจึงค่อย ๆ พ้นตัวขึ้นมาใหม่ และได้มีการออกกฎหมายควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพมากขึ้น มีการจำกัดจำนวนทนายความในแต่ละหัวเมือง และมีการแยกประเภทของทนายความออกเป็นสามประเภทดังนี้²¹

ก. Procurator เป็นผู้แทนว่าคดีแก่ต่างคดีแทนคู่ความ

ข. Advocate หรือ Orator ทำหน้าที่แถลงการณ์อย่างเดียว

ค. Jurisconsult ทำหน้าที่ให้คำปรึกษากฎหมาย ร่างสัญญา ทำนิติกรรม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามกฎหมาย แต่งตำรากฎหมาย เน้นงานทางวิชาการกฎหมายมาก ซึ่งในที่สุดแล้วจักรพรรดิแห่งโรมันก็นำเอาตำรากฎหมายของ Jurisconsult มารวบรวมจัดทำเป็นประมวลกฎหมายโรมันตราฉบับปัจจุบันนี้

(3) ทนายความในยุคยุโรป เมื่ออาณาจักรโรมันล่มสลายทำให้ฝั่งยุโรปเข้าสู่ยุคมืด ทั้งยังมีคริสตจักรเข้ามามีอิทธิพลในด้านการปกครองระหว่างปี พ.ศ. 1043 ถึง พ.ศ. 1843 (ค.ศ. 500-1300) ทำให้พระในยุคนี้มีบทบาทอย่างมากและได้รับการยอมรับนับถือจากผู้คนในสังคมสมัยนั้น โดยพระจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายและเป็นทนายความ แต่จะถูกจำกัดอยู่เฉพาะการทำหน้าที่ในศาลสงฆ์ (ศาลศาสนา) เท่านั้น ซึ่งเป็นศาลศาสนาที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพิจารณาประชาชนที่ออกนอกรีตนอกคำสอนของศาสนา ทำให้ศาล

²¹ สุจริต ถาวรสุข อ่างใน บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 16.

ศาสนามีพวกพระมาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้แก่ตัวความ ความยิ่งใหญ่ของคริสต์ศาสนาในยุคนี้ทำให้พระซึ่งทำหน้าที่ว่าคดีในศาลศาสนามีอำนาจออกมาว่าความในคดีพลเรือนด้วย แต่ในที่สุดเมื่อศาสนาเริ่มลดอำนาจลง บรรดาพระก็ถูกห้ามมิให้ว่าความคดีในศาลพลเรือน โดยทนายความในศาลศาสนาในยุคนี้ได้ถูกแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

ก. Proctor ซึ่งเป็นทนายความที่ทำหน้าที่ไต่สวนคดีและรวบรวมข้อเท็จจริง แต่ไม่ได้เข้าว่าคดีหรือแก้ต่างคดีในการพิจารณาคดี โดยทนายพวกนี้ได้แผ่อิทธิพลไปถึงประเทศอังกฤษและพัฒนาการกลายมาเป็น Solicitor²²

ข. Advocate²³ ทนายความประเภทนี้ต้องได้รับการแต่งตั้งจากศาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในการว่าความและแก้ต่างคดีในศาลได้ เมื่อประชาชนมีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็จะเลือก Advocate ซึ่งศาลรับรองแล้วมาเป็นทนายความของตน ซึ่งระบบนี้จะใช้อยู่หลายประเทศในปัจจุบัน โดยผู้ที่เป็นทนายความประเภทนี้ นอกจากจะสำเร็จวิชากฎหมายหรือเนติบัณฑิตแล้ว หากจะว่าความในศาลใดจะต้องให้ศาลนั้นแต่งตั้งให้เป็นทนายความของศาลนั้น รวมทั้งศาลสูงด้วย ซึ่งทนายความที่จะทำหน้าที่ในการเขียนฎีกาได้จะต้องเป็นทนายความที่ศาลสูงสุดได้รับรองให้ว่าความและเขียนฎีกาได้

ซึ่งการว่าความโดยพระในยุคนี้ทำให้คริสต์จักรเจริญรุ่งเรือง และต่อมาได้พัฒนาเป็นแบบอย่างของทนายความฝ่ายคฤหัสถ์หรือพลเรือน ทั้งยังได้ยึดถือเป็นแบบอย่างของทนายความในระยะต่อมา จนกระทั่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ 14-18 กิจการทนายความได้เจริญรุ่งเรืองและได้เป็นที่รู้จักในประเทศต่าง ๆ ทั่วยุโรป และเป็นแบบอย่างของทนายความในปัจจุบัน

2.1.2 ความเป็นมาของวิชาชีพทนายความในประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ชนชาติไทยเริ่มนับในยุคสมัยของกรุงสุโขทัย และต่อมาที่กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์²⁴ ซึ่งผู้วิจัยขอแยกวิวัฒนาการของวิชาชีพทนายความในประเทศไทยออกเป็นดังนี้

(1) **ทนายความยุคกรุงสุโขทัย** ยุคนี้ปรากฏตามหลักศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 24 ถึง 28 มีข้อความว่า “ไพร่ฟ้าลูกเจ้าขุนมีแล้ผัดแผกแสกว้างสวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ชาด้วยชื่อ บ่อเข้าผู้ลักมักผู้ช่อน เห็น

²²ทนายความที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมาย โดยมีการติดต่อกับลูกความโดยตรง ทำหน้าที่ในการร่างและจัดเตรียมเอกสารทางกฎหมาย แต่ไม่ได้ว่าความในศาล.

²³ทนายความที่ทำหน้าที่ว่าความให้กับลูกความ รวมไปถึงการทำหน้าที่ให้คำปรึกษากฎหมายโดยทั่วไปด้วย.

²⁴เริ่มรัชกาลที่ 1 ถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

ข้าพท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด” ซึ่งข้อความที่ได้จากรีกไว้นี้ แสดงให้เห็นถึงหลักการพิจารณาคดีข้อพิพาทของราษฎร ซึ่งจะต้องไต่สวนให้ได้ความจริง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เห็นแก่สินบน แล้วตัดสินด้วยความเป็นธรรม โดยผู้มีอำนาจตัดสินคดี ก็คือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง โดยกระบวนการอำนวยการยุติธรรมที่ใช้อยู่ในสมัยสุโขทัยนี้ ไม่ได้มีการกล่าวถึงทนายความ หรือผู้ทำหน้าที่ซึ่งพอจะถือได้ว่า เป็นทนายความได้เลย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะ คงจะต้องพิจารณาประกอบควบคู่กันไปกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในสมัยนั้น ซึ่งจะเห็นว่า ชาวสุโขทัยมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายในการหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือหลักการในการค้าเสรีโดยไม่มี การเก็บภาษีผ่านด่าน ใครทำกินบนที่ดินก็ได้เป็นกรรมสิทธิ์ อีกทั้งราษฎรสุโขทัยเป็นผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นผลทำให้หลักกฎหมายที่ใช้อยู่ปราศจากความยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งในความสัมพันธระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรก็มีลักษณะใกล้ชิดกัน หากราษฎรผู้ใดประสงค์จะร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์โดยตรงก็กระทำได้ง่าย ดังที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 32 ถึง 35 ต่อด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 ถึง 2 มีข้อความว่า “ในปากปทุมมิดังอันฉิ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้าน กลางเมือง มีถ้อย มีความเจ็บท้องข้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกิดังอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมืองถามสวนความแ่ก่มนด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” อาจกล่าวได้ว่า หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนั้น นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า ส่วนหนึ่งแห่งข้อความในศิลาจารึกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของไทย แม้ศิลาจารึกดังกล่าวจะมีการจารึกข้อความเรื่องการประสิทธิประสาทความยุติธรรมในการตัดสินความ (แล่งความ) แต่หลักศิลาจารึกนั้นก็มิได้กล่าวถึงทนายความแต่อย่างใด ดังนั้น ในยุคของกรุงสุโขทัยจึงไม่ปรากฏทนายความในการช่วยเหลือคดีความ²⁵

(2) ทนายความยุคกรุงศรีอยุธยาถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น²⁶ ซึ่งทนาย ความเพิ่งปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพระอัยการลักษณะรับฟ้อง เมื่อปี พ.ศ. 1899 ความว่า “...แต่่งทนายต่างตัวแก้ในอาญา...” แม้ว่า จะมีข้อถกเถียงกันของนักประวัติศาสตร์ว่า ทนายความน่าจะมามาก่อนสมัยนี้แล้ว พอมาถึงยุคสมัยของพระเจ้าอู่ทองจึงได้มีการบัญญัติไว้ก็ตาม แต่ก็ถือเอาว่าในปี พ.ศ. 1899 นี้ เป็นต้น

²⁵บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, [Online], Available Website: <http://www.Dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/728/6/บทที่%202.pdf>, 2563 (สิงหาคม, 16).

²⁶เรื่องเดียวกัน.

กำเนิดของทนายความไทยที่ปรากฏหลักฐานยืนยันอย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จะได้ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องทนายความ แต่ลักษณะการทำงานของทนายความก็ดี อำนาจหน้าที่ และบทบาทของทนายความก็ดี หาได้มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะพยานและลักษณะค่าน้ำลุ่มเพลิง ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ก็ไม่ปรากฏว่า ได้กล่าวถึงบทบาทของทนายความเช่นกัน แม้ในกระบวนการซักถามพยาน ไม่ว่าจะเป็นการถามค้ำหรือถามตึง ก็ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ของศาล โดยทนายความในสมัยนั้นทำงานแต่เพียงเบื้องหลังเท่านั้น ไม่แสดงออกในการว่าความช่วยเหลือคดีความต่อหน้าพระมหากษัตริย์ ทำหน้าที่เพียงแต่ง หรือเรียบเรียงคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง คำให้การแทนตัวความเท่านั้น การซักถามพยาน การถามค้ำ การถามตึงโดยทนายความมิได้กระทำกันเลย หากเกิดกรณีมีคดีความพระมหากษัตริย์ก็จะเป็นผู้ไต่สวนข้อเท็จจริงจากคู่ความเอง โดยมีวิธีพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เรียกว่า “จารีตนครบาล” กล่าวคือ เป็นการใช้ทัศนัทธมานเพื่อให้บอกความจริง เช่น ถ้าจำเลยสามารถดำน้ำได้นานก็แสดงว่า เทวดาเข้าข้างจำเลย จึงประทานพละกำลังแก่จำเลย ทำให้สภาพของการพิจารณาคดีจึงมีคนอื่นเข้าไปปรับทัศนัทธมานแทนไม่ได้ ทำให้วิชาชีพกฎหมายด้านทนายความจึงยังไม่เกิดขึ้น ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการ ทำให้บทบาทของทนายความเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น²⁷ โดยตามบทบัญญัติพระอัยการลักษณะตระลาการ มาตรา 72 ได้บัญญัติว่า “ถ้าพี่น้องภรรยา ญาติกา สมักสมา อาไศรย ไพร่ฟ้า ข้าคนผู้ใด ๆ แลเป็นถ้อยความสิ่งใด ๆ อยู่ก็ดี แลคนผู้เจ้าความนั้นเจ็บป่วยเป็นประการใด ๆ จะว่าความไปมิได้ จะให้พ่อแม่พี่น้องลูกหลานผู้เมียประกันแก้ความต่างก็ดี ท่านว่าจะประกันแก้ต่างว่าต่างกันได้ เพราะใช้เจ็บพี่น้องกันเขาเสียกันมิได้”²⁸ นอกจากนี้ การปกครองในยุคกรุงศรีอยุธยาได้มีระบอบศักดินาเพื่อกำหนดศักดิ์ศรีของพลเมือง โดยใช้จำนวนที่นาเป็นหน่วยวัด ราษฎรทุกคนมีศักดินาของตัวเอง โดยทาสจะมีศักดินา 5 ไร่ คนธรรมดาจะมีศักดินา 25 ไร่ ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการ มาตรา 92

²⁷เมื่อปี พ.ศ. 1899 สมัยพระเจ้าอู่ทอง (ยุคกรุงศรีอยุธยา) ได้จัดให้มีพระอัยการเพื่อรับคำฟ้อง ทำหน้าที่เรียบเรียงคำฟ้อง คำให้การ คำแถลง แต่ไม่มีหน้าที่ซักถาม หรือซักค้ำ หรือถามตึงพยาน เพราะศาลเป็นผู้ทำเองด้วยระบบการพิจารณาแบบไต่สวน โดยที่ทนายความเป็นเพียงตัวแทนของคู่ความที่อยู่ข้างหลังเท่านั้น ซึ่งส่วนมากก็จะปกปิดชื่อเสียงของตัวเอง เพราะเมื่อนำคดีไปฟ้องจะทำให้พระมหากษัตริย์รู้ว่า “ใครเป็นหมอลความ”.

²⁸บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาท และหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องของการแต่งงานความไว้ว่า “แต่ना 400 ไร่ขึ้นไป ถ้ามีภักสุขทุกขสิ่งใด ๆ ก็ดี แลร้องฟ้องกฎหมายกล่าวหาผู้มีบันดาศักดิ์แต่ना 400 ขึ้นไป เป็นข้อแพ่ง อาญา อุทธรณ์ ก็ดี ให้แต่งงานความว่าความต่างตัว บังคับให้ว่าความเอง ถ้ามิได้ให้เรียกนายต่างตัว ท่านว่าอย่าพึงรับไว้บังคับบัญชา ตำนานา 400 ลงมา ถ้ามีภักจระสิ่งใด ๆ ก็ดี จะแก้ต่างว่าต่างประกันหาต่างพี่น้องได้ ถ้าราษฎรจะฟ้องร้องให้พิจารณาตัวเองได้” ตามบทบัญญัติมาตรานี้จะเห็นว่า การว่าต่างแก้ต่างแทนตัวความสามารถกระทำได้มากขึ้น เปิดโอกาสให้สามีภรรยา บิดามารดา ทำหน้าที่แทนตัวความได้ และกำหนดให้ผู้มีศักดินาสุงกว่า 400 ไร่ขึ้นไป แต่งนายความได้เพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากัน ซึ่งจะดูไม่เหมาะสม อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพนักกฎหมายซึ่งจะมีศักดินา 400 ไร่ขึ้นไป และสามารถมีตัวแทนเข้าไปว่าคดีในศาลได้นั้น เนื่องจากถือว่าเป็นบุคคลชั้นสูงในสังคม เพราะการอยู่ในสถานะของการเป็นคู่ความก็จะถูกดูต่ำ ถูกขู่ตะคอกตามวิธีพิจารณาของระบบไต่สวน ซึ่งเป็นการไม่สมควร จึงต้องให้มีผู้แทนเข้าไปว่าคดีแทน ส่วนผู้มีศักดินาน้อยกว่า 400 ไร่ ต้องไปทำหน้าที่ตัวความ โดยจะต้องถูกไต่สวนเอง จะตั้งตัวแทนไม่ได้ แต่ลักษณะงานของทนายความในสมัยนั้นยังเน้นในเรื่องของการแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำแถลง มีจำนวนน้อยมากที่จะได้เข้าไปว่าคดีในศาล²⁹ ซึ่งการทำงานของทนายความในลักษณะเช่นนี้ได้ดำเนินมาจนถึงยุคต้นของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

(3) **ทนายความยุคปฏิรูป** ในยุคนี้ถือเป็นยุคของการปฏิรูปของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์³⁰ เนื่องจากยุคนี้ประเทศไทยได้มีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะที่นครเชียงใหม่ ซึ่งมีชาวอังกฤษได้ไปประกอบอาชีพทำไม้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีข้อพิพาทในเรื่องสัมปทานป่าไม้เกิดขึ้น ผู้ครองนครก็ถืออภิสิทธิ์ ชาวอังกฤษผู้รับสัมปทานก็ไม่ยินยอม เพราะเห็นว่า ไม่เป็นธรรม รัฐบาลจึงต้องยื่นมือเข้าจัดการแก้ไขปัญหามา โดยกำหนดเกี่ยวกับการฟ้องร้องเจ้านครเชียงใหม่ตามพระราชบัญญัติสำหรับข้อหลวงชำระความหัวเมืองจุลศักราช 1236 หรือ ร.ศ. 93 (พ.ศ. 2417) ซึ่งให้ดำเนินวิธีการทางศาลแบบใหม่ และให้สิทธิเจ้าครองนครและญาติแต่งงานความว่าความแทนได้ รวมทั้งให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

²⁹ สุจริต ถาวรสุข อ่างใน บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย, อ่างแล้วในเชิงธรรมที่ 16.

³⁰ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวตะวันตกได้ขยายอำนาจมาทางเอเชีย ทำให้ไทยได้รับอิทธิพลดังกล่าวของจักรวรรดินิยมตะวันตกจึงได้ก่อให้เกิดแนวความคิดที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสัญญาเบาริง (Bowring) กับอังกฤษ อันถือว่าเป็นการเปิดประเทศเพื่อติดต่อกับชาติตะวันตก (ที่มา: สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, **หลักกฎหมายมหาชน**, พิมพ์ครั้งที่ 8 (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2562, หน้า 28)).

ลำปาง ลำพูน จัดเจ้านายบุตรหลานฝึกหัดในการชำระความยังศาล ทำให้กระบวนการศาลเริ่มมีการซักถามพยาน ถามค้าน ถามตั้งโดยทนายความ การแสดงตนของทนายความจึงปรากฏให้เห็นมากขึ้น มิใช่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการขึ้นแต่งคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง ซึ่งเป็นงานเบื้องต้นดังแต่ก่อน³¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2424 ได้มีพระราชบัญญัติว่าความศาลต่างประเทศ จุลศักราช 1243 ซึ่งบัญญัติให้คนไทยทุกคนแต่งทนายความได้ ไม่จำกัดศักดิ์ดินนาอย่างแต่ก่อน การแต่งทนายความเข้าสู่คดี โดยเฉพาะศาลต่างประเทศจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางและเสมอหน้ากัน³² โดยในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น ทั้งยังยอมรับวิธีการศาลและกระบวนการพิจารณาแบบยุโรปมาใช้ ศาลต่าง ๆ จึงถูกยุบรวมเข้าในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ. 111) มีพระราชบัญญัติสนามสถิตย์ยุติธรรม ใช้บังคับกระบวนการว่าความ โดยวิธีแต่งคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง และการซักถามพยาน ถามค้าน ถามตั้ง ของทนายความ ทำให้วิชาชีพนายความจึงเริ่มเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบเหมือนกับทนายความในยุโรป³³ ดังนั้น งานของทนายความในยุคปฏิรูปกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้ขยายตัวควบคู่ไปกับการเปิดศาลยุติธรรมของไทย จนกระทั่งได้เปิดศาลยุติธรรมแบบใหม่ทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2458 ซึ่งเป็นยุคของรัชกาลที่ 6 ผู้ที่เคยดำเนินธุรกิจรับทำหน้าที่เขียนคำฟ้อง คำให้การแบบเดิม ก็เปลี่ยนมาเป็นทนายความในศาลตามระบบใหม่ ส่วนผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายบ้างพอสมควรก็หันไปประกอบอาชีพทนายความ รวมทั้งผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายที่ลาออกจากราชการ หรือเกษียณอายุราชการแล้ว ก็จะไปประกอบอาชีพทนายความ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่า ทนายความจึงมาจากตำรวจ ปลัดอำเภอ จำศาล อัยการ รวมทั้งผู้พิพากษา ประกอบกับการเป็นทนายความแบบใหม่จะต้องมีการแสดงตัวและแสดงออกในการซักถามพยาน ถามค้าน ถามตั้ง ทำให้อาชีพทนายความต้องผ่านการฝึกฝน ฝึกหัด การซักถาม การถามค้าน จนมีการกล่าวกันว่า

³¹บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาท และหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

³²ชาติตะวันตกไม่ยอมรับระบบกฎหมายและระบบการพิจารณาคดีของศาลไทย จนเป็นข้ออ้างให้ประเทศไทยต้องทำสนธิสัญญาสงวนสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาริ่ง” ซึ่งเป็นสัญญาที่มีปัญหาต่อความมั่นคงทางการเมืองและการปกครองของไทยเป็นอย่าง (ทำขึ้นในยุครัชกาลที่ 4) ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้ปฏิรูประบบกฎหมายและระบบศาลของไทย เพื่อให้มีมาตรฐานตามแบบสากล ทั้งเพื่อปูทางไปสู่การยกเลิกสนธิสัญญาดังกล่าวซึ่งเป็นสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและเกิดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (ที่มา: สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ, *หลักกฎหมายมหาชน*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2562, หน้า 42)).

³³บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาท และหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

ทนายความที่เก่งนั้นจะต้องมีการฝึกฝนปากหรือคารมดี แต่อาชีพทนายความในยุคนั้นก็ยังไม่สู้จะดีนัก เพราะในสมัยนั้นทนายความยังขาดองค์กรควบคุม ทำให้ทนายบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม ภาพพจน์ของทนายความจึงเสื่อมเสียและไม่ดีเท่าที่ควร

(4) ทนายความยุคพัฒนาถึงปัจจุบัน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อมีการปฏิรูประบบกฎหมายก็มีทนายความแบบใหม่เกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้ปี พ.ศ. 2451 (ร.ศ. 127) ซึ่งเป็นยุคของรัชกาลที่ 5 ได้มีการออกกฎหมายควบคุมทนายความขึ้นเป็นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 127 ว่า “ให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายความผู้ประพฤติตนไม่สมควรมิให้ว่าความในศาลใดศาลหนึ่ง หรือทุกศาลได้ และให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องทนายความได้” ซึ่งในการควบคุมมรรยาททนายความในยุคแรกจึงอยู่ในอำนาจศาลเป็นผู้ควบคุม ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 รัชสมัยของรัชกาลที่ 6 เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจึงได้ออกกฎหมายห้ามข้าราชการผู้มีหน้าที่รักษาพระธรรมนูญเชื่อว่าความในคดีอาญา³⁴ โดยในปี พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้ก่อตั้งเนติบัณฑิตยสภาขึ้น พร้อมกับทรงตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกขึ้นใช้ คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 โดยมีพระราชปรารภในการตราว่า “... กาลทุกวันนี้ มีพระราชกำหนดกฎหมายให้โจทก์จำเลยผู้มีอรรถคดีต่างทนายว่าต่างแก้ต่างได้ในศาลสถิตยุติธรรม และมีเจ้าถ้อยหมอลความ และบุคคลเป็นผู้ไร้คุณสมบัติเข้ามาแอบแฝงหากินเป็นทนายความในโรงศาลเป็นอันมาก แลกฎข้อบังคับทนายความซึ่งมีอยู่บัดนี้ยังไม่เพียงพอที่จะสอดส่องครอบงำตลอดทั่วถึงบุคคลเหล่านั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า บรรดาชนทั้งหลายผู้อาศัยเลี้ยงชีพเป็นทนายความ ควรจะประกอบในคุณสมบัติและควรประพฤติอยู่ในมรรยาทอันดีงามเป็นอันเดียวกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติทนายความขึ้นไว้”³⁵ ซึ่งทนายความตามกฎหมายฉบับนี้ได้แบ่งออกเป็นสองชั้น ดังนี้

ก. ทนายความชั้นหนึ่ง เป็นทนายความประเภทที่สอบไล่วิชากฎหมาย และได้รับประกาศนียบัตรเป็นเนติบัณฑิตไทย โดยทนายความประเภทนี้มีสิทธิว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร

ข. ทนายความชั้นสอง เป็นทนายความซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

³⁴บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาท และหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

³⁵วิสาร พันธนะ และมาลี สุระเชษฐ, “สถานภาพและการประกอบวิชาชีพกฎหมาย,” ใน ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549), หน้า 37.

ได้สอบสวนคุณวุฒิความรู้ ความชำนาญ แล้วจึงมีสิทธิว่าความได้เฉพาะศาลในกรุงเทพหรือหัวเมืองโดยตำบลที่จดลงไว้ในใบอนุญาตนายความเท่านั้น จะไปว่าความในท้องที่อื่นที่มีได้จดทะเบียนไว้ก็ให้ขออนุญาตพิเศษเฉพาะเรื่องทุกราวไปจึงจะว่าความได้

สาเหตุที่มีการแบ่งนายความออกเป็นชั้นหนึ่งและชั้นสอง เพราะในสมัยเดิมนั้น ผู้ศึกษาวิชากฎหมายมีน้อย ส่วนผู้ที่ศึกษากฎหมายที่สอบไล่ได้เนติบัณฑิตก็เข้ารับราชการเป็นผู้พิพากษาและอัยการ ก็เป็นนายความที่ว่าความในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ ๆ ส่วนต่างจังหวัดไกล ๆ และที่เป็นเมืองเล็ก ๆ นายความหายาก จึงได้แก้ปัญหาคู่ความไม่มีนายความช่วยดำเนินคดีในศาลด้วยวิธีการเปิดให้สอบเข้าเป็นนายความชั้นสอง ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ซึ่งคณะราษฎรได้เห็นว่พระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2457 ได้ใช้มานานถึง 20 ปีแล้ว จึงได้ยกเลิก และได้มีการตราพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2477 ออกมาใช้บังคับแทน แต่ไม่ได้มีการแก้ไขอะไรมากมาย และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพียงเรื่องของการประพฤติผิดมรรยาทนายความเพิ่มเติมเข้าไป ทำให้ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2477 เมื่อปี พ.ศ. 2481 และต่อมาในปี พ.ศ. 2483 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งโดยแก้ไขในเรื่องปีปฏิทินซึ่งจากเดิมวันสิ้นปี คือ วันที่ 31 มีนาคม แก้ไขเป็นวันที่ 31 ธันวาคม ตามปีปฏิทินสากล นอกจากนี้ ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ประกอบการวิชาชีพนายความซึ่งแบ่งออกเป็นสองชั้นดังนี้³⁶

ก. นายความชั้นหนึ่ง ได้แก่ (ก) ผู้สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ได้เป็นเนติบัณฑิต หรือตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (ข) ผู้ที่เคยเป็นผู้พิพากษาหรืออัยการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี หรือเป็นสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภา (ค) นายความชั้นสอง ซึ่งได้ทำการเป็นนายความมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี และได้รับความยกย่องเป็นสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภา (ง) สมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภาที่ได้รับอนุญาตให้เป็นนายความชั้นหนึ่งอยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้

ข. นายความชั้นสอง ได้แก่ ผู้ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้สอบสวนคุณวุฒิและความสามารถแล้วเห็นว่าสมควรจะทำหน้าที่นายความได้ และเป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา

นอกจากนี้ ในเรื่องสิทธิในการว่าความของนายความยังคงเป็นเช่นเดิม กล่าวคือ นายความชั้นหนึ่งมีสิทธิว่าความได้ทั่วประเทศ ส่วนนายความชั้นสองว่าความได้เฉพาะจังหวัดที่ตนจดทะเบียนไว้ ถ้าจะไปว่าความนอกเขตดังกล่าว ต้องให้ผู้พิพากษาในศาลที่นายความจะเข้าว่าความนั้นออกใบอนุญาตพิเศษให้จึงจะว่าความได้ แล้วรายงานให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทราบทันที โดยจะมีความแตกต่างจากพระราช

³⁶วิสาร พันธนะ และมาลี สุระเชษฐ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

บัญญัตินายความ พ.ศ. 2457 ที่จะต้องขออนุญาตเป็นพิเศษเฉพาะเรื่องจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทุกคราวไป เมื่อวิชาชีพนายความได้มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับตามพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2477 รวมทั้งยังมีนายความจำนวนมากเกิดการรวมตัวกันเพื่อเป็นองค์กรอิสระ จึงมีการจัดตั้งสมาคมทนายความขึ้นในปี พ.ศ. 2500 เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ทนายความด้วยกันและประชาชนทั่วไป สมาคมทนายความจึงมีความเห็นร่วมกันว่า การควบคุมทนายความโดยเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และบุคคลทั่วไป ไม่มีความเป็นธรรมและไม่เหมาะสม ทนายความสมควรปกครองทนายความด้วยตนเอง จึงเกิดการเรียกร้องจากทนายความ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสภานายความในเวลาต่อมา³⁷ จากเหตุดังกล่าวทำให้ในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ออกใช้บังคับ ซึ่งสาระสำคัญก็คือ ผู้จบการศึกษาชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ซึ่งเป็นสมาชิกวิสามัญของเนติบัณฑิตยสภาถูกจำกัดสิทธิโดยให้ความได้เพียง 5 จังหวัดเท่านั้น และเปลี่ยนผู้จดทะเบียนรับอนุญาตและควบคุมมรรยาทนายความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นเนติบัณฑิตยสภา แต่คงแบ่งผู้ประกอบวิชาชีพนายความออกเป็นสองชั้นตามเดิม³⁸ ซึ่งก็คือ (ก) ทนายความชั้นหนึ่ง ได้แก่ ผู้สำเร็จวิชากฎหมาย และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความในศาลทั่วราชอาณาจักร (ข) ทนายความชั้นสอง ได้แก่ ผู้ที่สอบความรู้ได้ตามที่เนติบัณฑิตยสภา กำหนดให้มีการสอบ หรือมีปริญญาอนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรวิชานิติศาสตร์ของสถานการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภารับรองว่า มาตรฐานการศึกษาสมควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกวิสามัญหรือสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความในศาลตามเขตจังหวัดที่ทนายความผู้นั้นมีสำนักงานจดทะเบียน และจังหวัดอื่นอีกไม่เกิน 4 จังหวัด ที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดที่ทนายความผู้นั้นมีสำนักงานจดทะเบียน หรือเป็นจังหวัดที่มีเขตต่อเนื่องกัน และจังหวัดเหล่านั้นจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งมีเขตติดต่อกับจังหวัดที่ทนายความผู้นั้นมีสำนักงานที่จดทะเบียนไว้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมและยกเลิกพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 บางส่วน โดยมีสาระสำคัญว่า “ทนายความ” ได้แก่ ผู้ที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตจากเนติบัณฑิตยสภาให้มีสิทธิว่าความในศาล โดยแบ่งทนายความออกเป็นสองชั้นดังนี้

ก. ทนายความชั้นหนึ่ง มีสิทธิว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งคุณสมบัติ

³⁷บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาท และหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

³⁸วิสาร พันธนะ และมาลี สุระเชษฐ, เรื่องเดิม, หน้า 38-39.

คุณสมบัติของผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นไปตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ
 ทนายความ พ.ศ. 2508 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2514 ซึ่งก็คือ ทนายความชั้นหนึ่งไม่จำเป็นต้อง
 เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาเท่านั้น วิสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งก็คือ
 ผู้ที่สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ที่ได้รับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัย ไม่ต้องสอบไล่ได้ตาม
 หลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเพื่อให้ได้เป็นเนติบัณฑิต
 เสียก่อน ก็สามารถขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้ โดยเหตุผลก็
 เพราะการอธิบายของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในยุคนั้น ได้ออกกฎหมายว่า การสอนใน
 มหาวิทยาลัยกับที่เนติบัณฑิตยสภาไม่มีความแตกต่างกัน อีกทั้งคำปรารภในการตั้งสำนัก
 อบรมศึกษากฎหมายในเนติบัณฑิตยสภาที่หวังให้ผู้มีวิชาชีพทางกฎหมายที่ไม่เคยชินกับ
 ภาคปฏิบัติและวิธีดำเนินคดีในศาล อาจเกิดความเสียหายแก่ลูกความและประชาชน
 จึงตั้งสำนักอบรมศึกษากฎหมายขึ้นเพื่อ ประสาท และส่งเสริมความรู้ความชำนาญในการ
 ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายก็ถูกล้มหายไป ข้อสำคัญของการอบรมแบบอังกฤษ หรือการ
 สอน Legal Profession อย่างที่สหรัฐอเมริกา มีขึ้นแทนแบบอังกฤษก็ไม่มีอยู่นั่นเอง อันเป็น
 เหตุที่ทำให้ไม่เห็นความจำเป็นอย่างใดที่จะต้องเสียเวลามาเรียนให้ได้เนติบัณฑิตก่อนเป็น
 ทนายความ

ข. ทนายความชั้นสอง ซึ่งแต่เดิมมีสิทธิว่าความในศาลเพียง 5
 จังหวัด ได้แก้ไขเป็น 10 จังหวัด ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาต กับมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์
 และศาลฎีกาในคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง และมีสิทธิตาม
 ประเด็นไปว่าความในศาลอื่นได้ด้วย นอกจากนี้ อาจจะไปว่าความเขตจังหวัดอื่นโดยรับ
 อนุญาตเป็นพิเศษเฉพาะเรื่องไป ส่วนคุณสมบัติของผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็น
 ทนายความชั้นสอง ก็คือ การสอบความรู้ได้ตามที่เนติบัณฑิตยสภากำหนดให้มีการสอบ หรือ
 ได้อนุปรินญา หรือ ประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์จากสถานการศึกษาในประเทศไทย ซึ่ง
 เนติบัณฑิตยสภาเห็นว่า สถานการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับอนุปรินญาหรือ
 ประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา โดย
 สมาชิกสมทบนั้น เนติบัณฑิตยสภาจะกำหนดว่า เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิและความสามารถอาจได้รับ
 อนุญาตให้เป็นทนายความชั้นสอง

อย่างไรก็ดี ในการประกอบวิชาชีพทนายความตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457
 จนถึงก่อนปี พ.ศ. 2528 นั้น วิชาชีพทนายความได้อยู่ในความควบคุมดูแลของอธิบดีผู้
 พิพากษาศาลอุทธรณ์และเนติบัณฑิตยสภา ทั้งในด้านการจดทะเบียนรับอนุญาตและการ
 ควบคุมมรรยาททนายความ จนมีการก่อตั้ง “สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย” ขึ้นเมื่อ
 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และในปี พ.ศ. 2513 สมาคมทนายความแห่งประเทศไทยก็

ได้มีการจัดสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทยครั้งที่ 1 ขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีข้อยุติจากการสัมมนาว่า “ขอให้สถาบันทนายความเท่านั้นเป็นผู้ควบคุมผู้ประกอบการอาชีพทนายความเอง ดังเช่นที่เป็นอยู่ในนานาประเทศ และให้เป็นเช่นเดียวกับอาชีพแพทย์ที่แพทย์ควบคุมกันเองในประเทศไทย” หลังจากนั้น ทนายความที่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกหลายคน ก็ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ... จนในที่สุดรัฐสภาก็ได้ตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมีสาระสำคัญก็คือ เปลี่ยนผู้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการควบคุมมรรยาททนายความ ตลอดจนการฝึกอบรมผู้ประสงค์จะเป็นทนายความต้องให้ “สภาทนายความ” ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำหน้าที่อบรมให้ รวมทั้งให้มีการยกเลิกทนายความชั้นหนึ่งและชั้นสอง ตลอดจนให้มีสภาทนายความควบคุมมรรยาทของทนายความ และให้มีกองทุนสงเคราะห์ทนายความเพื่อการช่วยเหลือทนายความ เป็นต้น

2.2 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ทนายความได้รับการพัฒนามาจาก “ผู้รับแต่งตั้งศาล” ในยุคกรีก จนมาถึงยุคยุโรปได้มีพระมาทำหน้าที่ทนายความ และเป็นแบบอย่างของทนายความมาจนยุคปัจจุบัน ทำให้ต้องมีการแยกสถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในต่างประเทศและสถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย โดยสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในต่างประเทศ

ซึ่งแยกอธิบายออกเป็นดังนี้

(1) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศอังกฤษ

สำหรับในประเทศอังกฤษได้มีวิวัฒนาการในทางกฎหมายเป็นของตนเองแยกต่างหากจากระบบกฎหมายของโรมัน เนื่องจากอังกฤษต้องการแยกตัวออกจากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ทั้งยังไม่ต้องขึ้นกับรัฐวาติกัน³⁹ โดยที่ศาสนาคริสต์ในอังกฤษเองจึงไม่ใช้นิกาย

³⁹นครรัฐวาติกัน (State of the Vatican City) เป็นนครรัฐที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล และเป็นนครรัฐที่มีพื้นที่น้อยที่สุดในโลกทั้งในแง่พื้นที่และประชากร ตั้งอยู่ในกรุงโรม ประเทศอิตาลี เป็นที่ประทับของพระสันตะปาปา ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดแห่งคริสตจักรโรมันคาทอลิก โดยมีระบบการปกครองแบบอำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่พระสันตะปาปาเพียงผู้เดียว ซึ่งจะหมดวาระก็ต่อเมื่อสิ้นพระชนม์ เกิดขึ้นเนื่องจากสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 โดยนครรัฐวาติกันและอิตาลีได้ลงนามในสนธิสัญญาร่วมกัน โดยยอมรับสถานะของนครรัฐวาติกันเป็นรัฐเอกราชมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง ทั้งยังได้รับการจารึกให้เป็นดินแดนที่จะต้องได้รับการปกป้องรักษาไว้เป็นพิเศษในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางอาวุธ โดยการบริหารศาสนจักรเป็นหน้าที่ของ “สภาปกครองโรมัน (the Roman Curia)” หรือสำนักงานบริหารศาสนจักรส่วนกลาง เรียกว่า “สันตะสำนัก (Holy/Apostolic See)” มีหน่วยงานหลัก คือ สำนัก

โรมันคาทอลิก แต่เป็นคริสตจักรของอังกฤษเอง ซึ่งเรียกว่า “นิกายแองกลิคันคอมมิวนิเยน” โดยแยกตัวออกจากคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิกเมื่อปี พ.ศ. 2077 ในรัชสมัยของพระเจ้าเฮนรีที่ 8 แห่งอังกฤษ⁴⁰ อีกทั้งระบบกฎหมายของอังกฤษเองก็ได้แยกตัวออกจากระบบกฎหมายของภาคพื้นยุโรปด้วย ทำให้ศาล Common Law มีบรรทัดฐานที่เกิดจากคำพิพากษาอย่างมากมาย ซึ่งประชาชนธรรมดาที่ไม่สามารถติดตามหลักเกณฑ์ที่ศาลได้วางไว้ได้ เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ไม่สามารถแถลงการณ์หรือต่อสู้คดีได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้มีความรู้พิเศษเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งก็คือ “ทนายความ” ซึ่งแต่เดิมในอังกฤษไม่มีสิทธิตั้งทนายความเพื่อว่าคดีแทนตัวเอง พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่สามารถตั้งผู้ว่าคดีแทนพระองค์เพื่อเอาความผิดกับประชาชนได้ จนกระทั่งถึงยุคของพระเจ้าเฮนรีที่ 1 ประชาชนจึงมีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อว่าคดีแทนตัวเองได้ ทนายความของอังกฤษในยุคแรกมีอยู่สองประเภทดังนี้

ก. แอททอร์นี่ (Attorney)⁴¹ เป็นทนายความที่มีหน้าที่เตรียมคดีหรือว่าความเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 จึงได้มีทนายความขึ้นอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า โซลิซิเตอร์ (Solicitor)⁴² มีหน้าที่เตรียมคดีให้แก่ทนายความ⁴³

ข. พลีเดอร์ (Pleader)⁴⁴ เป็นทนายความที่เป็นตัวแทนในทางคดี ซึ่งว่าต่างแก่ต่างในศาล เพื่อเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ในศาล โดยต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่

เลขาธิการแห่งรัฐ (Secretariat of State) รับผิดชอบการบริหารประเทศ โดยมีพระคาร์ดินัลเลขาธิการแห่งรัฐ (Cardinal Secretary of State) เป็นหัวหน้า (เทียบเท่านายกรัฐมนตรี) มีหน้าที่รับผิดชอบกิจการด้านการเมืองและการทูตของนครรัฐวาติกัน.

⁴⁰แองกลิคันคอมมิวนิเยน (Anglican Communion) เป็นองค์การระหว่างประเทศของคริสตจักรระดับชาติและระดับภูมิภาคที่ถือนิกายแองกลิคัน มีการร่วมสมานฉันท์กับคริสตจักรแห่งอังกฤษ ในฐานะเป็นคริสตจักรแม่ในคอมมิวนิเยน มีอาร์ชบิชอปแห่งแคนเทอร์เบอร์เป็นประธานไพเรเมต ซึ่งการร่วมสมานฉันท์ในที่นี้ หมายถึง การมีข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดหลักความเชื่อ และชาวแองกลิคันทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในพิธีมหาสนิทศักดิ์สิทธิ์ในคริสตจักรใด ๆ ในคอมมิวนิเยนได้ ชาวแองกลิคันจะถือว่าแองกลิคันคอมมิวนิเยนเป็นคริสตจักรที่เป็นหนึ่งเดียว ศักดิ์สิทธิ์ สากล และสืบมาจากอัครทูต มีทั้งความเป็นคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ศาสนิกชนบางคนจึงถือว่า แองกลิคันเป็นนิกายคาทอลิกที่ไม่ยอมรับพระสันตะปาปา หรือเป็นนิกายโปรเตสแตนต์แบบหนึ่งแม้จะไม่มีนักเทววิทยาโดดเด่นอย่างคริสตจักรอื่น เช่น มาร์ติน ลูเทอร์ จอห์น น็อกซ์ ฌ็อง กาลแวง ฮุคซิง สวิงลิย์ หรือจอห์น เวสลีย์.

⁴¹บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁴²ทนายความที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมาย โดยมีการติดต่อกับลูกค้าโดยตรง ทำหน้าที่ในการร่างและจัดเตรียมเอกสารทางกฎหมาย แต่ไม่ได้ว่าความในศาล.

⁴³เรียกว่า บาร์ริสเตอร์ (Barrister).

14 ก็ได้เกิดบาร์ (Bar) หรือสำนักกฎหมายที่เรียกว่า “Inns of Court” ขึ้น โดยมีภารกิจงาน หมายความอย่างจริงจัง โดยผู้สำเร็จการศึกษาจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้าน กฎหมาย ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “บารริสเตอร์” (Barrister)⁴⁵ โดยจะเป็นผู้นำทั้งข้อเท็จจริง ข้อ กฎหมาย และเหตุผลต่าง ๆ ที่ Solicitor เตรียมไว้ไปว่าคดีในชั้นศาล อันเป็นการพัฒนาการ มาจากทนายความประเภทพลีเตอร์แต่เดิมนั่นเอง

เมื่อประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จึงทำให้บุคคลธรรมดาซึ่งมีคดีความจึงอยากที่จะเข้าใจระบบและวิธีการทางกฎหมายได้ ทำให้ ทนายความมีความสำคัญและจำเป็นในการที่จะเข้าไปช่วยเหลือในทางคดีแทนเจ้าของคดีที่ แท้จริง โดยการฟ้องร้องหรือการต่อสู้คดีก็ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายจากคำพิพากษาซึ่งมี เป็นจำนวนมาก ความซับซ้อนและความยุ่งยากในการดำเนินคดีของคู่ความจึงทวีจำนวนขึ้น ฉะนั้น ในการดำเนินคดีจึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย ซึ่งก็คือ ทนายความเพื่อเข้าดำเนินคดีแทน ทำให้ต่อมาทนายความในประเทศอังกฤษจึงมีสอง ประเภทดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งก็คือ “โซลิซิเตอร์” (Solicitor) ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา กฎหมาย ร่างสัญญา ร่างพินัยกรรมให้กับลูกความทั้งหลาย แต่เมื่อมีคดีความในศาลแล้ว โซลิ ซิเตอร์ (Solicitor) ก็จะไม่มืบทบาท หากจะมีการว่าความก็เป็นเพียงคดีเล็กน้อยบางประเภท เท่านั้น อีกทั้งถ้าลูกความมีคดีความที่โซลิซิเตอร์ทำหน้าที่ไม่ได้ โซลิซิเตอร์ก็ต้องไปติดต่อ ทนายความที่ทำหน้าที่ว่าความในชั้นศาล ซึ่งก็คือ “บารริสเตอร์” (Barrister) ให้ โดยบารริ สเตอร์ก็จะมีทนายหน้าหอหรือเสมียนทนาย (Clerk) เพื่อคอยติดต่อประสานงานกับโซลิซิ เตอร์ ซึ่งทนายหน้าหอก็จะเป็นผู้กำหนดค่าทนายความให้กับบารริสเตอร์ด้วย สำหรับบารริ สเตอร์ที่ไปว่าความให้กับโจทก์หรือจำเลยนั้น นอกจากจะมีโอกาสพบกับตัวความและพยาน ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนแล้ว ก็จะไม่มีโอกาสพบปะกับพยานปากอื่นของฝ่ายตนอีกเลย ไม่มีโอกาส ชักซ้อมพยาน (Coaching Witnesses) ก่อน โดยบารริสเตอร์จะพบพยานครั้งแรกที่ห้อง พิจารณาคดีเลย ดังนั้น พยานจะเบิกความอย่างไร ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมาก็ไม่อาจ ทราบได้ล่วงหน้า เนื่องจากโซลิซิเตอร์มีหน้าที่เป็นผู้จัดเตรียมคดีและเตรียมพยานไว้ให้

(2) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีระบบและกฎหมายที่ควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพ ทนายความ เมื่อชาวยุโรปได้อพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกาจึงได้นำเอาแนว ความคิดของระบบ

⁴⁴บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁴⁵ทำหน้าที่ทนายความในชั้นศาล มักไม่ได้เกี่ยวข้องกับลูกความโดยตรง แต่จะรับงานผ่าน Solicitor เท่านั้น.

กฎหมายแองโกล-แซกซอน (Anglo-Saxon)⁴⁶ มาใช้ ประกอบกับประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษมาเป็นเวลานาน ทำให้ระบบทนายความของสหรัฐอเมริกาจึงปรากฏอย่างเด่นชัดภายหลังจากการประกาศเอกราชไม่ขึ้นต่ออังกฤษ⁴⁷ อย่างไรก็ตาม เมื่อศตวรรษที่ 17 การประกอบวิชาชีพทนายความในสหรัฐอเมริกายังไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากทนายความไม่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายอย่างเพียงพอ เมื่อมีคดีความ

⁴⁶ระบบกฎหมายแองโกล-แซกซอนมาจากอังกฤษ ในช่วงปี ค.ศ. 410 - ค.ศ. 1066 ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของต้นยุคกลางของอังกฤษ เรียกว่า สมัยแองโกล-แซกซอน โดยเริ่มตั้งแต่ปลายสมัยโรมันบริเตน จนมาถึงการก่อตั้งราชอาณาจักรต่าง ๆ ของแองโกล-แซกซอน เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 6 โดยถือว่าเป็น “ยุคมืด” ของอังกฤษ และสิ้นสุดลงเมื่อชาวนอร์มันได้รับชัยชนะในการต่อสู้กับอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1066 นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา บริเตนโบราณก็เริ่มมีการก่อตั้งอาณาจักรที่ใหญ่ขึ้นเรียกรวมกันว่า “เจ็ดอาณาจักร” ซึ่งในช่วงนี้อังกฤษได้แบ่งเขตการปกครองระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ ของแองโกล-แซกซอนและบริเตน โดยได้มีการรุกรานของพวกไวกิงเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้นในบริเตน โดยผู้รุกรานชาวเดนมาร์กได้โจมตีฐานที่ตั้งในถิ่นฐานต่าง ๆ ทั่วบริเตน แต่ต่อมากการตั้งถิ่นฐานของชาวเดนมาร์กได้ถูกจำกัดอยู่เพียงบริเวณทางด้านตะวันออกของเกาะอังกฤษ เพราะได้มีผู้รุกรานจากนอร์เวย์ที่เข้ามาทางไอร์แลนด์ได้เข้าโจมตีทางฝั่งตะวันตกของทั้งอังกฤษและเวลส์ ซึ่งในที่สุดแองโกล-แซกซอนก็มีอำนาจในการปกครองไปทั่วทั้งเกาะอังกฤษสลับกับเดนมาร์กในบางครั้งบางช่วง โดยในปลายสมัยของแองโกล-แซกซอนได้มีหลักฐานทางเอกสารและทางตำนานที่สำคัญอยู่สี่ฉบับ โดยฉบับแรกเป็นการบันทึกเกี่ยวกับเรื่อง “การล่มสลายและการพิชิตบริเตน” (De Excidio et Conquestu Britanniae) ส่วนเอกสารฉบับที่สองเป็นการบันทึกเกี่ยวกับเรื่อง “ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาของชนอังกฤษ” ส่วนฉบับที่สามเป็นเรื่อง “ประวัติศาสตร์อังกฤษ” และฉบับที่สี่ ซึ่งเป็นฉบับสุดท้าย คือเรื่อง “บันทึกเหตุการณ์ของชาวแองโกล-แซกซอน” โดยฉบับที่สำคัญที่สุดในบรรดาเอกสารทั้งสี่ฉบับก็คือ เรื่อง “ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาของชนอังกฤษ” และเรื่อง “บันทึกเหตุการณ์ของชาวแองโกล-แซกซอน” ส่วนหลักฐานอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบหลักฐานทางเอกสาร เช่น หลักฐานการตั้งถิ่นฐานทางโบราณคดี ซึ่งจะเห็นได้จากประเพณีการฝังศพและการใช้ที่ดิน เป็นต้น แต่มีข้อสันนิษฐานที่ถกเถียงกันในทางวิชาการว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวแองโกล-แซกซอน เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบแทนที่ หรือเป็นการเข้ามาอยู่ร่วมกันกับโรมัน-บริเตน ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แต่เดิมในบริเวณทางใต้และตะวันออกของบริเตน นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานอื่นซึ่งเป็น “กฎหมายแองโกล-แซกซอน” ที่ยังหลงเหลืออยู่ตั้งแต่ในรัชสมัยของเอเธสเบิร์ต แห่งเคนต์ และไอเน แห่งเวสเซ็กซ์ โดยได้และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากภายหลังจากรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอัลเฟรดมหาราช นอกจากนี้ ยังมีกฎบัตรแองโกล-แซกซอน ที่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมอบที่ดินเพื่อใช้เป็นหลักฐานได้ตลอดสมัย นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานการเขียนของนักบุญทั้งหลายอีกด้วย (ที่มา: อังกฤษสมัยแองโกล-แซกซอน, [Online], Available Website: <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563 (ตุลาคม, 18).

⁴⁷บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

เกิดขึ้นประชาชนจึงนิยมไปปรึกษากับพระหรือนักบวช เพราะพระหรือนักบวชสามารถแก้ไข ปัญหาข้อพิพาทในทางคดีให้กับประชาชนได้ ฉะนั้น ทนายความอาชีพจึงถูกกีดกันจากพระ และผู้มีอำนาจ เช่น มีการจำกัดให้ความได้ไม่เกิน 2 ศาล และต้องสำเร็จการศึกษาจาก “Inns of Court” ของประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่อมาเมื่อตอนปลายศตวรรษที่ 17 เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสหรัฐอเมริกาได้เจริญเติบโตขึ้น ความซับซ้อนของสังคมเริ่มมีมากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายเพื่อช่วยเหลือในด้านธุรกิจ และการค้ามากขึ้นด้วย ทำให้ในเมืองใหญ่ที่มีความเจริญ เช่น เมืองนิวยอร์ก ได้มีทนายความ อาชีพปรากฏขึ้นให้เห็นและมีการประกอบอาชีพอย่างจริงจัง โดยในสมัยนี้ ผู้ที่เป็น ทนายความอาจเป็นผู้รับราชการในศาลต่าง ๆ หรือเป็นตำรวจก็ได้ ต่อมาในตอนต้นศตวรรษ ที่ 18 จึงได้มีการยอมรับว่า ทนายความเป็นวิชาชีพที่มีประโยชน์และมีคุณค่า ทำให้วิชาชีพ ทนายความมีผู้นิยมอย่างแพร่หลายทั่วไป และเริ่มมีการห้ามเสมียนพนักงานในศาลเป็น ทนายความ จนในที่สุดก็ได้มีการจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภา (Bar Association) ขึ้นประจำตาม รัฐต่าง ๆ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ตามแบบอย่างของ ประเทศอังกฤษ

กล่าวกันว่า ชาวอเมริกันยอมรับกันว่า อาชีพทนายความเป็นวิชา ชีพที่มีเกียรติและมีรายได้ดีเป็นรองจากอาชีพแพทย์ ดังนั้น จึงเป็นวิชาชีพที่มุ่งใจนักศึกษากฎหมายทั้งหลาย เนื่องจากต่างก็อยากเป็นทนายความด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งปัจจุบันสหรัฐ อเมริกาได้มีการแบ่งการปกครองออกเป็นรัฐย่อย ๆ จำนวน 50 รัฐ (State)⁴⁸ โดยแต่ละรัฐก็ จะเรียกว่า “มลรัฐ” โดยในแต่ละมลรัฐก็จะมีกฎหมายเป็นของตนเอง เป็นกฎหมายที่มีความ เป็นอิสระ เหมือนหนึ่งปกครองตนเอง โดยกิจการใด ๆ ซึ่งเป็นเรื่องภายในของแต่ละมลรัฐ ซึ่ง แต่ละมลรัฐก็จะออกกฎหมายขึ้นใช้บังคับกับประชาชนภายในมลรัฐของตน ด้วยเหตุนี้ ทำให้ กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับผู้ที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความของแต่ละมลรัฐจึงมีความ แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐนั้น ๆ จะเป็นฝ่ายที่กำหนดคุณสมบัติ

⁴⁸ได้แก่ รัฐเดลาแวร์ รัฐเพนซิลเวเนีย รัฐนิวเจอร์ซีย์ รัฐจอร์เจีย รัฐคอนเนตทิคัต รัฐแมสซาชูเซตส์ รัฐแมริแลนด์ รัฐเซาท์แคโรไลนา รัฐนิวแฮมป์เชียร์ รัฐเวอร์จิเนีย รัฐนิวยอร์ก รัฐนอร์ทแคโรไลนา รัฐ โรดไอแลนด์ รัฐเวอร์มอนต์ รัฐเคนทักกี รัฐเทนเนสซี รัฐโอไฮโอ รัฐหลุยเซียนา รัฐอินดีแอนา รัฐมิสซิสซิปปี รัฐอิลลินอยส์ รัฐแอละแบมา รัฐเมน รัฐมิสซูรี รัฐอาร์คันซอ รัฐมิชิแกน รัฐฟลอริดา รัฐเทกซัส รัฐไอโอวา รัฐวิสคอนซิน รัฐแคลิฟอร์เนีย รัฐมินิโซตา รัฐออริกอน รัฐแคนซัส รัฐเวสต์เวอร์จิเนีย รัฐเนวาดา รัฐ เนแบรสกา รัฐโคโลราโด รัฐนอร์ทดาโคตา รัฐเซาท์ดาโคตา รัฐมอนแทนา รัฐวอชิงตัน รัฐไอดาโฮ รัฐ ไวโอมิง รัฐยูทาห์ รัฐโอคลาโฮมา รัฐนิวเม็กซิโก รัฐแอริโซนา รัฐอะแลสกา รัฐฮาวาย (ที่มา: สหรัฐอเมริกา มีกี่รัฐ, [Online], Available Website: <https://sites.google.com/site/jeffyutam29/shrathxme rika/mi-ki-rath-1>, 2563 (ตุลาคม, 18).

ของผู้ที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความตามแบบของตน แต่ก็มีได้หมายความว่า มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะมีสาระที่สำคัญค่อนข้างคล้ายกัน จะมีเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้นที่แตกต่างกันบ้าง ทำให้สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภาแห่งอเมริกัน (The American Bar Association: ABA) เพื่อเป็นกฎเกณฑ์กลางให้กับแต่ละมลรัฐ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นเรื่องของจริยธรรมทางวิชาชีพ เพื่อใช้ควบคุมวิชาชีพทนายความ⁴⁹ ดังนั้น เนติบัณฑิตยสภาแห่งอเมริกัน (ABA) จึงเป็นองค์กรกลางที่บัญญัติหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยผู้ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความจะต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้นดังนี้⁵⁰

ก. สำเร็จกฎหมายจากโรงเรียนกฎหมาย (Law School) ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นเสียก่อน โดยมีหลักสูตรในภาคปกติอย่างน้อย 3 ปี หรือถ้าเป็นภาคสมทบต้องมีหลักสูตรอย่างต่ำ 4 ปี เมื่อจบหลักสูตรก็จะได้รับปริญญาทางกฎหมาย J.D. (Juris Doctor)

ข. จะต้องเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภาของมลรัฐนั้น ๆ ทำนองเดียวกับเนติบัณฑิตยสภาของประเทศไทย

ค. จะต้องประกอบด้วยศีลธรรม จรรยา มารยาทอันดีงาม (Good Moral Character) และมีความเหมาะสมที่จะเป็นทนายความ (Possesses General Fitness Requisite for Attorney) ซึ่งคุณสมบัติข้อนี้ระบุว่า มีความสำคัญมาก เพราะชาวอเมริกันให้ความสำคัญต่ออาชีพนี้มาก เนื่องจากเป็นอาชีพที่ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม โดยคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลที่จะประกอบวิชาชีพนี้จึงเป็นสาระสำคัญที่จะต้องพิจารณาพิถีพิถันเป็นพิเศษ⁵¹

กล่าวได้ว่า ลักษณะในการดำเนินคดีและการว่าความของทนายความในสหรัฐอเมริกาจะมีความคล้ายคลึงกับของอังกฤษ อีกทั้งสหรัฐอเมริกาก็เป็นประเทศแม่แบบที่เป็นหลักสากลให้กับนานาอารยประเทศในด้านกฎหมายซึ่งมีหลักประกันและหลักการผดุงความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

⁴⁹เริ่มพัฒนาเป็นแม่แบบ ซึ่งเรียกว่า โมเดล (Model) เพื่อให้บาร์ (Bar) ในแต่ละรัฐและศาลสูงนำไปเป็นแบบอย่างในการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการควบคุมจริยธรรมและมรรยาททนายความในแต่ละมลรัฐ.

⁵⁰บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁵¹สุรชัย สุวรรณปรีชา อ้างใน บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

(3) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศเยอรมนี

ซึ่งประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ โดยทนายความในเยอรมนี จะได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากประชาชนในการเป็นตัวแทนในศาล เนื่องจากประชาชน ถือว่าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพโดยอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ โดยทนายความใน เยอรมนีเรียกว่า “Rechtsanwalt” (Lawyer) ในการเป็นตัวแทนและเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะทำงานกันโดยอิสระหรืออาจรวมตัวกันในรูปของบริษัทก็ได้⁵² โดยในการ ทำหน้าที่ของทนายความในประเทศเยอรมนีจะอยู่ภายใต้การควบคุมของประมวลกฎหมาย เกี่ยวกับวิชาชีพ เรียกว่า “The Bundesrechtsanwaltsordnung” (The Federal Lawyers’ Act)⁵³ โดยทนายความในเยอรมนีเป็นที่ยอมรับกันในศาล “Landgericht” (District Court)⁵⁴ หรือ “Oberlandesgericht” (Higher Regional Court)⁵⁵ หรือ “Bundesgerichtshof” (Federal Court of Justice)⁵⁶ แต่ทนายความก็สามารถเป็นผู้แทนและปรากฏตัวแทน คู่กรณีในศาลอื่นได้ โดยมีข้อยกเว้นที่สำคัญว่า ถ้าเป็นเรื่องคดีทางแพ่งหรือกฎหมายพาณิชย์ ทนายความจะเป็นผู้แทนหรือปรากฏตัวได้เฉพาะต่อศาลที่ทนายความนั้นได้รับการยอมรับอยู่ ก่อนแล้ว หรือต่อศาลแขวง “Amtsgericht” (District Court) โดยสิ่งที่จะตามมาก็คือ ใน วิชาชีพกฎหมายของเยอรมนีนั้น มีทั้งงานในด้านของพื้นที่และของระดับชั้น ซึ่งในกรณีพิพาท ทางแพ่งและทางพาณิชย์โดยปกตินั้น คู่ความอาจสั่งให้ทนายความไปยังศาลหรือสถานที่ที่คดี ความนั้นเกี่ยวข้องกับกันอยู่ เช่น ทนายความที่ได้รับการยอมรับที่เมืองดูเซเฟดอฟ จะไม่ไปว่าคดี ที่จะนำขึ้นสู่ศาล ณ เมืองโคโลญน์ เพราะเป็นเรื่องงานด้านพื้นที่ และหากมีการอุทธรณ์จาก การวินิจฉัยของศาล คู่ความก็ต้องเปลี่ยนทนายความ และสั่งให้ทนายความไปดำเนินการ ในศาลอุทธรณ์ ซึ่งเป็นงานเรื่องลำดับชั้น และถ้าหากมีการฎีกาจากศาลอุทธรณ์ คู่ความก็ จะต้องเปลี่ยนทนายความและมอบหมายให้ทนายความที่ได้รับการยอมรับของศาลฎีกา ดำเนินการต่อไป โดยคู่ความต้องการความช่วยเหลือของทนายความเพียงคนเดียวในแต่ละ ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา และอาจจะต้องการทนายความถึงสามคนในคดีหนึ่งคดี ส่วน ทนายความที่จัดจ้างเพิ่มเติม เช่น ทนายผู้เชี่ยวชาญ โดยปกติก็จะได้รับอนุญาตให้ว่าความใน ศาลที่ตนได้รับการยอมรับ โดยค่าใช้จ่ายสำหรับการว่าจ้างในขั้นตอนใดที่มากกว่าทนายความ

⁵²บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁵³พระราชบัญญัติทนายความของรัฐบาลกลาง.

⁵⁴ศาลแขวง.

⁵⁵ศาลสูงในภูมิภาค.

⁵⁶ศาลยุติธรรมกลาง.

หนึ่งคนก็จะไม่ได้รับอนุญาต อีกทั้งทนายความก็ต้องอาศัยอยู่ในท้องที่ที่ศาลยอมรับตนตั้งอยู่ แต่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในเขตเดียวกันกับศาล โดยบุคคลที่เป็นคณาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในเยอรมนีจะได้รับอนุญาตให้ว่าความในศาลอาญาได้ทั้งหมด นอกจากนี้ ยิ่งว่าความได้ในศาลรัฐธรรมนูญในสหพันธ์ ศาลปกครองสูงสุด และศาลภาษีอากรสูงสุด และอาจขึ้นว่าความและให้คำแนะนำไม่เป็นประจำในคดีอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความสำคัญเป็นพิเศษได้ ซึ่งความเห็นของบุคคลเหล่านี้โดยปกติแล้วก็จะได้รับความเคารพนับถือมาก ซึ่งโดยปกติก็จะแข่งขันกับทนายความของอีกฝ่ายในคดีระดับสูงในฝ่ายแพ่งและพาณิชย์ของศาลแขวง (Landgericht: District Court) ของศาลสูงในภูมิภาค (Oberlandesgericht: Higher Regional Court) และศาลยุติธรรมกลาง (Bundesgerichtshof: Federal Court of Justice) ตลอดจนศาลแรงงานของสหพันธ์ ซึ่งคู่ความจะต้องมีทนายความดำเนินคดีแทน⁵⁷ ถ้าไม่มีทนายความก็จะดำเนินคดีในศาลไม่ได้ แต่ทนายความดังกล่าวไม่มีความจำเป็นตามกฎหมายในศาลการคลังและการบริหาร เว้นแต่ในศาลปกครองของสหพันธ์⁵⁸

(4) สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งทนายความในประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย หรือซีวิลลอว์ ซึ่งจะมีการแบ่งทนายความออกเป็นหลายประเภท โดยแต่ละประเภทก็จะมีหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างกันไป โดยเมื่อปี ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) ประเทศฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายรวมทนายความประเภท “Avocats” (Lawyer)⁵⁹ และ “Avoués”⁶⁰ เข้าด้วยกัน โดยกำหนดให้มีการทดสอบความรู้ แล้วจึงจดทะเบียนต่อเนติบัณฑิตยสภาในท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงไปขออนุญาตให้ว่าความจากราชการ สำหรับการประกอบวิชาชีพทนายความในฝรั่งเศสมีการแบ่งแยกมากกว่าของอังกฤษ โดยแต่ละประเภทจะมีรายละเอียดดังนี้⁶¹

ก. อาโวกาต์ (Avocats) มีความคล้ายคลึงกับบารริสเตอร์ของอังกฤษ โดยมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลแพ่งและศาลอาญา มีการจัดองค์กรในการควบคุมวิชาชีพในลักษณะของสภาทนายความของท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับศาลต่าง ๆ แต่ก็สามารถขึ้นว่าความในศาลอื่นได้ด้วย ซึ่งจำนวนของอาโวกาต์นั้นจะไม่มีจำกัด ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติที่ได้รับ

⁵⁷เรียกว่า Attorney.

⁵⁸Cohn, อ้างใน บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁵⁹อ่านว่า อาโวกาต์ แปลว่า ทนายความ.

⁶⁰อ่านว่า อาวูเอ.

⁶¹บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

ปริญญาตรีทางด้านกฎหมายและต้องมีประสบการณ์การฝึกงานที่เรียกว่า “Stage” โดยข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างอาโวกาต์และบารริสเตอร์ของอังกฤษ ก็คือ อาโวกาต์สามารถติดต่อกับลูกค้าความได้โดยตรง

ข. อาวูเอส์ (Avoués) มีลักษณะคล้ายคลึงกับโซลิซิเตอร์ของอังกฤษ ในการดำเนินคดีแพ่ง โดยอาวูเอส์เป็นเจ้าของพนักงานของศาล (Office of the Court) โดยจำนวนของผู้ประกอบวิชาชีพเป็นอาวูเอส์กลับถูกจำกัดสิทธิ์ แต่การเป็นอาวูเอส์สามารถสืบทอดทางมรดกได้ และสามารถโอนขายสิทธิให้กับบุคคลอื่นได้ด้วย การอนุมัติของรัฐบาล ทำให้อาวูเอส์ไม่เหมือนกับอาโวกาต์ ทั้งอาวูเอส์ยังไม่สามารถติดต่อกับลูกค้าความได้โดยตรง แม้จะมีความสัมพันธ์กันตามสัญญาจ้างว่าความก็ตาม ข้อแตกต่างอีกอันหนึ่งก็คือ อาวูเอส์สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีด้วยวาจาต่อหน้าศาลได้ และจะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีที่เป็นลายลักษณ์อักษรประเภทคำคู่ความได้ทั้งหมด เช่น การออกหมาย การร่างคำฟ้อง และการเขียนคำให้การ ซึ่งจะเข้าไปตามกรอบที่กฎหมายได้กำหนดไว้ รวมถึงการบังคับคดีตามคำพิพากษาด้วย ทำให้งานของอาวูเอส์ส่วนใหญ่จึงเป็นงานที่เป็นทางการและมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการยุติธรรมของฝรั่งเศส แม้การทำงานของอาวูเอส์ส่วนใหญ่จะได้รับความแนะนำจากอาโวกาต์ แต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องทำตามเสมอไป เช่น คดีเกี่ยวกับการประกันภัยรถยนต์ หรือคดีในลักษณะเดียวกัน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะยอมความกันได้ระหว่างคู่ความก็จะได้รับความแนะนำจากอาวูเอส์ รวมถึงคดีเกี่ยวกับการฟ้องหย่า อาวูเอส์ก็จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย ระบุข้อพิพาททั้งสิ้น รวมทั้งแนะนำอาโวกาต์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมกับคดีให้คู่ความด้วย

ค. อาเกรเอ็สส์ (Agrees) เป็นทนายความที่เป็นผู้ดำเนินคดีเหมือนกับอาวูเอส์ในศาลพาณิชย์ (Commercial Court) ของฝรั่งเศส

ง. อาโวกาต์ โอ กังเซยส์ (Avocats aux Conseils)⁶² เป็นทนายความซึ่งมีสิทธิดำเนินคดีในศาลสูง เช่น ศาลยุติธรรมสูงสุด (Court of Cassation) และสภาแห่งรัฐ (Conseil d’Etat: Board of State) ซึ่งมีจำนวนจำกัดเพียง 60 ตำแหน่ง โดยมีลักษณะเหมือนอโวส์ กล่าวคือ เป็นองค์กรปิดที่ทำหน้าที่ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างอาโวกาต์ (Avocats) กับอาวูเอส์ (Avoués) ซึ่งการพิจารณาคดีส่วนใหญ่ล้วนทำเป็นลายลักษณ์อักษร

ยังมีวิชาชีพกฎหมายอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งก็คือ โนตารี (Notaries) จะทำหน้าที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวและมรดก ทำให้มีความแตกต่างกับโนตารี พับบลิก (Notary Public) ของประเทศ

⁶²Lawyers on the boards.

อังกฤษกับอเมริกา โดยโนตารีของฝรั่งเศสจะมีหน้าที่ที่สำคัญดังนี้⁶³

ก. หน้าที่ทั่วไป ซึ่งหน้าที่นี้ ก็คือ การให้คำปรึกษาแก่คู่สัญญาผู้ว่าจ้างเพื่อให้ทราบถึงลักษณะสิทธิและสัญญาที่จะทำ และสิทธิและหน้าที่ที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับการทำสัญญานั้น ๆ รวมทั้งอุปสรรคและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับการทำสัญญานั้น ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามมรรยาทวิชาชีพดังนี้

(ก) จะต้องรักษาความลับของผู้ว่าจ้าง และเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดให้แก่คู่กรณีโดยไม่มี การลำเอียง

(ข) จะต้องเก็บรักษาสัญญา หรือเอกสารทุกอย่างที่ตนทำ

(ค) จะต้องอยู่ประจำในสำนักงานของตน

(ง) ต้องดำเนินการให้ถูกต้องเพื่อรับการตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินการของตนทุกปีในเรื่องของบัญชี ความรู้ความสามารถในด้านกฎหมาย ความถูกต้องในการเรียกเก็บค่าบริการ (จะต้องเรียกเก็บค่าบริการตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้)

(จ) จะต้องทำประกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากความผิดพลาดและความประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบวิชาชีพ

(ฉ) ต้องให้ผู้ว่าจ้างจ่ายค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมล่วงหน้า

ข. หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสัญญา มีดังนี้

(ก) ตรวจสอบว่า คู่สัญญาเป็นตัวจริง และตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารต่าง ๆ

(ข) ตรวจสอบว่า คู่สัญญามีความสามารถในการทำนิติกรรมนั้นๆ หรือไม่

(ค) ตรวจสอบหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ในที่ดินเพื่อให้แน่ใจว่า ผู้ชายมีสิทธิในที่ดินจริง และดูว่า ไม่มีปัญหาอื่นใดเกิดขึ้น

(ง) ยื่นคำขอตรวจสอบว่า มีข้อห้ามหรือข้อจำกัดสิทธิไม่ให้ทำการขายหรือไม่โดยยื่นคำขอตรวจสอบต่อ “Conservation des Hypothèques” ถ้ามีข้อจำกัดก็ต้องแน่ใจว่า เงินที่ได้จากการขาย สามารถชำระให้แก่เจ้าหนี้ได้หมด

(จ) ตรวจสอบข้อมูลด้านการรังวัด หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินและข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในผลการตรวจสอบหลักฐานทางทะเบียนที่ดิน

(ฉ) ถ้าเป็นการซื้อแฟลต ก็ต้องตรวจดูว่า ผู้ชายติดค้างเงินเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียต่อผู้จัดการตึกหรือไม่ และจัดให้มีการประกันภัยในกรณีที่อาคารมีอายุไม่

⁶³ สัญชัย ศรีศักดิ์ อ่างใน บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

เกิน 10 ปี

(ข) แจ้งให้ผู้ที่มิสิทธิที่จะซื้อที่ดินนั้นก่อนผู้อื่นทราบ เพื่อให้ผู้นั้นใช้สิทธิที่จะซื้อเสียก่อน ถ้าผู้มีสิทธิที่จะซื้อที่ดินนั้นก่อนผู้อื่น ไม่ซื้อภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงจะดำเนินเรื่องให้ตามที่ผู้ว่าจ้างต้องการต่อไป

(ค) ยื่นคำขอต่อราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อขอทราบระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การผังเมือง และการพัฒนาที่ดิน (หากไม่ทำก็อาจต้องรับผิดชอบในฐานะประมาทเลินเล่อ ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะ)

(ง) เป็นผู้จัดเก็บค่าภาษีอากรจากคู่สัญญาและนำส่งสรรพากร

(จ) ถ้ารับเงินแทนคู่สัญญาจะต้องนำไปฝากไว้กับหนึ่งในสองของสถาบันการเงิน “Caisses Depots Consignations” หรือ “The Credit Agricole”

(ฉ) พยายามให้คู่สัญญาตกลงกันในเรื่องที่ยังตกลงกันไม่ได้ โดยยึดหลักให้ความเป็นธรรมและรักษาผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

(ช) ตรวจสอบว่า ข้อตกลงในสัญญา สามารถกระทำได้ตามกฎหมาย

(ซ) จัดเตรียมสัญญาและส่งสัญญาให้จดทะเบียนต่อสำนักงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งเรียกว่า “The Deeds and Mortgages Registry” เมื่อสำนักงานดังกล่าวได้จดทะเบียนให้แล้วก็จะส่งมาให้โนตารี และโนตารีก็จะจัดส่งหนังสือแสดงการเป็นเจ้าของสิทธิ พร้อมกับส่งรายละเอียดค่าใช้จ่ายและค่าภาษีอากรที่จ่ายไปให้

โดยสรุปแล้ว สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในต่างประเทศอาทิ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส ต่างก็มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน โดยเฉพาะระบบกฎหมายที่ใช้ภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ โดยมีการนำระบบกฎหมายแบบแองโกล-แซกซอน เข้ามาใช้ประกอบด้วย อีกทั้งในสหรัฐอเมริกาจะมีรัฐแต่ละรัฐทำหน้าที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความ ส่วนประเทศเยอรมนีและประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายแบบซิวิลลอว์ ทำให้ในการประกอบวิชาชีพทนายความของสองประเทศนี้ยึดตัวบทกฎหมายเป็นหลัก โดยจะมีความแตกต่างกันก็เพียงรายละเอียดในการปฏิบัติเท่านั้น

2.2.2 สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย

สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย ซึ่งตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่ควบคุมทนายความทั้งการจดทะเบียนการเป็นทนายความ การควบคุมมรรยาททนายความ และการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะ

เป็นทนายความ ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว โดยปัจจุบันทนายความในประเทศไทยก็ได้มีบทบาทในการเป็นวิชาชีพมากขึ้น รวมทั้งมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้วิชาชีพทนายความได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นมาเป็นลำดับ เพราะเมื่อกระบวนการทางกฎหมายมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ประชาชนผู้ที่ถูกดำเนินคดีที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และเข้าใจนิติวิธีในการใช้กฎหมาย⁶⁴ ทำให้ “ทนายความ” เป็นผู้มีความสำคัญในการทำหน้าที่ว่าต่างและแก้ต่าง รวมทั้งเป็นตัวแทนในการใช้กฎหมายแทนคู่ความ เพราะตามหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม ประชาชนทุกคนย่อมได้รับความเป็นธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกัน การให้ทนายความเป็นตัวแทนของตนในการรักษาสิทธิและประโยชน์ส่วนบุคคล จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อีกทั้งการใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมย่อมต้องให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ดังนั้น ทนายความจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ของตนต่อประชาชนดังนี้⁶⁵

(1) หน้าที่ในการรับใช้ประชาชน ซึ่งหน้าที่ของทนายความในด้านนี้ คือ การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน และต้องการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบรรเทาความเดือดร้อน เพราะวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ซึ่งความเป็นอิสระของทนายความก็คือ การพิจารณาว่า จะรับคดีของลูกค้าความไว้ทำคดีหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพของทนายความแต่ละคน แต่โดยหน้าที่แล้ว ทนายความย่อมมีหน้าที่ในการช่วยเหลือลูกค้าความที่เดือดร้อน เนื่องจากประชาชนคนธรรมดาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับข้อกฎหมายว่าอย่างไร ไม่ทราบว่าตนมีสิทธิและจะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างไร จึงเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะต้องอธิบายชี้แจงในเรื่องที่เกี่ยวข้องทางด้านกฎหมายให้ลูกค้าความได้ทราบและเข้าใจ ทั้งยังต้องยอมรับถึงผลของการกระทำดังกล่าวที่ลูกค้าความได้ก่อไว้ด้วย เพื่อให้ได้รับโทษน้อยลง ซึ่งในประเทศอังกฤษนั้น หากทนายความไม่รับว่าความให้กับลูกค้าความ ถือว่า เป็นการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมแก่ลูกค้าความ ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาจะถือว่า ทนายความมีอิสระในการที่จะรับหรือไม่รับว่าความก็ได้

(2) หน้าที่ในการรักษาความยุติธรรม ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมนั้น “ทนายความ” ถือเป็นกลไกที่สำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เพราะ

⁶⁴นิติวิธี หมายถึง วิธีคิด วิธีการใช้ วิธีการศึกษา ตลอดจนวิธีการวิเคราะห์กฎหมายตามแนวคิดและทัศนคติของนักกฎหมายที่มีต่อบ่อเกิดของกฎหมาย (ผู้วิจัย).

⁶⁵บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

ภาระหน้าที่หลักที่สำคัญของทนายความก็คือ การจรรโลงความยุติธรรมในสังคม ส่วนภาระหน้าที่ในการปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของลูกค้าความนั้น ควรเป็นหน้าที่ผดุงความยุติธรรมในสังคมยิ่งกว่าเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนเพียงฝ่ายเดียว⁶⁶ เมื่อทนายความเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรม ทนายความจึงมีหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ทนายความจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ และเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ทั้งนี้ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคมทุกสังคมที่ต้องการ หากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความปราศจากความบริสุทธิ์ ทนายความย่อมไม่อาจจะผดุงความยุติธรรมไว้ได้ และย่อมทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความและรักษาความยุติธรรมของทนายความนั้น จะต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเสมอ โดยทุกครั้งที่ทนายความจะรับช่วยเหลือลูกความรายใด ทนายความต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลักในการพิจารณาว่า จะรับหรือไม่รับช่วยเหลือลูกความรายนั้น เพื่อตนจะได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนในการช่วยเหลือลูกความได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และจรรโลงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้คงอยู่ในสังคมตลอดไป แต่การช่วยเหลือลูกความด้วยการกระทำความผิดต่อกฎหมาย เช่น การสร้างพยานหลักฐานเท็จและนำพยานหลักฐานเท็จนั้นมาเบิกความต่อศาล ถือว่า เป็นการช่วยเหลือลูกความในทางที่ผิดและไม่เป็นการผดุงความยุติธรรมตามอุดมการณ์ของทนายความแต่อย่างใด หรือการที่ทนายความไม่รักษาเวลาของศาล ไม่ตรงต่อเวลาตามที่ศาลนัดหมายไว้ หรือการประวิงคดีให้ล่าช้า นับเป็นการไม่รักษาผลประโยชน์ของลูกค้าและไม่รักษาความยุติธรรมให้แก่ลูกความอย่างแท้จริง เพราะความล่าช้า ถือเป็นความไม่ยุติธรรม ฉะนั้น หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความและการรักษาความยุติธรรมของทนายความจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกันจึงจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมอย่างแท้จริง

(3) หน้าที่ในทางจริยธรรม⁶⁷ ซึ่งก็คือ การปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือลูกความตามกฎหมายและรักษาความยุติธรรมในสังคมด้วยการประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรมตามหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ โดยความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรมนั้น ย่อมประกอบไปด้วยคุณธรรมทางจิตใจและคุณธรรมทางความประพฤติควบคู่กันไป ด้วย เพราะการประกอบวิชาชีพทนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและความยุติธรรม ทำให้ทนายความต้องใช้ความสามารถในวิชาชีพที่

⁶⁶ภิญโญ อินนิตี อ่างใน บทที่ 2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งและดำเนินคดีแบบกลุ่ม, อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 25.

⁶⁷ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” ว่า หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ.

ตนศึกษามาด้วยความถูกต้องชอบธรรมและประพฤติตนให้ดีงาม อันเป็นสิ่งที่ทนายความทุกคนต้องปฏิบัติให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวิชาชีพที่ดีงามสืบทอดต่อกันไป หมายความว่า ทนายความต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อภพ หมาย และลูกความที่ได้มอบความไว้วางใจเพื่อให้ช่วยเหลือในการดำเนินคดีแทนเพื่อการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายให้กับลูกความได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อลูกความ ทั้งยังจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของลูกความให้มากที่สุดและป้องกันมิให้ลูกความของตนเสียผลประโยชน์ภายใต้ความยุติธรรม โดยไม่คำนึงถึงฐานะของลูกความและผลตอบแทนที่จะได้รับจากการเป็นทนายความให้ และไม่ว่าจะมีสัญญาจ้างทนายความเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้ ทนายความจะต้องซื่อสัตย์ต่อศาลเพื่อพิทักษ์ความยุติธรรมด้วย เพราะศาลเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ทนายความมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่าง ๆ เมื่อทนายความซื่อสัตย์ต่อศาลแล้ว ก็เป็นการซื่อสัตย์ต่อกระบวนการยุติธรรม อันเป็นหน้าที่ที่สำคัญของทนายความเช่นกัน ซึ่งคุณธรรมทางความประพฤติ รวมความถึง การประพฤติตนอย่างถูกต้องชอบธรรมด้วย ฉะนั้น ทนายความจึงต้องมีหลักศีลธรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติหน้าที่ด้วย เพื่อการหยั่งรู้ว่า เมื่อตนกระทำอะไรไปแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจะรู้สึกนึกคิดอย่างไร และจะมีการตอบสนองอย่างไร ทำให้จริยธรรมของทนายความจึงต้องมีหลักศีลธรรมอยู่ในความรู้สึกนึกคิดด้วย และรู้จักประพฤติตนให้ถูกต้องชอบธรรม อะไรควรละเว้นไม่กระทำการ อะไรไม่ควรกระทำการ ซึ่งย่อมต้องรู้จักกาลเทศะทางด้านศีลธรรมควบคู่กันไปด้วย

(4) หน้าที่ในทางมรรยาททนายความ การปฏิบัติหน้าที่ตามมรรยาททนายความของทนายความนับเป็นหลักการที่สำคัญ เพราะทนายความเป็นวิชาชีพที่จะต้องดำรงตนในสังคมของทนายความด้วยการมีข้อบังคับในการทำงานและการประพฤติตนของทนายความ เพื่อการควบคุมการประกอบวิชาชีพให้ได้มาตรฐานของวิชาชีพตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ซึ่งถือว่าเป็นประมวลจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ หากมีการฝ่าฝืนข้อบังคับดังกล่าวย่อมมีโทษตามกฎหมาย เช่น ถูกเพิกถอนใบอนุญาตทนายความได้

อย่างไรก็ดี สถานภาพและการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ทนายความ” หมายความว่า ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดย “สภาทนายความ” ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาทนายความและสมาชิกสภาทนายความ มีวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ตามกฎหมายทนายความ⁶⁸ ซึ่ง

⁶⁸พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528, มาตรา 6.

สภาทนายความตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้⁶⁹ (1) ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ (2) ควบคุมมรรยาทของทนายความ (3) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกสภาทนายความ (4) ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาทนายความ (5) ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย ส่วนอำนาจหน้าที่ของสภาทนายความมีดังนี้⁷⁰ (1) จดทะเบียนและออกใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ (2) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาทนายความและตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 โดยผู้ที่มีได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความจะเป็นทนายความหรือทำการว่าความในชั้นศาลไม่ได้ แม้กระทำการแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลง อันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลไม่ได้ เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ องค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ⁷¹ ซึ่งผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตว่าความต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้⁷²

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต

(3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่า จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยังเกี่ยวแก่สังคม

(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพ

⁶⁹พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528, มาตรา 7.

⁷⁰เรื่องเดียวกัน, มาตรา 8.

⁷¹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 33.

⁷²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 35.

ในการประกอบอาชีพทนายความ

(10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง

(11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71⁷³

สำหรับผู้ขาดจากการเป็นทนายความจะไม่สามารถว่าความได้ ซึ่งจะต้องมีเหตุดังนี้⁷⁴ (1) ตาย (2) ขอบอกเลิกจากการเป็นทนายความ (3) ขาดต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง⁷⁵ (4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43⁷⁶ (5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 66⁷⁷ มาตรา 67⁷⁸ มาตรา 68⁷⁹ หรือมาตรา 69⁸⁰ ฉะนั้น ผู้ที่จะประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทยจึงต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับ

⁷³พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528, มาตรา 71 บัญญัติว่า บุคคลที่ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตอีกมิได้ เว้นแต่เวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับแต่วันถูกลบชื่อ.

⁷⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 44.

⁷⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า ...ทนายความผู้ใดที่ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งให้ใช้ได้สองปีนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ...

⁷⁶เรื่องเดียวกัน, มาตรา 43 บัญญัติว่า เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการว่า ทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 35 ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติก่อนหรือหลังจากจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ทนายความผู้นั้น พ้นจากสภาพการเป็นทนายความ และให้คณะกรรมการจำหน่ายชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ...

⁷⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 66 บัญญัติว่า ในการพิจารณาคดีมรยาททนายความ คณะกรรมการมรยาททนายความมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี สั่งยกคำกล่าวหา หรือสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52.

⁷⁸เรื่องเดียวกัน, มาตรา 67 บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะกรรมการมรยาททนายความมีคำสั่งตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการมรยาททนายความส่งสำนวนคดีมรยาททนายความนั้นไปยังนายกภายในสามสิบวันนับแต่วันมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการทำการพิจารณาและจะสั่งยื่น แก่ หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรยาททนายความ รวมทั้งสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 ตามที่เห็นสมควรได้ และก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าวคณะกรรมการอาจสั่งให้คณะกรรมการมรยาททนายความทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้.

⁷⁹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 68 บัญญัติว่า ทนายความซึ่งถูกลงโทษหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อสภานายกพิเศษได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับแจ้งคำสั่ง ... คำสั่งของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด.

มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า และจะต้องสอบเข้ารับการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาคณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์ จนสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในสาขาวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีจากสถาบันการศึกษาที่สภานายความเห็นว่า มีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรือประกาศนียบัตรสมควรเป็นนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา โดยเมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า แล้วจะต้องเข้ารับการอบรมจากสภานายความโดยอบรมภาคทฤษฎีหลักสูตร 6 เดือน และอบรมภาคปฏิบัติหลักสูตร 6 เดือน หรือผ่านการสอบใบอนุญาตให้เป็นนายความ กรณีเป็นผู้ฝึกหัดงานในสำนักงานนายความเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปีมาแล้ว จึงจะสามารถสมัครเข้าสอบเพื่อขอใบอนุญาตว่าความ เมื่อผ่านการทดสอบดังกล่าวแล้วก็จะได้รับใบอนุญาตว่าความ โดยให้ว่าความได้ทั่วประเทศ

2.3 การจัดสำนักงานนายความ

สำนักงานนายความ หมายถึง⁸¹ สถานที่ทำการงานประจำของนายความที่ได้รับการจดทะเบียนและได้รับอนุญาตให้เป็นนายความตามพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2528 แต่สำนักงานนายความโดยปกติจะไม่ได้ถือว่าเป็นสถานที่ทำการค้า เนื่องจากวิชาชีพนายความไม่ใช่การค้า ดังนั้น การจัดตั้งสำนักงานนายความจึงไม่ต้องจดทะเบียนการค้า ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งเป็นรูปของนิติบุคคล บริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนแต่อย่างใด เพราะการจัดตั้งสำนักงานนายความ เป็นเพียงการจัดสถานที่ เพื่อให้ทนายความได้มีที่นั่งทำงานประจำตามปกติ มีที่นั่งสำหรับผู้ปฏิบัติงานธุรการ เลขานุการ มีที่นั่งสำหรับตัวความที่จะมาพบทนายความ มีห้องปรึกษาคดี ห้องประชุม ห้องสมุด โดยการจัดตั้งสำนักงานนายความ หรือ Law Firm หรือ Law Office นั้น แต่เดิมจะเลือกทำเลสถานที่ตั้งสำนักงานนายความที่ใกล้เคียงกับศาลยุติธรรม เพื่อความสะดวกในการไปศาลของทนายความ เพราะในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลนั้น ทนายความจะต้องไปติดต่องานธุรการและจะต้องไปว่าความที่ศาลเป็นประจำ ซึ่งการที่มีสำนักงานอยู่ใกล้เคียงกับศาลยุติธรรมก็เพื่อจะได้ประหยัดเวลาในการเดินทางไปศาล แต่ปัจจุบันที่ตั้งของศาลก็

⁸⁰พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528, มาตรา 69 บัญญัติว่า เมื่อทนายความผู้ใดต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ให้ศาลชั้นต้นที่อ่านคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น มีหนังสือแจ้งการต้องโทษจำคุกของทนายความผู้นั้นให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความทราบ ....

⁸¹สิทธิโชค ศรีเจริญ, “การจัดการสำนักงานทนายความ,” อ้างใน **ประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 1-7**, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549), หน้า 75-77.

เปลี่ยนไป ไม่ได้อยู่จุดเดียวกัน และทำเลที่ตั้งของสำนักงานทนายความในแต่ละแห่งก็เลือกที่ตั้งในทำเลที่เหมาะสมและสะดวกในการจราจร ทำให้ทำเลที่ตั้งของสำนักงานทนายความในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของสังคม

เนื่องจากสำนักงานทนายความมิได้ประกอบธุรกิจการค้า ดังนั้น ชื่อของสำนักงานทนายความจึงควรที่จะสื่อความหมายเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าใจว่า ชื่อนั้นหมายถึง สถานที่ทำงานของทนายความ โดยจะมีคำว่า ทนายความ กฎหมาย หรือคำอื่นใดที่แสดงให้เห็นว่า เป็นสำนักงานทนายความ เช่น นิติ เนติธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ สำนักงานทนายความควรที่จะมีป้ายชื่อของสำนักงานเพื่อบ่งบอกถึงสถานที่ทำการของสำนักงานทนายความ โดยลักษณะของป้ายชื่อนั้น ไม่ควรเล็กหรือใหญ่จนเกินไป ควรใช้สีและตัวอักษรที่สุภาพเรียบร้อย จะมีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอยู่ในป้ายอันเดียวกันก็ได้ แต่จะต้องไม่มีลักษณะของการโฆษณาเพื่อโอ้อวดความรู้ หรือความสามารถของสำนักงานทนายความแห่งนั้นว่า ดีเด่น หรือเก่งกว่าสำนักงานทนายความที่อื่น และควรบอกแต่ชื่อของสำนักงานเท่านั้น ไม่ควรจะมีคำพรรณนาอื่นใด เช่น ทนายความชั้นหนึ่ง ทนายความเกียรตินิยม หรือถ้อยคำอื่นใดที่สื่อให้เห็นอันเป็นการโฆษณาคุณความดีของทนายความ อีกทั้งตำแหน่งที่ปิดป้ายชื่อของสำนักงานทนายความนั้น ควรจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่สมเกียรติ ไม่ใช้อยู่ในที่ต่ำ หรือใกล้ชิดกับป้ายชื่อธุรกิจที่สังคมรังเกียจ เช่น ติดอยู่ข้างป้ายของโรงอาบอบนวด เป็นต้น หรือติดอยู่ข้างบ่อนการพนัน หรือติดทางเข้าออกสถานเริงรมย์ เป็นต้น

ในการจัดสำนักงานทนายความควรแบ่งส่วนงานออกเป็นแผนก ได้แก่ แผนกธุรการ แผนกการเงิน แผนกคดี หรือแผนกห้องสมุด ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละแผนกดังนี้

(1) **แผนกธุรการ** งานธุรการนับเป็นงานประจำที่สำคัญของสำนักงานทนายความ เนื่องจากงานทนายความจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเอกสาร เช่น งานการรับส่งเอกสาร งานการผลิตเอกสารประเภทต่าง ๆ งานด้านสัญญา งานด้านการรายงานคดี งานด้านหนังสือโต้ตอบ งานพิมพ์เอกสาร งานถ่ายเอกสาร งานติดต่อกับตัวความและบุคคลภายนอก งานจัดเก็บและรักษาเอกสาร งานทำลายเอกสาร งานควบคุมดูแลการใช้และการซ่อมแซมเครื่องใช้ในสำนักงานทุกชนิด ได้แก่⁸² ตู้เก็บเอกสาร เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องสแกนเอกสาร รวมถึงถึงยานพาหนะที่ใช้ในกิจกรรมของสำนักงานทนายความด้วย นอกจากนี้ งานแผนกธุรการยังครอบคลุมไปถึงงานด้านการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานประจำสำนักงาน เช่น เจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ และเลขานุการของทนายความ เป็นต้น

⁸² สิทธีโชค ศรีเจริญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 80-81.

(2) **แผนการเงิน** งานในแผนการเงินมีความสำคัญมาก เพราะในสำนักงาน นายความย่อมมีการรับและจ่ายเงินอยู่เป็นประจำ ทั้งยังมีเงินค่าธรรมเนียมศาล เงิน ค่าใช้จ่าย เงินค่าทนายความ เงินที่ได้รับมาจากการเป็นคดีหรือเกี่ยวเนื่องกับการเป็นคดี เงิน ที่ได้มาจากการขายทรัพย์สินของตัวความ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี เงินที่ได้มาจากบุคคลภายนอก อันเนื่องมาจากการจัดการทรัพย์สินของตัวความหรือการจัดการทรัพย์สินของกองมรดกที่ตัว ความเป็นผู้จัดการมรดก ซึ่งกิจการทางด้าน การรับ-จ่ายเงินต่าง ๆ นั้น จะต้องมีการแยก ประเภทและกันไว้ให้เป็นสัดส่วน ไม่ให้ปะปนกัน และจะต้องมีบัญชีกำกับเงินดังกล่าวให้ ชัดเจนถูกต้อง เพื่อจะได้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตรวจสอบและดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังเป็น การสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ตัวความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานนายความด้วย

การจัดระเบียบการเงินของสำนักงานนายความให้ เป็นสัดส่วนและมี ระเบียบเรียบร้อยนั้น จะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความและพนักงานฝ่ายธุรการ ปฏิบัติงานได้โดยสะดวก ซึ่งตามปกติแล้วในการรับเงินในคดีต่าง ๆ จะต้องมีการจดลงใน บัญชีและนำเงินฝากธนาคาร หรือเก็บไว้ในตู้เงินอย่างปลอดภัย โดยในการเบิกจ่ายเงินใน เรื่องต่าง ๆ ก็จะต้องทำตามระเบียบการเงิน ซึ่งจะต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบ ความถูกต้องของระบบบัญชีได้ อีกทั้งในการอนุมัติจ่ายเงินแต่ละครั้งก็จะต้องมีเอกสารกำกับ และตรวจสอบลงนามผู้อนุมัติจ่าย ซึ่งก็คือ ผู้ที่มีอำนาจของสำนักงาน เมื่อการดำเนินคดีเสร็จ สิ้น สำนักงานก็ต้องส่งบัญชีรายละเอียดเกี่ยวกับการเงินของสำนักงานที่ได้ดำเนินการไป แล้วทั้งหมดในรายละเอียดดังกล่าว ส่วนคดีที่มีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ทางสำนักงานก็ต้อง ส่งบัญชีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายให้ตัวความได้รับทราบทุกสามเดือน หรือหกเดือน แล้วแต่กรณี เพื่อให้ตัวความได้ตรวจสอบการเงินและการดำเนินงานของนายความได้โดย ละเอียด โดยแผนการเงินนี้ หากสำนักงานนายความที่มีขนาดเล็กและมีปริมาณงานไม่มาก นักก็อาจจะรวมเข้าไว้กับแผนธุรการได้ ซึ่งตัวอย่างบัญชีค่าใช้จ่ายปรากฏตามรายละเอียด ตามตารางที่ 1 หน้าถัดไป

(3) **แผนกคดี** สำนักงานนายความควรมีการแบ่งส่วนงานออกเป็นแผนกคดี เนื่องจากการทำงานของนายความมีลักษณะเป็นส่วนต่างหากจากงานประเภทอื่น ซึ่งเป็นงานที่จะต้องใช้ความคิดและจะต้องมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีเสียงรบกวน หรือไม่มีงาน หรือบุคคลอื่นเข้ามาปะปนกับงานนายความ ซึ่งตามปกติแล้วทนายความที่นั่งทำงานอยู่ในสำนักงานทนายความนั้น ควรจะมีการกั้นห้องหรือกั้นบริเวณเพื่อให้เป็นสัดส่วน มิให้คนอื่นเข้าไปรบกวนได้ และหากมีตัวความหรือแขกมาพบทนายความ ก็จะต้องมีที่ให้รอที่ห้องรับแขก ซึ่งต้องมีเป็นสัดส่วนแยกออกต่างหากจากห้องทำงานในส่วนของนายความ อีกทั้งภายในห้องทำงานของนายความควรมีหนังสือ ตำรากฎหมาย หรือมีเครื่องใช้ในการทำงานทนายความอย่างครบถ้วน เช่น โทรศัพท์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องคิดเลข สมุด ดินสอ ปากกา กระดาษร่าง นอกจากนี้ อาจจะมีที่นั่งสำหรับแขกเป็นการเฉพาะไม่เกินสองคน ซึ่งในสำนักงานใหญ่ที่มีเนื้อที่ในห้องทำงานเพียงพอ อาจจะมีเลขานุการส่วนตัวของทนายความนั่งทำงานร่วมอยู่ด้วยก็ได้ โดยในบางสำนักงานจะมีห้องทำงานของทนายความที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาคดีเฉพาะตัวความเป็นการเฉพาะรายด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ตัวความได้เปิดเผยความลับบางอย่างให้ทนายความผู้ดำเนินคดีให้ตนได้รับทราบโดยไม่ปิดบัง โดยการมีห้องปรึกษาคดีที่มีลักษณะมิดชิดเฉพาะรายนั้นจะช่วยให้ตัวความเชื่อมั่นได้ว่า สิ่งที่ตนพูดนั้นจะรู้เห็นเฉพาะทนายความของตนเท่านั้น ซึ่งจะเกิดผลดีต่อการทำงานของทนายความเป็นอย่างมาก⁸³

สำหรับงานในแผนกนั้น เนื่องจากทนายความในประเทศไทยไม่ได้แบ่งเป็น Solicitor⁸⁴ และ Barrister⁸⁵ เหมือนทนายในต่างประเทศ ดังนั้น ผู้ที่จดทะเบียนและได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความจึงสามารถดำเนินกิจกรรมทางด้านวิชาชีพทนายความได้ทั้งในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการดูแลเอกสาร การจัดทำสัญญา การสอบข้อเท็จจริง การทำรายงานข้อปรึกษาต่าง ๆ การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร และงานทางด้านกฎหมายโดยทั่วไปได้ด้วย ซึ่งจะถือกันว่าเป็นงานของ Solicitor ส่วนงานด้านการว่าความ ซึ่งถือว่าเป็นงานของ Barrister โดยมีหน้าที่ในการไปว่าความที่ศาล ทนายความในประเทศไทยก็สามารถทำได้ด้วย กล่าวได้ว่า ทนายความในประเทศไทยจะทำหน้าที่ทั้งสองอย่าง หรือบางคนอาจจะแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่างตามแต่ที่ตนถนัดก็ได้ ซึ่งใน

⁸³สิทธิโชค ศรีเจริญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-83.

⁸⁴ทนายความที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมาย โดยมีการติดต่อกับลูกความโดยตรง ทำหน้าที่ในการร่างและจัดเตรียมเอกสารทางกฎหมาย แต่ไม่ได้ว่าความในศาล.

⁸⁵ทนายความที่ทำหน้าที่ว่าความให้กับลูกความ รวมไปถึงการทำหน้าที่ให้คำปรึกษากฎหมายโดยทั่วไปด้วย.

สำนักงานทนายความที่มีจำนวนทนายความมากอย่างเพียงพอก็อาจจะมีการแบ่งแผนกคดี ออกเป็นสองแผนกหรือมากกว่านั้น ซึ่งสามารถแยกรายละเอียดได้ดังนี้

ก. แผนกที่ทำงานเกี่ยวกับเอกสารและการให้คำปรึกษาตัวความ การจัดทำ สัญญา การทำพินัยกรรม การทำงานด้านให้คำปรึกษาในด้านภาษีอากร รวมตลอดจนถึงการ เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินและเป็นอนุญาโตตุลาการด้วย

ข. งานว่าความ ซึ่งทนายความในแผนกนี้ก็จะมีส่วนในการเตรียมคดี ไปว่าความที่ศาลเป็นประจำ โดยทนายความที่ว่าความก็จะรับผิดชอบงานคดีเกี่ยวกับการไป ว่าความในศาลเท่านั้น

ค. งานที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วน บริษัท การจดทะเบียนโรงงาน การจดทะเบียนเครื่องจักร การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การจดทะเบียนสิทธิบัตร การจดทะเบียนการค้า และการจดทะเบียนพาณิชย์อื่น ๆ รวมถึง การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินหรืออาคารชุด เป็นต้น

ดังนั้น งานในแผนกคดีจึงควรจะต้องมีหัวหน้าหรือผู้รับผิดชอบ เพื่อ ควบคุมดูแลการทำงานของทนายความในแต่ละคนที่อยู่ในแผนกหรือในส่วนที่ตนรับผิดชอบ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจสอบวิธีการดำเนินงาน ตลอดจนตรวจสอบผลของการ ดำเนินงาน โดยในกรณีที่แผนกคดีไม่ได้ถูกแบ่งย่อยออกไปเป็นหลายส่วนดังกล่าวมาแล้ว ทาง สำนักงานทนายความก็อาจจะแต่งตั้งหัวหน้าส่วนเพื่อควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของ ทนายความในส่วนนั้นเป็นการเฉพาะขึ้นก็ได้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า การทำงานของวิชาชีพ ทนายความจะมีลักษณะเป็นงานอิสระเฉพาะตัวก็ตาม แต่ในด้านรูปแบบแล้ว ทนายความที่ ทำงานแต่ละคนก็จะต้องมีการปรึกษาหารือทนายความที่เป็นเพื่อนร่วมสำนักงานเดียวกัน หรือผู้ที่ เป็นหัวหน้าสำนักงาน หรือผู้บังคับบัญชาในสายการทำงานของตนอยู่เป็นประจำ โดย ทนายความในแผนกเดียวกันก็อาจจะมีการประชุมเพื่อรายงานผลการปฏิบัติงานหรือเพื่อ พิจารณาข้อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กับทนายความแต่ละคนทราบ หรือเพื่อการวางนโยบาย และตรวจสอบการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้วางไว้ก็ได้ ซึ่งอาจจะมีการทำงานกันเป็นกลุ่ม หรืออาจจะมี การแยกประเภทของงานที่ทำก็ได้ แต่ทั้งนี้ ย่อมจะต้องมีการประสานงานที่ดี ทั้ง ยังจะต้องมีผู้นำกลุ่มเพื่อรับผิดชอบในงานคดีนั้น เพื่อให้การทำงานร่วมกันเป็นไปได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยอาจจะต้องมีการเลือกทนายความที่มีความถนัดหรือมีประสบการณ์ เกี่ยวกับงานประเภทนั้นเข้ามาทำงานร่วมกัน หรืออาจจะต้องมีผู้ประสานงานหรือหัวหน้า กลุ่มที่ดี รู้จักแบ่งงานกันทำ และมีการประสานงานที่ดีต่อกัน เพื่อขจัดปัญหาการทำงาน ข้ำซ้อนหรือขัดข้องบกร่องของผู้ร่วมงานแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการทำงานเป็น กลุ่มอาจจะมีได้ในกรณีสำนักงานนั้นมีคดีใหญ่ ๆ หรือเรื่องใหญ่ ๆ ที่ไม่สามารถจะทำได้โดย

ทนายความเพียงคนเดียว โดยในการทำงานเป็นกลุ่มนั้น อาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นทนายความในสำนักงานเดียวกันเท่านั้น อาจจะใช้ทนายความของสำนักงานอื่นมาร่วมกันทำงานเพื่อให้งานคดีนั้นสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ได้

(4) **แผนกห้องสมุด**⁸⁶ สำนักงานทนายความที่มีขนาดใหญ่และพื้นที่จำนวนมาก ควรที่จะมีแผนกห้องสมุดไว้สำหรับเก็บรักษาหนังสือ ตำรา คำพิพากษาศาลฎีกา รวมกฎหมาย รวมราชกิจจานุเบกษา วารสารกฎหมาย วารสารที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของทนายความ เช่น วารสารที่เกี่ยวกับภาษีอากร วารสารที่เกี่ยวกับทะเบียนเครื่องหมายการค้า หรือสิทธิบัตร วารสารที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน การเงิน การธนาคาร และธุรกิจที่ทนายความเกี่ยวข้องอยู่ โดยตามปกติแล้วสำนักงานทนายความก็ต้องมีตำรากฎหมายในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่อย่างเป็นระบบ โดยคำบรรยายวิชากฎหมายของสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย ก็จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการค้นคว้าและอ้างอิงได้ตลอดเวลา ซึ่งวารสารกฎหมายที่ออกโดยสถาบันการศึกษาหรือสถาบันที่ให้ความรู้ ความก้าวหน้า และความทันต่อเหตุการณ์ ตลอดจนตำรากฎหมายต่างประเทศ ปทานุกรม พจนานุกรม และวารสารกฎหมายต่างประเทศที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อการทำงานของทนายความ หัวหน้าสำนักงานทนายความย่อมจะต้องหาซื้อมาเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ทนายความได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือใช้อ้างอิงในการทำงานของทนายความและเก็บรวบรวมไว้ในห้องสมุด ดังนั้น ห้องสมุดจึงมีความสำคัญและถือว่า เป็นที่รวมของสรรพตำราและเอกสารทางวิชาการที่ให้ความรู้แก่ทนายความเพื่อการทำงานทนายความได้ในทุกขั้นตอน เพราะเมื่อมีข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากลูกความ ทนายความย่อมจะต้องค้นคว้าและอ้างอิงตำรากฎหมายหรือเอกสารที่ให้ความรู้เหล่านั้น ซึ่งงานวิชาชีพทนายความก็เป็นงานที่จะต้องใช้ความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างมาก ฉะนั้น การมีตำราที่พร้อมมูลย่อมก่อให้เกิดความสะดวกแก่การทำงานของทนายความ ทั้งยังเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของงานและความมั่นใจของทนายความอีกด้วย ห้องสมุดจึงถือเป็นคลังสมองของสำนักงานทนายความอีกอันหนึ่ง และควรที่จะได้รับความสนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางด้วย ทั้งยังต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษา จัดหมวดหมู่ เพื่อให้การหยิบค้นหนังสือถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการทำงานได้โดยไม่สูญหาย อีกทั้งการมีเจ้าหน้าที่ประจำในห้องสมุดจะทำให้มีการติดตามว่า ตำรากฎหมายหรือคำบรรยายกฎหมายอยู่ที่ใด และสามารถจะตรวจสอบได้ด้วยว่ามีตำรากฎหมายหรือหนังสือกฎหมายเล่มใดที่จะมีออกจำหน่ายเพื่อประโยชน์ในการทำงานของทนายความในสำนักงานได้ ตลอดจนทำให้ห้องสมุดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งยังจะช่วยให้ทนายความทำงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว

⁸⁶สิทธิโชค ศรีเจริญ, เรื่องเดิม, หน้า 84.

อย่างไรก็ดี การมีห้องสมุดในสำนักงานทนายความขนาดเล็กก็อาจจะไม่จำเป็น เพราะสถานที่ของสำนักงานไม่อำนวยให้ แต่สำนักงานทนายความขนาดเล็กก็ควรมีตู้หรือชั้นใส่หนังสือที่สามารถเก็บรวบรวมและรักษาหนังสือและตำรากฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของทนายความในสำนักงานได้ ไม่ว่าจะเรียกที่เก็บหนังสือดังกล่าวนั้นว่าห้องสมุดหรือไม่ก็ตาม

2.4 การเขียนรายงาน

การเขียนรายงานมีความสำคัญต่อการปฏิบัติกรในวิชาชีพทนายความ ซึ่งจะทำให้ทนายความมีความรู้ ความเข้าใจในวิธีการนำเสนอ หรือการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาประกอบการทำรายงานคดีต่าง ๆ หรือรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับสำนวนในคดีที่ตนเองต้องรับผิดชอบโดยต้องมีการปฏิบัติดังนี้

(1) การเตรียมตัว เป็นการสำรวจและเตรียมความพร้อมเพื่อให้สามารถเริ่มต้นในการทำงานได้ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลอย่างกว้าง ๆ เพื่อการตัดสินใจในขั้นตอนต่อไป

(2) การเลือกเรื่องและการตั้งชื่อเรื่อง ต้องให้มีความเหมาะสมกับข้อเท็จจริงในสำนวนคดีที่จะต้องทำ ซึ่งจะต้องไม่กว้างจนเกินไป หรือแคบจนเกินไป จนยากแก่การรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้า

(3) การกำหนดขอบเขต วัตถุประสงค์ และวิธีการศึกษา ซึ่งจะเป็นรายละเอียดในขั้นตอนการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง คำพิพากษาที่เกี่ยวข้อง และบทความวิชาการ หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้นำมาศึกษาเพื่อการเตรียมตัวก่อนการทำสำนวนในคดีเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

(4) การลงมือเขียน เมื่อข้อมูลต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วก็ลงมือเขียน โดยจะใช้การบรรยายโวหารและเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่ตนเองต้องการจะสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการเขียนคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำขอ คำแถลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ภาษาที่อธิบายอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน มุ่งเข้าสู่ประเด็นสำคัญโดยไม่อ้อมค้อม หลังจากนั้น ก็มีการสรุปประเด็นทั้งหมดเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจอย่างคร่าว ๆ ในตอนท้าย

นอกจากนี้ ในการทำสำนวนคดีในแต่ละคดีของสำนักงานทนายความนั้น ควรมีการจัดทำปกสำนวน หรือเพิ่มสำนวน⁸⁷ เพื่อรวบรวมกระดาษของสำนักงานที่เกี่ยวข้องกับคดีหรือแบบพิมพ์ของศาลที่ใช้ประกอบการว่าความในคดี ซึ่งปกสำนวนของสำนักงานทนายความอาจจะมีลักษณะคล้ายกับปกสำนวนของศาล ส่วนด้านหน้าอาจจะมีการพิมพ์ข้อความที่สามารถจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับคดีนั้นได้โดยสรุป เช่น ชื่อของสำนักงานทนายความซึ่งเป็นเจ้าของคดีนั้น สถานที่ตั้งของสำนักงานทนายความ และหมายเลข

⁸⁷ สิทธีโชค ศรีเจริญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 86-87.

โทรศัพท์ของสำนักงานนายความ ซึ่งถดถลงมาก็คจะเป็นคดีหมายเลขดำที่...../.....
คดีหมายเลขแดงที่...../.....เพื่อที่จะได้บันทึกหมายเลขคดีที่เกี่ยวกับสำนวน
ความอันนั้น ถดถลงมาก็คจะเป็นชื่อศาล วันที่ยื่นฟ้อง หรือวันที่ยื่นคำให้การต่อสู้คดี ประเภท
ของคดี เช่น คดีแพ่ง คดีอาญา คดีภาษีอากร คดีแรงงาน หรือคดีล้มละลาย ระหว่าง ชื่อ
โจทก์ และชื่อจำเลย ข้อหาหรือฐานความผิด เช่น ข้อหาละเมิด ข้อหาผิดสัญญา ข้อหาขบไล่
เรียกค่าเสียหายจำนวน.....บาท ซึ่งหมายถึง จำนวนทุนทรัพย์ของคดี อาจมีการ
ระบุชื่อทนายความเจ้าของคดีและรับผิดชอบในการว่าความ โดยเป็นทนายความของฝ่าย
โจทก์หรือจำเลย นอกจากนี้ ยังระบุชื่อของทนายฝ่ายตรงข้ามและหมายเลขโทรศัพท์ เพื่อที่
จะได้ติดต่อในกรณีที่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับทนายความฝ่ายตรงข้าม ชื่อผู้พิพากษาที่
นั่งพิจารณาคดี ห้องพิจารณาคดีหมายเลขที่.....และเลขเก็บเอกสารของศาล โดย
การระบุดังกล่าวนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการยื่นคำคู่ความต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน โดยใน
กรณีที่มีการระบุห้องพิจารณาคดีก็เพื่อจะได้ทราบว่า ในคดีดังกล่าวมีการพิจารณาคดีในห้อง
พิจารณาคดีเป็นประจําหมายเลขอะไร และในการที่จะต้องระบุหมายเลขเก็บเอกสารก็เพื่อ
ประโยชน์ในการที่จะติดตามหรือขอเบิกเอกสารที่อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ศาล
นอกจากนี้ ในช่องที่มีการระบุถึงคู่ความฝ่ายตรงข้ามก็เพื่อประโยชน์ในการทราบรายละเอียด
ของคู่กรณี ทั้งยังควรมีชื่อนัดขึ้นสองสถานเมื่อวันที่เท่าใด ซึ่งก็เพื่อประโยชน์แก่ตัวความและ
สำนวนคดีของทนายความเอง ซึ่งรายละเอียดปรากฏตามตัวอย่างตารางที่ 2 ในหน้าถัดไป

ตารางที่ 2 ปกสำนวนคดี

สำนักงานสุจริตนายความ		
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โทร.....		
คดีหมายเลขดำที่...../.....		
คดีหมายเลขแดงที่...../.....		
ศาล.....		
ฟ้องวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....		
ความ.....		
ระหว่าง	{	.....โจทก์
		.....จำเลย
ข้อหาหรือฐานความผิด.....เรียกค่าเสียหายจำนวน.....บาท		
นายความเจ้าของคดีชื่อ.....เป็นนายความของฝ่าย.....		
ทนายฝ่าย.....ชื่อ.....โทร.....		
ผู้พิพากษาชื่อ.....ห้องพิจารณาคดีหมายเลข.....เลขเก็บเอกสาร.....		
จำเลยยื่นคำให้การวันที่.....นัดขึ้นศาลวันที่.....		
การพิจารณาคดี		
ครั้งที่ 1	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 2	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 3	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 4	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 5	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 6	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 7	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 8	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ครั้งที่ 9	วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.	ศาลนัด.....
ศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ผลของคำพิพากษา มีว่า		

ที่มา: สิทธิโชค ศรีเจริญ, “การจัดการสำนักงานนายความ.” อังโน ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549), หน้า 87.

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ

ในการศึกษาวิชาชีพด้านกฎหมายนั้น ถ้าจะให้ได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรต้องวางแผนในการฝึกงาน ไม่ว่าจะเป็นการฝึกงานที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าไปทดลองทำงานในหน่วยงานนั้น ๆ⁸⁸ ซึ่งในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องฝึกงานที่สำนักงานทนายความหรือบริษัทกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพด้านนี้ อันเป็นการเสริมความรู้ในเชิงปฏิบัติให้กับผู้เรียนเพิ่มเติมจากความรู้ในเชิงทฤษฎีที่ได้มีการเรียนมาตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 จนถึงปีที่ 4 ซึ่งในบางสถาบันอาจให้มีการฝึกงานด้านวิชาชีพกฎหมายตั้งแต่ในระดับชั้นปีที่ 3 ก็ได้แล้วแต่สถาบันการศึกษาแต่ละแห่งจะออกแบบในหลักสูตรของตนเอง โดยในการศึกษากฎหมายในฐานะวิชาชีพนั้น นอกจากจะต้องศึกษาในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยแล้ว ยังต้องมีการศึกษาอบรมที่เน้นการปฏิบัติในชั้นอัยการและชั้นศาล ตลอดจนในการไปประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งได้แก่ การศึกษาในชั้นเนติบัณฑิต และการอบรมวิชาว่าความ ณ สภาทนายความ โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการที่จะประกอบวิชาชีพในด้านอัยการและผู้พิพากษานั้น ภายหลังจากจบการศึกษาในระดับเนติบัณฑิต ซึ่งเป็นการศึกษาภายหลังจากการสำเร็จระดับปริญญาตรีแล้ว หากสามารถสอบคัดเลือกเพื่อเข้าไปเป็นอัยการผู้ช่วย หรือผู้ช่วยผู้พิพากษาได้แล้ว ก็จะต้องเข้ารับการอบรมตามแต่ละวิชาชีพดังกล่าวมาด้วย⁸⁹

สำหรับลักษณะการฝึกงานในสำนักงานทนายความหรือบริษัทกฎหมาย ผู้เรียนอาจได้ทำงานในลักษณะของผู้ช่วยทนายความ ซึ่งจะทำงานตามที่นายผู้ควบคุมได้มอบหมาย เช่น การค้นคว้าข้อกฎหมาย การทำความเข้าใจเบื้องต้น การค้นคว้า การแปลเอกสารจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ หรือภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย การร่างจดหมายโต้ตอบ การร่างสัญญา การเขียนคำฟ้อง เป็นต้น ซึ่งความรู้ในด้านกฎหมายที่จะได้ใช้ก็จะมีหลากหลาย ทั้งกฎหมายธุรกิจ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายแรงงาน⁹⁰ ซึ่งบางแห่งอาจมีความรู้ด้านกฎหมายมหาชนก็จะเกี่ยวข้องกับคดีปกครอง หรือคดีรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ส่วนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

⁸⁸ธานินทร์ กรัยวิเชียร, คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 147.

⁸⁹วิสาร พันธนะ และมาลี สุรเชษฐ, “สถานภาพและการประกอบวิชาชีพกฎหมาย,” ใน ประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2549), หน้า 4.

⁹⁰ธานินทร์ กรัยวิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 148.

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี แต่ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเน้นการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ทัศนคติ ซึ่งเป็นการฝึกงานในสำนักงานทนายความจริง เพื่อเรียนรู้วิธีทำงาน การตัดสินใจ การปรับปรุงคุณภาพงาน และการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนทำให้รู้จักตนเองและ จุดแข็งของตนเอง เพื่อทำให้เกิดความพร้อมและความมั่นใจในการเข้าสู่วิชาชีพทนายความ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก่อนที่จะเข้าสู่วิชาชีพด้านนี้จะต้องผ่านการฝึกอบรมวิชาความรู้จากสภา ทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ก่อน เพื่อให้ผู้ฝึกได้เกิดปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม และ ทักษะในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ทั้งยังถือเป็นประสบการณ์ที่สูงที่สุด และดี ที่ที่สุด เพราะผู้ฝึกจะได้เรียนรู้และบูรณาการความคิดความเข้าใจและปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับ กฎหมายที่ได้เรียนมาตลอดสี่ปีพร้อม ๆ กับการเรียนรู้สังคม และโลกที่แท้จริง ขณะเดียวกัน ก็จะเป็นช่วงเวลาของการปรับบุคลิกภาพ กริยาท่าทาง วาจา การวางตน การแต่งกาย การมี สัมมาคารวะและการรักษาจรรยาบรรณ ตลอดจนการปฏิบัติต่อคนอื่นที่ทำงานร่วมกันและ ได้ฝึกตนให้มีความสามารถในอาชีพ และการเป็นคนดีของสังคม โดยก่อนการเข้าฝึกงานผู้ เรียนควรเตรียมความพร้อมของตนเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการฝึกงานด้านกฎหมายอย่าง เต็มที่ ถ้ามีเวลาผู้เรียนควรทบทวนความรู้ในด้านกฎหมายที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อจะได้ไม่ต้อง เริ่มต้นใหม่ในระหว่างฝึกงาน เพราะจะทำให้เสียเวลาโดยใช่เหตุ หากผู้เรียนคนใดรู้ตัวเองว่า ตนมีพื้นฐานไม่ดี ยังต้องเตรียมตัวแต่เนิ่น ๆ และหากผู้เรียนสนใจฝึกงานในลอร์ฟิริมยังต้อง เตรียมความรู้ด้านภาษาอังกฤษให้ได้เป็นอย่างดี เพราะการทำงานในหน่วยงานประเภทนี้จะ ใช้ภาษาอังกฤษอย่างมาก โดยบางแห่งมีการใช้ภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาไทย⁹¹ ซึ่งในการ สมัครฝึกงานสามารถทำได้หลายวิธี โดยมหาวิทยาลัยหลายแห่งก็มีการจัดโครงการฝึกงาน ให้แก่ผู้เรียน โดยส่งผู้เรียนไปตามหน่วยงานต่าง ๆ ตามความเหมาะสม หรือไม่เช่นนั้นผู้เรียน ก็ไปหาสถานที่ฝึกงานด้วยตนเอง โดยสมัครโดยตรงหรือการเข้าไปสมัครอย่างไม่มีพิธีรีตอง ซึ่งวิธีนี้ก็ได้รับความนิยมมาก เพราะผู้เรียนสามารถเลือกแหล่งฝึกงานด้วยตนเองได้ นอกจากการฝึกงานตามแหล่งฝึกแล้ว ผู้เรียนกับอาจารย์ย่อมต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน กล่าวคือ ต้องมีความสัมพันธ์และเคารพอาจารย์ รู้กาลเทศะ อีกทั้งผู้เรียนย่อมต้องมีความ ประพฤติที่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมอันดี ไม่ควรวิ่งเต้นขอข้อสอบล่วงหน้า หรือขอ คะแนนเพิ่มจากอาจารย์ แต่ควรที่จะซักถามในข้อที่สงสัยและค้นคว้าปฏิบัติตามคำแนะนำ ซึ่งมีผู้เรียนหลายคนมีนิสัย “กลัวอาจารย์” ทำให้ไม่กล้าถามอาจารย์ และคิดไปเองว่า อาจารย์เป็นอย่างไรโดยไม่ไต่ถาม เหล่านี้จะทำให้เกิดผลเสียในการศึกษาและการเข้าสมาคม ในการประกอบวิชาชีพการงานต่อไป⁹² สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาวิชากฎหมายให้แตกฉาน

⁹¹ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

⁹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 154-155.

และลึกซึ้งนั้น มิใช่อยู่ที่ว่า กฎหมายนั้น ๆ บัญญัติว่าอย่างไร หากแต่อยู่ที่การบ่มเพาะความคิดเห็นในเชิงกฎหมาย ซึ่งจะต้องอาศัยหลักนิติปรัชญาและหลักจรรยาบรรณวิชาชีพมาประกอบด้วย เพราะในที่สุดแล้วการแสดงความคิดเห็นในเชิงกฎหมายย่อมต้องอาศัยหลักดังกล่าวมาประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมายในการวิเคราะห์ข้อคิดเห็น หากผู้เรียนไม่มีมนุษยสัมพันธ์กับอาจารย์ย่อมไม่ได้ความคิดเห็นในทางกฎหมายที่หลากหลาย อันเป็นการทำให้ผู้เรียนมีความคิดคับแคบ และมีความรู้สึกจินตนาการในด้านความเห็นทางกฎหมายไปเอง ซึ่งจะเกิดผลเสียต่อความเป็นนักกฎหมายของผู้เรียนในอนาคต

นอกจากนี้ การให้เหตุผลทางกฎหมายที่ดีย่อจะทำให้การเป็นทนายความมีความสามารถในการว่าความชนะได้ ซึ่งเหตุผลที่ทนายความยกขึ้นอ้างย่อมเป็นเหตุผลเดียวกันกับที่ศาลได้ยกขึ้นมาประกอบคำพิพากษา ดังนั้น ในการประกอบวิชาชีพกฎหมายด้านวิชาชีพทนายความย่อมมีเรื่องของการต่อสู้ชิงไหวชิงพริบกัน ซึ่งอาวุธที่สำคัญในการต่อสู้ก็คือ เหตุผลและหลักกฎหมายที่คู่กรณีในฝ่ายตรงกันข้ามยกขึ้นมาประกอบ และฝ่ายตนได้ตั้งรับประเด็นดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม มีหลักเหตุผลสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน โดยฝ่ายใดมีเหตุผลดีกว่า หนักแน่นกว่า ฝ่ายนั้นย่อมเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบ โดยเหตุผลในระบบกฎหมายของไทยแยกพิจารณาได้ออกเป็นสองกรณี ได้แก่ เหตุผลในตัวบทกฎหมาย และเหตุผลในทางอรรถคดี⁹³ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) เหตุผลในตัวบทกฎหมาย คือ เหตุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย (The Spirit of the Law) หรือเหตุผลตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย (The Objective of the Law) เป็นเหตุผลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงไปตรงมากับกฎหมาย ซึ่งหากกฎหมายขาดสภาพบังคับหรือมีความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมาย ย่อมทำให้กฎหมายนั้นขาดกรอบของกฎหมายรองรับ นั่นหมายความว่า กฎหมายที่ใช้บังคับขาดหลักนิติรัฐ นั่นเอง

(2) เหตุผลในทางอรรถคดี คือ เหตุผลตามต้องอาศัยหลักความเป็นอิสระและหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมตามหลักนิติธรรม โดยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาและต้องปราศจากการแทรกแซงใด ๆ จากทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการพิจารณาคดี อันเป็นหลักประกันในการทำงานของศาล

ดังนั้น ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความจะทำให้ผู้ฝึกได้ประสบการณ์จากหลักนิติปรัชญา หลักวิชาชีพกฎหมาย หลักความเป็นผู้นำในด้านวิชาชีพกฎหมาย หลักแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทนายความ ตลอดจนหลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ เพราะวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ไม่หวังผลกำไร ไม่ใช่

⁹³ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 190-191.

เพื่อการค้าหรือธุรกิจ แต่เพื่อพิทักษ์ความยุติธรรมและให้ความเป็นธรรมกับผู้ที่ถูกกฎหมาย กระทำด้วยความอยุติธรรม ซึ่งในโลกยุคโลกาภิวัตน์จะต้องเรียนกฎหมายและปฏิบัติได้อย่าง เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เพียงแค่การเรียนกฎหมายอย่างเป็นทางการเป็นนามธรรม แต่ต้องเรียนรู้กฎหมาย อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมในยุคปัจจุบัน อีกทั้ง กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจะต้องไม่ถูกกระทบกระเทือนจากปัจจัยภายนอกที่เป็นสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากผู้มีอำนาจในรัฐมีการเลือกปฏิบัติ จนทำให้กฎหมายไม่สามารถจับต้องได้ และ กลายเป็นเพียงการเรียนรู้ในทฤษฎีเท่านั้น ฉะนั้น ภารกิจของนักกฎหมายจึงต้องธำรงรักษาไว้ ซึ่งความยุติธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมในการบังคับใช้ ตลอดจนสามารถนำไป ปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงอันเป็นปัญหาสังคมในยุคปัจจุบันได้

บทที่ 5

วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการด้านการศึกษากฎหมาย ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และสรรพเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอ
แยกประเด็นในการวิเคราะห์ออกเป็นดังนี้

1. วิเคราะห์มาตรการด้านการศึกษากฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของไทย

การจัดการศึกษาในปัจจุบันของไทยเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องและแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะในการดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาตินั้นจะต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำทุกกระบวนการจึงจะนำไปสู่กระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนภูมิภาคและบริบทของโลกที่เปลี่ยนไป โดยที่วิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 มีว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” อีกทั้งการจัดการศึกษายังมีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ¹

(1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

(2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทผู้ดีของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ

(3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

ดังนั้น จะเห็นว่า เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อให้เกิดเป้าหมายดังนี้²

¹แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579, หน้า ฉ.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า ช.

- (1) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access)
- (2) ผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานอย่างเท่าเทียม (Equity)
- (3) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ (Quality)
- (4) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรอกการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย (Efficiency)
- (5) ระบบการศึกษาที่สนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy)

ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้มีการแยกบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาทางด้านวิชาการกับสาขาวิชาชีพไม่ให้ไปก้าวก่ายกัน³ นอกจากนี้ในการจัดการศึกษาของรัฐนั้น ต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยที่รัฐมีหน้าที่ในการกำกับ ส่งเสริม สนับสนุนให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล⁴ กล่าวได้ว่า ในการจัดการศึกษานั้น ต้องมีการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เชี่ยวชาญตามความถนัดของตน รับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้ แนวทางในการปฏิรูปอุดมศึกษาได้มีการให้สถาบันการศึกษามีคุณภาพ อยู่บนความมีอิสระทางวิชาการ เน้นการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ บริหารสถาบันอุดมศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน มีระบบการบริหารงานบุคคลที่เป็นมาตรฐาน จัดทำหลักสูตรที่ไม่เน้นการตลาดเพียงอย่างเดียว แต่ตอบสนองต่อภาคการผลิตจริง รวมทั้งเชื่อมโยงกับสังคม ท้องถิ่น และวัฒนธรรมไทย⁵ อีกทั้งต้องสร้างความเข้มแข็งและความเป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษา ความสามารถของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปภายในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อทำให้เกิดการบริหารด้านการเงิน การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรักษาและการแสวงหาบุคลากรสายวิชาการที่มีคุณภาพ การสร้างหลักสูตรบูรณาการที่เป็นอัตลักษณ์และทันยุคสมัย ตลอดจนความเป็น Globalization⁶ ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะต้องอาศัยผู้บริหารที่มี

³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 40 วรรคสอง.

⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 54.

⁵แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), หน้า 12.

⁶โลกาภิวัตน์ ซึ่งการศึกษาระดับอุดมศึกษาถือเป็นแหล่งความรู้ สามารถสร้างความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่วงวิชาการและวิชาชีพให้กับโลก โดยบัณฑิตที่จบการศึกษาต้องมีความพร้อมทั้งทักษะทางวิชาการ ทักษะทางวิชาชีพ และทักษะการใช้ชีวิต ถึงพร้อมทั้งความฉลาดทางสติปัญญา และทางอารมณ์.

วิสัยทัศน์ มีความเป็นมืออาชีพ และมีธรรมาภิบาล โดยการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์จะกลายเป็นการศึกษาที่ไร้พรมแดน เพราะอิทธิพลของการพัฒนาทางด้านดิจิทัลเทคโนโลยี ซึ่งมีการเชื่อมโยงโครงข่ายอินเทอร์เน็ตไปทั่วทุกจุดบนโลก ในรูปแบบ Wire line⁷ และ Wire less⁸ ทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายและต่อเนื่อง จนเป็นการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต⁹

จากการศึกษาระบบการศึกษาของประเทศฟินแลนด์จะพบว่า ความสำเร็จด้านการศึกษาของฟินแลนด์โดยส่วนใหญ่จะมาจากรูปแบบทางเศรษฐกิจที่ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมและสร้างความเป็นธรรมในสังคม จนทำให้เห็นว่า การศึกษาเป็นบริการสาธารณะของชุมชนที่จะนำไปสู่ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ จนทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็ง ส่วนระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศสก็จะให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อคติประจำชาติที่ว่า “เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ” ทำให้การศึกษาของประเทศฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญสี่ประการ คือ (1) ความเท่าเทียมกันทางโอกาสในการเข้ารับการศึกษา (2) การไม่แบ่งแยกเพศ เชื้อชาติ ผิวพรรณ และฐานะทางสังคม (3) ความมีสถานะเป็นกลาง และ (4) ความไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาใด ๆ สำหรับระบบการศึกษาของประเทศเยอรมนีนั้น ก็จะทำให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะในด้านของผู้เรียน ซึ่งหากเรียนไปแล้วเห็นว่า ไม่เหมาะสมกับตัวของผู้เรียนเอง ก็สามารถย้ายไปเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้ ส่วนการเรียนในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปก็จะไม่มีการสอบคัดเลือก ยกเว้นการเรียนเฉพาะทาง เช่น แพทย์ศาสตร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านการศึกษาของประเทศจีนนั้น ก็จะมีพบว่า ได้มีการวางแผนการศึกษาจากรัฐบาลกลาง โดยมีการออกกฎหมาย มีการกำหนดนโยบายและแผนการศึกษาให้เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ ทั้งยังมีแนวทางในการกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในประเทศด้วย โดยจะใช้เรื่องของวิทยาศาสตร์มาเป็นนโยบายนำร่องในการพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งในการยกระดับคุณภาพของการศึกษาของประเทศจีนนั้นได้เน้นดำเนินการอยู่สามเรื่องดังนี้¹⁰

(1) จัดสรรทรัพยากรทุนการศึกษาให้เหมาะสม ซึ่งหน่วยงานรัฐบาลของประเทศจีนระดับต่าง ๆ มีการประกันการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา โดยงบประมาณด้าน

⁷มีสาย.

⁸ไร้สาย.

⁹แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), หน้า 61.

¹⁰เงินกับการปฏิรูปการศึกษา, [Online], Available Website: <http://www.trueplookpan.com/blog/content/78223/-blog-teaartedu-teaart-,2564> (มิถุนายน, 17).

การศึกษาของรัฐบาลจะต้องเท่ากับร้อยละ 4 ของจีดีพีของประเทศ ขณะเดียวกันยังส่งเสริมให้สังคมบริจาคเงินเพื่อการศึกษาและสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ยากจน โดยส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้พัฒนาอย่างสมดุล

(2) ทำให้การศึกษามีความเสมอภาคตั้งแต่การเริ่มต้น และมีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่าถึง 9 ปี ส่งเสริมให้มีอัตราการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสูงถึงร้อยละ 90 และอัตราเข้าเรียนมหาวิทยาลัยสูงถึงร้อยละ 40 และมีผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากถึง 200 ล้านคน

(3) คุ้มครองให้ครูผู้สอนที่รับผิดชอบการศึกษาภาคบังคับได้รับเงินเดือนอย่างทั่วถึง มีการพัฒนาบุคลากรครูอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้บุคลากรที่มีความสามารถมาเป็นครู

นอกจากนี้ ประเทศจีนยังได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มีบทบาทในการจัดการศึกษา โดยมีการสนับสนุนสตาร์ทอัพด้านเทคโนโลยีการศึกษา และมีความมุ่งมั่นในการเป็นผู้นำด้านการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (AI) อีกด้วย ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาที่สอดคล้องกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21¹¹ ทำให้คนรุ่นใหม่ของประเทศจีนเป็นคนเก่งที่รักชาติ มีความคิดสร้างสรรค์ มีหัวใจทางการค้าและพร้อมที่จะแข่งขันอยู่ตลอดเวลา นับว่า การปฏิรูปการศึกษาของประเทศจีนประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก

ตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 มาตรา 5 ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นต้องเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(1) พัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญตามสาขาวิชาหรือวิชาชีพที่ตนถนัด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประเทศ และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับโลกได้

(2) พัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะที่จำเป็น เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อรองรับสังคมโลกที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ร่วมกันแก้ปัญหาสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

(3) ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนด้านการอุดมศึกษา และต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรบุคคลของประเทศในการเข้ารับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและการศึกษาตลอดชีวิต

¹¹เช่น Coding และทักษะในการบริหารการเงินและการลงทุน เป็นต้น

สำหรับในส่วนของการศึกษากฎหมายหรือสาขานิติศาสตร์ในประเทศไทยนั้น แต่เดิมหากจะเข้าเรียนในสาขานิติศาสตร์จะต้องเรียนประมาณ 140-145 หน่วยกิต โดยมีหลักสูตรการศึกษา 4 ปี แต่ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. 2561 จะกำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 120 หน่วยกิต ใช้เวลาในการศึกษาประมาณ 3-4 ปี เมื่อจบการศึกษาในระดับนิติศาสตรบัณฑิตแล้วจึงไปต่อที่ห้องคัมภีร์วิชาชีพ อันเป็นการอบรมกฎหมายในภาคปฏิบัติภายหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว ซึ่งก็คือ สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์¹² และสำนักอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์¹³ โดยทนายความนับเป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายที่ได้เรียนมาทั้งหมด ทั้งยังเป็นวิชาชีพที่เก่าแก่ เป็นวิชาชีพที่พัฒนามาจากศิลปะการพูดในที่ชุมชน ซึ่งแต่เดิมาก็เป็นการพูดเพื่อแก้ต่างให้กับตนเอง และต่อมาก็ได้พัฒนามาเป็นการพูดเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคกรีก¹⁴ ยุคโรมัน¹⁵ ยุคยุโรป¹⁶ โดยจะเห็นได้ว่า ทนายความนับแต่ยุคอดีตของต่างประเทศต่างก็เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นการไต่สวนคดี รวบรวมข้อเท็จจริง ตลอดจนการว่าความและแก้ต่างคดีในชั้นศาลให้กับลูกความของตนเองได้

ทนายความในประเทศอังกฤษจะมี “โซลิซิเตอร์” (Solicitor) ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมาย ร่างสัญญา ร่างพินัยกรรมให้กับลูกความ แต่เมื่อมีคดีความในชั้นศาลแล้วจะ

¹²เมื่อสอบผ่านก็จะได้ใบประกาศนียบัตร และหากทำงานด้านกฎหมายครบสองปี ก็สามารถไปสอบเป็นอัยการผู้ช่วย หรือผู้ช่วยผู้พิพากษาได้.

¹³เมื่อสอบผ่าน แล้วก็จะได้ใบประกอบวิชาชีพทนายความ และสามารถว่าความได้ทั่วประเทศ อาณาจักรไทย.

¹⁴เรียกว่า ผู้รับแต่งคำแถลง ซึ่งเป็นผู้ที่จะรับแต่งคำแถลงหรือเขียนแก้ข้อกล่าวหาให้กับคู่ความ เพื่อให้คู่ความจดจำคำแถลงนั้นแล้วไปกล่าวต่อศาลเอง.

¹⁵เริ่มจากหัวหน้าสกุลเป็นผู้ว่าคดีแทนสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งทาสในครอบครัว ต่อมาก็ได้รับปรึกษาข้อกฎหมายและข้อพิพาทนอกสกุลด้วย จนในที่สุดก็ได้กลายเป็นงานอาชีพ เรียกว่า วิชาชีพทนายความ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคู่ความเพื่อต่อสู้คดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น จะต้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของคู่ความ อันเป็นงานที่มีความสำคัญทั้งต่อคู่ความและชุมชนทั้งหมด ทำให้ต้องสร้างกฎระเบียบสำหรับวิชาชีพขึ้น เช่น การมีข้อห้ามไม่ให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี ประกอบวิชาชีพ การห้ามไม่ให้คนหูหนวก ตาบอด หรือผู้หญิงประกอบอาชีพ ทั้งยังมีกรจำกัดว่า คนที่จะมาประกอบวิชาชีพในด้านนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี เป็นต้น.

¹⁶แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ (ก) Proctor เป็นทนายความที่ทำหน้าที่ไต่สวนคดีและรวบรวมข้อเท็จจริง แต่ไม่ได้เข้าว่าคดีหรือแก้ต่างคดีในการพิจารณาคดี (ข) Advocate เป็นทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากศาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในการว่าความและแก้ต่างคดีในศาลได้.

เป็นหน้าที่ของทนายความที่ทำหน้าที่ว่าความในชั้นศาล ซึ่งก็คือ “บารริสเตอร์” (Barrister) โดยบารริสเตอร์จะพบพยานครั้งแรกที่ห้องพิจารณาคดีเลย ดังนั้น พยานจะเบิกความอย่างไร ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมากก็ไม่อาจทราบได้ล่วงหน้า เนื่องจากโซลิสิตออร์มีหน้าที่เป็นผู้จัดเตรียมคดีและเตรียมพยานไว้ให้ นับเป็นการใช้วิชาชีพที่มีความรู้ ไหวพริบ และปฏิภาณเป็นอย่างมาก ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องยอมรับกันว่า อาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและมีรายได้ดีเป็นรองจากอาชีพแพทย์ ซึ่งปัจจุบันสหรัฐอเมริกามีการปกครองเป็นรัฐย่อยจำนวน 50 รัฐ (State) โดยแต่ละรัฐจะเรียกว่า “มลรัฐ” และในแต่ละมลรัฐก็จะมีกฎหมายเป็นของตนเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้กฎหมายที่เกี่ยวกับผู้ที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความของแต่ละมลรัฐจึงมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐนั้น ๆ จะเป็นฝ่ายที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความตามแบบของตน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็มีสาระที่สำคัญค่อนข้างคล้ายกัน จะมีเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้นที่แตกต่างกันบ้าง ทำให้สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภาแห่งอเมริกัน (The American Bar Association: ABA) เพื่อเป็นกฎเกณฑ์กลางให้กับแต่ละมลรัฐ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นเรื่องของจริยธรรมทางวิชาชีพเพื่อใช้ควบคุมวิชาชีพทนายความ

สำหรับวิชาชีพทนายความในประเทศเยอรมนีจะได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากประชาชนในการเป็นตัวแทนในชั้นศาล เพราะเป็นผู้ประกอบวิชาชีพโดยอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ซึ่งในการทำหน้าที่ของทนายความก็จะอยู่ภายใต้การควบคุมของประมวลกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพ ซึ่งทนายความก็จะสามารถว่าความเฉพาะในเขตพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น นอกจากนี้คณาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในประเทศเยอรมนีก็สามารถที่จะขออนุญาตให้ว่าความในศาลอาญาได้ทั้งหมด รวมทั้งสามารถว่าความในศาลรัฐธรรมนูญในสหพันธ์ ศาลปกครองสูงสุด และศาลภาษีอากรสูงสุดได้ โดยเฉพาะคดีที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะความเห็นของคณาจารย์เหล่านี้ถือเป็นความเห็นของผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือ ส่วนทนายความในประเทศฝรั่งเศสจะแบ่งออกเป็น (ก) อาโวกาต์ (Avocats) ซึ่งมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลแพ่งและศาลอาญา โดยจำนวนของอาโวกาต์นั้นจะไม่มีจำกัดและจะต้องมีคุณสมบัติที่ได้รับปริญญาตรีทางด้านกฎหมาย และต้องมีประสบการณ์การฝึกงานที่เรียกว่า “Stage” (ข) อาวูเอส์ (Avoués) ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของศาล (Office of the Court) โดยจำนวนของผู้ประกอบวิชาชีพเป็นอาวูเอส์กลับถูกจำกัดสิทธิ์ แต่การเป็นอาวูเอส์สามารถสืบทอดทางมรดกได้ และสามารถโอนขายสิทธิให้บุคคลอื่นได้ด้วยการอนุมัติของรัฐบาล โดยอาวูเอส์สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีด้วยวาจาต่อหน้าศาลได้ และจะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีที่เป็นลายลักษณ์อักษรประเภทคำคู่ความได้ทั้งหมด นอกจากนี้ อาวูเอส์ยังทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งสิ้น รวมทั้งแนะนำ

อาโวกาต์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมกับคดีให้คู่ความด้วย (ค) อาเกรเอ็ส (Agrees) เป็นทนายความที่เป็นผู้ดำเนินคดีเหมือนกับอาวูเอส์ในศาลพาณิชย์ (Commercial Court) ของฝรั่งเศส (ง) อาโวกาต์ โอ กังเซยส์ (Avocats aux Conseils) เป็นทนายความซึ่งมีสิทธิดำเนินคดีในศาลสูง เช่น ศาลยุติธรรมสูงสุด (Court of Cassation) และสภาแห่งรัฐ (Counsel d'Etat: Board of State) ซึ่งมีจำนวนจำกัดเพียง 60 ตำแหน่ง นอกจากนี้ ยังมีวิชาชีพกฎหมายอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งก็คือ โนตารี (Notaries) ซึ่งจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวและมรดก ซึ่งจากสถานภาพและลักษณะของการประกอบวิชาชีพทนายความดังกล่าวของต่างประเทศทำให้ต้องตระหนักว่า “ทนายความ” คือ วิชาชีพที่ต้องใช้ประสบการณ์ ความรู้ หลักกฎหมาย และจริยธรรมในด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างถูกต้องตามหลักนิติรัฐและนิติธรรม

ส่วนประเทศไทยนั้นจะประกอบวิชาชีพทนายความได้ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 โดยผู้ต้องการเป็นทนายความจะต้องให้สภานายความทำหน้าที่รับจดทะเบียน ออกใบอนุญาต ควบคุมมรรยาททนายความ ตลอดจนการฝึกอบรมผู้ประสงค์จะเป็นทนายความ โดยมี (1) มีสัญชาติไทย (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภานายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีและไม่ใช่ผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่า จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง และ (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต กล่าวคือ ไม่เป็นบุคคลที่ถูกปลดชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เว้นแต่เวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับแต่วันถูกปลดชื่อแล้วจึงจะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตอีกได้ โดยทนายความในประเทศไทยนั้นภายหลังจากได้รับใบอนุญาตให้ความจากสภานายความแล้ว สามารถว่าความทุกประเภทคดีได้ทั้งราชอาณาจักรไทย รวมทั้งสามารถให้คำปรึกษากฎหมายได้ทุกประเภทคดี

ทำให้วิชาชีพทนายความในประเทศไทยสามารถทำงานได้หลากหลายมากกว่าทนายความในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส ซึ่งจะมีการแยกประเภทของทนายความตามประเภทของสายงานที่ทำการถ่วงดุลกันและกันทางด้านกฎหมาย แต่ทนายความในประเทศไทยสามารถดำเนินการต่าง ๆ ทางด้านกฎหมายได้ทั้งการว่าความและการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายต่าง ๆ ทั้งนี้ที่ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความจากสภาทนายความ ทำให้ทนายความในประเทศไทยมีเยอะและเป็นได้ง่ายกว่าในต่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว รวมทั้งสามารถที่จะทำคดีได้หลายประเภท เช่น คดีอาญา คดีแพ่ง คดีทรัพย์สินทางปัญญา คดีภาษีอากร ฯลฯ

อย่างไรก็ดี โดยข้อเท็จจริงแล้วการประกอบวิชาชีพทนายความนั้น เป็นการใช้วิชาชีพด้านกฎหมาย ซึ่งทนายความที่ทำหน้าที่จะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษตามประเภทของคดีจึงจะสามารถทำให้การทำคดีมีประสิทธิภาพและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่า วิชาชีพทนายความ เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและมีรายได้รองจากอาชีพแพทย์ ถือเป็นการใช้วิชาชีพเสมือนวิชาชีพแพทย์เช่นกัน ฉะนั้น การประกอบอาชีพทนายความจึงควรที่จะเป็นทนายความเฉพาะด้านตามความเชี่ยวชาญและมีประกาศนียบัตรสำหรับวิชาชีพโดยเฉพาะเพื่อการเป็นทนายความในคดีด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญและความมั่นใจให้กับผู้มาใช้บริการหรือลูกค้า ซึ่งในเรื่องนี้ ประเทศเยอรมนีก็จะให้ความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากเห็นว่า อาชีพทนายความ เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในการที่จะเป็นตัวแทนหรือเป็นที่ปรึกษากฎหมายในด้านต่าง ๆ หากดำเนินคดีในศาลชั้นต้นเสร็จแล้ว เมื่อคู่ความประสงค์จะอุทธรณ์จะต้องเปลี่ยนทนายความสำหรับใน ประเทศเยอรมนีนั้นจะอนุญาตให้บุคคลที่เป็นคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในเยอรมนีสามารถได้รับอนุญาตให้ว่าความในศาลอาญาได้ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน ส่วนประเทศไทยนั้น หากมีใบประกอบวิชาชีพทนายความ (ตัวทนายความ) ก็สามารถว่าความและให้คำปรึกษากฎหมายได้ทุกคดี ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีทรัพย์สินทางปัญญา คดีล้มละลาย คดีภาษีอากร คดีปกครอง คดีรัฐธรรมนูญ ฯลฯ โดยไม่ได้แยกประเภทของความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ซึ่งอาจส่งผลเสียหายกับผู้เข้ามาใช้บริการในด้านกฎหมายนั้น ๆ ได้นั่นเอง

2. วิเคราะห์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษากฎหมายเพื่อไปประกอบวิชาชีพ

การที่นักศึกษากฎหมายได้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษากฎหมายเป็นการศึกษาด้าน

วิชาชีพเฉพาะ อันเป็นการศึกษาเพื่อไปประกอบวิชาชีพ ทำให้ผู้ศึกษาจำต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางเฉพาะด้าน โดยจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงานที่สำนักงานอัยการจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.54 สำนักงานกฎหมายพหุสิทธิ บัญชนและเพื่อน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.54 ศาลจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 17.64 บริษัทพี.เจ.เอส.ลอร์เฟิร์ม จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 17.64 สำนักงานกฎหมายอาทิตย์ บุตรอินทร์ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 โดยได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า เห็นด้วย เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้ส่งผลต่อการทราบถึงปัญหาและข้อขัดข้อง ตลอดจนอุปสรรคของการนำกฎหมายมาใช้ในสังคม และสามารถใช้ความรู้ในการวิเคราะห์หาเหตุผลเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ ทั้งยังช่วยเพิ่มศักยภาพที่มีประโยชน์ต่อองค์กรและประเทศชาติเพื่อให้เกิดการพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลง หรือการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้หมดไปได้¹⁷

นอกจากนี้ พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน¹⁸ยังได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมืองว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกในการขับเคลื่อนประเทศด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเทคโนโลยี เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์นั้นสามารถบริหารงานในส่วนต่าง ๆ ของประเทศให้เดินไปข้างหน้าด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์และต่อยอดความรู้สู่ระดับที่สูงขึ้น ทำให้มีสำคัญต่อประเทศชาติ อย่งไรก็ดี เกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษาของภาครัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกลับไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบันได้เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนแต่ความรู้ในเชิงวิชาการเท่านั้น ทำให้ประเทศชาติขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในเชิงอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม นอกจากนี้ ในส่วนของบุคลากรทางการศึกษาก็ยังไม่ได้กระจายไปยังแหล่งชุมชนที่ห่างไกล รวมถึงชุมชนที่ห่างไกลก็ยังไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาพอสมควร แต่ก็ยังมีความคิดเห็นบางส่วนที่เห็นว่า การออกแบบทางด้านการศึกษานั้นมาจากพื้นฐานการใช้ชีวิตในสังคม ดังนั้น ควรออกแบบการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน

¹⁷ในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามผนวกผนวก 1 – 3 นั้น ไม่ราบรื่นและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพราะปัญหาไวรัสโคโรนา 2019 ระบาดหนัก ส่งผลให้มีการขังงดต่อการเดินทางทั่วทั้งประเทศ.

¹⁸ตามตารางในภาคผนวก 1.

สำหรับความคิดเห็นในด้านการศึกษากฎหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผู้ให้สัมภาษณ์ตามภาคผนวก 1 เห็นว่า การใช้ความรู้ด้านกฎหมายควรต้องควบคู่กับการอยู่ร่วมกับสังคม เพราะเมื่อประชาชนทุกคนได้รู้กฎหมายก็จะทำให้ได้รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยจะไม่ฝ่าฝืนในการกระทำผิดต่อผู้อื่นและส่วนรวม ซึ่งหากบุคคลมีความเกรงกลัวต่อความผิด ย่อมจะไม่ก่ออาชญากรรมขึ้น ส่งผลให้ประเทศชาติเกิดความสงบเรียบร้อย ดังนั้น กฎหมายจึงมีส่วนสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติและสังคมภายในประเทศชาติ

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันอย่างไรนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ตามภาคผนวก 1 ส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนการสอนกฎหมายในปัจจุบันจะเน้นด้านวิชาการเกินไป กล่าวคือ ให้นักศึกษาท่องหนังสือตำรา ซึ่งเป็นหลักการทางทฤษฎี ไม่มีการออกไปฝึกภาคปฏิบัติในสถานที่ทำงานจริง ฉะนั้น สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในด้านกฎหมาย จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมายให้สอดคล้องกลับสถานการณ์ในปัจจุบันด้วย ตลอดจนต้องกระจายการศึกษาด้านกฎหมายไปยังแหล่งชุมชนที่ห่างไกล เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาทางด้านกฎหมายได้มากกว่านี้ และที่เลี้ยงแหล่งฝึกงานบางส่วนให้เหตุผลด้านความเชื่อมั่นทางการเรียนกฎหมายว่า สามารถจัดระเบียบของสังคมได้ ตลอดจนหลักสูตรการเรียนการสอนในปัจจุบันก็สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมได้

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ตามภาคผนวก 1 ยังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้ เพราะทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์จากรูปแบบการทำงานจริงจากแหล่งฝึกงาน ซึ่งหากนักศึกษากฎหมายต้องการที่จะประสบความสำเร็จในด้านหน้าที่การงานทางด้านกฎหมายย่อมจะต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการในภาคทฤษฎี รวมถึงการมีประสบการณ์ในด้านการงานที่สามารถต่อยอดองค์ความรู้ได้ อีกทั้งเมื่อเกิดปัญหาข้อกฎหมายขึ้นก็จะสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่เคยมีในช่วงฝึกงานนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ ตลอดจนเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้ ฉะนั้น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพจึงส่งผลต่อความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายได้ รวมทั้งทำให้ได้รู้ปัญหาข้อเท็จจริงและวิธีการแก้ไขปัญหา จึงควรส่งนักศึกษากฎหมายเข้าฝึกประสบการณ์กับสถานประกอบการด้านกฎหมายที่หลากหลายเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ถึงปัญหาและสภาพการทำงานจริงได้ ทั้งยังทำให้นักศึกษาได้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทั้งสองฝ่าย

ในการแก้ไขปัญหาด้วยการมองสองด้าน และฝึกให้หาวิธีที่ดีที่สุดที่ตั้งอยู่บนเหตุผลของกฎหมายอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพราะการเรียนการสอนกฎหมายในปัจจุบันเน้นไปที่การท่องตัวบทกฎหมายในระบบ Civil Law ทำให้กระบวนการในการพิจารณาความผิดจึงใช้หลักการตามที่กฎหมายบัญญัติอันเป็นการมองปัญหากฎหมายอย่างแคบ

3. วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในการวางรูปแบบการศึกษากฎหมายของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดสอนสาขานิติศาสตร์

การศึกษากฎหมายในแต่ละสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ต่างมีการศึกษากฎหมายที่มีความแตกต่างกันออกไป เนื่องจากการออกแบบหลักสูตรของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งก็จะออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ของมหาวิทยาลัยของตนเองจึงทำให้เกิดความแตกต่างกัน แต่ในการศึกษารายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนั้น จะมีเฉพาะการศึกษากฎหมายในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นรายวิชาที่ต้องลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่ 2 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ซึ่งในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ปี พ.ศ. 2559 จะมี 3 หน่วยกิต ส่วนหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ปี พ.ศ. 2564 จะมี 6 หน่วยกิต โดยจะเป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการฝึกงานด้านกฎหมายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน และการศึกษากฎหมายในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ปี พ.ศ. 2560 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ซึ่งอยู่ในกลุ่มฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 280 หน่วยกิต แต่ไม่นับหน่วยกิต จึงเป็นรายวิชาที่นักศึกษาจะต้องไปหาประสบการณ์จากแหล่งฝึกงานที่นักศึกษาได้แจ้งความประสงค์ที่จะไปฝึกงานเอง ฉะนั้น ในแต่ละสถาบันการศึกษาก็จะมีการวางรูปแบบการศึกษากฎหมายที่ไม่เหมือนกันตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจงที่เป็นคณาจารย์ที่สอนกฎหมายในสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามกลุ่มตัวอย่างบทที่ 1¹⁹ ซึ่งเป็นข้าราชการและพนักงานมหาวิทยาลัย²⁰ โดยได้ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคลเมื่อภาคการศึกษาปลาย ประจำปีการศึกษา 2564 ในระหว่างเดือนสิงหาคม 2564 ซึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึก

¹⁹มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

²⁰รายละเอียดตามภาคผนวก 2.

ประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความสามารถทำให้นักศึกษานำองค์ความรู้ที่ได้มานั้นมาพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นได้ เนื่องจากในการขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นต้องพึ่งพาทรัพยากรมนุษย์ในการควบคุมเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ของภาครัฐที่เป็นอยู่เป็นการออกแบบการศึกษาที่เน้นไปทางด้านการทำงานจำ ไม่ได้เน้นการพัฒนา Soft Skill²¹ ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประกอบกับตามความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันย่อมต้องการทักษะที่หลากหลายในการประกอบอาชีพ ทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพจึงมีความสำคัญ แต่การเรียนการสอนในปัจจุบันกลับไม่ได้บูรณาการกับศาสตร์อื่น ส่งผลให้บัณฑิตไม่ตอบสนองต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้²²

นอกจากนี้ จากการตอบข้อมูลการสัมภาษณ์ยังพบว่า ความคิดเห็นการศึกษากฎหมายนับว่า มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษาเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาในศาสตร์ต่าง ๆ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ และการศึกษากฎหมายก็จะช่วยยกระดับความคิดวิเคราะห์ขึ้น ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมได้ เนื่องจากกฎหมายมีสภาพบังคับ โดยทุกคนไม่สามารถอ้างความไม่รู้กฎหมายและปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ส่วนแนวคิดในด้านมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย²³ ในปัจจุบันยังขาดความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะมีการออกแบบหลักสูตรการเรียนกฎหมายที่ติดกรอบไว้ให้เน้นไปที่การทำงานมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ทำให้ไม่มีการบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น นักศึกษาจึงขาดทักษะการทำงานร่วมกับศาสตร์อื่น²⁴ แต่ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านเห็นว่า ควรมีการปรับปรุงกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันจะเป็นการดีมาก

²¹ลักษณะอุปนิสัย และทักษะความสามารถเชิงสมรรถนะที่ช่วยให้คุณสามารถทำงานและสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทักษะส่วนใหญ่จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ แต่ทักษะบางประเภทก็เป็นสิ่งที่มาแต่กำเนิด.

²²ในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามแผนกผนวก 1 – 3 นั้น ไม่ราบรื่นและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพราะปัญหาไวรัสโคโรน่า 2019 ระบาดหนัก ส่งผลให้มีการเข้มงวดการเดินทางทั่วประเทศ.

²³คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์.

²⁴เช่น การศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานวิจัยทางด้านกฎหมาย ซึ่งจะต้องเก็บข้อมูลร่วมกับศาสตร์อื่น ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจเกิดความคลาดเคลื่อน.

อย่างไรก็ดี ยังมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่พบว่า สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้ เพราะจะได้พบกับบรรยากาศในการทำงานจริง ซึ่งจะเป็นการฝึกฝนเทคนิคการทำงานด้านกฎหมาย และสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษามีเป้าหมายของตนเองว่า จะไปประกอบอาชีพด้านกฎหมายในอนาคต อีกทั้ง ผู้ให้สัมภาษณ์ยังให้ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากฎหมายด้วยการนำหลักการ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องว่า ควรมีการเพิ่ม ประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานด้วย โดยก่อนนักศึกษาจะเข้าไปฝึกงานควรเลือกสถานประกอบการอย่างเหมาะสม ทั้งจะต้องมีที่เลี้ยงจากแหล่งฝึกที่สามารถสอนงานได้ตลอดเวลา อีกทั้งเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกประสบการณ์ (ฝึกงาน) ต้องจัดประชุมเพื่อถอดบทเรียนและนำมาปรับปรุงพัฒนารายวิชาฝึกประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ในส่วนของการออกแบบหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต ตลอดจนแผนการศึกษาควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาลงทะเบียนเรียนได้อย่างเสรี และเรียนตามความสนใจของนักศึกษาเองและความต้องการของตลาด โดยหลักสูตรนั้นต้องบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ ด้วยเพื่อการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษากฎหมายอย่างมีคุณภาพและสร้างความเป็นวิชาชีพได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น ในการศึกษากฎหมายของแต่ละสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ต่างก็มีการศึกษากฎหมายที่มีความแตกต่างกันออกไป จึงนับเป็นความเหลื่อมล้ำในการวางรูปแบบการศึกษากฎหมายของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดสอนสาขานิติศาสตร์

4. วิเคราะห์องค์รวมของกระบวนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษาสาขา

นิติศาสตร์ในประเทศไทยในการออกไปสู่บริบททางสังคม

จากข้อมูลการการประชุม Focus Group ตามภาคผนวก 3 ปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนกฎหมายสอนควรนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการวิเคราะห์สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทั้งสองฝ่าย อีกทั้งยังเป็นการมองการแก้ไขปัญหาด้วยการมองสองด้าน นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนาบางคนก็เห็นว่า สังคมไทยในปัจจุบันยึดถือจารีตประเพณีมาจากอดีต แต่ในการเรียนการสอนกฎหมายในปัจจุบันกลับเน้นไปที่การท่องตัวบทกฎหมายตามระบบกฎหมายในระบบ Civil Law ทำให้มี

การพิจารณาเฉพาะกระบวนการความผิดทางด้านกฎหมายที่ใช้หลักกฎหมายบัญญัติเท่านั้น กระบวนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษากฎหมายเพื่อไปสู่บริบททางสังคมจึงไม่มีความเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันรวดเร็วมาก โดยเฉพาะในพลวัตที่ 21 มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการศึกษากฎหมายในปัจจุบันตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามภาคผนวก 1 และ 2 ได้มีการออกแบบการศึกษาที่เน้นไปทางด้านการทำงานจำ ไม่ได้เน้นการพัฒนา Soft Skill ต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ตลอดจนภาวะปัจจุบันความต้องการของตลาดแรงงานที่ต้องการทักษะที่หลากหลายในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะต้องมีมากขึ้น แต่การจัดการเรียนการสอนทางด้านกฎหมายในปัจจุบันกลับไม่ได้นำมาบูรณาการกับศาสตร์อื่น ส่งผลให้บัณฑิตที่จบมาไม่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว จึงทำให้บัณฑิตนิติศาสตร์มีความน่าจะเป็นของการว่างงานในอัตราที่สูงมาก ซึ่งจะต้องรอการเปิดสอบรับราชการ หรือหน่วยงานของทางราชการเท่านั้น ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษาทางศาสตร์ด้านนี้ในรูปแบบดั้งเดิมไม่ทันกลไกของสังคมและโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้

นอกจากนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้ตั้งโจทย์ในการทำวิจัยในครั้งนี้ว่า “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” นั้น ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” นั้น เป็นเพียงโมเดลหนึ่งของรูปแบบของการศึกษาที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนได้นำทักษะที่ได้จากการเรียนรู้มาตลอดระยะเวลาสามปีกว่าของระบบการศึกษาปริญญาตรีได้นำไปปรับใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังเป็นการสร้างระบบตรรกะการคิดนอกกรอบเพื่อการบูรณาการของการนำองค์ความรู้ไปใช้ เพื่อที่จะส่งผลให้บัณฑิตที่จบไปแล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพและทำงานได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องไปเรียนรู้และเริ่มต้นในการศึกษาใหม่

หากแต่ว่า ปัญหาของกระบวนการในการสร้างบัณฑิตเพื่อให้ออกไปทำหน้าที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ในประเทศชาตินั้นยังขาดกระบวนการที่สะท้อนถึงปัญหาของการสร้างมนุษย์ที่เรียนสาขานิติศาสตร์ในปัจจุบันจะนำไปเป็น “วิศวกรสังคม” ที่จะทำหน้าที่ในการออกแบบโครงสร้างทางสังคม และเพื่อการช่วยเหลือพัฒนาประเทศชาติเพื่อความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ไม่ทันสมัยตามพลวัตโลกในศตวรรษที่ 21 จะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของพี่เลี้ยงแหล่งฝึกงานที่นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ไปทำการฝึกงานตามภาคผนวก 1 ซึ่งได้ให้ความคิดเห็นโดยสรุปเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษา (โดยทั่วไป) ของภาครัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันว่า การศึกษาในปัจจุบันได้เน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้เชิงวิชาการ จึงทำให้ขาดแคลน

บุคลากรที่มีคุณภาพในเชิงอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ทั้งในส่วนของบุคลากรทางการศึกษา ยังไม่ได้กระจายไปยังแหล่งชุมชนห่างไกล อีกทั้งชุมชนที่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาพอสมควร นอกจากนี้ ยังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันว่า ยังไม่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากการเรียนการสอนในปัจจุบันยังเน้นวิชาการเกินไป และให้นักศึกษาท่องจำ โดยไม่มีการออกไปฝึกปฏิบัติในสถานที่ทำงานจริง ทั้งยังให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า สถาบันการศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันด้วย ตลอดจนกระจายการศึกษาไปยังแหล่งชุมชนห่างไกลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากกว่านี้ แต่ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์บางคนก็ให้เหตุผลด้านความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการเรียนกฎหมายว่า สามารถจัดระเบียบสังคมได้ รวมทั้งสามารถที่จะพัฒนาคนในสังคมได้

นอกจากนี้ จากข้อมูลการสัมภาษณ์คณาจารย์จากสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามภาคผนวก 2 ส่วนใหญ่ยังได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันว่า ยังไม่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตรในปัจจุบันว่า มีการตีกรอบไว้โดยเน้นไปที่การท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ทั้งยังขาดการบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น ทำให้นักศึกษาขาดทักษะในการทำงานร่วมกับศาสตร์อื่น เช่น การศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานวิจัยทางด้านกฎหมายที่จะต้องเก็บข้อมูลร่วมกับศาสตร์อื่น ทั้งยังส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจเกิดความคลาดเคลื่อน แต่ก็ยังมีความเห็นของคณาจารย์ส่วนน้อยตามภาคผนวก 2 ที่มีความเห็นว่า ควรมีการปรับปรุงกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันก็จะเป็นการดีมาก

ในส่วนของนักศึกษาที่เคยไปฝึกงานตามแหล่งฝึก ซึ่งได้ให้ข้อมูลตามภาคผนวก 3 ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความว่า สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้ เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจหลักความเป็นจริงของสังคม และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ตลอดจนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพที่สามารถช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาด้านกฎหมายได้ ดังนั้น การฝึกงานจึงเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของตัวบุคคล ทำให้เกิดความรู้สึกเสียเปรียบ อ่อนน้อม ถ่อมตัว ได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้ได้อย่างชัดเจน

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ในการศึกษากฎหมายจึงต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ระหว่างส่วนรวมและส่วนรวมที่เข้ากันได้อย่างลงตัว และทำให้การศึกษากฎหมายเกิดการนำไปใช้และเกิดผลตามจุดมุ่งหมายของกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งแน่นอนว่า

การสอนกฎหมายจะต้องไม่เน้นที่การท่องจำและตีความกฎหมายเพื่อให้ได้ประโยชน์เพื่อตนเองอย่างเดียว ซึ่งอาจจะส่งผลให้เป็น “ศรีธนญชัย”²⁵ ทางด้านกฎหมายได้ โดยเฉพาะในโลกยุคใหม่ซึ่งเป็นโลกแห่งการพัฒนานั้น ได้เกิดเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งยังมีการติดต่อสื่อสารเพื่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วโดยผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเครื่องมือดิจิทัล อาทิ คอมพิวเตอร์พกพา (Notebook) แท็บเล็ต (Tablet) ไอแพด (Ipad) ไอโฟน (Iphone) สมาร์ทโฟน (Smart Phone) ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารในรูปแบบดิจิทัล ทั้งในด้านวิชาการ ด้านบันเทิง ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมในทางเศรษฐกิจในรูปแบบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้มนุษย์ในโลกยุคใหม่เผชิญกับข้อมูลอย่างมหาศาลซึ่งยากต่อการจัดการกับข้อมูลได้ ตลอดจนการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้ นอกจากนี้ในโลกของการแข่งขันในทุกด้าน รวมถึงการแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำการผลิตทรัพยากรมนุษย์ออกมามีคุณภาพ ประเทศชาตินั้น ยังต้องมีข้อมูลความรู้และนวัตกรรมเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่การทำงานแบบดั้งเดิมและซ้ำซาก ทำให้ผู้ที่สามารถปรับตัวและสร้างประโยชน์ให้องค์กรและใช้ทักษะด้านการสื่อสารเพื่อการแก้ไขปัญหาในเชิงวิพากษ์ที่ต้องใช้สมองและการปฏิสัมพันธ์เท่านั้น จึงจะทำให้เกิดการอยู่รอดและประสบความสำเร็จในการทำงานได้

5. วิเคราะห์แนวทางการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ว่า “เป็นหน่วยงานบูรณาการงานด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ” และได้มีพันธกิจ (Mission) ในข้อ 7 ว่า “จัดทำมาตรฐานการอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ” อีกทั้งในแผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายก็ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการเรียนการสอนและการศึกษาอบรมวิชากฎหมาย เพื่อการพัฒนา นักกฎหมายให้เป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่ดี ทำให้คณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) ได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2564 เพื่อให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต ระดับปริญญาตรีที่เป็นมาตรฐาน เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดหลักสูตรการเรียน

²⁵ผู้วิจัย หมายถึง นักกฎหมายที่มีปฏิภานเป็นยอด มีไหวพริบเป็นเยี่ยม แต่มากด้วยเล่ห์เหลี่ยม เป็นร้อยเล่มเกวียนจนยากที่ใครจะรู้เท่าทัน ทั้งยังทำเพื่อประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้อง ซึ่งนักกฎหมายประเภทนี้จัดอยู่ในกลุ่มคนที่อันตรายต่อสังคมมาก.

การสอนของแต่ละสถาบันอุดมศึกษาและรองรับการผลิตบัณฑิตทางนิติศาสตร์ให้มีความรอบรู้และมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นนักกฎหมายที่ดี มีองค์ความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ มีความเข้าใจในสภาพสังคม สามารถนำกฎหมายไปปรับใช้ให้เกิดผลทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาบุคลากรด้านกฎหมายเพื่อนำไปสู่การสร้างนักกฎหมายของประเทศที่มีคุณภาพและความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ²⁶ ทำให้คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติได้จัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติขึ้น อันเป็นข้อเสนอในการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์อย่างเป็นระบบตั้งแต่การเรียนการสอนนิติศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา การฝึกอบรมในทางปฏิบัติในระดับเนติบัณฑิต เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานิติศาสตร์ในระดับสากลทั้งในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยมีโครงสร้างการศึกษานิติศาสตร์ หลักสูตรปริญญาตรี ดังนี้²⁷

(1) วิชาศึกษาทั่วไป (ไม่เกิน 15 หน่วยกิต) ควรศึกษาวิชาที่เชื่อมโยงกับกฎหมาย เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา บัญชี การบริหาร เป็นต้น และรายวิชาที่เกี่ยวกับ Soft Skills²⁸

(2) วิชาบังคับทางกฎหมาย (ไม่เกิน 60 หน่วยกิต)

(2.1) วิชาหลักทั่วไปแห่งกฎหมาย (หลักการทั่วไปแห่งกฎหมาย ระบบกฎหมาย ประวัติศาสตร์ข้อคิดและสถาบันทางกฎหมาย จริยธรรม/จรรยาบรรณวิชาชีพ การใช้ การตีความกฎหมาย นิติปรัชญา)

(2.2) วิชากฎหมายแพ่ง (บุคคล นิติกรรม หนี้ ทรัพย์สิน ละเมิด ครอบครัว มรดก)

²⁶กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, การปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ, [Online], Available Website: <https://www.mhesi.go.th/>, 2565 (เมษายน, 29).

²⁷คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติ, การปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ, [Online], Available Website: <https://www.mhesi.go.th/>, 2565 (เมษายน, 29).

²⁸Soft Skills คือ ทักษะที่สำคัญอันประกอบไปด้วยคุณสมบัติภายในที่ดีของมนุษย์ที่ล้วนส่งผลดีแก่ตนเองและเพื่อนร่วมงาน ช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้ดีกว่าเดิม และยังส่งผลกระทบต่อสังคม หากบุคลากรในองค์กรมี Soft Skills เป็นพื้นฐานย่อมจะกลายเป็นคนมีคุณภาพ เข้าอกเข้าใจบุคคลทั้งภายนอกและภายในองค์กร ส่งผลให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสอดคล้องกัน ดังนั้น Soft Skills จึงเป็นคำจำกัดความโดยรวมที่สื่อถึงทักษะหลากหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของมนุษย์ที่ช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจกับตัวเองได้ดี สามารถการบริหารจัดการอารมณ์และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันและประสบความสำเร็จไปเป็นทีมได้อย่างราบรื่น (ที่มา: Soft Skills คืออะไร?, [Online], Available Website: <https://www.Palagrit.com/what-is-soft-skills/>, 2565 (เมษายน, 29)).

(2.3) วิชากฎหมายอาญา (อาญา ภาคทั่วไป ภาคความผิด อาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา)

(2.4) วิชากฎหมายมหาชน (กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และวิธีพิจารณาคดี)

(2.5) วิชากฎหมายพาณิชย์ (เอกเทศสัญญาที่สำคัญ เช่น ซื้อขาย เช่าทรัพย์ จ้างทำของ ตัวแทน หุ้นส่วนบริษัท)

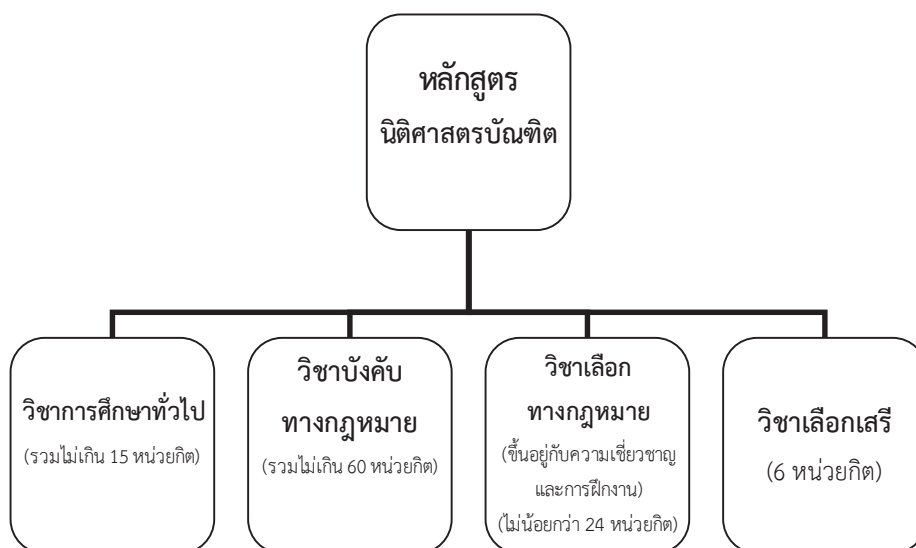
(2.6) วิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ (วิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีพิจารณาความอาญา พยานหลักฐาน)

(2.7) วิชากฎหมายระหว่างประเทศ (คดีเมือง คดีบุคคล)

(3) วิชาเลือกทางกฎหมาย (ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของแต่ละมหาวิทยาลัย) ไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต (อาจจะกำหนดให้วิชาฝึกงานหรือสหกิจศึกษา เป็นวิชาเลือกก็ได้ ขึ้นอยู่กับนโยบายของสถาบันการศึกษา)

(4) วิชาเลือกเสรี 6 หน่วยกิต

รายละเอียดข้างต้นปรากฏตามโครงสร้างหลักสูตรปริญญาตรีตามแผนภาพที่ 3 ดังนี้

แผนภาพที่ 3 โครงสร้างหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตของ คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติ

สำหรับการประเมินผล อาจจะไม่จำเป็นต้องประเมินผลแยกเป็นรายวิชา (ยกเว้นวิชาหลักทั่วไปแห่งกฎหมายและกฎหมายระหว่างประเทศ) แต่อาจจะทำในลักษณะของการ

สอบ Comprehensive²⁹ โดยอาจจะแบ่งเป็นกฎหมายแพ่ง กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายมหาชน ซึ่งในการสอบแต่ละข้ออาจจะมีหลายประเด็นที่เชื่อมโยงกับกฎหมายหลายวิชา และมีประเด็นในเรื่องกฎหมายวิธีสบัญญัติด้วย เช่น กฎหมายแพ่ง อาจจะมีประเด็นทั้งนี้ ครอบครัว มรดก และประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในการปรับใช้กฎหมายในชีวิตจริง และเพื่อไม่ให้มีการเรียนการสอนในลักษณะแยกส่วนเป็นรายวิชา

จากโครงสร้างหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตของคณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติดังกล่าว จะพบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความน่าจะอยู่ในส่วนของวิชาเลือกทางกฎหมายซึ่งอาจจะกำหนดให้วิชาฝึกงานหรือสหกิจศึกษาก็ได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งที่จะออกแบบหลักสูตรให้มีรายวิชาดังกล่าวขึ้นมา และหากสถาบันอุดมศึกษาได้บรรจุรายวิชา “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” เข้าไปในหลักสูตร ย่อมจะทำให้สามารถต่อยอดเพื่อให้บัณฑิตมี Hard Skills ซึ่งก็คือ ทักษะความรู้ที่ได้เรียนมาและสามารถไปประกอบวิชาชีพในการปฏิบัติงานได้เลย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับหลักสูตรอบรมเนติบัณฑิตและหลักสูตรฝึกอบรมในทางวิชาชีพของคณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติที่ได้ออกแบบขึ้นมาเพื่อการปฏิรูปและพัฒนาการเรียนการสอนนิติศาสตร์เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนและสังคมได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

²⁹การสอบประมวลความรู้.

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยพบข้อสรุปและข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

จากสภาวะการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้นักศึกษาในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติการใช้ชีวิต การเรียนรู้ครอบครัว ตลอดจนภาวะเสี่ยงต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงสังคมและความทันสมัยที่ปวง ดังนั้น นักศึกษาจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ ทั้งยังจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เพื่อความอยู่รอดในสังคม ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 การศึกษากฎหมายในต่างประเทศเพื่อนำไปสู่การเป็นนักกฎหมายเพื่อสร้างทักษะด้านการศึกษากฎหมายที่ร่วมกับศาสตร์อื่นเพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริง

การศึกษากฎหมายในประเทศสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) นั้น เป็นการเรียนหลักสูตร Bachelor of Laws ซึ่งทนายความของประเทศสหราชอาณาจักรจะแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ แอททอร์นี หรือโซลิซิเตอร์ ซึ่งเป็นทนายความที่มีหน้าที่เตรียมคดี หรือว่าความเล็ก ๆ น้อย ๆ ตลอดจนการเป็นที่ปรึกษากฎหมาย การร่างสัญญา และร่างพินัยกรรมให้กับลูกความ และพลีเตอร์ หรือบารริสเตอร์ ซึ่งเป็นทนายความที่เป็นตัวแทนในทางคดีโดยมีหน้าที่ว่าต่างแตกต่างในชั้นศาล และนำเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ต่อศาล

ส่วนการศึกษากฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นการเรียนหลักสูตร Juris Doctor ซึ่งผู้เข้าศึกษาจะต้องเป็นบัณฑิตสาขาใดก็ได้มาก่อน หลังจากนั้นจึงจะเรียนหลักสูตรกฎหมายได้ ซึ่งผู้เข้าเรียนจะต้องสอบผ่านความรู้เชิงกฎหมายให้ได้ภายใน 3 ปีให้ได้ก่อน หลังจากนั้นจึงจะสามารถประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ ซึ่งเงื่อนไขในการเข้าประกอบวิชาชีพทนายความก็จะไปตามกฎเกณฑ์ที่มลรัฐแต่ละมลรัฐกำหนด ซึ่งย่อมมีความแตกต่างกันออกไป และทนายความก็จะว่าความได้เฉพาะมลรัฐที่ตัวเองได้รับอนุญาตโดยผ่านเงื่อนไขและคุณสมบัติที่แต่ละมลรัฐกำหนดเท่านั้น

สำหรับการศึกษากฎหมายในประเทศเยอรมนีจะใช้เวลาในการศึกษาปริญญาตรี 3 ถึง 4 ปี แต่หากต้องการเป็นนักกฎหมายที่ประกอบวิชาชีพทางด้านกฎหมายจะต้องใช้

เวลาในการศึกษา 6 ปี ซึ่งมีวุฒิเทียบเท่าปริญญาโท โดยนักศึกษาจะต้องสอบผ่านการสอบของรัฐจำนวน 2 ครั้ง เมื่อสอบผ่านครั้งที่ 1 นักศึกษาจะต้องไปฝึกงานกับผู้พิพากษาและทนายความ เมื่อฝึกงานเสร็จแล้วก็ต้องมาสอบครั้งที่ 2 เพื่อให้ผ่านจึงจะได้รับการรับรองให้เป็นนักกฎหมาย ซึ่งจะมีโอกาสสอบในชีวิตเพียงสองครั้งเท่านั้น หากสอบไม่ผ่านแล้วก็ไม่มีโอกาสที่จะเป็นผู้ประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย ซึ่งการทำหน้าที่ของทนายความจะอยู่ภายใต้การควบคุมของประมวลกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพทนายความ ซึ่งแต่ละเมืองก็จะกำหนดเงื่อนไขของการเข้าทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป จัดว่าเป็นลักษณะงานเฉพาะพื้นที่ นอกจากนี้ บุคคลที่เป็นคณาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในประเทศเยอรมนีสามารถได้รับอนุญาตให้ว่าความในศาลอาญาได้ทั้งหมด เพราะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและได้รับการยอมรับนับถือ

ส่วนการศึกษากฎหมายในประเทศฝรั่งเศสนั้น จัดว่าเป็นการเรียนวิชาชีพเฉพาะทาง จึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ทางด้านภาษาระดับสูง มีความรู้ทางด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และศิลปวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย โดยในประเทศฝรั่งเศสจะมุ่งสร้างแนวคิดให้นักศึกษามีความคิด วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ตลอดจนการพิจารณาถึงความหมายของกฎหมาย หากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว ถ้าต้องการนำความรู้ด้านกฎหมายไปใช้เฉพาะทาง สามารถเข้าอบรมหลักสูตรการศึกษาเฉพาะทางของสถาบันนั้น ๆ เพื่อจะได้นำไปใช้ ตลอดจนการอบรมหลักสูตรนิติบัณฑิตของสภาทนายความเมืองต่าง ๆ ซึ่งจะมีการแยกประเภทของทนายความที่ทำหน้าที่ออกเป็น (1) เอโวกเนสท์ ซึ่งมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลแพ่งและศาลอาญา (2) เอโวลส์ เป็นเจ้าพนักงานของศาล ซึ่งสามารถดำเนินคดีแพ่งได้ ทั้งการเป็นเอโวลส์ยังสามารถสืบพยานทางมรดกได้ และสามารถโอนสิทธิขายให้กับบุคคลอื่นได้ด้วยการอนุมัติของรัฐบาล (3) แอกรีส เป็นทนายความที่ดำเนินคดีในศาลพาณิชย์ของฝรั่งเศส และ (4) เอโวกเนสท์ อ็อก เคาทซ์ลิส เป็นทนายความซึ่งมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลสูง อาทิ ศาลฎีกา หรือสภาที่ปรึกษาสูงสุดแห่งรัฐ ซึ่งจะมีจำนวนจำกัดเพียง 60 ตำแหน่งเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีวิชาชีพกฎหมายในฝรั่งเศสอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า “โนตารีส์” ซึ่งจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในทางครอบครัวและมรดก

ฉะนั้น การศึกษากฎหมายในต่างประเทศดังที่กล่าวมา จึงเป็นการสร้างนักกฎหมายเพื่อนำไปสู่การเป็นทนายความเพื่อสร้างทักษะการศึกษากฎหมายที่ร่วมกับศาสตร์อื่นเพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริง แม้จะมีบริบทที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาชีพกฎหมาย ทั้งยังเล็งเห็นความสำคัญและมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพทางด้านกฎหมาย ซึ่งการวางระบบการศึกษากฎหมายจึง

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างทรัพยากรมนุษย์ทางด้านกฎหมายในทางสังคม

1.2 การศึกษากฎหมายในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การเป็นนักกฎหมายเพื่อสร้างทักษะด้านการศึกษากฎหมายที่ร่วมกับศาสตร์อื่นเพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริง

แต่เดิมประเทศไทยใช้ระบบการพิจารณาคดีทางด้านกฎหมายแบบจารีตนครบาล ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากหลักคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ และต่อมาในยุคของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ได้ทรงวางรากฐานทางด้านกฎหมายด้วยการปฏิรูปกฎหมาย และตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น ทำให้ปัจจุบันประเทศไทยจึงได้มีนักกฎหมายที่เรียนสาขานิติศาสตร์เกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งในแต่ละสถาบันการศึกษาต่างก็ออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนของตนเองเพื่อการสร้างทรัพยากรมนุษย์ด้านกฎหมาย อันเป็นการศึกษาในเชิงวิชาการ และเป็นการศึกษาในเชิงทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การศึกษาวิชากฎหมายที่เป็นอยู่ จึงเป็นการศึกษากฎหมายอย่างเป็นเพียงนามธรรม ถึงแม้ว่าในโครงสร้างหลักสูตรจะได้จัดให้มีวิชาหลัก วิชาชีพ และจริยธรรมของนักกฎหมายอย่างหลากหลาย แต่ผู้ศึกษากฎหมายกลับไม่สามารถมองเห็นภาพการทำงานในด้านกฎหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษานิติศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งสี่แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ต่างก็มีการออกแบบหลักสูตรในรายวิชาหลักที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็คือ การศึกษาวิชาเลือกเสรี หรือวิชาชีพเลือกเสรีเท่านั้น โดยเฉพาะในการศึกษารายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนั้น จะมีที่มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ที่ได้จัดให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 280 ชั่วโมง ไว้ในหลักสูตร แต่ไม่นับหน่วยกิต ส่วนมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้บรรจุรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งมีทั้งหลักสูตรปี 2559 โดยมี 3 หน่วยกิต และหลักสูตรปี 2564 โดยมี 6 หน่วยกิต ส่วนมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยนครพนม นั้น ไม่ปรากฏว่า มีการบรรจุไว้ในหลักสูตร ซึ่งหากนักศึกษาค้นใดต้องการฝึกงานก็จะไปขอฝึกเอง โดยไม่ได้มีการบังคับไว้ในหลักสูตร

ในการที่นักศึกษาที่เรียนกฎหมายได้ไปฝึกงานจะทำให้ได้เรียนรู้การทำงานและอยู่ร่วมกับสังคม ทั้งยังได้ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม การปรับตัว การติดต่อสื่อสาร¹ การพบปัญหาความขัดแย้งของเพื่อนร่วมงาน หรือผู้ที่นักศึกษาจะต้องติดต่อ การแข่งขันในการดำรง

¹จะมีทั้งการสื่อสารด้วยการพูดระหว่างบุคคล หรือด้วยการเขียน การสนทนา และการสัมภาษณ์ การถ่ายทอดความรู้ การสื่อสารเพื่อหาคำตอบ การพูดเพื่อโน้มน้าวและจรรโลงใจ ตลอดจนการพิจารณาความขัดแย้งในตนเองว่าเกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร.

อยู่ในสถานที่ทำงาน การประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน² การผสมผสานกลมกลืนเข้าหากัน การร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งเหล่านี้จะดำเนินการได้เมื่อนักศึกษาได้ไปฝึกงาน ทั้งยังได้เรียนรู้ความเป็นผู้นำกับปทัสถานของกลุ่มในเรื่องของกฎ ระเบียบ จารีต ประเพณี ตลอดจนวิถีประชาด้วย

กล่าวได้ว่า สิ่งที่สำคัญในการศึกษากฎหมายก็คือ “จริยธรรม” ซึ่งนักกฎหมายจะต้องเคารพกฎหมายและศีลธรรมไปพร้อมกัน ซึ่งการศึกษากฎหมายเป็นการศึกษาเพื่อไปเป็นวิชาชีพด้านกฎหมาย ทำให้การทำงานด้านวิชาชีพทนายความจะต้องใช้องค์ความรู้อย่างบูรณาการเพื่อมาทำหน้าที่ในการช่วยเหลือด้านกฎหมายให้กับประชาชน เพื่อการรักษาความยุติธรรม เพื่อหน้าที่ในทางจริยธรรม ตลอดจนการใช้วิชาชีพทางด้านกฎหมายกับบรรดาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความเป็นการเรียนรู้อย่างครบองค์รวมของการศึกษากฎหมาย โดยเฉพาะในประเทศไทยเมื่อจบการศึกษาระดับนิติศาสตรบัณฑิตแล้ว ผู้จบการศึกษาสามารถที่จะเข้าสู่การประกอบวิชาชีพได้สองเส้นทาง กล่าวคือ การเข้าศึกษาระดับประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา เมื่อได้รับใบประกาศนียบัตรและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามวิชาชีพที่ต้องการสมัคร อาทิ ผู้พิพากษา หรืออัยการแล้ว ก็สามารถเข้าสู่เส้นทางแห่งวิชาชีพกฎหมายด้านนั้นได้ แต่ถ้าหากผู้ใดจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านกฎหมายแล้ว หากต้องการประกอบวิชาชีพด้านทนายความก็เข้ารับการอบรมจากสภาทนายความและสอบให้ผ่านเพื่อที่จะได้ใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งถือเป็นวิชาชีพอิสระ ซึ่งในการฝึกงานในสำนักงานทนายความที่ชำนาญการย่อมจะทำให้ผู้ศึกษากฎหมายได้เรียนรู้วิธีการทำงานด้านกฎหมาย การตัดสินใจในการปรับปรุงคุณภาพของงาน เพื่อความพร้อมและความมั่นใจในการเข้าสู่เส้นทางวิชาชีพนักกฎหมายในอนาคต ฉะนั้น การศึกษากฎหมายในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การเป็นนักกฎหมายเพื่อสร้างทักษะด้านการศึกษากฎหมายที่ร่วมกับศาสตร์อื่นเพื่อการนำองค์ความรู้ไปใช้ได้จริงจึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังได้มีการฝึกคิด วิเคราะห์ ในปัญหาการใช้อกฎหมายจากคดีอันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ตลอดจนการฝึกบุคลิกภาพ การสื่อสาร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการอยู่ร่วมกับสังคมที่มีความขัดแย้ง ซึ่งการฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านทนายความนับเป็นเพียงโมเดลหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ศึกษากฎหมายนั่นเอง

อย่างไรก็ดี ในระหว่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานวิจัย เนื่องจากเกิดการระบาดหนักของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างสืบเนื่อง

²ซึ่งกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายเสมอไป รวมถึงการผสมผสานกลมกลืนเข้าหากัน การร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วย.

ติดต่อกันมาทั่วโลก จนกระทั่งในประเทศไทยก็ได้เริ่มเกิดการระบาดตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งเมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นภาวะที่รัฐบาลไทยได้ประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคดังกล่าว และให้ประชาชนงดเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งส่งผลมาจนถึงช่วงเดือนตุลาคม 2564 ทำให้ผู้วิจัยเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามบทที่ 1 ไม่ได้ทั้งหมด และจึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งบางกลุ่มตัวอย่างก็ใช้ระบบออนไลน์ ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างไม่ตรงกับเป้าหมายตามกรอบวิจัย แต่อย่างไรก็ดี ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างก็ไม่คลาดเคลื่อนกันมากนัก รายละเอียดปรากฏตามภาคผนวก 1 ถึง 3

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการสถานการณ์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติได้จัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติขึ้น อันเป็นข้อเสนอในการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์อย่างเป็นระบบตั้งแต่การเรียนการสอนนิติศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา การฝึกอบรมในทางปฏิบัติในระดับเนติบัณฑิต เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานิติศาสตร์ในระดับสากลทั้งในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยได้กำหนดวิชาเลือกทางกฎหมายไว้ไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต ไว้ในหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต โดยอาจจะกำหนดให้วิชาฝึกงานหรือสหกิจศึกษาเป็นวิชาเลือกก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของสถาบันการศึกษา เพื่อให้บัณฑิตมี Hard Skills ด้านกฎหมายเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนและสังคมได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยได้แนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้จำแนกข้อเสนอแนะซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาการ

นักศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสาขากฎหมายจะมีความเป็นเลิศในเนื้อหา (สาระของการเรียนรู้หลัก) อย่างเดียวไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยในด้านวิชาการผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) ระบบและองค์รวมของการศึกษาสาขากฎหมายต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างต่อเนื่องและได้รับข้อมูลข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกลไกพลวัตโลก ซึ่งจะต้องสร้างระบบที่ทำให้นักศึกษามีทั้งองค์ความรู้ในเนื้อหาและทักษะที่จะประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนความรู้ที่ได้ศึกษามาเพื่อให้เข้ากับเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมและตนเอง

รวมถึงการสร้างสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ตามเนื้อหาและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

(2) หลักสูตรนิติศาสตร์หรือสาขากฎหมายในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องออกแบบให้ปรับตัวและปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์และวิธีคิดใหม่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านกฎหมายแบบมีองค์รวมด้วยมาตรฐานเดียวกัน มีการเตรียมความพร้อมของอาจารย์ผู้สอน การเตรียมความพร้อมของนักศึกษา และการเตรียมความพร้อมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องอย่างมีระบบการที่เชื่อมโยงกันจนส่งผลต่อการพัฒนาบัณฑิตยุคใหม่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยต้องให้หลักสูตรออกแบบให้มีการลงมือทำและปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้จากสิ่งที่ตนเองปฏิบัติและสามารถนำความรู้ใหม่ไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ และเพื่อการเตรียมตัวในการใช้ชีวิตของโลกที่เป็นจริง โดยที่ผู้สอนสามารถสร้างสรรค์หรือออกแบบการสอนได้ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

(3) องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถร่วมกับกับโครงการต่าง ๆ และนักศึกษาต่างสาขาต่างสถาบันเพื่อคุณภาพของบัณฑิตสาขานิติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ที่จะได้กลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำงานและมีทักษะในการเรียนรู้และการปรับตัวเพื่อการออกไปรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) หลักสูตรนิติศาสตร์หรือสาขากฎหมายต้องออกแบบให้นักศึกษามีความรู้ในวิชาหลัก และต้องเรียนรู้ในลักษณะสหวิทยาการ รวมถึงศาสตร์อื่น ๆ อันเป็นความรู้รอบตัว อาทิ การมีความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง การประกอบธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลก การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ การตระหนักถึงหน้าที่พลเมืองไทยและพลเมืองโลก ตลอดจนการมีความรู้ในด้านสุขภาพและโรคติดต่อ เป็นต้น

(5) ต้องออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับการมีชีวิตได้ในหลากหลายมิติของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการรู้เพียงวิชากฎหมายอย่างเดียวไม่เพียงพอแล้ว ซึ่งนักศึกษาต้องศึกษาไกลในการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องทักษะชีวิตและทักษะอาชีพด้วย เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ในทางสังคม ตลอดจนมีการมองโลกในแง่ดี มีการควบคุมอารมณ์ในการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและส่วนตน

(6) หลักสูตรต้องมีการสอดแทรกการมีภาวะผู้นำ และการเป็นผู้ที่รู้จักทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ทั้งยังต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ การมีทักษะในการเรียนรู้เพื่อการสร้างนวัตกรรมใหม่ การมีทักษะเพื่อการฝึกฝนและพัฒนาตนเองตลอดเวลา การมีทักษะในการเรียนด้วยการปฏิบัติ การมีทักษะการคิดวิเคราะห์และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา

การมีทักษะเพื่อให้มีความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสาร ตลอดจนการมีทักษะของความร่วมมือเพื่อการก้าวข้ามสาระวิชากฎหมายไปสู่การเรียนรู้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อย่างบูรณาการ

(7) การปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้การสอน และปรับเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนานักศึกษาเพื่อให้นักศึกษากฎหมายสามารถดำเนินชีวิตและยืนหยัดในโลกอนาคตได้อย่างมีความสุข ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและในด้านหน้าที่การทำงาน รวมทั้งสามารถปรับตัวเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นและสามารถเอาตัวรอดเพื่อเป็นบัณฑิตที่มีคุณสมบัติพร้อมและประสบความสำเร็จได้

(8) ออกแบบหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างให้นักศึกษามีคุณลักษณะทักษะแห่งอนาคตใหม่เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกต่อการเป็นพลเมือง และจรรยาบรรณให้สังคมในโลกอนาคตน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาชีพกฎหมาย

การศึกษาวិชากรกฎหมายหรือการศึกษาศาสนานิติศาสตร์ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อไปประกอบวิชาชีพและเพื่อไปเป็นวิศวกรสังคมที่ทำหน้าที่ออกแบบโครงสร้างทางสังคมเพื่อการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศชาติให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งในศตวรรษที่ 21 จะต้องจัดการเรียนการสอนในด้านกฎหมายเพื่อให้เป็นเครื่องมือของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม และเพื่อประสานประโยชน์ระหว่างประโยชน์ของปัจเจกชน (เอกชน) กับประโยชน์ของสังคมให้เข้ากันได้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดผลตามจุดมุ่งหมายของกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในการได้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อมาพัฒนาประเทศชาติ ทั้งวิชาชีพด้านกฎหมายยังเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ มีประโยชน์ และมีคุณค่าต่อผู้คนและประเทศชาติ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางด้านวิชาชีพกฎหมายดังนี้

(1) กำหนดมาตรฐานของสถาบันการศึกษาที่จะเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์หรือสาขากฎหมายโดยจะต้องมีการกำหนดสัดส่วนของผู้สอนต่อนักศึกษาที่จะเข้าเรียนเพื่อให้มีคุณภาพในการศึกษา กำหนดสัดส่วนอาจารย์ประจำหลักสูตร โดยอาจารย์หนึ่งคนเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรได้หนึ่งหลักสูตร และต้องกำหนดเกรดเฉลี่ยในการเข้าศึกษาเพื่อคุณภาพของบัณฑิตที่จบการศึกษาในศาสตร์นี้

(2) กำหนดมาตรฐานของผู้สอนที่จะสามารถทำการสอนในศาสตร์กฎหมายได้จะต้องมีคุณวุฒิระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ในด้านกฎหมายมาแล้วเป็นเวลาอย่างน้อยสองปี เพื่อจะได้เข้าใจบริบทของความเป็นวิชาชีพกฎหมายในการที่จะได้ถ่ายทอดให้กับนักศึกษาที่เรียนศาสตร์นี้

(3) ผู้เรียนจะต้องมีประสบการณ์ทางด้านสาขาอื่นมาแล้ว หรือมีปริญญาตรี สาขาอื่นมาก่อนจึงจะเข้าศึกษาในศาสตร์ของกฎหมายหรือนิติศาสตร์ได้ เพื่อจะได้เข้าใจในวิชาชีพกฎหมายได้อย่างถ่องแท้

(4) กระทรวงอุดมศึกษาและสภาองค์กรวิชาชีพด้านกฎหมาย อาทิ สภานายความแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และเนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์ จะต้องตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของหลักสูตรและสถาบันการศึกษา เพื่อมาตรฐานทางวิชาชีพด้านกฎหมาย

(5) องค์กรวิชาชีพจะต้องควบคุมและจำกัดผู้เข้าประกอบวิชาชีพด้านกฎหมาย เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม ทั้งยังเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่อาศัยความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับผู้ได้รับความเดือดร้อนด้านกฎหมาย ทั้งนี้ ต้องให้สอดคล้องกับจำนวนประชาชนภายในประเทศ และสถาบันการศึกษาที่มีมาตรฐานด้านการศึกษากฎหมายอย่างเป็นทางการ

(6) คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติควรมีการเพิ่มเติมในแผนการจัดทำแผนการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความเพิ่มเติมเข้าไปในหลักสูตรการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ

2.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำวิจัย พบว่า สมควรที่จะมีการต่อยอดงานวิจัย โดยผู้วิจัยขอให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และปรับปรุงหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต หรือสาขากฎหมายให้สอดคล้องกับโลกในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนการปรับปรุงสภาองค์กรวิชาชีพด้านกฎหมายเพื่อการควบคุมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านกฎหมาย เพื่อให้การเรียนกฎหมายเป็นการเรียนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างของประเทศเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรมในสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. สยามประเทศไทยกับ “ดินแดน” ในกัมพูชาและลาว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552.

พรสวรรค์ เพชรแดง. พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิสิทส์เซ็นเตอร์, 2535.

วิจิตร ศรีสอ้าน, สวนิต ยมาภัย, นภาลักษณ์ สุวรรณธาดา, สมพิศ คุณศรีพิทักษ์ และประวีณณ นคร. “การพัฒนาภาวะผู้นำ.” ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.

สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ. นิติปรัชญามหาชน. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563.

_____. หลักกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 6. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2560.

_____. กฎหมายมหาชนเพื่อพลเมือง. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563.

สิทธิโชค ศรีเจริญ. “การจัดการสำนักงานทนายความ.” อ้างใน ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.

แสง บัญเฉลิมวิภาส. หลักวิชาชีพนักกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.

อบรม สีนภิบาล. ระบบการศึกษานานาชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2537.

DAAD Information Center Bangkok. คู่มือศึกษาต่อในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเหรียญบุญการพิมพ์ (1988), 2558.

บทความ

เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช, ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์, วุฒิชัย เนียมเทศ, ณัฐวิทย์ พจนตันติ.

“ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21: ความท้าทายในการพัฒนานักศึกษา 21st Century Skills: A Challenge for Student Development.” **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2559), หน้า 208-222.

วิชา มหาคุณ และคณะ. “จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย.” **จลนिति** (พ.ย.-ธ.ค. 56), หน้า 29-41.
วัน สุวรรณพงษ์. “หลักวิชาชีพนักกฎหมายสำหรับทนายความ Principles of Legal Profession For Lawyers.” **ธรรมทรรศน์**. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ตุลาคม 2559), หน้า 221-240.

งานวิจัยและรายงานการศึกษา

สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ และคณะ. “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางราชการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน.”
งานวิจัยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2557.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. “รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561.” กระทรวงศึกษาธิการ, 2561.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2562.

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545.

พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551.

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2539.

ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580).

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.

แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580).

แผนการปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 319 ง ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2561.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. [Online], Available Website: <https://th.hrnote.asia/org>

Development/190423-human-resource-development/, 2563 (สิงหาคม, 7).

การศึกษาของสหรัฐอเมริกา. [Online]. Available Website: <https://sites.google.com>

/site/suchanan47255/, 2563 (ธันวาคม, 27).

การศึกษาของประเทศฟินแลนด์. [Online]. Available Website: [old-book.ru.ac.th/e-book/eEF305\(48\)/EF305\(48\)-9.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/eEF305(48)/EF305(48)-9.pdf),

2563 (ธันวาคม, 28).

การศึกษาของญี่ปุ่น. [Online]. Available Website: <https://th.wikipedia.org/wiki/>,

2564 (มกราคม, 2).

การเรียนกฎหมายที่ฝรั่งเศส. [Online]. Available Website: <http://www.campusfrance.org>,

<http://www.onisep.fr>, www.enseignementsup-recherche.gouv.fr, 2564 (ตุลาคม, 19).

การศึกษากฎหมายของประเทศเยอรมนี. [Online]. Available Website: <https://www.lawstudies.com/Germany/>,

https://www.youtube.com/watch?v=D_T-Q5tFfQ&feature=emb_logo&ab_channel=BuceriusLawSchool, <https://www.law-school.de/studium/jurastudium/ueber-das-studium/volljuristische-ausbildung>, 2564 (ตุลาคม, 19).

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. การปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์

แห่งชาติ. [Online]. Available Website: <https://www.mhesi.go.th/>, 2565 (เมษายน, 29).

ข้อมูลพื้นฐานประเทศจีน. [Online]. Available Website: <https://chineseinfo.boj.go.th/images/demo/default/pdf/gen-info/gen-info-01.pdf>,

2564 (มิถุนายน, 15).

คณะอนุกรรมการสภานิติศึกษาแห่งชาติ. การปฏิรูปการศึกษานิติศาสตร์แห่งชาติ. [Online].

Available Website: <https://www.mhesi.go.th/>, 2565 (เมษายน, 29).

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. [Online]. Available Website: <https://laws.msu.ac.th/th/course.php>,

2564 (กันยายน, 2).

- ความหมายของการพัฒนา แนวคิด และวิวัฒนาการ. [Online], Available Website: https://www.baanjomyut.com/library_3theories_and_principles_of_community_development/01.html, 2563 (สิงหาคม, 7).
- คลอเดีย วอลลิน. การศึกษาฟินแลนด์: “ยิ่งประเทศมีความเสมอภาคมากเท่าใด ประชากรก็ยิ่งมีการศึกษา และสุขภาพจิตดีมากขึ้น”. [Online]. Available Website: <https://www.bbc.com/thai/features-45698818>, 2563 (ธันวาคม, 31).
- ความร่วมมือกับฝรั่งเศส. [Online]. Available Website: <https://www.bic.moe.go.th/Index.php/twi-pakee-menu/europe-menu/item/3644-france-education-system-2013-10-17>, 2564 (มกราคม, 2).
- คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. [Online]. Available Website: <http://fla.ksu.ac.th/>, 2564 (กันยายน, 2).
- จีนกับการปฏิรูปการศึกษา. [Online]. Available Website: <http://www.trueplookpanya.com/blog/content/78223/-blog-teaartedu-teaart->, 2564 (มิถุนายน, 17).
- ทศพร มูลรัตน์. ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์. [Online]. Available Website: https://www.baanjomyut.com/library/global_community/05_2_4.html, 2564 (มกราคม, 17).
- ธเนศ ขำเกิด. แลกเปลี่ยนแนวคิดเรื่องกฎหมายการศึกษา. [Online]. Available Website: <http://www.gotoknow.org/posts/332112>, 2564 (กุมภาพันธ์, 20).
- บทที่ 2 นิยามและธรรมชาติของมนุษย์. [Online]. Available Website: [http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2\(8-25\).pdf](http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files//00089/Chapter2(8-25).pdf), 2563 (พฤศจิกายน, 22).
- บทที่ 2 ประวัติวิชาชีพนักกฎหมาย. [Online]. Available Website: [http://www.old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW438\(51\)/LW438-2.pdf](http://www.old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW438(51)/LW438-2.pdf), 2563 (สิงหาคม, 13).
- บทที่ 3 ระบบการศึกษาของต่างประเทศ. [Online]. Available Website: [http://old-book.ru.ac.th/e-book/e/EF303\(48\)/EF303-3.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/e/EF303(48)/EF303-3.pdf), 2564 (มกราคม, 1).
- ประเทศสหรัฐอเมริกา. [Online]. Available Website: <https://www.sanook.com/campus/911837>, 2563 (ธันวาคม, 28).
- ประเทศอังกฤษ. [Online]. Available Website: <http://www.smilecampus.com/countryinfo/2>, 2563 (ธันวาคม, 31).
- ประเทศญี่ปุ่น. [Online]. Available Website: <https://www.sanook.com/campus/911841/>, 2564 (มกราคม, 2).

พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ... พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับสติปัญญา.

[Online], Available Website: <https://www.gotoknow.org/posts/173824>, 2563 (สิงหาคม, 1).

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. [Online]. Available Website: <https://dictionary.orst.go.th/>, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

มนุษย์คือใคร : ทักษะด้านปรัชญา. [Online], Available Website: https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/man_and_reasoning/07.html, 2563 (พฤศจิกายน, 22).

ยุครัฐธรรมนูญไทย. [Online]. Available Website: <https://sites.google.com/site/ordinarylawthai/bth-thi-4-kdhmay-thiy/4-2-yukh-ptirup-kdhmay-thiy>, 2564 (มกราคม, 21).

ระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกา. [Online]. Available Website: <https://www.studyusa.com/th/a/406/>, 2563 (ธันวาคม, 27).

ระบบการศึกษาในประเทศอังกฤษ. [Online]. Available Website: <https://www.apexeducate.com/blog>, 2564 (มกราคม, 2).

ระบบการศึกษา Japan. [Online]. Available Website <http://www.dynamiceducation.net/B2.html>, 2564 (มกราคม, 2).

ระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น. [Online]. Available Website: <https://www.hotcourses.in.th/study-in-japan/destination-guides/higher-education-in-japan/>, 2564 (มกราคม, 2).

ระบบการศึกษาฝรั่งเศส (ระดับอุดมศึกษา). [Online]. Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=854>, 2564 (มกราคม, 2).

ระบบการศึกษาในเยอรมนี. [Online]. Available Website: <https://www.succeed-germany.com/15094212/>, 2564 (มกราคม, 19).

ระบบการศึกษา China. [Online]. Available Website: http://www.dynamiceducation.net/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=137, 2564 (มิถุนายน, 15).

เรียนนิติศาสตร์ในสหราชอาณาจักร. [Online]. Available Website: <https://www.britishcouncil.or.th/study-uk/subject-highlights/law-degrees-uk>, 2564 (มกราคม, 17).

- วิชาประเภทต่าง ๆ สำหรับใช้ในการเข้าประเทศสหรัฐอเมริกา. [Online]. Available Website: [http:// helpforvisa.com/](http://helpforvisa.com/), 2563 (ธันวาคม, 27).
- สหรัฐอเมริกาที่มีรัฐ. [Online]. Available Website: https://sites.google.com/site/jeffyjutamas29/shrathxme_rika/mi-ki-rath-1, 2563 (ตุลาคม, 18).
- สุริยา ช้องเสนาะ. **ฟินแลนด์กับความสำเร็จทางการศึกษาศึกษา**. [Online], Available Website: <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2560/hi2560-009.pdf>, 2563 (ธันวาคม, 30).
- สรุปการศึกษาของฟินแลนด์. [Online]. Available Website: <https://www.longtunman.com/17666>, 2563 (ธันวาคม, 30).
- สำนักงาน ก.พ.. การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางชั้นสูง Grandes Ecoles. [Online]. Available Website: <http://oeaparis.free.fr/newoeaparis/?p=856>, 2564 (มกราคม, 3).
- หลักความยุติธรรมที่ถูกต้อง. [Online]. Available Website: <https://www.thairath.co.th/content/3730>, 2563 (สิงหาคม, 6).
- อังกฤษสมัยแองโกล-แซกซัน. [Online], Available Website: <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563 (ตุลาคม, 18).
- อัษฎายุทธ ชุติการ. **เรียนปริญญาโท – เอกที่ญี่ปุ่น เป็นอย่างไร**. [Online]. Available Website: <https://jeducation.com/main/graduate/>, 2564 (มกราคม, 3).
- A-Level คือ อะไร?. [Online]. Available Website: <https://www.ignitebeyondemand.com/our-courses/a-level/>, 2564 (มกราคม, 17).
- How to “เรียนกฎหมาย” ที่อเมริกาต้องจบปริญญาตรีมาก่อนจึงจะเรียนได้!. [Online]. Available Website: <https://www.dek-d.com/studyabroad/43144/>, 2564 (มกราคม, 17).
- Soft Skills คืออะไร?. [Online]. Available Website: <https://www.palagrit.com/what-is-soft-skills/>, 2565 (เมษายน, 29).

เอกสารต่างประเทศ

- Clark, B.R. and Neave, G.R. **The Encyclopedia of Higher Education**. Great Britain: B.P.C. Wheatons Ltd., 1992.
- Postlethwaite, T.N. **The Encyclopedia of Comparative Education and National Systems of Education**. Great Britain: A Wheaton & Co. Ltd, 1998.

Webster's New Encyclopedic Dictionary. New York: Dogs & Leventhal Publishers Inc., 1993.

Study Laws in the USA. [Online]. Available Website: <https://www.ednet.co.th/portfolio-item/study-laws-in-the-usa/>, 2021 (January, 17).

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

สัมภาษณ์พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน

การสัมภาษณ์ทัศนคติของพี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน ซึ่งเป็นสถานประกอบการที่นักศึกษาเข้าไปฝึกประสบการณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน มีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 17 ประเด็น เก็บข้อมูลเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564¹ ซึ่งมีผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 14 คน จากแหล่งฝึกงาน 4 แห่ง โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลและสรุปผลตามประเด็นคำถาม อีกทั้งผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ตามหนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปรากฏตามภาคผนวก 4 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

นักวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ไปยังแหล่งฝึกงานที่นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เข้าไปทำการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาคต้นปีการศึกษา 2564 โดยมีพี่เลี้ยงในแหล่งฝึกงานให้สัมภาษณ์ จำนวน 14 คน รายละเอียดดังนี้

---

¹ในระหว่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานวิจัย เนื่องจากเกิดการระบาดหนักของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างสืบเนื่องติดต่อกันมาทั่วโลก จนกระทั่งในประเทศไทยก็ได้เริ่มเกิดการระบาดตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งเมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นภาวะที่รัฐบาลไทยได้ประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคดังกล่าว และให้ประชาชนงดเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งส่งผลมาจนถึงช่วงเดือนตุลาคม 2564 ทำให้ผู้วิจัยเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามบทที่ 1 ไม่ได้ทั้งหมด.

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของพี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน

รายการ		จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ			
	ชาย	9	64.29
	หญิง	5	35.71
2. อายุ			
	20 – 30 ปี	5	35.71
	31 – 40 ปี	5	35.71
	41 ปีขึ้นไป	4	28.58
3. อาชีพ			
	ทนายความ	7	50.00
	นิติกร	1	7.14
	เจ้าหน้าที่ด้านกฎหมาย	5	35.71
	ลูกจ้างทั่วไป	1	7.14
4. สถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์			
	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ	6	42.85
	สำนักงานกฎหมายอาทิตย์ บุตรอินทร์	3	21.43
	บริษัท พี.เอ.เอส ลอว์เฟิร์ม จำกัด	3	21.43
	สำนักงานกฎหมายพฤทธิสิทธิ์ บุญทน และเพื่อน	2	14.29
5. สถานที่ให้สัมภาษณ์			
	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ	6	42.85
	สำนักงานกฎหมายอาทิตย์ บุตรอินทร์	3	21.43
	บริษัท พี.เอ.เอส ลอว์เฟิร์ม จำกัด	3	21.43
	สำนักงานกฎหมายพฤทธิสิทธิ์ บุญทน และเพื่อน	2	14.29
6. วันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์			
	สิงหาคม 2564	14	100.00
7. สถานะของผู้ให้สัมภาษณ์			
	พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงานของนักศึกษา	14	100.00
8. ระดับการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์			
	ปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์	7	50.00

	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
	ปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ และประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา หรือประกาศนียบัตรอื่นที่สูงกว่าปริญญาตรี แต่ไม่เทียบเท่าปริญญาโท	3	21.44
	ปริญญาโท นิติศาสตร์	2	14.28
	อื่น ๆ	2	14.28
	รวม		100.00

จากผลการสัมภาษณ์วิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 64.29 นอกนั้นเป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.71

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ อายุระหว่าง 20-30 ปี มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.71 ซึ่งเท่ากับช่วงอายุ 31-40 ปี รองลงมาอายุ 41 ปีขึ้นไป มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 28.58 โดยเฉลี่ยแล้วผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อายุ 37 ปี

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นทนายความ มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาเป็นเจ้าของหน้าที่ด้านกฎหมาย มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.71 ที่เหลือเป็นนิติกร เท่ากับลูกจ้างทั่วไป มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.14

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ทำงานที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.85 รองลงมาทำงานที่สำนักงานกฎหมายอาทิตย บุตรอินทร์ เท่ากับบริษัท พี.เอ.เอส ลอว์เฟิร์ม จำกัด มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21.43 ที่เหลือทำงานที่สำนักงานกฎหมายพททิสสิทธิ์ บุญทนและเพื่อน มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ให้สัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ให้สัมภาษณ์ที่เดียวกับสถานที่ฝึกประสบการณ์ ส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.85 รองลงมาให้สัมภาษณ์ที่สำนักงานกฎหมายอาทิตย บุตรอินทร์ เทากับบริษัท พี.เอ.เอส ลอว์เฟิร์ม จำกัด มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21.43 ที่เหลือให้สัมภาษณ์ที่สำนักงานกฎหมายพฤทธิสิทธิ์ บุญทนและเพื่อน มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ให้สัมภาษณ์เมื่อเดือนสิงหาคม 2564 ซึ่งเป็นภาคต้นของปีการศึกษา 2564 คิดเป็นร้อยละ 100

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกคนสถานะเป็นพี่เลี้ยงนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คิดเป็นร้อยละ 100

8. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 14 คน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ และมีประกาศนียบัตรบัณฑิตพิเศษสภา หรือประกาศนียบัตรอื่นที่สูงกว่าปริญญาตรี แต่ไม่เทียบเท่าปริญญาโท มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21.44 นอกนั้นสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28 และสำเร็จการศึกษาสาขาอื่น มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา (ทั่วไป) มีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลการเรียนรู้ข้อเท็จจริงจะทำให้ทราบปัญหาข้อขัดข้องและอุปสรรคของการใช้กฎหมายในสังคมและสามารถใช้ความรู้ในการ

วิเคราะห์ หาเหตุผลและแก้ไขปัญหาคือ ช่วยเพิ่มศักยภาพที่มีประโยชน์ต่อองค์กรและประเทศชาติ เกิดการพัฒนาทำงานให้ดีขึ้น เกิดการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้หมดไป

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมือง

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการขับเคลื่อนประเทศ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์จากทรัพยากรมนุษย์พัฒนาเทคโนโลยี เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์บริหารงานในส่วนต่าง ๆ ของประเทศให้เดินไปข้างหน้า การใช้ความคิดสร้างสรรค์ต่อยอดความรู้ระดับที่สูงขึ้นจึงมีความสำคัญต่อประเทศชาติ

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษา (โดยทั่วไป) ของภาครัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบันเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้เชิงวิชาการ จึงทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในเชิงอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ทั้งในส่วนของบุคลากรทางการศึกษา ยังไม่ได้กระจายไปยังแหล่งชุมชนห่างไกล อีกทั้งชุมชนที่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาพอสมควร

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผู้ที่เห็นด้วยได้ให้เหตุผลว่า การออกแบบการศึกษานั้นมาจากพื้นฐานการใช้ชีวิตในสังคม จึงมองว่า สอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน

4. ความคิดเห็นการศึกษากฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการใช้ความรู้กฎหมายในการอยู่ร่วมกับสังคม เมื่อทุกคนรู้กฎหมายก็จะรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองก็จะไม่ฝ่าฝืนกระทำผิดต่อผู้อื่นและส่วนรวม หากคนเราเกรงกลัวความผิดก็จะไม่ก่ออาชญากรรมขึ้น ประเทศจึงเกิดความสงบเรียบร้อย เพราะกฎหมายมีส่วนสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติและสังคมภายในประเทศชาติ

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีจำนวน 6 คน โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับการเรียนการสอนในปัจจุบันว่า เน้นวิชาการเกินไป และให้นักศึกษาท่องตำรา โดยไม่มีการออกไปฝึกปฏิบัติในสถานที่ทำงานจริง สถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนกฎหมายให้สอดคล้องกลับสถานการณ์ปัจจุบันด้วย ตลอดจนกระจายการศึกษาไปยังแหล่งชุมชนห่างไกลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากกว่านี้

ในส่วนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่เห็นด้วย ซึ่งมีจำนวน 5 คน โดยให้เหตุผลความเชื่อมั่นว่า การเรียนกฎหมายสามารถจัดระเบียบสังคมได้ ตลอดจนหลักสูตรการเรียนการสอนในปัจจุบันสามารถพัฒนาคนในสังคมได้

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยกับคำถามทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการได้ประสบการณ์ในรูปแบบการทำงานจริง ซึ่งหากต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน ต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการภาคทฤษฎี รวมถึงประสบการณ์ในการทำงานที่สามารถต่อยอดความรู้ได้ เมื่อเกิดปัญหาจะสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่เคยมีในช่วงฝึกงาน นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้

7. ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากฎหมายด้วยการนำหลักการ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” มาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์บางคนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมสำหรับการฝึกประสบการณ์ว่า สามารถที่จะส่งผลต่อความสามารถ ประกอบอาชีพได้ ทั้งยังรู้ปัญหาวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้เกี่ยวข้องควรส่งนักศึกษาเข้าฝึกประสบการณ์กับสถานประกอบการด้านกฎหมายที่หลากหลายเพื่อให้เรียนรู้ถึงปัญหาและสภาพการทำงานจริง

ภาคผนวก 2

สัมภาษณ์คณาจารย์ในสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการสัมภาษณ์คณาจารย์จากสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” โดยแบ่งเป็น 2 ตอน มีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 7 ประเด็น ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในเดือนสิงหาคม 2564¹ โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 6 คน จากคณาจารย์ 4 สถาบันดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ตามหนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปรากฏตามภาคผนวก 4 ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลและสรุปผลตามประเด็นคำถาม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

นักวิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์และบางส่วนก็ได้จัดส่งแบบสัมภาษณ์ไปยังสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้มีผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 6 คน

---

¹ในระหว่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานวิจัย เนื่องจากเกิดการระบาดหนักของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างสืบเนื่องติดต่อกันมาทั่วโลก จนกระทั่งในประเทศไทยก็ได้เริ่มเกิดการระบาดตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งเมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นภาวะที่รัฐบาลไทยได้ประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคดังกล่าว และให้ประชาชนงดเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งส่งผลมาจนถึงช่วงเดือนตุลาคม 2564 ทำให้ผู้วิจัยเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามบทที่ 1 ไม่ได้ทั้งหมด แต่การสัมภาษณ์คณาจารย์จากสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้วิจัยได้ส่งแบบสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลก็ไม่ได้คลาดเคลื่อนมากเท่าใดนัก.

ตารางที่ 4 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ในสถาบันการศึกษาของรัฐ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รายการ		จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ			
	ชาย	5	83.33
	หญิง	1	16.67
2. อายุ			
	36 – 40 ปี	1	16.67
	41 – 45 ปี	1	16.67
	46 – 50 ปี	1	16.67
	51 ปีขึ้นไป	3	50.00
3. อาชีพ			
	อาจารย์ ข้าราชการ	2	33.33
	อาจารย์ พนักงานมหาวิทยาลัย	4	66.67
4. สถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์			
	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	4	66.67
	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	1	16.67
	มหาวิทยาลัยนครพนม	1	16.67
5. สถานที่ให้สัมภาษณ์			
	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	4	66.67
	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	1	16.67
	มหาวิทยาลัยนครพนม	1	16.67
6. วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์			
	สิงหาคม 2564	4	66.67
	สิงหาคม 2564	2	33.33
7. สถานะของผู้ให้สัมภาษณ์			
	อาจารย์สาขานิติศาสตร์ หรือคณะนิติศาสตร์ (เรียนกฎหมาย) ที่สังกัดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6	100.00

8. ระดับการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์			
	ปริญญาตรี นิติศาสตร์ และประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา หรือประกาศนียบัตรอื่นที่สูงกว่าปริญญาตรี แต่ไม่เทียบเท่าปริญญาโท	1	16.67
	ปริญญาโท นิติศาสตร์	3	50.00
	อื่น ๆ	2	33.33
รวม			100

จากผลการสัมภาษณ์วิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 นอกนั้นเป็นเพศหญิง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ อายุระหว่าง 30-35 ปี มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ซึ่งเท่ากับช่วงอายุ 41-45 ปี และช่วงอายุ 46-50 ปี นอกนั้นมีอายุ 51 ปีขึ้นไป มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 โดยเฉลี่ยแล้วผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อายุ 49 ปี

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นอาจารย์ ซึ่งแบ่งเป็นอาจารย์ที่เป็นข้าราชการ มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 นอกนั้นเป็นอาจารย์ที่เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย ซึ่งมีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ทำงานที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาทำงานที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และทำงานที่มหาวิทยาลัยนครพนม มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ให้สัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีจำนวน 4 คน

คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยนครพนม มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ให้สัมภาษณ์ภาคต้นของปีการศึกษา 2564 ในเดือนสิงหาคม 2564

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านสถานะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกคนมีสถานะเป็นอาจารย์สาขานิติศาสตร์ สังกัดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 100

8. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นด้านระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ และมีประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา หรือประกาศนียบัตรอื่นที่สูงกว่าปริญญาตรี แต่ไม่เทียบเท่าปริญญาโท มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 นอกนั้นสำเร็จการศึกษาสาขาอื่น มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา (ทั่วไป) มีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นความสำคัญที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้มานั้นจะเป็นส่วนในการพัฒนาตนเอง โดยหากคนได้รับการพัฒนาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานในส่วนที่รับผิดชอบย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นได้

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมือง

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคนซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการขับเคลื่อน

ประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นต้องพึ่งพาทรัพยากรมนุษย์ในการควบคุมเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษา (โดยทั่วไป) ของภาครัฐ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับการออกแบบการศึกษาที่เน้นไปทางด้านการทำงานจำ ไม่ได้เน้นการพัฒนา Soft Skill ต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประกอบกับตามความต้องการของตลาดแรงงานที่ต้องการทักษะที่หลากหลายในการประกอบอาชีพ แต่การเรียนการสอนในปัจจุบันไม่ได้บูรณาการกับศาสตร์อื่น ส่งผลให้บัณฑิตไม่ตอบสนองต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้

4. ความคิดเห็นการศึกษากฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการใช้ความรู้ในการพัฒนาตนเอง เนื่องจากการศึกษาเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาในศาสตร์ต่าง ๆ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ อีกทั้งการศึกษากฎหมายก็จะช่วยยกระดับความคิดวิเคราะห์ขั้น สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมได้ เพราะว่า กฎหมายมีสภาพบังคับ ซึ่งทุกคนไม่สามารถอ้างความไม่รู้กฎหมายและปฏิเสธความรับผิดชอบได้เลย

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่ไม่เห็นด้วยซึ่งมีจำนวน 4 คน โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตรในปัจจุบันว่า มีการตีกรอบไว้โดยให้เน้นไปที่การท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ อันไม่มีการบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น ทำให้นักศึกษาขาดทักษะการทำงานร่วมกับศาสตร์อื่น ซึ่งยกตัวอย่างไปที่การศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานวิจัยทางด้านกฎหมายที่ต้องเก็บข้อมูลร่วมกับศาสตร์อื่น ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจเกิดความคลาดเคลื่อน

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผู้สัมภาษณ์ที่เห็นด้วยมีจำนวน 1 คน ซึ่งไม่ได้เห็นด้วยไปทั้งหมด โดยเสนอให้มีการปรับปรุงกลุ่มวิชาชีพศึกษาทั่วไปให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันจะเป็นการดีมาก

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนายความสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการได้ประสบการณ์บรรยากาศในการทำงานจริง อันจะเป็นการฝึกฝนเทคนิคการทำงานด้านกฎหมาย และสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษามีเป้าหมายของตนเองว่าจะไปประกอบอาชีพด้านกฎหมายในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากฎหมายด้วยการนำหลักการ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพนายความ” มาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์บางคนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมสำหรับการฝึกประสบการณ์ว่า ควรเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานด้วย โดยขณะฝึกงานควรเลือกสถานประกอบการที่เหมาะสม โดยต้องมีพี่เลี้ยงที่สามารถสอนงานได้ตลอดเวลา ตลอดจนเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกประสบการณ์ต้องจัดประชุมถอดบทเรียนและนำมาปรับปรุงพัฒนารายวิชาฝึกประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของการออกแบบหลักสูตร ตลอดจนแผนการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาลงทะเบียนอย่างเสรี เรียนตามความสนใจของตนเองและความต้องการของตลาด ซึ่งหลักสูตรนั้นต้องบูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ ด้วย

ภาคผนวก 3

สรุปผลการประชุม Focus Group

ทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับ “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ”
เมื่อวันศุกร์ที่ 30 กรกฎาคม 2564 ณ ผ่านระบบออนไลน์ MS-Team

ผู้วิจัยได้เชิญนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เมื่อภาคปลาย ประจำปีการศึกษา 2563 มาร่วมสนทนากลุ่มผ่านระบบออนไลน์ MS-Team เพื่อสนทนาปัญหาเชิงลึกเกี่ยวกับมาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ จำนวน 17 คน เมื่อวันศุกร์ที่ 30 กรกฎาคม 2564¹ โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ หัวหน้าโครงการวิจัยเป็นผู้ดำเนินการตามกระบวนการของ Focus Group

ในการสนทนากลุ่มมีข้อซักถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และทัศนคติเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอปกปิดชื่อผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ เป็นไปตามข้อตกลงการขอใบรับรองการวิจัยในมนุษย์ที่กล่าวว่า “ข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัยจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม ข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นรายบุคคลอาจมีคณะบุคคลบางกลุ่มเข้ามาตรวจสอบได้ เช่น ผู้ให้ทุนวิจัย สถาบัน หรือองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบ หรือคณะกรรมการจริยธรรมฯ เป็นต้น” ซึ่งผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ตามหนังสือรับรอง

ในระหว่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานวิจัย เนื่องจากเกิดการระบาดหนักของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างสืบเนื่องติดต่อกันมาทั่วโลก จนกระทั่งในประเทศไทยก็ได้เริ่มเกิดการระบาดตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งเมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นภาวะที่รัฐบาลไทยได้ประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคดังกล่าว และให้ประชาชนงดเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งส่งผลมาจนถึงช่วงเดือนตุลาคม 2564 ทำให้ผู้วิจัยเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามบทที่ 1 ไม่ได้ทั้งหมด แต่การสัมภาษณ์อาจารย์จากสถาบันการศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลก็ไม่ได้คลาดเคลื่อนมากเท่าใดนัก.

จากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปรากฏตามภาคผนวก 4

หลังจากดำเนินการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับด้านข้อมูลทั่วไปและสรุปทัศนคติของผู้สนทนากลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสนทนากลุ่ม

นักวิจัยได้สรุปข้อมูลของนักศึกษา สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่อยู่ระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2564 จำนวน 17 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 5 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สนทนากลุ่ม

รายการ		จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ			
	ชาย	8	47.05
	หญิง	9	52.95
2. อายุ			
	21 ปี	1	5.88
	22 ปี	12	70.58
	23 ปี	4	23.54
3. อาชีพ			
	นักศึกษา	2	11.76
	อิสระ	15	88.24
4. สถานที่ฝึกงานของผู้สนทนากลุ่ม			
	ศาลจังหวัดอำนาจเจริญ	3	17.64
	สำนักงานอัยการจังหวัดอำนาจเจริญ	4	23.54
	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	1	5.88
	สำนักงานกฎหมายพฤทธิสิทธิ์ บุญทนและเพื่อน	4	23.54
	สำนักงานกฎหมายอาทิตย์ บุตรอินทร์	2	11.76
	บริษัท พี.เจ.เอส ลอร์เฟิร์ม จำกัด	3	17.64

5. สถานที่ออนไลน์การสนทนากลุ่ม			
	บ้านของผู้เข้าร่วมสนทนาที่จังหวัดอำนาจเจริญ	7	41.18
	บ้านของผู้เข้าร่วมสนทนาที่จังหวัดอุบลราชธานี	10	58.82
6. สถานะของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม			
	นักศึกษาที่เคยลงทะเบียนเรียนในรายวิชา “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภาคปลาย ปีการศึกษา 2563	17	100.00
7. ระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม			
	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตร์	15	88.24
	กำลังศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตร์	2	11.76
รวม			100

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเพศของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านเพศของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นเพศหญิง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 52.95 ใกล้เคียงกับเพศชาย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 47.05

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอายุของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านอายุของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่อายุ 22 ปี มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 70.58 รองลงมาอายุ 23 ปี มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.54 นอกนั้นอายุ 21 ปี มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านอาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน ส่วนใหญ่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว คิดเป็นร้อยละ 88.24 และกำลังจะสำเร็จการศึกษาร้อยละ 11.76

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ฝึกงานของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านสถานที่ฝึกงานของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่เคยฝึกประสบการณ์การทำงานที่สำนักงานอัยการจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.54 เท่ากับสำนักงานกฎหมายพหุทธิสิทธิ์ บุญทนและเพื่อน รองลงมาเป็นศาลจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ

17.64 เท่ากับบริษัท พี.เจ.เอส. ลอร์เฟิร์ม จำกัด นอกนั้น เคยฝึกงานที่สำนักงานกฎหมาย อาทิตย์ บุตรอินทร์ มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 และเคยฝึกงานที่มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานที่ให้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านสถานที่สนทนากลุ่มให้สัมภาษณ์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มออนไลน์มาจากบ้าน โดยเคยฝึกงานที่สำนักงานอัยการ จังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.54 เท่ากับสำนักงานกฎหมายพฤทธิ สิทธิ บุญทนและเพื่อน รองลงมาเป็นศาลจังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 17.64 เท่ากับบริษัท พี.เจ.เอส. ลอร์เฟิร์ม จำกัด นอกนั้นเคยฝึกงานที่สำนักงานกฎหมาย อาทิตย์ บุตรอินทร์ ซึ่งมีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 และเคยฝึกงานที่มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานะของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านสถานะของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ผู้เข้าร่วม สนทนากลุ่มทุกคนมีสถานะเคยเป็นนักศึกษาที่เรียนในรายวิชา “การฝึกประสบการณ์ วิชาชีพ” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คิดเป็นร้อยละ 100

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประเด็นด้านระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 17 คน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 88.24 นอกนั้นเป็นนักศึกษา ปริญญาตรี สาขานิติศาสตร์ ซึ่งกำลังจะสำเร็จการศึกษา มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76

ตอนที่ 2 ข้อมูลทัศนคติเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนายความมา บูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา (ทั่วไป) มีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นความสำคัญที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมในสังคมได้ เกิดทักษะความรู้ และ นำความรู้ไปใช้ในการคิดวิเคราะห์ที่สามารถแยกแยะถูกผิดได้ โดยความรู้นั้นยังทำให้สามารถ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ตลอดจนต่อยอดสู่การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการช่วย

สร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในมนุษย์ สร้างการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และส่งเสริมด้านต่าง ๆ อีกมากมาย

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมือง

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง เศรษฐกิจของประเทศความเป็นอยู่ของประเทศจะพัฒนาไปได้ ล้วนต้องอาศัยจำนวนประชากรเป็นตัวขับเคลื่อน เศรษฐกิจแรงงาน อีกทั้งมนุษย์ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ส่งต่อกันได้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีต่อสังคมในอนาคต

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษา (โดยทั่วไป) ของภาครัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย มีจำนวน 10 คน ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับเนื้อหาว่า ไม่ครอบคลุมกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน อีกทั้งการเรียนการสอนแบบให้มีเนื้อหาภาคทฤษฎีมากเกินไป ทำให้ไม่มีการฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงอุปกรณ์การศึกษาไม่ทันสมัย ซึ่งในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้มาเรียนในรูปแบบออนไลน์มากขึ้น ทั้งผู้เรียนมีค่าใช้จ่ายในการเรียนออนไลน์มากขึ้น หากอยู่ที่พื้นที่ห่างไกลจะไม่สามารถเข้าถึงการศึกษได้

ในส่วนของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่เห็นด้วย มีจำนวน 7 คน ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสอดคล้องกับปัญหาของประชาชนประกอบการเรียนการสอน เพราะเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะทำให้คนมีงานทำที่ดีขึ้น อีกทั้งความรู้ที่ได้รับนั้นสามารถประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้

4. ความคิดเห็นการศึกษากฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับความรู้ในด้านกฎหมายว่า สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กฎหมาย เนื่องจากศาสตร์ทางด้านกฎหมายถือเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อสังคมมนุษย์ เมื่อทุกคนปฏิบัติตามกฎหมายแล้วสังคมจะสงบสุข เมื่อมีกฎหมายเป็นตัวกำหนดด้านต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งมีทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อน กฎหมายจึงเป็นตัวจัดระเบียบสังคม ด้วยความยุติธรรมเมื่อคนเกรงกลัวต่อบทลงโทษตามกฎหมายก็จะไม่กระทำความผิด

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วย มีจำนวน 12 คน ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับ

การเรียนกฎหมายสอนที่นำเหตุการณ์ปัจจุบันมาประกอบการเรียนการสอน ผู้เรียนจึงเกิดการวิเคราะห์สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทั้งสองฝ่าย โดยการแก้ไขปัญหาด้วยการมองสองด้านนั้น ทำให้เป็นคนที่รู้จักแต่การสร้างปัญหาโดยการหาวิธีที่ดีที่สุดที่ตั้งอยู่บนเหตุผลอย่างมีวิจรรย์ญาณ

ในส่วนของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่เห็นด้วย มีจำนวน 5 คน ซึ่งให้เหตุผลเกี่ยวกับสังคมไทยในปัจจุบันยึดถือจารีตประเพณีมาจากอดีต แต่การเรียนการสอนในปัจจุบันเน้นไปที่การท่องเที่ยวทกฎหมายในระบบ Civil Law ทำให้กระบวนการพิจารณาความผิดใช้หลักกฎหมายบัญญัติ ทำให้การจัดการศึกษาในปัจจุบันไม่มีความเท่าเทียมกัน พื้นที่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันรวดเร็วมาก ซึ่งกว่ากฎหมายจะปรับเปลี่ยนให้ใช้ได้ต้องใช้เวลาาน

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่นๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นด้วยทุกคน ซึ่งให้เหตุผลไปที่ประเด็นเกี่ยวกับการนำไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้เข้าใจหลักความเป็นจริงของสังคม และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ตลอดจนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพที่สามารถช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาด้านกฎหมายได้ ดังนั้น การฝึกงานจึงเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของตัวบุคคล ทำให้เกิดความสุขสบายเรียบร้อย อ่อนน้อม ถ่อมตัว ได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้ได้อย่างชัดเจน

7. ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากฎหมายด้วยการนำหลักการ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” มาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบางคนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมให้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านกฎหมายที่หน่วยงานอื่นด้วย ไม่ใช่จำกัดแค่อาชีพทนายความ ซึ่งในการฝึกประสบการณ์นั้นนับเป็นการขัดเกลาจิตใจให้พร้อมในการอยู่ร่วมกับสังคม ตลอดจนการประกอบอาชีพด้านกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ควรให้มีการฝึกอบรมก่อนไปฝึกประสบการณ์จริง ถ้าเป็นไปได้อยากให้ทุกคนได้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และให้เพิ่มช่วงระยะเวลาของการฝึกประสบการณ์ให้นานขึ้น

8. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบางคนเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดทำฐานข้อมูลสถานที่ฝึกประสบการณ์ สำหรับเป็นตัวเลือกในรุ่นถัดไป

ภาคผนวก 4

หนังสือรับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

ชื่อข้อเสนอการวิจัย ภาษาไทย	มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ
ชื่อข้อเสนอการวิจัย ภาษาอังกฤษ	Legal Education Measures and Human Resource Development : Case Study Legal Professional Apprenticeship
รหัสข้อเสนอการวิจัย	UBU – REC – 01 / 2564
สังกัด	คณะนิติศาสตร์
ผู้วิจัยหลัก	นางสุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ
หมายเลขใบรับรอง	UBU – REC – 01 / 2564
วันที่ให้ใบรับรอง	7 กรกฎาคม 2564
วันหมดอายุใบรับรอง	6 กรกฎาคม 2565

ข้อเสนอการวิจัยดังกล่าวนี้ ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแล้ว คณะกรรมการ ฯ มีความเห็นว่า ข้อเสนอการ
วิจัยที่จะดำเนินการ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด
ภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นงเล็ก คุณวรดิษฐ์)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ภาคผนวก 5

แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

เรื่อง “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย “เพื่อหามาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและหาแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้อง”

คำชี้แจง

1. โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามความเข้าใจของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์
2. แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน
  - ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการในด้านการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการนำหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความมาบูรณาการเพื่อให้เป็นแบบอย่างและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้ความคิดเห็นจากท่านเพื่อนำไปประมวลผลเพื่อทำการวิเคราะห์และนำไปใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเรื่องนี้ต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ
หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย X ใน ช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกันตามความเป็นจริง

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. อายุ .....ปี.....เดือน (ถ้าเกิน 6 เดือนนับเป็น 1 ปี)
3. อาชีพ .....
4. สถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์ .....
5. สถานที่ให้สัมภาษณ์ .....
6. วัน เดือน ปี และเวลา (ที่ให้สัมภาษณ์) .....
7. สถานะของผู้ให้สัมภาษณ์
  - (1) พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงานของนักศึกษา
    - (1.1) หน่วยงานราชการ (โปรดระบุชื่อหน่วยงานและจังหวัด) .....
    - (1.2) สำนักงานทนายความ (โปรดระบุชื่อสำนักงานและจังหวัด) .....
    - (1.3) อื่น ๆ (โปรดระบุสถานที่และจังหวัด).....
  - (2) นักศึกษาที่เรียนในรายวิชา “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ”
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
  - (3) นักศึกษาสาขานิติศาสตร์ หรือคณะนิติศาสตร์ (เรียนกฎหมาย) ที่สังกัด
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้
    - (3.1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
    - (3.2) มหาวิทยาลัยนครพนม
    - (3.3) มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

(3.4) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

(4) อาจารย์สาขานิติศาสตร์ หรือคณะนิติศาสตร์ (เรียนกฎหมาย) ที่สังกัดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้

(4.1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(4.2) มหาวิทยาลัยนครพนม

(4.3) มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

(4.4) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

(5) บุคลากรหรือตัวแทนสาขานิติศาสตร์ หรือคณะนิติศาสตร์ (เรียนกฎหมาย) ที่สังกัดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้

(5.1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(5.2) มหาวิทยาลัยนครพนม

(5.3) มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

(5.4) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

8. ระดับการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์

(8.1) กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตร์

(8.2) ปริญญาตรี นิติศาสตร์

(8.3) ปริญญาตรี นิติศาสตร์ และประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา หรือประกาศนียบัตรอื่นที่สูงกว่าปริญญาตรี แต่ไม่เทียบเท่าปริญญาโท

(8.4) กำลังศึกษาต่อปริญญาโท นิติศาสตร์

(8.5) ปริญญาโท นิติศาสตร์

(8.6) ปริญญาเอก นิติศาสตร์

(8.7) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

.....

7. ยศ/ตำแหน่งทางวิชาการ/คำนำหน้าอย่างอื่น (โปรดระบุ) .....

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์และข้อเสนอแนะ

1. ท่านคิดว่า การศึกษา (ทั่วไป) มีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนามนุษย์

.....
.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่า ทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติบ้านเมืองหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่า มาตรการด้านการจัดการศึกษา (โดยทั่วไป) ของภาครัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่า การศึกษากฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

5. ท่านคิดว่า มาตรการด้านการจัดการศึกษากฎหมาย (คณะนิติศาสตร์ หรือสาขานิติศาสตร์) ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเรียนการสอนด้านกฎหมายและด้านอื่น เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้หรือไม่ เพียงใด

.....

.....

.....

.....

7. ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา กฎหมายด้วยการนำหลักการ “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ” มาพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบัน เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายและศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ค่ะ

ดัชนีค้นคำ

ก		ก	
	หน้า		หน้า
การศึกษา	1, 4-7, 11, 15-16, 18-19, 21, 25, 26, 31, 33, 39, 46, 49-51, 53, 56-58, 63-66, 69-75, 80-82, 103, 171, 176, 180, 184	กิมนาซิม	47
การศึกษาภาคบังคับ	28, 33, 75	เกซิมท์ซูเล	48
การศึกษาระดับอุดมศึกษา	37, 42, 48, 54, 76, 106	การศึกษากฎหมาย	91, 93, 95-99, 170, 173, 178, 183, 188
การศึกษาก่อนวัยเรียน	40, 46	กฎหมายเอกชน	95
การศึกษาระดับประถมศึกษา	40, 46	กระทรวงยุติธรรม	100
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา	41, 47, 92	การฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย	114, 165-166, 187
การศึกษาระยะสั้น	43	การแข่งขัน	116
การศึกษาระยะยาว	43	การประนีประนอม	116
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	54, 75	การผสมผสานกลมกลืน	116
การศึกษาด้านวิชาชีพ	54	การร่วมมือ	117
การศึกษาผู้ใหญ่	55	การสื่อสาร	118, 121
การศึกษานอกระบบ	72	การสนทนา	119
การศึกษาตามอัธยาศัย	74	การสัมภาษณ์	120
การศึกษาในระบบ	75		
การพัฒนา	1, 3, 4, 7, 10-15, 18, 30, 106, 170, 180	ค	
กฎหมาย	1, 2, 4, 7, 66, 80, 82, 98, 104, 117	คดีความ	8
กฎหมายมหาชน	5, 95	คู่ความ	8
การฝึกงาน	7, 134	คำคู่ความ	8
การว่าความ	7	คู่กรณี	8
กระบวนการพิจารณา	7	คุณธรรม	83
การพิจารณา	7, 128	ความขัดแย้ง	115, 124
การนั่งพิจารณา	7		
การสอบข้อเท็จจริง	7	จ	
การปฏิวัติอุตสาหกรรม	10	จุดมุ่งหมาย	4
		จรรยาวิชาชีพ	85
		จริยธรรม	86, 89, 191
		ช	
		โซลิซิเตอร์	141, 173

	หน้า		หน้า
	ด		ป
ตัวแปรต้น	6	ปริญญาเอก	24, 49, 52-53, 78
ตัวแปรตาม	6	ประเทศฟินแลนด์	25, 171
	ท	ประเทศอังกฤษ	33, 91, 139, 141, 173
ทรัพยากรมนุษย์	3-4, 6, 10, 18, 176-177, 181	ประเทศฝรั่งเศส	39, 97, 146
ทนายความ	3-4, 6, 8, 89-91, 96, 126, 127-140, 143, 145-146, 150, 159, 163, 175, 176, 188	ประกาศนียบัตรช่างเทคนิค โลยีชั้นสูง	43
ทฤษฎี	5	ปริญญาด้านเทคนิค	43
ทฤษฎีภูมิ	5	ประเทศเยอรมนี	46, 49, 95-96, 145, 174
	น	ประเทศญี่ปุ่น	49
นิติศาสตร์	1, 3, 9, 93, 97, 101-103, 107, 179, 181, 184-185	ประเทศจีน	53, 171-172
เนติบัณฑิตยสภา	8, 99, 138, 144	ประเทศไทย	58, 99, 175
นิติปรัชญา	80, 81-82, 167	ประชุมพงศาวดาร	68-69
นักกฎหมาย	83, 96	ประวัติศาสตร์ชาติไทย	68
นิติวิธี	98, 103	ปัทมสถาน	117
นักเทคนิคทางกฎหมาย	102		ผ
โนตารี	147	แผนการศึกษาแห่งชาติ	2, 169
	บ	ผู้เรียน	8
บาร์ริสเตอร์	141, 146, 159, 174, 188	ผู้พิพากษา	96, 99, 127-128
	ป	ผู้นำ	114, 117
ประสบการณ์	2, 4		ฝ
ปฐมภูมิ	5	ฝึกงาน	96, 134, 146
ประเทศสหรัฐอเมริกา	19, 21, 93, 141, 174		พ
ปริญญาตรี	23, 49, 52, 78, 98, 103-104	พระราชพงศาวดาร	67
ปริญญาโท	24, 49, 52, 78	พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และการเมือง	101
		พลีเตอร์	140, 188
		พี่เลี้ยงแหล่งฝึกงาน	177

	หน้า		หน้า
ม		ร	
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	4-5, 108, 179	โรงเรียนกฎหมาย	101
มหาวิทยาลัยนครพนม	4-5, 109, 179		
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	4-5, 110, 179	ล	
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	4-5, 112, 179	ลอร์เฟิร์ม	8, 155
มนุษย์เป็นสัตว์สังคม	16		
มิชชันนารี	64	ว	
มรรยาททนายความ	91, 152	วินัย	2
		วิศวกรสังคม	3, 182
ย		วิชาชีพกฎหมาย	83, 114
ยุคปฏิรูป	133	วิชาชีพทนายความ	130, 138-139, 141, 144, 149, 176, 183
ยุคพัฒนา	135	ว่าความ	140
ร		ศ	
รัฐธรรมนูญ	2, 170	ศรีธัญชัย	4, 184
โรงเรียนประถมศึกษา	21, 34, 51		
โรงเรียนมัธยมศึกษา	21-22, 29, 34, 76	ส	
โรงเรียนสายอาชีพ/อาชีวศึกษา	29, 35, 41, 48, 76	สังคมศึกษา	1, 12
ระบบการศึกษาขั้นสูง	22, 51	สถาบันอุดมศึกษา	3, 107, 170, 179
โรงเรียนมัธยมสาขาวิชาการ	35	สภาพทนายความ	8, 99, 139, 152
โรงเรียนมัธยมสายใหม่	35	สำนักวัดนิยม/สำนักสสารนิยม	16
โรงเรียนมัธยมแบบประสม	36	สำนักจิตนิยม	17
โรงเรียนมัธยมของเอกชน	36	สถาบันการศึกษาขั้นสูง	44
โรงเรียนมัธยมปลายสายสามัญ	42	สมัยกรุงสุโขทัย	58
โรงเรียนมัธยมปลายสายเทคโนโลยี	42	สมัยกรุงศรีอยุธยา	59
ระดับมัธยมต้น	41, 51	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	61
ระดับมัธยมปลาย	41, 51, 97	สยามใหม่	65
ระดับอนุปริญญา	77	สมบูรณาญาสิทธิราชย์	65
โรงเรียนใหญ่	44	สังฆกรรม	80
เราอาชุลี	47	สังคมวิทยา	82
ราชวิทยาลัย	66	เสมียนทนาย	141
ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์	91, 141, 192	สำนักงานทนายความ	155-157
ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร	95, 145, 181, 192	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	192, 195

	หน้า		หน้า
ท		E	
หน้าที่พลเมือง	1	Early Childhood	28, 56
แหล่งฝึก	9, 183	Ecoles Normales Superieures-ENS	44
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี	63	Ecoles d'Ingenieurs	45
หลักนิติรัฐ	86, 167	Ecoles de Commerce et de Gestion	45
หลักนิติธรรม	87		
หลักความยุติธรรม	88	G	
หลักสุตรนิติศาสตร์	193-194	Grandes Ecoles	45
อ		H	
อัยการ	96	Higher Education	29, 37-38, 56
แอททอร์นี	140	Hard Skills	187
แองโกล-แซกซอน	142		
อาโวกาต์	146, 174	I	
อาวูเอส์	147, 174	Inns of Court	143
อาเกรเอ็ส	147		
อาโวกาต์ โอ กังเซยส์	147	J	
		Juris Doctor	94
		Juris Science of Law	95
		Jurisconsult	129
ฮ			
เฮาฟชูเล	47	M	
		Master of Law	95
A			
Abitur	48, 95	P	
Advocate/Orator	129-130, 146	Procurator	128-129
Avoues	146-147	Proctor	130
B		S	
Basic Education	28	Synegoros	127
Bachelor of Laws	94	Soft Skill	182
C		U	
Cognitor	128	Upper Education	29
D			
Dissertation	52		

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ/ชื่อสกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวณีย์ อมรจิตสุวรรณ

การศึกษา : ปริญญาเอก สาขานิติศาสตร์

(ดุซงญนิตบัณฑิตกฤตมาชาน)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2553

ตำแหน่งหน้าที่การงาน 1. กรรมการศึกษาธิการจังหวัดยโสธร (กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ) ตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 10/2559 เรื่อง การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในภูมิภาค ลงวันที่ 21 มีนาคม 2559 และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 11/2559 เรื่อง การบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการในภูมิภาค ลงวันที่ 21 มีนาคม 2559

2. ประธานสภาอาจารย์ และ กรรมการสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (โดยตำแหน่ง) ปี 2557-2559

3. กรรมการสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประเภทผู้แทนคณาจารย์ปี 2552 และปี 2557

4. หัวหน้าหมวดวิชา กฎหมายมหาชน ปี 2562 ถึงปัจจุบัน (2565)

ผลงานทางวิชาการ

1. หนังสือ “นิติปรัชญา กรณีส่งเสริมคุณภาพนักกฎหมาย”
2. หนังสือ “กฎหมายมหาชน”
3. หนังสือ “หลักกฎหมายมหาชน”
4. หนังสือ “หลักกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”
5. หนังสือ “หลักปรัชญาและนิติปรัชญา”
6. หนังสือ “หลักกฎหมายว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ”
7. หนังสือ “หลักกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ”
8. หนังสือ “หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองและการพัสดุ”
9. หนังสือ “นิติปรัชญามหาชน”
10. หนังสือ “กฎหมายมหาชนเพื่อพลเมือง”
11. หนังสือ “หลักกฎหมายมหาชนทางเศรษฐศาสตร์การค้าปลีกและการคลังสาธารณะ”

12. งานวิจัย เรื่อง “ปัญหาข้อกฎหมายขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550: ที่มาของคณะกรรมการสรรหา”
13. งานวิจัย เรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางราชการที่สองของประเทศไทยเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน”
14. งานวิจัย เรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมกิจการร้านสะดวกซื้อในระบบเครือข่ายและซูเปอร์มาร์เก็ตที่ขยายตัวจากระบบการค้าทุนนิยมเสรี”
15. งานวิจัย เรื่อง “มาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ”

ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1

แบบประเมิน (ร่าง) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง มาตรการด้านการศึกษากฎหมาย
กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กรณีศึกษาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ

หัวข้อ	ไม่สามารถ ประเมินผล ได้*	ความเห็นในการประเมินผล (P) (ระดับคะแนน A=1.0, B=0.8, C=0.6, D=0.4, E=0.2, F=0.0)	น้ำหนัก คะแนน (X)	คะแนน รวม (PX)
1. การบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย		A	20	20
2. ความมีคุณค่าของผลการวิจัย		B	20	16
3. ความคุ้มค่าของผลการวิจัย		A	20	20
4. ผลลัพธ์ของการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์		A	15	15
5. การเผยแพร่ผลการวิจัยและทรัพย์สินทาง ปัญญาที่เกิดจากการวิจัย		B	15	12
6. ผลกระทบ (Impacts) ที่เกิดจากการนำผลการ วิจัยไปใช้		B	10	8
รวม			100	91

หมายเหตุ : * โปรดระบุสาเหตุที่ไม่สามารถประเมินได้ .....

.....

.....

ผลสรุปคุณภาพโดยรวมของร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

- ΣPX = 88 - 100 ดีมาก
- 75 - 87 ดี
- 62 - 74 ใช้ได้
- 49 - 61 พอใช้
- < 49 ควรปรับปรุง

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

(ระบุประเด็น/เรื่องที่ควรแก้ไขในร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์)

1. ควรจัดเรียงหน้าของบทสรุปย่อหน้า 11, 12, 14, 15, 16, 26, 27, 28, 30, 31, 34, 36, 37, 41, 45, 48, 51, 54, 56, 62, 68, 69, หน้า 12 (วงเล็บ (๑-วิจัย)), หน้า 79 (วงเล็บ (๑-วิจัย)), หน้า 80 (Harris, อมร)

2. ใช้รวมหน้า 4 และ 6 เป็นประมวลฉบับย่อหน้าของตาราง

3. แก้คำผิด หน้า 39 (Petite Préparatoire Élémentaire) หน้า 40 (Collège, Baccalauréat, Académie, Lycée) หน้า 41 (Lycée, Baccalauréat, Général) หน้า 42 (Lycée, Technologie), หน้า 43 (Supérieures, Préparatoire) หน้า 44 (Ingénieurs, Chaussées, Ingénieur, Ingénierie, Supérieure, Santé, Décoratifs) หน้า 100 (Bachelor), หน้า 145 (Avocats, Avoués), หน้า 44 (Avocats, Avocats), อวูเอ (Avoués), อานิสโอ (Agrees) หน้า 147 (Avocats) หน้า 148 (Avocats) หน้า 150 (Avocats) หน้า 150 (Avocats) หน้า 166 (Spirit), หน้า 173 (Avocats, Avocats), อวูเอ (Avoués), หน้า 174 (Avocats) หน้า 85 (Avocats)

(ระบุประเด็น/เรื่องที่จะพัฒนางานวิจัยต่อไป และแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์)

ควรพิจารณาว่าวิจัยเรื่องใดควรจัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับกฎหมาย หรือมีสาระสำคัญเกี่ยวกับกฎหมาย

ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2

แบบประเมิน (ร่าง) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง มาตรการด้านการศึกษากฎหมาย
กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กรณีศึกษาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพยาบาล

หัวข้อ	ไม่สามารถ ประเมินผล ได้*	ความเห็นในการประเมินผล (P) (ระดับคะแนน A=1.0, B=0.8, C=0.6, D=0.4, E=0.2, F=0.0)	น้ำหนัก คะแนน (X)	คะแนน รวม (PX)
1. การบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย		B	20	16
2. ความมีคุณค่าของผลการวิจัย		A	20	20
3. ความคุ้มค่าของผลการวิจัย		A	20	20
4. ผลลัพธ์ของการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์		A	15	15
5. การเผยแพร่ผลการวิจัยและทรัพยากร ปัญหาที่เกิดจากการวิจัย		B	15	12
6. ผลกระทบ (Impacts) ที่เกิดจากการนำผลการ วิจัยไปใช้		B	10	8
รวม			100	71

หมายเหตุ : * โปรดระบุสาเหตุที่ไม่สามารถประเมินได้ .....

.....

.....

ผลสรุปคุณภาพโดยรวมของร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

- ΣPX = 88 - 100 ดีมาก
- 75 - 87 ดี
- 62 - 74 ใช้ได้
- 49 - 61 พอใช้
- < 49 ควรปรับปรุง

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
(ระบุประเด็น/เรื่องที่ควรแก้ไขในร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์)

- เพิ่ม เครื่องมือวัดข้อ ทวี ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ

- เพิ่ม เติม คำสำคัญ เพื่อ ทำให้เห็นประเด็น สำคัญ

- เพิ่ม บรรณานุกรม และ ตาราง สอน ทบ อื่น อื่น ได้ ครบถ้วน

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมินผลเพื่อการพัฒนางานวิจัยต่อไป

(ระบุประเด็น/เรื่องที่จะพัฒนางานวิจัยต่อไป และแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์)

**โครงการมาตรการด้านการศึกษากฎหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ :
กรณีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทนายความ**

**Legal Education Measures and Human Resource Development:
Case Study Legal Professional Apprenticeship**